शिक्षा क्षेत्र योजना

(२०८१/०८२-२०९०/०९१)

बित्थडचिर गाउँपालिका

देउलेख,बझाङ

सुदूरपश्चिम प्रदेश, नेपाल

बित्थडचिर गाउँपालिका
विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना-२०८०/०८१-२०९०/०९१
सर्वाधिकारःबित्थडचिर गाउँपालिका
प्रकाशनः २०८१
संस्करणः दोस्रो

संरक्षक

श्री अम्मर सिंह महर
(गाउँपालिका अध्यक्ष)

प्रमुख सल्लाहकार

श्री धनलक्ष्मी सिंह मल्ल -(गाउँपालिका उपाध्यक्ष)
श्री पदमराज उपाध्याय - प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
श्री दिनेश अधिकारी - सामाजिक विकास समिति संयोजक
श्री रमेश बहादुर बिष्ट - प्रशासकीय अधिकृत

लेखनः

१. नर बहादुर धामी (शिक्षा अधिकृत)
२. राजेन्द्र प्रशाद भट्ट (प्राविधिक साहेक)
३. मदन बहादुर बम (सुनकुडा मा.२वि. प्रधानाध्यापक)
४. टेक बहादुर बोहरा (महादेव मा.वि शिक्षाक)
५. प्रेम बहादुर स्याडा (सुनकुडा मा.वि शिक्षक)
६. पदमा खत्री (सामुदायिक विकास केन्द्र डोटी CDC शिक्षा अधिकृत)

सम्पादनःनर बहादुर धामी (शिक्षा अधिकृत)

प्राविधिक सहयोग : युरोपियन युनियन ,युनिसेफ र सामुदायिक विकास केन्द्र डोटी (CDC)

गाउँपालिका अध्यक्षको सन्देश

।व्यक्तिको व्यवहारमा परिवर्तन गर्दै राष्ट्र निर्माणमा यसले महत्वपूर्ण भूमिका खेल्दछ । शिक्षालाई सबैको लागि पहुँचयोग्य बनाउदै सर्वसुलभ सर्वव्यापी जीवनोपयोगी र गुणस्तरिय बनाउनु आजको आवश्यकता हो।

नेपालको वर्तमान संविधान ले शिक्षालाई व्यक्तिको मौलिकहकको रुपमास्थापित गरेको छ । शिक्षा प्राप्त गर्न पाउने व्यक्तिको अधिकारलाई प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि राज्यका सबै निकाय तथा सरोकारवालाहरुले विशेष पहल गर्नु अनिवार्य छ । संवैधानिक रुपमा शिक्षा आधारभूत तहसम्म अनिवार्य र निःशुल्क तथा माध्यमिक तहसम्म प्रत्येक व्यक्तिले निःशुल्क शिक्षा पाउने व्यवस्था छ। राज्यको पुनःसंरचनासँगै देश संघीयतामा गए पछि आधारभूत र माध्यमिक तहसम्मको शिक्षाको अधिकार स्थानीय तहलाई दिएको छ । विद्यालय शिक्षा पद्धतिलाई व्यवस्थित रुपमा अगाडि बढाउने जिम्मेवारी अब स्थानीय सरकारको काँधमा आएको दखिन्छ ।

बित्थडचिर गाउँपालिकाले अबको पहिलो प्राथमिकता विद्यालय शिक्षालाई राखेको छ ।विद्यालय शिक्षाको सिकाइ उपलब्धिमा सुधार ल्याउने,शिक्षामा सबै नागरिकको पहुँच विस्तारका लागि छात्रवृत्ति व्यवस्थापन,विपन्न,दलित तथा पिछडिएको वर्ग र क्षेत्रलाई शिक्षामा विशेष पहुँच र अवसरमा जोड दिने लक्ष्य राखेको छ ।

गाउँपालिकाका शैक्षिक आवश्यकतालाई प्राथमिकताको आधारमा सम्बोधन गर्नका लागि योजनाबद्ध विकासमा जोड दिनु पर्ने हुन्छ । वर्तमानमा उपलब्ध स्रोतको आँकलन गरी भविष्यको शैक्षिक मार्गनिर्देश गर्ने माध्यम शैक्षिक योजना हो ।बित्थडचिर गाउँपालिकामा रहेका शैक्षिक अवसर,शैक्षिक चुनौतीको पहिचान गरि समस्या समाधान गर्न र शिक्षा क्षेत्रलाई व्यवस्थित रुपमा अगाडि बढाउन यस १० वर्षे शिक्षा क्षेत्र योजनाले महत्वपूर्ण भूमिका खेल्ने छ ।यस योजनाले शिक्षाका समसामयिक मुद्दाहरुलाई सम्बोधन गर्ने विश्वास लिदै योजना निर्माणमा महत्वपूर्ण भूमिका खेल्ने सम्पूर्ण पक्षलाई धन्यवाद दिदैं प्रभावकारी कार्यान्वयनको अपेक्षा गर्दछु ।

धन्यवाद।

अम्मरसिंह महर

अध्यक्ष

बित्थडचिर गाउँपालिका, बझाङ

गाउँपालिका उपाध्यक्षको सन्देश

शिक्षा चेतनाको मूल हो। शिक्षा सम्पूर्ण विकासको प्रतिनिधित्व गर्ने भएकोले देशको समग्र विकासको लागि शिक्षा क्षेत्रलाई व्यवस्थित तथा प्रभावकारी बनाउन शैक्षिक योजना महत्वपूर्ण भूमिका खेल्दछ। मुलुकले राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय क्षेत्रमा गरेका प्रतिबद्धता, दिगो विकासको लक्ष्य, नेपालको संविधान, पन्ध्रौ योजना, विद्यालय क्षेत्र विकास योजना आदिलाई मार्गदर्शकको रुपमा लिई यो १० वर्षे शिक्षा क्षेत्र योजना तयार पारिएको छ ।

बझाङ जिल्ला बित्थडचिर गाउँपालिकाले शिक्षामा गुणस्तरीय पहुँच पुऱ्याउन, सक्षमता र सेवा प्रवाहको अवस्थालाई प्रभावकारी बनाइ सबै बालबालिकाहरुलाई सिकाइका सबै अवसरहरु प्रत्याभूति दिनका लागि यो दश वर्षे शिक्षा योजना निर्माण गर्ने पहिलो प्रयास गरेको छ। राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय रुपमा देखिएको वर्तमान शिक्षाको व्यवस्थापन र गुणस्तरीयताको चुनौतीहरुलाई सामना गर्दै विकसित भइ रहेको नयाँ प्रविधि र ज्ञान विज्ञानको क्षेत्रलाई समेट्दै सम्पूर्ण बालबालिका, युवा तथा जेष्ठ नागरिकहरुको समेत मौलिक अधिकारको संरक्षण गर्दै उनीहरुलाई सहज, सरल तथा आवश्यकता अनुसार शिक्षा प्रदान गर्न कै लागि यो योजना सरोकारवाला पक्षको सहभागितामा तयार पारिएको छ।

योजना कार्यान्वयनमा सफलताको शुभकामना व्यक्त गर्दछु ।

धन्यवाद ।

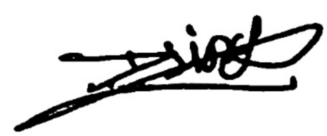

धनलक्ष्मी सिंह मल्ल
उपाध्यक्ष
बित्थडचिर गाउँपालिकाको कार्यालय,
देउलेख बझाङ।

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतको भनाई

यस बित्थडचिर गाउँपालिकाको समग्र शिक्षाको विकासका लागि शिक्षा योजना तयार गरिएको हो। यस बित्थडचिर गाउँपालिका भित्रका सबै शैक्षिक सूचकहरुमा सकारात्मक सुधार ल्याउने लक्ष्य राखेको यो योजना उपयोगी हुने अपेक्षा गरेको छु। बित्थडचिर गाउँपालिकाको शैक्षिक गतिविधि अध्ययन अनुसन्धान गर्ने जो कोहीको लागि यो योजना उपयोगी हुने विश्वास लिएको छु । यसैगरी कतिपय शैक्षिक गतिविधिको तुलनात्मक अध्ययन गर्न, कमी कमजोरीको निरुपण गर्न, विद्यार्थी मूल्यांकनलाई थप वस्तुनिष्ठ बनाउन यस योजनाले सहयोग गर्नेछ भन्ने विश्वास गरेको छ । बित्थडचिर गाउँपालिकाले अंगीकार गरेको शिक्षा नीति तथा कार्यक्रमलाई सही मार्गनिर्देशन गर्नको लागि समेत यो योजना उपयोगी हुने विश्वास लिएको छु ।

यो योजना तयारीमा विशेष भूमिका निर्वाह गर्नुहुने शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा ,तथा योजना लेखन समुहका सदस्यहरुलाई विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु । प्रत्यक्ष तथा अप्रतक्ष रुपमा सहयोग गर्नुहुने सबै सरोकारवालाहरुप्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्न चाहन्छु । यो योजना यस गाउँपालिकाको शिक्षा क्षेत्रको समग्र सुधारका लागि एउटा महत्वपूर्ण दस्तावेज हो। योजनाले राखेका लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्न यसको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा सबै सरोकारबालाहरुको रचनात्मक सुझाव तथा सहयोगको अपेक्षा गर्दछु ।

पदमराज उपाध्याय
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
बित्थडचिर गाउँपालिकाको कार्यालय
देउलेख बझाङ

हार्दिक आभार

शिक्षा समावेशी, समतामूलक र दिगो समाज निर्माणको मेरुदण्ड हो । नेपालको संविधान २०७२, राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन२०७४ लगायत का नीतिगत तथा कानुनी प्रावधानहरूलाई कार्यान्वयन गर्दै बित्थडचिर गाउँपालिकाले गाउँपालिकास्तरीय १० वर्षे शिक्षा क्षेत्र योजना (२०८१/०८२–२०९१/०९२) निर्माण तथा अध्यावधिक प्रक्रिया सम्पन्न गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको छ ।

यस योजना निर्माणको मुख्य औचित्य भनेको स्थानीय तहको शिक्षालाई अझ प्रभावकारी, सहभागितामूलक, समावेशी, गुणस्तरीय र परिणाममुखी बनाउनु हो । संघीय संरचनामा शिक्षा सेवा प्रवाहको जिम्मेवारी स्थानीय तहमा पुगे पछि शैक्षिक स्रोतहरूको न्यायोचित वितरण, विद्यालयहरूको पूर्वाधार सुधार, सिकाइ परिणामको सुधार, शिक्षकहरूको क्षमता विकास तथा समावेशी पहुँच विस्तारका लागि दीर्घकालीन योजना अत्यावश्यक रहेको यथार्थले योजना निर्माणको आवश्यकता औंल्याएको हो ।

योजनाको उपादेयता स्थानीय आवश्यकता, स्रोत साधन, भौगोलिक अवस्था, जनसांख्यिकीय अवस्था, समुदायको अपेक्षा र राष्ट्रीय तथा प्रादेशिक नीतिहरूसँगको समन्वयमा आधारित रही दीर्घकालीन सुधारका खाकाकोर्नुमा निहित छ । यसले शिक्षाको गुणस्तरमा सुधार ल्याउने, दक्ष जनशक्ति उत्पादन गर्ने, प्राविधिक र व्यवसायिक शिक्षाको प्रवर्द्धन गर्ने, नवप्रवर्तनलाई प्रोत्साहित गर्ने र विद्यालय तथा शिक्षक प्रशासनमा जवाफदेहिता बढाउने अपेक्षा गरिएको छ ।

योजनाको सान्दर्भिकता यस अर्थमा स्पष्ट छ कि यो योजना वर्तमान आवश्यकता र भविष्यको सम्भाव्यतालाई मध्यनजर गर्दै स्थानीय सन्दर्भ अनुरूप निर्माण गरिएको छ । शिक्षा क्षेत्रमा देखिएका चुनौतीहरूः जस्तै छात्र /विद्यार्थी संख्या घट्दो, सिकाइ उपलब्धिमा असमानता, शिक्षक व्यवस्थापन, भौतिक पूर्वाधारको अवस्था, समावेशिता, लैङ्गिक समानता लगायतका विषयहरूलाई सम्बोधन गर्ने रणनीति यस योजनामा समावेश गरिएको छ ।

नीतिगत पाटोमा, यस योजना निर्माणले संघीय, प्रादेशिक तथा स्थानीय तह बीचको नीति तथा योजना र दीगो विकास लक्ष्यलाई प्राथमिकता दिएको छ । राष्ट्रिय शिक्षा नीतिका मूल मर्म अनुसार स्थानीय कार्ययोजनाहरूलाई आत्मसात गर्दै शिक्षामा सबल शासन प्रणाली निर्माण गर्ने उद्देश्यले यो योजना तयार गरिएको हो ।

योजनाको निर्माण तथा अध्यावधिक प्रक्रियामा सरोकारवाला अभिमुखिकरण, विद्यालयस्तरीय तथा समुदायस्तरीय परामर्श, तथ्याङ्क संकलन तथा विश्लेषण, SWOT विश्लेषण, नीति समिक्षा, कार्यशाला, सुझाव संकलन जस्ता विधि अपनाइएका छन्, जसले योजना अझ सुदृढ र व्यवहारिक बन्न सघाएको छ ।

यस अवसरमा, शिक्षा शाखाको तर्फबाट योजनाको निर्माण तथा परिष्कृत गर्ने क्रममा सहभागिता जनाउनु हुने सम्पूर्ण जनप्रतिनिधि, शिक्षाविद्, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक, अभिभावक, बालबालिका, समुदायका अगुवा, सरोकारवाला संस्था तथा विकास साझेदारहरूलाई हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्न चाहन्छौं । यस्तै, गाउँपालिकाको नेतृत्व, कार्यपालिका सदस्यहरू, प्रमुख प्रशासनिक अधिकृत तथा विषयगत शाखाहरू बाट प्राप्त मार्गदर्शन र सहकार्य अत्यन्तै सराहनीय रह्यो ।

हामी विश्वस्त छौं कि यो दीर्घकालीन योजना कार्यान्वयनले बित्थडचिर गाउँपालिकाको शैक्षिक विकासमा नयाँ आयाम थप्ने छ, र गुणस्तरीय, सर्वसुलभ, समावेशी र नविन शिक्षाको दिशातर्फ दृढ पाइला हुनेछ ।

नरबहादुर धामी
शिक्षा अधिकृत
शिक्षा युवा तथा खेलकुद शाखा
मिति: २०८२/०१/२५

विषयवस्तु

परिच्छेद१ : परिचय..१

१.वर्तमान अवस्था.. ९-२३

१.२मुख्य समस्या तथा चुनौतीको विश्लेषण...२३-२४

परिच्छेद२ : दूरदृष्टि, उद्देश्य, रणनीति तथा लक्ष्यनिर्धारण... २५-२९

२.१ स्थानीय तहमा शिक्षा योजना निर्माण गर्दा लिनुपर्ने आधार

२.२दूरदृष्टि

२.३लक्ष्य

२.४उद्देश्य

२.५रणनीति

२.६ कार्यनीति

२.७ अपेक्षितउपलब्धि

२.८मुख्य कार्यसम्पादन सूचक रलक्ष्य निर्धारण

२.९ लक्ष्य निर्धारण

परिच्छेद ३ : शिक्षाका मुख्य उपक्षेत्र... ३०-५९

३.१ प्रारम्भिक वालविकासरशिक्षा... ३०-३४

३.२आधारभूतशिक्षा... ३५-४२

३.३ माध्यमिकशिक्षा... ४३-४८

३.४ प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम.. ४९-५३

३.५ अनौपचारिक शिक्षा र आजीवन सिकाइ...५४-५९

परिच्छेद ४ : अन्तर-सम्बन्धित विषय तथा क्षेत्र.. ६०-९४

४.१पाठ्यक्रम,पाठ्यपुस्तक, सिकाइ सामग्री तथा मूल्याङ्कन... ६०-६५

४.२शिक्षक व्यवस्थापन र विकास.. ६६-७४

४.३शैक्षिक समता र समावेशीकरण.. ७५-७७

४.४विद्यालय पोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रम..८०-८३

४.५विद्यालय सुरक्षा, विपद न्यूनीकरण तथा उत्थानशिलता...८४-८६

४.६विद्यालय भौतिकपूर्वाधार विकास..८६-९१

४.७विद्यालयमासूचनातथा सञ्चार प्रविधि...९२-९४

परिच्छेद-५ : अन्य उपक्षेत्र ९५-९९

५.१छात्रवृत्ती...९५-९६

५.२ उच्च शिक्षा..९६-९९

परिच्छेद-६ : सुशासन तथा व्यवस्थापन...१००-१०२

६.१ शिक्षाको व्यवस्थापन तथा संस्थागत क्षमता विकास

६.२स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रवन्ध १०३-१०५
परिच्छेद ७ : लगानी र स्रोत व्यवस्थापन..१०६-११७
७.१ वर्तमान अवस्था
७.२ उद्देश्य
७.३ रणनीति
७.४ प्रमुख उपलब्धि
७.५ प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य
७.६ योजनाको वार्षिक वजेट तर्जुमा प्रक्रिया
७.७ योजना कार्यान्वयनका लागि वार्षिक रणनीति कार्यान्वयन योजना निर्माण तथा कार्यान्वयन
परिच्छेद ८ : अनुगमन तथा मूल्याङ्कन..११८-१२१
८.१वर्तमानअवस्था
८.२ उद्देश्य
८.३रणनीति
८.४प्रमुख उपलब्धि तथा नतिजा
८.५ प्रमुखक्रियाकलाप र परिमाणात्मक लक्ष्य

परिच्छेद-१
परिचय-खण्ड

१.१ पृष्ठभूमिः

शिक्षा सामाजिक विकास तथा आर्थिक रुपान्तरणको मूल आधार हो । शिक्षाको माध्यमबाट मानिस आफू, आफ्नो समाज, राष्ट्रको विकास तथा परिवर्तनमा सशक्त भूमिका खेल्दछ । त्यसैले समाजिक परिवर्तन,सामाजिकीकरण, सामाजिक न्यायर शान्ति स्थापनाको आधारका साथै समाज विकासको मेरुदण्ड तथा तेस्रो आँखाको रुपमा शिक्षालाई लिइन्छ ।शिक्षा कोक्रोबाट सुरुभएर चिहानमा अन्त्यहुने प्रक्रिया हो। शिक्षाले राष्ट्र निर्माण तथा विकासका लागि चाहिने मानव संसाधनको विकास गर्दछ।

नेपालको संविधान २०७२ले आधारभूत तहको शिक्षा अनिवार्य र निःशुल्क साथै माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा निःशुल्क गरेको छ । अपाङ्ग,दलित अति पिछडिएका बालबालिकालाई शिक्षा निःशुल्क गरेको छ । संघीय राज्य व्यवस्थासँगै तीन तहका सरकार क्रियाशील छन् र आ-आफ्नो परिवेश प्राप्त अधिकार र आवश्यकता अनुरुप शिक्षा पद्धतीलाई अगाडि बढाउनु पर्ने हुन्छ । शिक्षालाई आवश्यकता अनुकूल बनाउन योजनाबद्ध रुपमा जानुपर्छ। नेपालको शैक्षिक विकासक्रम हेर्दा राणाकालबाट विकासको लागि पहल भएको पाइन्छ । तथापि योजनाबद्ध शिक्षाको विकास प्रजातन्त्र स्थापना पछि भयो । यसैक्रममा नेपालको शिक्षाको विकासका लागि विभिन्न समयमा विभिन्न आयोगहरू गठन गरिएका छन्। तिनीहरू मध्ये राष्ट्रिय शिक्षा योजना आयोग २०१०, सर्वाङ्गीण राष्ट्रिय शिक्षा समितिको प्रतिवेदन २०१८,शाही उच्च शिक्षा आयोग २०३९,राष्ट्रिय शिक्षा आयोग २०४७, उच्च स्तरीय शिक्षा आयोगको प्रतिवेदन २०५५र 'शिक्षा सम्बन्धी उच्च स्तरीय कार्यसमितिको प्रतिवेदन २०५८ , उच्च स्तरीय राष्ट्रिय शिक्षा आयोगको प्रतिवेदन २०७५ प्रमुख रहेका छन्।

प्रजातन्त्रको स्थापना भइसकेपछि वि.सं. २००९ मा शिक्षा समितिले शिक्षा मन्त्रालयलाई शिक्षा सम्बन्धी देशव्यापी योजना तयार पार्नका लागि राष्ट्रिय शिक्षा योजना आयोग गठन गर्न सिफारिस गऱ्यो । शिक्षा आयोग प्रतिवेदन विशेषाङ्क (२०६६) मा उल्लेख भए अनुसार वि.सं. २०११ चैत ९ गते सरदार रूद्रराज पाण्डेको अध्यक्षतामा ४६ सदस्यीय राष्ट्रिय शिक्षा योजना आयोगको गठन गरियो जसले वि.सं. २०११ फागुन १८ गते २७५ पृष्ठ संख्या रहेको ४ भाग २० परिच्छेद रहेको प्रतिवेदन पेस गरेको थियो ।तत्कालीन श्री ५ को सरकारबाट शिक्षा मन्त्री श्री विश्वबन्धु थापाको अध्यक्षतामा वि.सं. २०१८ बैशाख २५ गते सर्वाङ्गीण राष्ट्रिय शिक्षा समितिको गठन भयो जसले वि.सं. २०१८ जेष्ठ ४ गतेदेखि १३ गतेसम्म जम्मा १५ बैठक बसी ६२ घण्टा ३० मिनेटको समय लगानी गरेर वि.सं. २०१८ असार १५ गते जम्मा १२१ पृष्ठको ९ विषय र ६ परिशिष्टसहितको प्रतिवेदन पेस गऱ्यो। १२ सदस्यीय समितिले गरेको प्रमुख सिफारिसहरूमाः (१) सम्पूर्ण देशभरी एक प्रकारको शिक्षा पद्धति लागू गर्नुपर्छ । (२) शिक्षाको माध्यम एकै हुनुपर्छ । (३) शिक्षालाई देश, समाज र व्यक्तिको निमित्त सबै दृष्टिबाट उपयोगी बनाउनुपर्छ । (४) प्राथमिक शिक्षालाई निःशुल्क एवम् अनिवार्य बनाउनुपर्छ । (५) व्यावसायिक एवम् प्राविधिक शिक्षामा विशेष ध्यान दिनुपर्छ लगायतका थिए ।(गन्तव्य)शिक्षाआयोग प्रतिवेदन विशेषाङ्क, २०६६)शाही उच्च शिक्षा आयोग वि.सं. २०३९ भदौ १ गते रणधीर सुब्बाको अध्यक्षतामा ५ सदस्यीय आयोग गठन भइ वि.सं. २०४० साउन ८ गते ५२४ पृष्ठ, २ भाग रहेको प्रतिवेदन तत्कालीन सरकार समक्ष बुझायो । आयोगले राशिपयो २०२८ प्रारम्भ भएदेखि उच्च शिक्षाको क्षेत्रमा भएका उपलब्धी र कमीकमजोरीहरूको अध्ययन गर्न कार्यटोलीको संयोजकमा डा. केदारनाथ श्रेष्ठ, उच्च शिक्षाको गुणस्तर सम्बन्धी कार्यटोलीमा डा. युगेश्वरप्रसाद वर्मा, अनुसन्धान सम्बन्धी कार्यटोलीको संयोजक डा. चन्द्रबहादुर श्रेष्ठ, उच्च शिक्षाप्रति राष्ट्रको आर्थिक दायित्व सम्बन्धी कार्यटोलीको संयोजकमा डा. नरोत्तमप्रसाद उपाध्याय, शिक्षाको गुणस्तरको व्यवस्थापनसम्बन्धी कार्यटोलीको संयोजकमा श्री बासुदेवचन्द्र मल्ल, अन्तर्राष्ट्रिय जगतमा नेपालको उच्च शिक्षाप्रतिको मान्यता तथा विश्वास सम्बन्धी कार्यटोलीको संयोजकमा डा. मोहनप्रसाद लोहनी, संस्कृत शिक्षा सम्बन्धी कार्य टोलीको संयोजकमा श्री अम्बिकाप्रसाद अधिकारी, इन्जिनियरिङ्ग शिक्षा सम्बन्धी कार्यटोलीको संयोजकमा श्री गौरीनाथ रिमाल, कृषि शिक्षा सम्बन्धी कार्यटोलीको संयोजकमा श्री अमरेशमान प्रधान, कवनशिक्षा सम्बन्धीको संयोजकमा प्रहलादकृष्ण मानन्धर, चिकित्सा शिक्षा सम्बन्धी कार्यटोलीको संयोजकमा डा. हेमाङ्ग दिक्षित, साधारण शिक्षा सम्बन्धी कार्यटोलीमा डा. पार्थी वेश्वरप्रसाद तिमिल्सेना र उच्च शिक्षामा अंग्रेजी सम्बन्धी कार्यटोलीको संयोजकमा युगेश्वरप्रसाद वर्मा रहेको कार्यदलले गहनतम अध्ययन गरी विभिन्न सिफारिसहरू पेश गरेको थियो। (गन्तव्य,२०६६)वि.सं. २०४७ फागुन १४ गते तत्कालीन शिक्षामन्त्री केशरजङ्ग रायमाझीको अध्यक्षता र डा. त्रैलोक्यनाथ उप्रेती (शिक्षाविद्÷उपाध्यक्ष), रहेको सुरुमा १५ र पछि १६ सदस्यीय राष्ट्रिय शिक्षा आयोग २०४७ गठन भइ वि.सं. २०४८ साउन १३ गते पुनर्गठन भएर श्री रामहरि जोशी अध्यक्ष र पछि शिक्षामन्त्री गोविन्दराज जोशी अध्यक्ष भएको समयमा वि.सं. २०४९ असार १४ गते २१५ पृष्ठको १३ शीर्षक र २ परिशिष्ठसहितको प्रतिवेदन तत्कालीन प्रधानमन्त्री श्री गिरिजाप्रसाद कोइराला समक्ष पेस गऱ्यो। आयोगले शिक्षाका विभिन्न पक्षहरूको अध्ययन गरी प्रतिवेदन तयार गर्न (१) शिक्षाको उद्देश्य,

नीति, जनशक्ति, संगठन तथा आर्थिक व्यवस्थापन, (२) उच्च शिक्षा (साधारण), (३) उच्च शिक्षा (प्राविधिक), (४) शिक्षक शिक्षा, (५) माध्यमिक तथा उच्च माध्यमिक शिक्षा, (६) संस्कृत शिक्षा, (७) पूर्व प्राथमिक तथा प्राथमिक शिक्षा, (८) प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र ९) अनौपचारिक शिक्षा, दूर शिक्षा र विशेष शिक्षा गरी जम्मा ९ वटा कार्यटोली गठन गरेको थियो। त्यसैगरी प्रतिवेदनलाई (१) शिक्षाको राष्ट्रिय उद्देश्य, संरचना र नीति, (२) प्राथमिक शिक्षा, (३) माध्यमिक शिक्षा तथा उच्च माध्यमिक शिक्षा, (४) उच्च शिक्षा (साधारण), (५) उच्च शिक्षा (प्राविधिक), (६) संस्कृत शिक्षा, (७) प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा, (८) शिक्षक शिक्षा, (९) विशेष शिक्षा, (१०) अनौपचारिक शिक्षा, (११) शिक्षा क्षेत्रको आर्थिक व्यवस्थापन, (१२) शैक्षिक व्यवस्थापन तथानिरीक्षण र (१३) विविध गरी जम्मा १३ अध्यायमा प्रस्तुत गरेको छ।

उच्च स्तरीय राष्ट्रिय शिक्षा आयोग वि.सं. २०५४ वैशाख १२ गतेको निर्णयअनुसार तत्कालीन शिक्षामन्त्री देवीप्रसाद ओझाको अध्यक्षतामा गठन भइ वि.सं. २०५४ जेष्ठ १५ गते सार्वजनिक गरियो। अध्यक्ष, उपाध्यक्ष लगायत १९ जना सदस्य र ७ जना आमन्त्रित सदस्य रहेको आयोगमा म्याद वि.सं. २०५४ मंसिर १५ सम्म थपिएकोमा वि.सं. २०५४ पौष २१ को मन्त्रिपरिषद्को निर्णयानुसार ५ महिना थप गरी वि.सं. २०५५ वैशाख १५ सम्म पुऱ्याइएको थियो जसको पुनर्गठित आयोगको अध्यक्षतामा तत्कालीन शिक्षामन्त्री कुलबहादुर गुरूङ्ग रहेका थिए। आयोगको सम्पूर्ण अवधि १ वर्ष १ महिना १९ दिन रहेतापनि खास ९ महिना कार्यरत रही वि.सं. २०५५ असार १५ गते तत्कालीन शिक्षा मन्त्री एवम् अध्यक्ष श्री अर्जुननरसिंह केसीले तत्कालीन प्रधानमन्त्री समक्ष २०२ पृष्ठको २१ शीर्षकसहित विभिन्न तालिका र परिशिष्ट रहेको प्रतिवेदन पेश गरेको थियो।

यसै गरी वि.सं. २०५८ वैशाख २९ गते राष्ट्रिय योजना आयोगका सदस्य डा. निर्मलप्रसाद पाण्डेको शिक्षा सम्बन्धी उच्चस्तरीय कार्यसमितिको गठन गरी वि.सं. २०५८ असार १३ गते ६४ पृष्ठको १७ विषय शीर्षक र विभिन्न अनुसूचीहरू सहितको प्रतिवेदन शिक्षा मन्त्रालयमा सुझावहरूसहित पेश गरेको थियो।

नेपालको राजनैतिक परिवर्तन नेपालको संविधान २०७२ लागु भयो। देश संघीय गणतन्त्र स्थापना पछि त्यसको सफल कार्यान्वयनमा गयो। राज्यलाई संघ, प्रदेश र स्थानीय गरी तीन तहमा लगियो। स्थानीय सरकारलाई व्यवस्थित सञ्चालनका लागि स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ ले स्थानीय सरकारलाई शिक्षाका २३ वटा अधिकारको कार्यान्वयनका साथै शिक्षा क्षेत्रको १० वर्षे योजना, शिक्षा नीति २०७६, १५औं आवधिक योजनाले तय गरेका लक्ष्य तथा उद्देश्य पुरा गर्न स्थानीय सरकारले सहयोग र समन्वय गर्नु आवश्यक छ। समावेशी, समतामूलक,गुणस्तरीय शिक्षाको सुनिश्चितता तथा आजीवन सिकाइका अवसरहरुलाई प्रोत्साहित गरि यस बित्थडचिर गाउँपालिकाको समग्र विकास र परिवर्तनका लागि स्पष्ट लक्ष्य, उद्देश्य योजनाले तय गरेको छ। यसै गरि स्थानीय सरकार सञ्चान ऐन, २०७४ को परिच्छेद ६(२४) मा योजना तयारको नीतिगत व्यवस्था भएको छ। जसमा गाउँपालिकाको आफ्नो क्षेत्राधिकारको विषयमा आवधिक, वार्षिक क्षेत्रगत योजना निर्माण गर्नु पर्ने र उक्त योनना निर्माण गर्दा संघ तथा प्रदेश सरकारका नीति तथा लक्ष्य सित मेल खानुपर्ने, वातावरण संरक्षण तथा जलवायु परिवर्तन लैङ्गिक समता तथा समावेशीकरण विपद व्यवस्थापन सुशासन आदि दिगो विकास लक्ष्यलाई ध्यान दिइ दीर्घकालीन योजनाको तयारी तथा सहभागिता मूलक योजना तर्जुमा, सरोकारवालाको सहभागितामा क्षेत्रगत योजना तयार गर्नु पर्ने नीतिगत व्यवस्था रहेको छ।

नेपाललाई २०२२ सम्ममा अल्प विकसित राष्ट्रबाट विकासशिल राष्ट्रमा स्तरोन्नती गर्न र २०८७ सम्ममा मध्ययम आय भएको राष्ट्र बनाउन आवश्यक जनशक्ति उत्पादन गर्न नेपाल सरकारले राखेका २५ वर्षीय दीर्घकालीन सोच अन्तर्गत "समृद्ध नेपाल सुखी नेपाली" को लक्ष्य प्राप्तिको लागि शिक्षा क्षेत्रको विकास, सुधार,सहभागिता र योगदान सुनिश्चित गर्न स्थानीय सरकारले सहयोग पुऱ्याउनु आजको आवश्यकता हो।

स्थानीय सरकारले प्रत्येक आर्थिक वर्षमा वजेट तथा कार्यक्रम तयार पार्नु पर्ने हुन्छ। हालको अवस्थामा संघीय सरकारले एकमुष्ट रुपमा स्थानीय तहमा बजेट हस्तान्तरण गर्ने र प्राप्त बजेटको स्थानीय सरकारले कार्यक्रम बनाइ लागु गर्नु पर्ने रहेको छ। विश्वव्यापी महामारीको रुपमा रहेको कोराना महामारीको कारणले शिक्षा क्षेत्रमा पारेको प्रभाव तथा असरलाई मध्यनजर गरी शिक्षा क्षेत्रको सुधारको लागि गाउँपालिकासित भएको स्रोत र साधनलाई आवश्यकताको आधारमा समस्या समाधान तथा कार्यान्वयनका लागि योजना निर्माण गर्नु अति आवश्यक छ।राज्यको नीति, कार्यक्रम लक्ष्य, उद्देश्य पुरा गर्नका लागि बित्थडचिर गाउँपालिकाले १० वर्षे शिक्षा योजना तयार पार्नु आवश्यक रहेको छ।

नेपालको सामुदायिक विद्यालयहरुको अवस्थामा सुधार ल्याउन योजनाबद्ध प्रयासको आवश्यकता छ। तसर्थ नयाँ योजना र प्रयासका साथ काम गरेर शिक्षाको गुणस्तरमा सुधार ल्याउनु पर्ने हुन्छ। विद्यालय शिक्षा सम्बन्धी विभिन्न आवधिक योजना, संघ तथा प्रदेश

योजना,दलका घोषणा पत्र, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रमा राज्यले गरेका शिक्षा सम्बन्धी सन्धि सम्झौता लगायतको आधारमा प्रस्तुत योजना तयार पार्न लागिएको हो ।

१.२ गाउँपालिकाको सन्दर्भः

१.२.१ भौगोलिक तथा राजनैतिक अवस्थाः

नामाकरणः

राज्यको पुनःसंरचनासँगै देश संघीयतामा जानै लाग्दा राज्यका हरेक भौगोलिक,प्रशासनिक तथा राजनैतिक क्षेत्रहरुको संरचनामा आम बदलाव आयो ।कुन क्षेत्र तथा भूगोल कसरी समायोजन गर्ने भन्ने विषयमा राज्य पुनःसंरचनाको सुरुवातको चरणमा थुप्रै अभिमतहरु देखापरे।अध्ययन अनुसन्धान भए ।राजनैतिक नेतृत्वहरु,विषयगत क्षेत्रका विज्ञहरु सम्मिलित गोष्ठी,छलफलबाट नेपालले नयाँ संरचनाको नौलो आयाम भेट्न सफल भयो ।जसको प्रभाव तत्कालीन सुदूर पश्चिमाञ्चल विकास क्षेत्र हालको सुदूरपश्चिम प्रदेश अन्तरगतका जिल्ला र गाउँपालिका तथा नगरपालिकाहरु पनि परे ।यसै सिलसिलामा सुदूरपश्चिम प्रदेशको भौगोलिक हिसाबले सबैभन्दा ठूलो क्षेत्रफल ओगटेको बझाङ जिल्ला र अन्तरगतको बित्थडचिर गाउँपालिका(साविक सुनकुडा गाउँविकास समित,देउलेख गाउँविकास समिति र स्याँडी गाउँ विकास समित)मा पनि छलफल भए ।राजनैतिक सहमति र विज्ञटोलिको सुझाव तथा भौगोलिक अनुकुलतालाई मध्येनजर गर्दै साविकको देउलेख गाउँविकास समितिको केन्द्र रहेको देउलेखमा सदरमुकाम रहने गरी ऐतिहासिक तथा सांस्कृतिक महत्व बोकेका क्षेत्रहरु बित्थडक्षेत्र र चिरक्षेत्रको नामबाट बित्थडचिर गाउँपालिका नामाकरण गरिएको हो ।

भौगोलिक अवस्थिति/हावापानीः

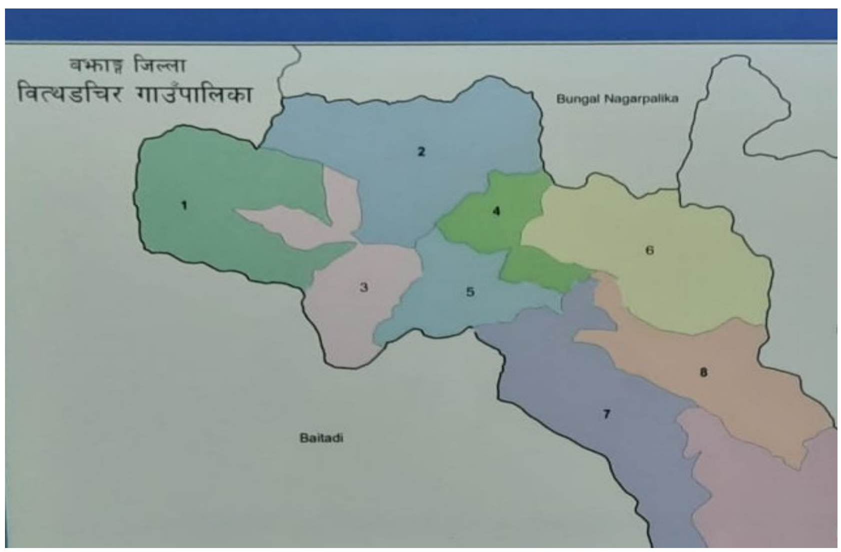

जिल्लाको प्रवेशद्वारको रुपमा रहेको,प्राकृतिक,साँस्कृतिक तथा ऐतिहासिक महत्व बोकेको बित्थडचिर गाउँपालिका आफैमा सुन्दर छ । जिल्ला प्रवेश गर्ने जयपृथ्वी राजमार्गको २१ कि.मी. यहिँ गाउँपालिका भएर जान्छ । यो गाउँपालिका ८०^{0}४४' ५६"देखि ८०^{0}५२'४७" सम्म पूर्वी देशान्तर र २९^{0}२६'२८"देखि २९^{0}३४'२०" उत्तरी अक्षांशमा अवस्थित छ।बझाङ जिल्लाको दक्षिण पश्चिम भेगमा समुद्र सतहबाट २६५९ फिटदेखि ८०५० फिटको उचाइमा रहेको र नौवटा वडाहरुमा विभाजित यस गाउँपालिकाको उत्तरमा बझाङ जिल्लाको बुंगल नगरपालिका, पूर्वमा बझाङकै केदारस्युँ भएर बग्ने कालङ्गा नदी, पश्चिममा बैतडी जिल्लाको पुरचौडी नगरपालिका र दक्षिणमा बैतडी जिल्लाकै सिगास गाउँपालिका रहेका छन्। बित्थडचिर गाउँपालिका ८६.१३वर्ग कि.मी क्षेत्रफलमा फैलिएको छ ।सम्पदाका हिसाबले आफैमा अपार छ । यहाँ प्राचीन गौरव बोकेका मठमन्दिर, झरना,सुन्दर उपत्यका,गुफा छन। हावापानीको हिसावले विविधता युक्त छ ।पालिकाको वडा नं १ देखि ४ का अधिकांश तथा वडा नं ५, ६,७का केहिभागहरु हिउँदको सुरुवातसँगै हिउँले ढाकिएर सेताम्य हुने गर्छन् ।समुन्द्रि सतहबाट नजिक रहेका र हिउँ नपर्ने पालिकाका अन्य बस्ति तथा छिमेकी गाउँपालिकाबाट चिसो समयमा हिउँ हेर्न र खेल्न सुन्दर उपत्यका बित्थड घुम्नेको ओइरो नै लाग्ने गर्दछ ।यस गाउँपालिकाका उच्च भागहरुमा विशेष गरी हिमाली भेगमा; कटुकी, चिराइतो, टिमुर,वनलसुन,च्याउँ,पाँचऔले लगाएत दुर्लभ तथा बहुमुल्य जडिबुटीहरु पाइन्छन्। वडा नं ९,८ र ६का केही भागहरु छोएर कालंगा नदी बग्दछ। नदी किनारका सुन्दर बगर तथा फाँटहरुमा प्रशस्तमात्रामा अन्नबाली फस्टाउने गर्दछ ।यस गाउँपालिकामा मुख्यगरी अन्न बालीमा धान,गहुँ,मकै,कोदो फल्दछ भने दालहन तथा तरकारीबालीमा आलु,सिमी,भटमास,मसुरो लगायत फल्दछन् ।

१.२.२ ऐतिहासिक चिनारी,नामाकरणतथा पर्यटकीय क्षेत्रहरुः

बित्थडिचर गाउँपालिका धार्मिक तथा पर्यटकीय दृष्टिले महत्वपूर्ण क्षेत्रको रुपमा परिचित छ । धारी, धारीछडा, बागथला, चिर, सुनकुडा, सुवाकोट, सिगास धुरा, मड-मल्चिर, देउलेख, धामीगाउँ, भताडा, शिवभवानी, कालिका भगवती, चिरासैनी, लिम-स्याँडी, खुल्मौर, बित्थड, कुसिना-मौभेरा, खसिलडा क्षेत्र, तोलिलेक, द्वारी कचडा, बउनाली, गडदेवी जगन्नाथ, मष्टा मन्दिर, उडि रैकोसी लगायतका क्षेत्र धार्मिक,ऐतिहासिक एवं सांस्कृतिक महत्वबोकेका क्षेत्रहरु हुन् । यी सम्पूर्ण स्थलहरूपर्यटकीय महत्त्वका छन् र उचित संरक्षण तथा विकास गरी प्रचारप्रसार गर्न सके स्थानीय तहले मनग्य फाइदासमेत लिन सक्ने देखिन्छ। कालंगा जलविद्युत आयोजनाले यहाँको जीवनस्तर सुधारमा कायापलट गर्ने सम्भावना छ। यति मात्र हैन, सुनकुडा माध्यमिक विद्यालय, सुनकुडा क्याम्पस नमूना शिक्षालयको रुपमा विकास हुनु गौरवको कुरा हो । स्थानीय तहको संस्थागत विकास हुँदै जादा यहाँ साना-ठूला सरकारी तथा गैरसरकारी कार्यालयहरू, सुरक्षा निकायहरू, ठूल्ठूला भवनहरू, सानाठुला बजारहरू, होटेल\रेष्टुरा, खेलमैदान, शिक्षालयहरू, क्याम्पस, आदिका कारण त झनै यस स्थानीय तहको महत्त्व बढ्दै गएको छ। बझाङकै ऐतिहासिक,सांस्कृतिक तथा पुरातात्विक महत्व र सभ्यताबोकेको कालंगा नदी यसै गाउँपालिका भएर बग्ने कारण यस स्थानीय तहमा सानाठूला बगर/जिउलाहरू बनेका छन्। यी जिउलाहरूमा प्रशस्त मात्रामा अन्नबालीहरू उत्पादन गरिन्छन् । भौगोलिक हिसाबले विकट भएपनि प्राकृतिक सांस्कृतिक सौन्दर्यताले यो गाउँपालिका भरिपूर्ण रहेको छ।

१.२.३ जनसाङ्ख्यिक अवस्थाः

नेपालको राष्ट्रिय जनगणना प्रतिवेदन २०७८अनुसार गाउँपालिकाको कूल जनसङ्ख्या १७८१२ रहेको देखिन्छ । वडागत हिसाबमा जनसङख्याको वितरणलाई तलको तालिकाबाट प्रष्ट पार्न सकिन्छ।

Table : Population by five year age groups, NPHC 022021

Wards	Total	Male	Female
1	2832	1399	1433
2	1874	897	977
3	1210	576	634
4	2471	1173	1298
5	1572	724	848
6	1794	885	909
7	1556	731	825
8	974	437	537
9	3529	1612	1917

कूल १७८१२ मध्ये वडागत रुपमा सबैभन्दा बढी ९ नं वडामा ३५२९ र सबै भन्दा कम वडा नं ८ मा जम्मा ९७४ जना रहेको पाइन्छ।

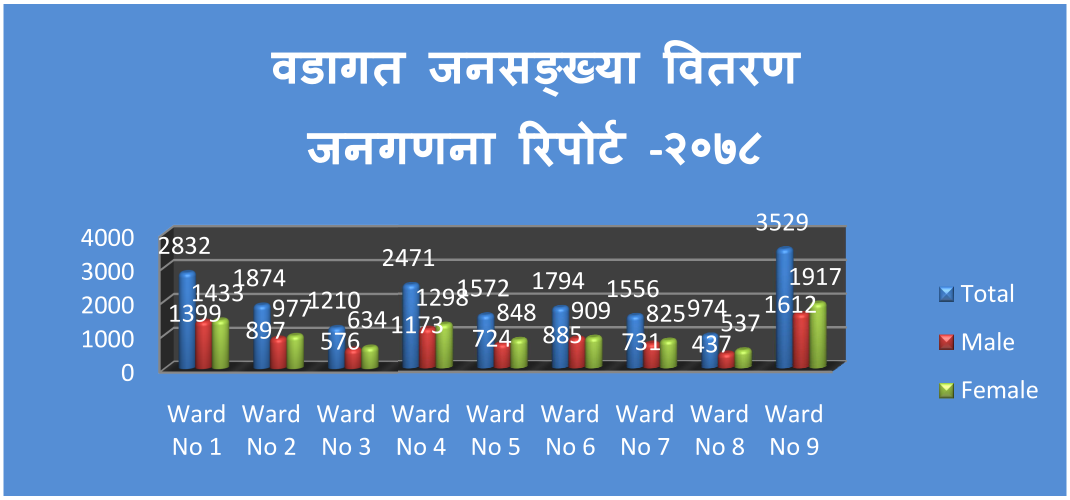
वडागत जनसङ्ख्या वितरण
जनगणना रिपोर्ट -२०७८
4000
3000
2000
1000
0
2832
1399
1433
1874
897
977
1210
576
634
2471
1173
1298
1572
724
848
1794
885
909
1556
731
825
974
437
537
3529
1612
1917
Ward No 1
Ward No 2
Ward No 3
Ward No 4
Ward No 5
Ward No 6
Ward No 7
Ward No 8
Ward No 9
Total
Male
Female

१.२.३.१ उमेर अनुसार जनसङ्ख्या वितरणः

बित्थडचिर गाउँपालिका**राष्ट्रिय जनगणना रिपोर्ट**ः२०७८ अनुसार कूल जनसङ्ख्या १७८१२रहेको देखिन्छ । उमेरगत हिसाबबाट सबभन्दा बढि १०-१४ वर्ष उमेर समूमा २५२५(१४.१७ %), ।त्यसै गरी सबभन्दा कम ९५+ को उमेर समूह रहेको छ ।जून कुल जनसङ्ख्यामा ७ जना मात्र रहेका छन् । २४-४० वर्ष उमेर समूहको सक्रिय ३३०० (१९.६ %)जनसङ्ख्या देखिन्छ ।

विद्यालय उमेर समुहको जनसङ्ख्या ५-१८ वर्षको जनसङ्ख्या ६७५८ रहेको छ ।कूल जनसङ्ख्याको ३७.९४% जनसङ्ख्या विद्यालय उमेरको छ। जसमा ३७०४(१६.९६%) छात्रा तर्फको जनसङ्ख्या देखिन्छ ।

यस सम्बन्धी समग्र विवरण तलको तालिकाबाट प्रष्ट पार्न सकिन्छः

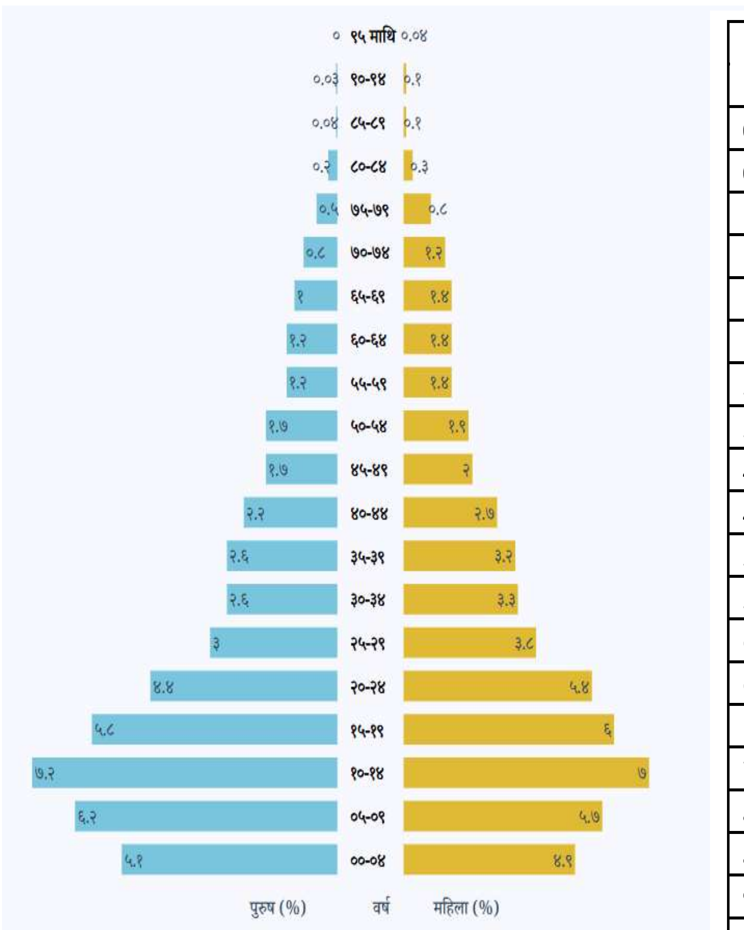

Age group in years	Population		
	Total	Male	Female
00-04 Yrs.	1772	904	868
05-09 Yrs.	2121	1101	1020
10-14 Yrs.	2525	1280	1245
15-19 Yrs.	2112	1036	1076
20-24 Yrs.	1751	792	959
25-29 Yrs.	1210	542	668
30-34 Yrs.	1053	470	583
35-39 Yrs.	1037	461	576
40-44 Yrs.	868	389	479
45-49 Yrs.	650	297	353
50-54 Yrs.	638	294	344
55-59 Yrs.	453	208	245
60-64 Yrs.	467	210	257
65-69 Yrs.	421	170	251
70-74 Yrs.	359	143	216
75-79 Yrs.	232	95	137
80-84 Yrs.	88	28	60
85-89 Yrs.	25	8	17
90-94 Yrs.	23	6	17
95+	7	0	7
	17812	8434	9378

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना रिपोर्टः२०७८

१.२.४ जातिगत / धर्मगत आधारः

यस गाउँपालिकामा कूल जनसङ्ख्याको सबभन्दा बढी ८० % क्षेत्री जातीको बसोबास देखिन्छ। त्यस पछि क्रमशःविश्वकर्मा-११%, ब्रह्मण-६% देखिन्छन् भने सबभन्दा कम जातिगत जनसङ्ख्या पहरी र मिजार रहेको देखिन्छ।

Caste/ethinicity	Population		
	Total	Male	Female
Kshetri	14210	6721	7489
Brahman - Hill	1050	486	564
Bishwokarma	2012	975	1037
Pariyar	289	144	145
Thakuri	125	47	78
Mijar	45	21	24
Sanyasi/Dasnami	41	17	24
Pahari	36	19	17
Others	4	4	0

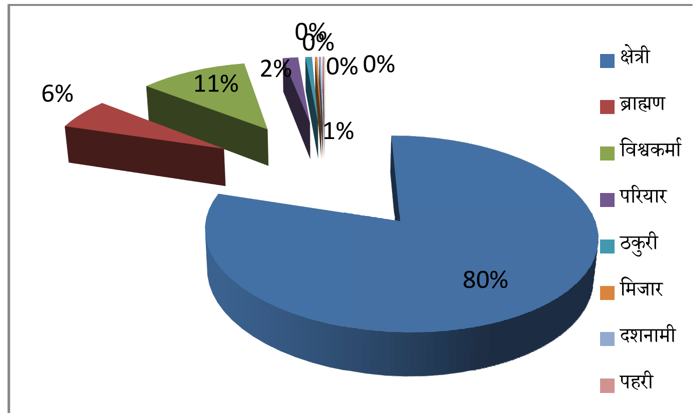

१.२.५गाउँपालिकाको शैक्षिक अवस्था:

नीतिगत प्रबन्धः

नेपालको संविधान २०७२मा शिक्षालाई प्राथमिकतामा राखेको छ साथै संविधानको भाग ३मा मौलिक हकको व्यवस्था गरेको छ। जस अन्तरगत धारा ३१ मा शिक्षा सम्बन्धि हक उल्लेख छ । धारा ३१ मा शिक्षालाई नागरिकको आधारभूत अधिकारको रुपमा व्यवस्था गरी प्रत्येक नागरिकलाई आधारभुत तहको शिक्षा अनिवार्य र निःशुल्क, माध्यमिक तह निःशुल्क शिक्षा पाउने हक रहेको छ। अपाङ्गता भएका र आर्थिक रुपले विपन्न नागरिकलाई कानुन बमोजिम निःशुल्क उच्च शिक्षा पाउने हक रहेको छ।त्यस्तै दृष्टविहीन नागरिकलाई ब्रेललिपि बहिरा तथा बोलाइ सम्बन्धी समस्या भएका नागरिकलाई सांकेतिक भाषाको माध्यमबाट कानुन बमोजिम निःशुल्क शिक्षा पाउने तथा नेपालमा बसोबास गर्ने प्रत्येक नेपाली समुदायलाई आफ्नो मातृभाषामा शिक्षा पाउने र त्यसका लागि शैक्षिक संस्था खोल्ने र सञ्चालन गर्ने हक हुने कुरा उल्लेख गरिएको छ। यसै गरि संविधानको धारा ३८ मा महिलाको हक अन्तर्गत उपधारा ५ मा महिलालाई शिक्षा,स्वास्थ्य, रोजगारी र सामाजिक सुरक्षामा सकारात्मक विभेदका आधारमा विशेष अवसर पाउने हक हुने छ भन्ने उल्लेख गरिएको छ।यसै गरी नेपालको संविधान २०७२मा बालबालिकाको हक अन्तरगत प्रत्येक बालबालिकालाई परिवार तथा राज्यबाट शिक्षा,स्वास्थ्य, पालन-पोषण, उचित स्याहार, खेलकुद,मनोरञ्जन तथा व्यक्तित्व विकास तथा बाल सहभागिताको हक रहेको छ। बालबालिकालाई घर विद्यालय वा जुनसुकै स्थानमा शारीरिक, मानसिक वा कुनै किसिमको यातना दिन पाइने छैन भनि उल्लेख छ।दलितको हक अन्तर्गत आधारभूत तहबाट उच्चतहसम्म छात्रवृत्ति सहित निःशुल्क शिक्षाको व्यवस्था हुने कुरा उल्लेख छ। त्यसै गरि नेपालको संविधानमा शिक्षालाई वैज्ञानिक,प्राविधिक,व्यावसायिक,सिपमूलक, रोजगारमूलक, जनमूखी बनाउदै सक्षम, प्रतिस्पर्धी, नैतिक एवं राष्ट्रिय हितप्रति समर्पित जनशक्ति तयार गर्ने, शिक्षा क्षेत्रमा राज्यको लागानी अभिवृद्धी गर्ने कुरा उल्लेख छ साथै नागरिकको व्यक्तित्व विकासको लागि पुस्तकालय, सामुदायिक सूचना केद्रको स्थापना र प्रवर्धन गर्ने कुरा उल्लेख छ।

१५औं आवधिक योजनामा गुणस्तरीय शिक्षा मार्फत दक्ष, प्रतिस्पर्धी, उत्पादनशील, नवप्रर्वतनशील, मानव स्रोतको विकास गर्ने लक्ष्य राखेको छ ।त्यसै गरि विद्यालय क्षेत्र विकास योजना २०८०/०८१-२०९०/०९१मा समाजका विविधता पूर्ण परिवेश तथा आवश्यकताका यथार्थतालाई आत्मसाथ गरि सबै नागरिकलाई उत्पादनशील, जीवनयापन गर्न चाहने पूर्ण कार्यमूलक साक्षरता गणितीय सीप तथा आधारभूत जीवनोपयोगी सिपको विकासको अवसर प्राप्त गर्न सहजीकरण गर्दै जनशक्तिको क्षमता विकास निरन्तर एवं समावेशी प्रयत्न मार्फत मुलुकको सामाजिक, आर्थिक, विकासमा योगदान विद्यमान असमानता हटाउने लक्ष्य तथा राष्ट्रको सामाजिक, आर्थिक, रुपान्तरणका लागि आवश्यक स्वावलम्बी प्रवर्तनात्मक र मूल्य उन्मुख नागरिको विकासमा योगदान पुऱ्याउने दूर दृष्टि राखेको छ।

राष्ट्रिय शिक्षा नीति, २०७६मा सबै तहको शिक्षालाई प्रतिस्पर्धी, प्रविधिमैत्री, रोजगारमूलक र उत्पादन शील बनाइ देशको आवश्यकता अनुरुपको मानव संसाधन विकास गर्ने लक्ष्य राखेको छ। त्यसै गरी उच्च स्तरीय राष्ट्रिय शिक्षा आयोग २०७५को प्रतिवेदनमा शिक्षाका राष्ट्रिय उद्देश्य पुरा गर्नका लागि सामाजिक न्याय सहित सभ्य समुन्नत स्वास्थ जनशक्ति उत्पादन राष्ट्र निर्माणको दिशा,व्यक्तिको सर्वाङ्गीण विकास र सामाजिक आर्थिक रुपान्तरणका लागि बित्थडचिर गाउँपालिका शिक्षा ऐन-२०७९ निर्माण भइ कार्यान्वयनमा रहेको छ।

बित्थडचिर गाउँ पालिकाको स्थापना कालदेखि नै विद्यालयको शैक्षिक गुणस्तर सुधारमा विभिन्न कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्दै आएको छ ।परीक्षा प्रणाली, स्थानीय पाठ्यक्रम, प्रारम्भिक कक्षा पढाइ तथा सिकाइ सुधार, शिक्षक व्यवस्थापन तथा सिकाइ सुधार गतिविधिहरुमा केन्द्रित हुदै आएको छ ।यसै गरी गाउँपालिकाले उत्कृष्ट सिकाइ उपलब्धी तथा कार्यसम्पादनमा उत्कृष्ट विद्यालयहरुलाई पुरस्कृत गर्ने नीति अख्तियार गरेको छ ।यसै गरि विद्यार्थी संख्याको आधारमा वार्षिक शिक्षक दरबन्दी मिलानको नीति बित्थडचिर गाउँपालिकाले अपनाउदै आएको छ । विद्यालयमा उचित व्यवस्थापकीय प्रवन्ध,सुशासन तथा पारदर्शिता कायम गर्नको लागि दुई महिनाको अन्तरमा प्रधानाध्यापकको बैठक बस्ने गरि कार्यक्रम निर्धारण गरिएको छ ।वर्तमान समयमा विद्यालयलाई सूचना तथा प्रविधि मैत्री बनाउनको लागि सबै सामुदायिक विद्यालयहरुमा कम्प्युटर तथा ईन्टरनेट पुर्‍याउने नीति समेत गाउँपालिकाले अवलम्बन गरेको छ। यसका अतिरिक्त सबै माध्यमिक विद्यालयहरुको व्यवस्थापन,लेखा प्राणालीमा सुधार ल्याउन तथा विद्यालय तथ्याङ्कलाई व्यवस्थित पार्न अनलाइन प्रणालीलाई व्यवस्थित पार्ने नीति अवलम्बन गरेको छ।

अवस्था,उपलब्धी र अन्तरः

शैक्षिक अवस्थाः

यस बित्थडचिर गाउँपालिकाले गाउँपालिकाको स्थापना सँगै शिक्षामा विशेष जोड दिदै आएको छ ।हरेक वर्ष शिक्षा क्षेत्रको वजेट विस्तारका साथै भौतिक पूर्वाधार, शैक्षिक गुणस्तरमा सुधार, शैक्षिक उपलब्धी हासिल लगायतका सम्पूर्ण पक्षको विस्तार हुदै आएको छ। यस गाउँपालिकामा पछिल्ला दिनहरुमा शिक्षाको पहुँचमा उल्लेखित विस्तार भएपनि गुणस्तर तथा सिकाइ उपलब्धि सुनिश्चितता एक मुख्य चुनौतीको विषय बनेको छ।

बित्थडचिर गाउँपालिकाको शिक्षाको अवस्थालाई विश्लेषण गर्दा यस गाउँपालिका भित्र सामुदायिक रुपमा संचालित ३३ वटा प्रारम्भिक बालविकास केन्द्र(जसमा ३२ वटा विद्यालयमा आधारित र १ समुदायमा आधारित बालबिकास केन्द्र) २६ वटा आधारभूत विद्यालय र ६ वटा माध्यमिक विद्यालयहरु सञ्चालनमा रहेका छन्। यस गाउँपालिकामा १ सामुदायिक अध्ययन केन्द्र सञ्चालनमा रहेको छ ।साथै ३ वटा संस्थागत आधारभूत विद्यालयहरु सञ्चालनमा रहेका छन् ।यस गाउँ पालिकामा एक वटा नमूना माध्यमिक विद्यालयको रुपमा छनौट भइ सञ्चालनमा रहेको छ ।गाउँ पालिका भरिमा १ विद्यालयमा प्राविधिक विषयहरु पढाइ भइ रहेको छ। नेपाल सरकार, शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्रबाट छनौट भइ सञ्चालनमा छ। गाउँपालिकाको शैक्षिक तथ्याङ्क २०८१ अनुसार यस गाउँपालिका भित्र बालकक्षामा ८१३ जना, आधारभूत तह (कक्षा १-८)तर्फ ५०२७जना,माध्यमिक तह(कक्षा ९-१२)मा १७८६ जना विद्यार्थी अध्यनरत रहेका छन्। कूल विद्यार्थी संख्या ७६१६ जना गाउँपालिका भर अध्ययनरत छन्।

त्यसै गरि उच्च शिक्षा प्रदायक शैक्षिक संस्थाको एक छ।त्रिभुवन विश्वविद्यालयबाट सम्बन्धन प्राप्त श्री सुनकुडा क्याम्पस सुनकुडाले स्नातक तहसम्मको शैक्षिक सेवा प्रवाह गरिरहेको छ ।उक्त क्याम्पसमा बझाङको बुंगल,केदारस्यूँ ,बित्थडचिर लगायत छिमेकी पालिका तथा बैतडीका छिमेकी पालिकालाई पनि शैक्षिक सेवा प्रदान गरिरहेको छ ।उक्त क्याम्पसको शैक्षिक रिपोर्ट २०८१ अनुसार ६०२ जना छात्रछात्रा अध्ययनरत छन् ।गाउँपालिकाको गौरव यो संस्था दुर्गम क्षेत्रका विविध समस्याहरुसित जुध्दै आइरहेको छ ।क्याम्पसमा ७ जना प्राध्यापक र ४जना अन्य कर्मचारी गरि ११ जनाको जनशक्ति परिचालित छ ।क्याम्पसले विद्यार्थी शुल्क,विश्वविद्यालय अनुदान आयोगबाट प्राप्त अनुदान,विभिन्न सरकारहरुको अनुदान सहयोगले आफ्नो शैक्षिक सेवा प्रवाह गरिरहेको छ।

साक्षरताः

राष्ट्रिय जनगणना रिपोर्टः २०७८ अनुसार पालिकाको सबै उमेर समूहको कूल साक्षरता दर ७१.५% रहेको देखिन्छ। साक्षर नेपाल घोषणा अभियान कार्यक्रम   कार्यान्वयनका लागि बित्थडचिर गाउँपालिकाले वि.सं २०७४ र २०७५ मा निरन्तर शिक्षा,साक्षरता शिक्षा अभियान कै रुपमा सञ्चान गरि ५ वर्ष देखि ६० वर्ष उमेर समूहको साक्षरता दर लगभग ९६ % पुर्‍याइ साक्षर पालिका घोषणा गरेको थियो।

पुरुष		महिला		जम्मा	
संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%

७५३०	८२.४	८५१०	६१.९	१६०४०	७१.५

नेपालको शैक्षिक सन्दर्भलाई हेर्दा एक वर्षे प्रारम्भिक बालविकास सहित कक्षा १ देखि ८ सम्म आधारभूत तह तथा कक्षा ९ देखि १२ सम्म माध्यमिक तह रहेको छ। साथै नेपालमा निजी स्तरबाट सञ्चालित सशुल्क र सरकारी स्तरबाट सञ्चालित निःशुल्क गरी शिक्षा प्रणाली दुई प्रकारले सञ्चालन भएका छन। यस बित्थडचिर गाउँपालिकामा पनि यी दुबै प्रणालीको शिक्षा सञ्चालन भइरहेको छ। पालिकाभरका विद्यालयहरुमा अध्ययन गर्ने बालबालिकाहरुमा बालिका भन्दा बालकहरुको संख्या बढी देखिन्छ। समग्र पालिकामा महिलाको संख्या बढी हुनु तर विद्यालयहरुमा महिला सहभागिताको कमिले अझै केही बालिकाहरु विद्यालय शिक्षा भन्दा बाहिर छन् की भन्ने शंका गर्ने स्थान देखिन्छ।

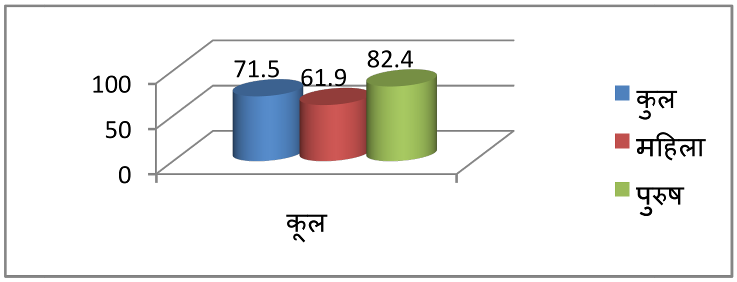

१.३.२ नातिजा तथा उपलब्धिः

१.माध्यमिक तह सम्मको शिक्षा निःशुल्करुपमा व्यवस्थित भएको हुने छ।
२. विद्यालयको सिकाइ उपलब्धिमा सुधार भएको हुने छ।
३. विद्यालय शिक्षा आधुनिक सूचना प्रविधि सँगजोडिएको हुने छ।
४. शिक्षकको पेसागतक्षमता विकास भएको हुने छ ।
५. विद्यालयमा शैक्षिक सुशासन, जवाफदेहिता र उत्तरदायित्व बोध भएको हुने छ।

१.३.४ मुख्य शैक्षिक सूचकहरुः

बित्थडचिर गाउँपालिकाले शिक्षामा जोड दिदै आएको छ ।हरेक वर्ष शिक्षा क्षेत्रको बजेटमा विस्तार गरिदै आएको छ ।विद्यालय शिक्षालाई गहन रुपमा विश्लेषण गर्दा पछिल्ला दिनमा शिक्षाको पहुँचमा उल्लेखनीय विस्तार भएको भए तापनि गुणस्तर तथा सिकाइ उपलब्धि सुनिश्चितता एक मुख्य चुनौतिको विषय रहेको छ ।समग्र बित्थडचिर गाउँपालकाको एकिकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणाली(IEMIS) २०८१कोDasboard मा देखिए अनुसार शैक्षिक सूचकहरुको अवस्थालाई तलको तालिकाबाट प्रष्ट पार्न सकिन्छ;

सूचकहरुको क्षेत्र	मुख्य कार्य सम्पादन सूचक/आर्थिक बर्ष	इकाई	सूचकहरूको बिगतको प्रगति प्रवृत्ति				आधार वर्ष २०८१	
			19/20 ७७/७८	20/21 ७८/७९	21/22 ७९/८०	22/23 ८०/८१	23/24 ८१/८२	24/25 ८२/८३
१	**प्रारम्भिकबालविकास र शिक्षा**							
१.१	ECED मा सहजै देखिने भर्ना दर (GER in ECED)	जम्मा	95.5	89.5	88.8	90.4	110.5	110.0
		छात्र	98.6	81.6	80.9	98.6	118.0	117.1
		छात्रा	92.2	99.4	98.7	82.0	102.7	102.7
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	89.5	89.62	89.8	89.89	89.9	90
१.२	कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालबालिकामध्ये ECED को अनुभव लिई आएका बालबालिकाको प्रतिशत	जम्मा	82.7	83.2	85.6	95.7	63.1	63.6
		छात्र	79.8	80.5	85.2	97.6	61.7	62.2
		छात्रा	85.9	86.0	86.0	93.8	64.4	64.9
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	73	74.9	75	75.5	76	77
२	**आधारभूतशिक्षा (कक्षा १ - ८)**							
२.१	कक्षा १ मा सहजै देखिने प्रवेश दर (GIR Grade 1)	जम्मा	96.4	104.9	107.8	102.5	107.8	107.8
		छात्र	96.8	107.0	107.4	100.6	91.4	93.27
		छात्रा	96.1	102.9	108.1	104.6	128.6	128.6
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय						
२.२	कक्षा १ मा खुद प्रवेश दर (NIR Grade 1)	जम्मा	95.0	95.0	97.7	95.6	22.1	23.52
		छात्र	95.3	95.3	98.1	97.0	20.6	21.97
		छात्रा	94.6	94.6	97.3	94.1	24.0	25.47
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय	96	97	97.3	97.3	97.4	97.4
२.३	आधारभूत तह (कक्षा १-५) मा सहजै देखिने भर्ना दर (GER)	जम्मा	100.2	104.9	105.7	102.5	105.1	106.8
		छात्र	100.2	107.0	102.5	100.8	103.9	106.0
		छात्रा	100.2	102.9	109.1	104.3	106.3	107.5
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय						

२.४	आधारभूत तह (कक्षा १-५) मा खुद भर्ना दर (NER)	*जम्मा*	97.1	97.1	97.1	95.3	72.3	76.3
		छात्र	97.0	97.0	97.0	95.4	73.0	77.4
		छात्रा	97.2	97.2	97.2	95.2	71.5	75.2
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय						
२.५	आधारभूत तहको कक्षा ५ को कूलप्रवेश दर* (%)	स्थानीय	0	0	0	0	155.1	158.8
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय						
२.६	आधारभूत तहको कक्षा ५ को खुदप्रवेश दर* (%)	स्थानीय	0	0	0	0	44.2	50.8
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय						
२.७	कक्षा १ का जम्मा बिद्यार्थीमध्ये कक्षा ५ सम्मपुग्ने बालबालिकाको दर (Survival Rate to Grade 5)	*जम्मा*	86.9	96.3	96.3	98.2	85.6	86.0
		छात्र	85.6	94.3	94.3	99.4	85.6	86.0
		छात्रा	88.2	91.6	98.2	96.7	85.6	86.0
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय						
२.८	कक्षा १ का जम्मा बिद्यार्थीमध्ये कक्षा ५ तथाआधारभुत्तह (कक्षा १-५) पुरा गर्नेको दर (Cycle Completion Rate at Basic Level:- G1-5)	*जम्मा*	80.3	89.6	89.6	94.5	77.7	78.5
		छात्र	79.5	87.9	87.9	94.8	77.7	78.5
		छात्रा	81.2	91.1	91.1	94.0	77.7	78.5
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय						
२.९	आधारभूत तहमा (प्राथमिक कक्षा १-५)मा भर्ना भएका ५-९ वर्ष उमेर भन्दा माथिकाबालबालिका* (%)	*जम्मा*	0	0	0	0	32.8	25.8
		छात्र	0	0	0	0	30.9	24.3
		छात्रा	0	0	0	0	34.8	27.4
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय						
२.१	आधारभूततह (कक्षा १-५) को कूल भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचांक (GPI in GER)	स्थानीय	1.00	0.96	1.06	1.03	1.02	1.01
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय						
२.११	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा सहजै देखिने भर्ना दर (GER)	*जम्मा*	99.4	104.3	108.3	106.5	96.1	96.1
		छात्र	99.3	105.9	106.6	105.3	96.2	96.6
		छात्रा	99.6	102.6	110.2	107.8	96.0	95.6
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय						
२.१२	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा खुद भर्ना दर (NER)	*जम्मा*	96.3	96.3	96.3	94.5	62.8	65.2
		छात्र	95.5	95.5	95.5	94.3	63.3	66.0
		छात्रा	97.1	97.1	97.1	94.6	62.2	64.4
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय						

२.१३	कक्षा १ का जम्मा बिद्यार्थीमध्ये कक्षा ८ सम्मपुग्ने दर (Survival Rate to Grade 8)	*जम्मा*	76.4	85.2	85.2	95.2	93.1	94.3
		छात्र	75.8	83.2	83.2	96.1	90.9	92.1
		छात्रा	77.1	87.5	87.5	94.9	95.2	96.4
२.१४	कक्षा १ का जम्मा बिद्यार्थीमध्ये कक्षा ८ तथाअधारभुतह (कक्षा १-८) पुरा गर्नेको दर (Cycle Completion Rate at Basic Level:-G1-8)	*जम्मा*	71.1	81.6	81.6	90.1	70.0	71.4
		छात्र	69.9	79.5	79.5	89.4	68.3	69.7
		छात्रा	72.2	84.0	84.0	91.1	71.5	72.9
२.१५	आधारभूततह (कक्षा १-८) को कूल भर्ना दरमा लैङ्गिकसमता सूचांक (GPI in GER)	*स्थानीय*	1.00	0.97	1.03	1.02	1.00	0.99
२.१६	कक्षा ३ मा अध्ययनरत बिद्यार्थीहरुलेहासिल गरेको तोकिएका न्युनतम सक्षमताहरूकोप्रतिशत (Achieving minimum proficiency)	स्थानीय	Reading				47.7	50.9
		स्थानीय	Numeracy				61.3	63.9
२.१७	कक्षा ५ मा अध्ययनरत बिद्यार्थीहरुलेहासिल गरेको तोकिएका न्युनतम सक्षमताहरूकोप्रतिशत (Achieving minimum proficiency)	स्थानीय	Reading				56.0	59.4
		स्थानीय	Numeracy				67.5	70.0
२.१८	कक्षा ८ मा अध्ययनरत बिद्यार्थीहरुलेहासिल गरेको तोकिएका न्युनतम सक्षमताहरूकोप्रतिशत (Achieving minimum proficiency)	स्थानीय	Nepali				56.6	60.0
		स्थानीय	Math				42.9	46.4
२.१९	आधारभूततह (कक्षा १-५ मा बिद्यालय बाहिर रहेकाबालबालिकाको दर (OOSC)	*जम्मा*	0	0	0	0	3.0	1.8
		छात्र	0	0	0	0	0.0	0.0
		छात्रा	0	0	0	0	0.0	0.0
	आधारभूततह (कक्षा१-८) मा बिद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाको दर (OOSC)	*जम्मा*	0.7	2.3	2.8	5.0	11.7	10.8
		छात्र	0.9	4.2	4.3	5.4	10.0	9.0
		छात्रा	0.4	0.1	1.1	4.6	13.5	12.6
२.२०	आधारभूततह (कक्षा १-८) मा महिला शिक्षककोप्रतिशत	स्थानीय	36.5	37.6	37.85	39.00	23.0	23
२.२१	आधारभूततह (कक्षा १-५) मा महिला शिक्षककोप्रतिशत	स्थानीय	44.0	44.6	46.60	47.20	27.1	27
२.२२	आधारभूततह (कक्षा ६-८) मा महिला शिक्षककोप्रतिशत	स्थानीय	28.9	30.5	29.10	30.80	9.3	9
३	**माध्यमिक शिक्षा (कक्षा ९-१२)**							
३.१	माध्यमिकतह (कक्षा ९-१२) मा सहजै देखिने भर्ना दर (GER)	*जम्मा*	67.2	72.3	83.0	73.4	48.5	51.4
		छात्र	66.6	75.2	91.2	71.3	42.2	45.4
		छात्रा	67.9	69.7	75.4	75.4	55.1	54.2
३.२	माध्यमिकतह (कक्षा ९-१२) मा खुद भर्ना दर (NER)	*जम्मा*	50.1	52.1	57.1	51.6	22.0	25.4
		छात्र	49.5	51.2	56.6	49.6	19.3	23.1

		छात्रा	50.7	52.9	57.7	53.4	24.8	28.3
३.३	**माध्यमिकतह (कक्षा ९-१२) को कूल भर्ना दरमालैङ्गिक समता सूचांक (GPI in GER)**	*स्थानीय*	1.02	0.93	0.83	1.06	1.31	1.19
३.४	**आधारभूततह बाट माध्यमिकतहमा संक्रमण दर (Transition rate from Basic Level to Secondary Level)**	*जम्मा*	91.0	96.8	96.8	94.4	69.9	81.42
		छात्र	94.7	96.0	96.0	92.4	71.7	
		छात्रा	88.1	97.6	97.6	96.1	67.9	
३.५	**कक्षा १ का जम्मा बिद्यार्थीमध्ये कक्षा १० सम्मपुग्ने दर (Survival Rate to Grade 10)**	*जम्मा*	72.9	80.9	80.9	91.4	74.9	77.1
		छात्र	70.1	79.8	79.8	91.3	73.1	75.2
		छात्रा	75.3	82.1	82.1	92.0	76.5	78.7
३.६	**कक्षा १ मा भर्ना भएका बालबालिका मध्ये कक्षा १२ मा पुग्ने दर (%)**	**स्थानीय**	0	0	0	0	78.7	85.4
३.७	**माध्यमिकतह (कक्षा ९-१२) मा महिला शिक्षककोप्रतिशत**	स्थानीय	17.4	18.6	18.65	20.00	9.5	9.8
३.८	**जम्मा सामुदयिक बिद्यालयमध्ये कक्षा ९-१२ माप्राबिधिक धार सहित सन्चालन गर्ने बिद्यालयहरुमा भर्ना भएका जम्मा बिद्यार्थीसङ्ख्या**	स्थानीय	0.0	0.0	0.00	0.00	6.4	7.5
	सामुदायिकमाध्यमिक बिद्यालयहरुमध्ये कक्षा ९-१२ मा बिज्ञान बिषयमाभर्ना भएका जम्माबिद्यार्थी प्रतिशत	स्थानीय	0.0	0.0	0.00	0.00	3.4	3.9
३.९	**कक्षा १० मा अध्ययनरत बिद्यार्थीहरुलेहासिल गरेको तोकिएका न्युनतम सक्षमताहरूकोप्रतिशत (Achieving minimum proficiency)**	स्थानीय_Nepali	0.0	0.0	0.00	0.00	63.0	65.9
		स्थानीय_English	0.0	0.0	0.00	0.00	49.0	52.1
		स्थानीय_Math	0.0	0.0	0.00	0.00	54.0	57.2
		स्थानीय_Science	0.0	0.0	0.00	0.00	37.0	40.7
४	**जीवन-पर्यन्त शिक्षातथा सिकाइ र अनौपचारिक शिक्षा**							
४.१	**५ बर्ष र सो भन्दा माथिक जनसङ्ख्यामध्ये साक्षर जनसङ्ख्या**	स्थानीय	0.0	0.0	0.00	0.00	71.5	73.17
४.२	**१५ बर्ष र सो भन्दा माथिका जनसङ्ख्यामध्ये साक्षरजनसङ्ख्या**	स्थानीय	0.0	0.0	0.00	0.00	61.5	63.28
४.३	**१५ देखि २४ बर्ष उमेरका जनसङ्ख्यामध्ये साक्षरजनसङ्ख्या**	स्थानीय	0.0	0.0	0.00	0.00	95.5	95.63
४.४	**१५ बर्ष र सो भन्दा माथिको साक्षर दरमा लैङ्गिकसमता सूचांक**	स्थानीय	0.0	0.0	0.00	0.00	0.65	0.67
		प्रदेश						
		राष्ट्रिय						
६	**सुशासन तथाव्यवस्थापन**							

	सामुदायिक बिद्यालयमास्वीकृत र राहत दरबन्दीमा तहगतरूपमा कार्यरत शिक्षक र बिद्यार्थीको अनुपात (STR):-							
६.१	**बालविकासतथा पूर्व प्र.बि.मा (ECED)**		0.0	0.0	0.00	0.00	35	37
६.२	**आधारभूततह (कक्षा १-५)**		0.0	0.0	0.00	0.00	31	36
६.३	**आधारभूततह (कक्षा ६-८)**		0.0	0.0	0.00	0.00	98	100
६.४	**आधारभूत (कक्षा १-८)**		0.00	0.00	0.00	0.00	44	48
६.५	**माध्यमिकतह (कक्षा ९-१०)**		0.0	0.0	0.00	0.00	46	48
६.६	**माध्यमिकतह (कक्षा ११-१२)**		0.0	0.0	0.00	0.00	40	42
६.७	**माध्यमिकबिद्यालय (कक्षा ९-१२)**		0.00	0.00	0.00	0.00	43	45

१.४ दिगो विकास लक्ष्यः

विद्यालय क्षेत्र विकास योजनाको कार्यान्वयनसँगै १५ वर्षे सहस्राब्दी विकास लक्ष्यहरू (२०००-२०१५) को कार्यान्वयनपश्चात् प्राप्त उपलब्धिका आधारमा सन् २०३० सम्म दिगो विकासका लक्ष्य प्राप्त गर्ने विषयमा नेपालले पनि प्रतिबद्धता जनाएको छ । नेपाल सरकारले सन् २०१५ को मे महिनामा कोरियाको इन्चोनमा भएको विश्व शिक्षा मञ्च र सोही वर्षको सेप्टेम्बरमा संयुक्त राष्ट्रसङ्घको साधारण सभाबाट पारित दिगो विकास लक्ष्यहरू मध्येको लक्ष्य ४ समावेशी तथा समतामूलक गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चितता गर्ने र सबैका लागि जीवनपर्यन्त सिकाइ अवसरहरू प्रवर्धन गर्ने प्रतिबद्धता पूरा गर्न दिगो विकास लक्ष्य ४: शिक्षा २०३०, राष्ट्रिय कार्यढाँचा, २०१९ स्वीकृत गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको छ । यस योजनाले उक्त राष्ट्रिय कार्यढाँचामा उल्लेख गरिएका लक्ष्यहरु आत्मसात् गर्दै ती लक्ष्यहरू हासिल गर्न महत्त्वपूर्ण योगदान गर्ने छ ।

राष्ट्रिय कार्यढाँचामा उल्लेख गरिएका दिगो विकासका सातओटा लक्ष्यः

१. सान्दर्भिक सिकाइ उपलब्धि प्राप्ति सहित निःशुल्क, समतामूलक र गुणस्तरीय प्राथमिक तथा माध्यमि शिक्षा पूरा गरेको सुनिश्चित गर्ने
२. सबै बालबालिकाका लागि गुणस्तरीय प्रारम्भिक बाल हेरचाह, विकास र पूर्वप्राथमिक शिक्षा सुनिश्चित गर्ने
३. सबै महिला तथा पुरुषहरूलाई सुलभ र गुणस्तरीय प्राविधिक, व्यावसायिक तथा उच्च शिक्षाको अवसर सुनिश्चित गर्ने
४. प्राविधिक, व्यावसायिक सिप सहित रोजगारी, उचित काम तथा उद्यमशीलताको सिप प्राप्त गर्ने युवा तह प्रौढहरूको सङ्ख्यामा उल्लेख्य वृद्धि गर्ने
५. शिक्षामा लैङ्गिक असमानताको अन्त गरी व्यावसायिक तालिम लगायत सबै तहको शिक्षामा कठिन परिस्थितिमा रहेका, अपाङ्गता भएका र जनजाति समुदायका बालबालिकाका लागि समान पहुँच सुनिधित गर्ने
६. सबै युवा तथा प्रौढलाई साक्षरता र गणितीय सिप हासिल गराउने
७. सबै सिकारुहरूलाई दिगो जीवन पद्धति, मानव अधिकार, लैङ्गिक समता, शान्ति, अहिंसा, विश्व नागरिक भावना तथा सांस्कृतिक विविधताको सम्मान तथा दिगो विकासमा योगदान गर्ने संस्कृतिको ज्ञान तथा सिप प्राप्तिको सुनिश्चितता गर्ने।

यस कार्यढाँचाले राष्ट्रिय योजना आयोगले तयार गरेको दिगो विकास लक्ष्य, स्थिति र मार्गदर्शनका आधारमा नेपाल सरकारको नीति, योजना तथा कार्यक्रमहरूमा लैङ्गिक, सामाजिक र भाषिक विविधता, अपाङ्ग, गरिबी आदि समेतलाई दृष्टिगत गरी समावेशिता र समताका सिद्धान्त तथा मूल्य मान्यताको एकीकरण गर्ने गरी सन् २०१५ लाई आधार वर्ष मानी सन् २०१९, २०२२, २०२५ र २०३० मा प्राप्त हुने उपलब्धिहरूको परिमाणात्मक लक्ष्यहरू तथा गन्तव्यहरू किटान गरेको

छ। दिगो विकास लक्ष्य ४ का लागि नेपालको राष्ट्रिय कार्य ढाँचा अनुसार राष्ट्रिय लक्ष्य हासिल गर्न बित्थडचिर गाउँपालिकाले प्रस्तुत शिक्षा क्षेत्र योजना तयार पारि कार्यान्वयनमा ल्याएको छ । निर्धारित सूचकका आधारमा कार्यक्रमको प्रगतिको समीक्षा गरी हरेक वर्ष वार्षिक स्थिति प्रतिवेदन मार्फत एव् अन्य माध्यमबाट प्रदेश तथा संघीय सरकारहरुलाई अध्यावधिक प्रतिवेदन पेश गर्ने गरेको छ।

दिगो विकास लक्ष्य ४ मा नेपालले गरेको प्रतिबद्धताअनुसार दिगो विकास लक्ष्य ४ को राष्ट्रिय कार्यढाँचामा उल्लेखगरिएका लक्ष्य तथा समयावधिअनुसार शिक्षा योजनाको प्रगतिको आवधिक समीक्षा गरिने छ। एकीकृत शैक्षिक व्यवस्थापन सूचना प्रणालीलाई विद्यालयसम्म समन्वय हुने गरी थप सुदृढीकरण गरी उमेरगत, लैङ्गिक, भौगोलिक तथा अपाङ्गलगायतका खण्डीकृत तथ्याङ्क तथा सूचनाहरू प्रविष्टि गर्नुपर्ने, विपन्न, सीमान्तकृत र आर्थिक रूपमा पछाडि परेका समुदायका बालबालिकाको विद्यालय शिक्षामा पहुँच र सहभागिताका थप प्रयास गर्नुपर्ने, आधारभूत शिक्षाको खुद भर्ना दर तथा तह पूरा गर्ने दर र समग्र विद्यालय शिक्षामा लैङ्गिक समता सूचकमा सुधार आई सकारात्मक प्रगति देखिए तापनि सिकाइ उपलब्धिमा अपेक्षाकृत रूपमा सुधार हुन नसकेको र माध्यमिक शिक्षा पूरा गर्ने दर बढाउनुपर्ने आवश्यकता देखाएको छ (रायोआ, २०२० ख) ।

१.५ मुख्य समस्याहरुः

- विद्यार्थी भर्नादरमा वृद्धि नहुनु।
- विद्यालय छोडने दर घटाउन नसकिनु।
- पाठ्यक्रमले तोके बमोजिमका सिकाइ उपलब्धिहरु हासिल गर्न नसक्नु।
- बाल/लैङ्गिक/अपाङ्गता मैत्रिपूर्ण विद्यालय व्यवस्थापन नहुनु।
- भौतिक पूर्वाधारको निर्माण गरी सिकाइ वातावरणमा सुधार हुन नसक्नु।
- स्थानीय पाठ्यक्रमको प्रवोधिकरण र प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न नसकिनु।
- शिक्षक दरबन्दी मिलान गर्न नसक्नु।
- विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि पुऱ्याउन नसकिनु।
- कक्षाकोठामा शिक्षक तथा विद्यार्थी उपस्थिती कमजोर देखिनु।
- स्पष्ट सुचक अनुसार अनुगमन तथा मूल्याङ्कन नहुनु।
- विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीमा उल्लेख्य सुधार हुन नसक्नु।
- शिक्षक उत्प्रेरणात्मक कार्यक्रम नहुनु।
- शिक्षक पेशागत विकासका लागि आवश्यक तालिम कार्यक्रम सञ्चालन गर्न नसिकनु।
- विद्यालय दिवा खाजा, स्वास्थ्य तथा पोषण कार्यक्रमको प्रभावकारीताको लागि भान्साकोठा,शोचालय तथा विद्यालय सरसफाइ व्यवस्थापन गर्न नसकिनु।

१.६ चुनौतीहरुः

- अनिवार्य र निःशुल्क शिक्षा ऐन कार्यान्वयन गर्न।
- विद्यार्थी संख्याको अनुपातमा शिक्षक दरबन्दीको मिलान तथा वितरण गर्न।
- समुदायलाई सामुदायिक विद्यालयहरुको अपनत्व स्वीकार गराउन।
- शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धि गर्न।

- विद्यालयहरुलाई नेट इन्टरनेटको पहुँचमा पुऱ्याउन।
- स्थानीय पाठ्यक्रममा आधारित सन्दर्भ सामग्री तथा पाठ्यपुस्तक विकास गर्न।
- विद्यालयहरुमा आवश्यकता अनुसार भौतिक पूर्वाधारको विकास गर्न।
- विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकालाई विद्यालयमा भर्ना गरी टिकाइ राख्न।
- विद्यालय विपद प्रतिकार्य योजना विकास तथा कार्यान्वयन गर्न।

१.७ अवसरहरु:

- शिक्षामापहुँच र सहभागितामा वृद्धिगर्ने,
- शैक्षिक गुणस्तर सुधार गर्ने,
- शिक्षा सम्बन्धी संवैधानिक तथा कानुनी व्यवस्थाको कार्यान्वयन गर्ने,
- तिनै तहका सरकारबीच समन्वय,सहकार्य र जिम्मेवारी पूरा गर्ने,
- शिक्षामा लगानी वृद्धि गरी गुणस्तर सुधार गर्ने,
- सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगमा विस्तार गर्ने,
- स्थानीय पाठ्यक्रम,पाठ्यपुस्तक तथा पाठ्यसामग्री निर्माण र कार्यान्वयन गर्ने
- सार्वजनिक विद्यालयप्रतिको जन चाँसो र अपनत्व ग्रहण गर्ने,
- प्राविधिक शिक्षाको विस्तारबाट रोजगारीका अवसर सिर्जना गर्ने,
- स्रोतको पहिचान तथा व्यवस्थापन।

.

परिच्छेद-दुई
लक्ष्य निर्धारण

२.१ राष्ट्रिय दीर्घकालीन सोचः

सक्षम, सृजनशील र संस्कारयुक्त नागरिक तयार गरी नेपालको आर्थिक तथा सामाजिक रुपान्तरणका माध्यमबाट "**समृद्ध नेपाल सुखी नेपाली**"को आकाङ्क्षा पूरा गर्ने।

२.२ प्रदेशको दीर्घकालीन सोचः

शिक्षामा पहुँच र गुणस्तर अभिवृद्धी गरी प्रतिस्पर्धी मानव पूजीको विकास गर्ने।

२.३पालिकाको दीर्घकालीन सोच/दूरदृष्टीः

"गुणस्तरीय,पहुँचयोग्य र प्रविधियुक्त शिक्षाःबित्थडचिर गाउँपालिकाको अपेक्षा।"

२.४ गाउँपालिकाको लक्ष्यः

विद्यालय शिक्षामा सबैको पहुँच पुऱ्याइप्रतिस्पर्धी, प्रविधिमैत्री र गुणस्तरीय शिक्षाको माध्यमबाट दक्ष एवम् सिपमूलक जनशक्ति उत्पादन गर्ने।

२.५ गाउँपालिकाको उद्देश्यहरुः

१. प्रारम्भिक बालविकासदेखि माध्यमिक शिक्षामा निःशुल्क र समन्यायिक पहुँचको विस्तार गर्नु।
२. विद्यालय शिक्षाको सिकाइ उपलब्धीमा सुधार गर्नु।
३. विद्यालय शिक्षालाई आधुनिक सूचना प्रविधिसित जोड्नु।
४. विपत् जन्य अवस्थामा पनि बालबालिकाहरुलाई वैकल्पिक शिक्षाको अवसर प्रदान गर्नु।
५. अनौपचारिक शिक्षा तथा जीवनपर्यन्त सिकाइका अवसरहरुलाई विस्तार गर्नु।
६. प्रभावकारी सिकाइका लागि आवश्यक सिकाइ वातावरणको सिर्जना गर्नु।
७. शिक्षकको पेशागत क्षमता विकास गर्नु,
८. विद्यालयमा शैक्षिक सुशासन,जवाफदेहिता र उत्तरदायित्वबोध गराउनु।

२.६ रणनीतिहरुः

१. एक विद्यालय एक बालविकास केन्द्रको अवधारणा लागु गरी त्यसलाई निरन्तरता दिइनेछ।
२. आवश्यकताको आधारमा विद्यालयको नक्साङ्कन, समायोजन र पुनःर्वितरण गरिने छ।
३. विद्यालयमा सबै बालबालिकाको पहुँच सुनिश्चितताको लागि छात्रवृत्ति लगायतका कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिइनेछ।
४. आर्थिक रुपमा विपन्न,गरिब,पिछडिएका वर्ग तथा भिन्न क्षमता भएका बालबालिकाको पहिचान गरी शैक्षिक सहयोग कार्यक्रम लागु गरिनेछ।
५. बालविकास सहजकर्ताहरुको क्षमता विकासको लागि पालिका तथा अन्य निकायसित समन्वय गरी आवश्यक कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछन्।
६. विद्यालय तहको शिक्षण सिकाइमा सुधार गर्नको लागि सबै कक्षाहरुमा शिक्षक, विद्यार्थी तथा अभिभावकबाट निर्मित No cost and low cost शैक्षिक सामग्री निर्माण कार्यक्रम लागू गरिनेछ।
७. बालबालिकाको चौतर्फी विकासको लागि सह-क्रियाकलापलाई सिकाइको अभिन्न अंग बनाइनेछ।
८. शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धीका लागि सरोकारवाला बीच विद्यालय स्तरमा अन्तरक्रिया कार्यक्रम लागू गरिनेछ।
९. शिक्षकको पेशागत सहयोगका लागि पालिकास्तरमा स्थानीयविज्ञ समूहको परिचालन,क्लस्टर तथा विद्यालयस्तरमा विषयगत शिक्षक समूहको निर्माण तथा अन्तरक्रिया कार्यक्रम लागू गरिनेछ।

१०. विद्यालय सुपरीवेक्षण तथा शिक्षकको पेशागत सहयोगको लागि पालिका स्तरमा निश्चित कार्यविधि बनाई विषय विज्ञको व्यवस्था गरिनेछ।

११. शिक्षकको पेशागत विकासका लागि मागमा आधारित छोटा अवधिका तालिम तथा क्षमता विकास कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ।

१२. सामाजिक सञ्जाललाई शिक्षण सिकाइ कार्यमा आवद्ध गर्दै लगिनेछ।

१३. विद्यालयमा सिकाइ वातावरण सुनिश्चित गर्न तथा प्रस्तावनामा आधारित पालिका प्रमुख शैक्षिक सुधार कार्यक्रमलाई सञ्चालन गरिनेछ।

१४. सिकाइको लागि निरन्तर मूल्याङ्कनलाई अनिवार्य गरि कक्षा ५ र ८ मा पालिकास्तरीय परीक्षा सञ्चाल गरिनेछ।

१५. गाउँपालकाको शैक्षिक व्यवस्थालाई प्राभावकारी पार्नका लागि पालिकास्तरीय नमूना विद्यालय तथा आवासीय विद्यालय विकास कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ।

१६. आवश्यकता अनुसार दरबन्दी मिलान गरी शिक्षा ऐन तथा नियमावलीमा तोकिए अनुसार प्रअ व्यवस्थापन गरि प्र.अलाई विद्यालयको शैक्षिक तथा शैक्षणिक नेतृत्वकर्ताको रुपमा विकास गर्दै लगिनेछ।

१७. विद्यालयको सुशासन,जवाफदेहितातथा व्यवस्थापनमा प्रभावकारिता ल्याउन विद्यालयको नेतृत्व क्षमता विकास,कार्यसम्पादन करार सम्झौता गरि पुरस्कार र दण्ड जस्ता विभिन्न रणनीतिक कार्यक्रमहरु कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ।

१८. बालबालिकाको सिकाइका लागि अभिभावक सशक्तीकरण तथा प्रोत्साहन कार्यक्रम लागू गरिनेछ।

१९. निरन्तर सिकाइका लागि सामुदायिक सिकाइ केन्द्रको सुदृढीकरण गर्दै निरन्तर सिकाइ तथा जीवनोपयोगी सिपका कार्यक्रम सञ्चालनको पूर्ण जिम्मेवारी प्रदान गर्दै लगिनेछ।

२०. विपदको बेलामा पनि सिकाइलाई निरन्तरता दिनका लागि पालिकास्तरमा वैकल्पिक सिकाइ सहजीकरण कार्यविधि तयार पारी प्रभावकारि रुपमा लागू गरिनेछ।

२१. विद्यालयलाई आधुनिक सूचना प्रविधिसित जोड्न पालिकाले प्रविधिमैत्री सिकाइ कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ साथै सबै विद्यालयमा आइ.सि.टि ल्यावको स्थापनामा विशेष जोड दिनेछ।

२२. प्राविधिक तथा व्यावसायिक विषय अध्ययन गर्न चाहने विद्यार्थीहरुका लागि प्रोत्साहन स्वरुप छात्रवृत्ति प्रदान गरिनेछ।

२३. गरिब, आर्थिक रुपले विपन्न तथा दलित समुदायका बालबालिकाकोलागि निःशुल्क शिक्षाको विशेष अवसरको व्यवस्था गरिनेछ।

२४. गाउँपालिका,गाउँ शिक्षा समिति, विद्यालय व्यवस्थापन समिति,प्रअ मार्फत निरन्तर शिक्षण सिकाइको अवस्थाबारे बुझ्न र थप प्रोत्साहनका कार्यका लागि सुपरीवेक्षणलाई निरन्ता प्रदान गरिनेछ।

२५. विद्यालयको शैक्षिक सुधारका लागि विद्यालय व्यवस्थापन समितिलाई बढि जिम्मेवार बनाइ दण्ड र पुरस्कारको व्यवस्था लागु गरिनेछ।

२६. विद्यालय शिक्षालाई प्रविधिमैत्री बनाउन एक शिक्षक एक ल्यापटप कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।

२७. SEE र कक्षा ८ को उत्तीण प्रतिशत बढाउन कमजोर विद्यार्थीहरुको पहिचान गरी विशेष कक्षा सञ्चालन गरिनेछ।

२.७ कार्यनीतिहरुः

१. विद्यालय नक्साङ्कनको आधारमा विद्यालय स्थापना, समायोजन तथा विस्तार गरिने छ।
२. एक वडामा एक नमूना प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रको विकास गरिने छ।
३. विद्यालय शिक्षामा पहुँच वृद्धि गर्नका लागि विद्यालय भर्ना तथा स्वागत कार्यक्रम, निःशुल्क पाठ्यपुस्तक, छात्रवृत्ति, स्थानीय उत्पादनमा आधारित विद्यालय दिवा खाजा, शैक्षिक सामग्री र निशुल्क स्यानीटरी प्याड वितरण र अभिभावक शिक्षा कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिने छ।
४. विद्यालय बाहिर रहेका सबै बालबालिकाहरुलाई विद्यालयमा भर्ना गर्ने अभियानलाई निरन्तरता दिदै सेवा क्षेत्रभित्रका सबै बालबालिकाहरुलाई विद्यालय शिक्षामा प्रवेश गराईने छ।
५. प्रत्येक आधारभूत तथा माध्यमिक विद्यालयहरुमा एक विद्यालय एक पुस्तकालय, सूचना तथा सञ्चार प्रविधि प्रयोगशाला, विज्ञान प्रयोगशालाको विस्तार गरी गुणस्तरीय शिक्षण सिकाइको न्यूनतम वातावरण निर्माण गरिने छ।
६. भाषिक तथा सांस्कृतिक विविधताअनुरुप शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गरिने छ।
७. प्रत्येक विद्यालयहरुमा लैङ्गिक सम्पर्क शिक्षकको व्यवस्था गरी लैङ्गिकमैत्री सिकाइ वातावरण तयार गरिने छ।
८. विद्यार्थीहरुको सिकाइ गतिलाई द्रुत बनाउन अभिभावक, शिक्षकर विद्यार्थीहरु सहभागी हुने गरी अन्तरक्रिया तथा कार्यशालाहरु आयोजना गरिने छ।
९. विद्यार्थीहरुमा रहेका प्रतिभाहरुको खोजी गर्न आधारभूत तह देखि नै अतिरिक्त क्रियाकलापहरु सञ्चालन गरिने छन्।
१०. गुणस्तरीय शिक्षा प्रवर्द्धनका लागि सार्वजनिक निजी साझेदारी कार्यक्रम लागु गरिने छ।
११. पालिकास्तरीय वार्षिक शैक्षिक कार्यपात्रो र शिक्षा नीति तयार गरी कार्यान्वयनलाई निरन्तरता दिईने छ।
१२. शैक्षिक सत्रको शुरुवात देखिनै निर्धारित पाठ्यक्रमको कार्यान्वयनमा जोड दिन पाठ्यक्रम प्रबोधीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ।
१३. स्थानीय मूल्य मान्यता परम्परागत ज्ञान प्रविधि, सामाजिक तथा सांस्कृतिक पहिचान, संरक्षण तथा सम्वर्द्धन गर्न स्थानीय पाठ्यक्रमलाई आवश्यकता अनुसार संशोधन गरी कार्यान्वयन गरिने छ।
१४. सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालयमा स्वीकृत प्राप्त पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक कार्यान्वयनको व्यवस्था मिलाइने छ।
१५. स्थानीय स्तरमा उपलब्ध शैक्षिक सामग्रीहरु निर्माण गरी प्रयोगमा ल्याइने छ।
१६. शैक्षिक संस्थाहरुको नियमित सुपरीवेक्षण गरी सुधारका लागि पृष्ठपोषण प्रदान गरिने छ।
१७. नतिजामा आधारित मूल्याङ्कन प्रणालीका आधारमा पुरस्कार, दण्ड र पृष्ठपोषणको पद्धतिलाई अवलम्बन गरिने छ।
१८. शिक्षाको गुणस्तर मापनका लागि समय समयमा परीक्षा बाहेकका अन्य शैक्षिक मूल्याङ्कन हुने खालका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरीनेछ।
१९. पालिकाभित्र सञ्चालित उच्च शिक्षण संस्थाहरु तथा अन्य शैक्षिक संस्थाहरुसँग समन्वय तथा सहकार्य गरिने छ।
२०. कमजोर भौतिक संरचना भएका विद्यालयहरुलाई प्राथमिकता दिई शैक्षिक संस्थाहरुको भौतिक संरचना निर्माण कार्यलाई निरन्तरता दिइने छ।
२१. विद्यार्थीहरुलाई खेल,योगाभ्यास र सह क्रियाकलाप सञ्चालनका लागि पालिकास्तरमा आधुनिक प्रविधिसहितका रङ्गशाला निर्माणमा जोड दिइने छ।
२२. विद्यालयमा आवश्यक पर्ने न्यूनतम संरचनाहरुको स्थापना तथा विकास गरिने छ।
२३. संघ तथा प्रदेश सरकारको समन्वय तथा सहजीकरणमा स्थानीय सरकारले विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार विकास र शैक्षिक विकासमा उच्च प्राथमिकता दिइने छ।
२४. विपदको बेलामा पनि सिकाइलाई निरन्तरता दिनका लागि पालिकास्तरमा वैकल्पिक सिकाइ सहजीकरण कार्यविधि तयार पारी प्रभावकारी रुपमा लागु गरिनेछ।
२५. विशेष शिक्षा आवश्यक भएका बालबालिकाहरुका लागि विशेष कक्षा सञ्चालन गरिने छ।

२६. शिक्षण सिकाइका सन्दर्भ सामग्रीहरु तयार गरी अनलाइन शिक्षा प्रदान गरिने छ।
२७. औपचारिक शिक्षाबाट बञ्चित भएकाहरुका लागि सिकाइको अवसर प्रदान गर्न बैकल्पिक सिकाइ माध्यमहरु सञ्चालन गरिने छ।
२८. शिक्षा प्रणालीलाईसूचना तथा सञ्चार प्रविधिमा आधारित बनाउने अभ्यास गरिने छ।
२९. प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रका सहजकर्ताहरुका लागि क्षमता विकास कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिने छ।
३०. नव नियुक्त प्रधानाध्यापक, शिक्षक तथा कर्मचारीका लागि सेवा प्रवेश तालिम सञ्चालन गरिने छ।
३१. स्थानीय स्तरमा उपलब्ध शैक्षिक सामग्रीहरु निर्माण गरी प्रयोगमा ल्याइने छ।
३२. शैक्षिक संस्थाहरुको नियमित सुपरीवेक्षण गरी सुधारका लागि पृष्ठपोषण प्रदान गरिने छ।
३३. नतिजामा आधारित मूल्याङ्कन प्रणालीका आधारमा पुरस्कार, दण्ड र पृष्ठपोषणको पद्धतिलाई अवलम्बन गरिने छ।
३४. पालिकाभित्र सञ्चालित उच्च शिक्षण संस्थाहरु तथा अन्य शैक्षिक संस्थाहरुको विकासका लागि समन्वय तथा सहकार्य गरिने छ।
३५. कमजोर भौतिक संरचना भएका विद्यालयहरुलाई प्राथमिकता दिई शैक्षिक संस्थाहरुको भौतिक संरचना निर्माण कार्यलाई निरन्तरता दिइने छ।
३६. विद्यालयमा आवश्यक पर्ने न्यूनतम संरचनाहरुको स्थापना तथा विकास गरिने छ।
३७. संघ तथा प्रदेश सरकारको समन्वय तथा सहजीकरणमा स्थानीय सरकारले विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार विकास र शैक्षिक विकासमा उच्च प्राथमिकता दिइने छ।
३८. विपदको बेलामा पनि सिकाइलाई निरन्तरता दिनका लागि पालिकास्तरमा वैकल्पिक सिकाइ सहजीकरण कार्यविधि तयार पारी प्रभावकारी रुपमा लागु गरिनेछ।
३९. विशेष शिक्षा आवश्यक भएका बालबालिकाहरुका लागि विशेष कक्षा सञ्चालन गरिने छ।
४०. शिक्षण सिकाइका सन्दर्भ सामग्रीहरु तयार गरी अनलाइन कक्षामार्फत शिक्षा प्रदान गरिने छ।
४१. औपचारीक शिक्षाबाट बञ्चित भएकाहरुका लागि सिकाइको अवसर प्रदान गर्न बैकल्पिक सिकाईका माध्यमहरु सञ्चालन गरिने छ।
४२. विद्यालय तहमा लागु गरीएको पाठ्यक्रमको प्रबोधिकरण रस्थानीय परिवेश, आवश्यकता, सामाजिक, संस्कृति अनुरुप कक्षा ८ सम्म स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गरी लागु गरिनेछ र स्थानिय पाठयक्रम मै वृहत यौनिकता शिक्षाको विषयवस्तु समावेश गरी रुपान्तरण कक्षालाइ निरन्तरता दिइनेछ।
४३. शिक्षकको शैक्षिक क्षमता अभिबृद्धि गर्न समय समयमा शिक्षक तथा विद्यालय कर्मचारीहरुलाई तालिम, कार्यशाला, अभिमुखीकरण कार्यक्रम, बैठक, अन्तरक्रिया कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छन्।
४४. प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षाको पहुँच विस्तार गरिने छ।
४५. सम्पूर्ण शिक्षा प्रणाली लाईसूचना तथा सञ्चार प्रविधिमा आधारित बनाउने अभ्यास गरिने छ।
४६. सामुदायिक सिकाइ केन्द्रको क्षमता अभिबृद्धि गरी सामाजिक परिचालनका कार्यक्रममा सहभागी गराइने छ।
४७. पालिकास्तरमा अतिरिक्त क्रियाकलापहरूलाई प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन गर्न बाल सञ्जालहरूलाई सक्रिय गराइनेछ।
४८. विद्यालयमा नेतृत्व विकास, पारदर्शिता, जवाफदेहिता कायम गर्न विद्यालयका शिक्षक, विद्यालय कर्मचारी र सरोकारवालाको क्षमता अभिबृद्धि गरिने छ।
४९. कार्य सम्पादनका आधारमा प्रत्येक बर्ष उत्कृष्ट शिक्षक छनौट गरी पुरस्कृत गरिने छ।
५०. विपन्न तथा जेहेन्दार विद्यार्थीको पहिचान गरी छात्रवृत्ति, शैक्षिक सामग्री उपलब्ध गराइ उनीहरुको शैक्षिक निरन्तरतामा जोड दिइने छ।
५१. बालबालिकाको पठन सीप अभिबृद्धि गर्न अभिभावकहरुको संलग्नतामा पालिकास्तरमा शैक्षिक कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ।
५२. विद्यार्थीहरुलाई राष्ट्र समाज प्रति उत्तरदायित्व बोध गर्नका लागि अनिवार्य रुपमा माध्यमिक तहका विद्यार्थीहरुलाई स्काउट, रेडक्रस जस्ता मानवीय कार्य र गतिविधिमा संलग्न गराइने छ।
५३. रणनीतिक योजना कार्यान्वयनको अवस्था मापन गरी आवधिक प्रतिवेदन तयार गर्न पालिका स्तरमा अनुगमन मूल्याङ्कन तथा प्रतिवेदन समिति गठन गरिने छ।

५४. शिक्षाको पेशागत सहयोग र विद्यालय सुपरिवेक्षण कार्यका लागि पालिका स्तरमा विज्ञ समूह, विशेषज्ञ समूहको रोष्टर समूह गठन गरी परिचालन गरिनुका साथै शिक्षा प्रणालीलाई तथ्याङ्कमैत्री बनाइने छ।

५५. शिक्षक नियुक्ति व्यवस्थापन र सेवा सर्त सम्बन्धि निश्चित मापदण्ड तयार पारी लागु गरिने छ।

५६. स्थानीय स्तरमा उपलब्ध शैक्षिक सामग्री निर्माण र प्रयोगमा जोड दिइने छ। विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिलाई शिक्षकको कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनको आधार बनाइने छ।

५७. आधारभूत तह कक्षा ५ र ८ को परीक्षालाइ मर्यादित र स्तरयुक्त बनाउन गाउँपालिका भरि एउटै मापदण्डको प्रश्नपत्र तयार गरि पायक पर्ने विद्यालयको एउटै परिक्षा र परिक्षण केन्द्र कायम गरि सञ्चालन गरिनेछ।

५८. गाउँपालिका भरि एउटै खालको विद्यार्थी पोशाक कायम गरि लागु गरिनेछ।

५९. गाउँपालिका भरिका सबै आधारभूत तथा माध्यामिक (६-१२) मा अनिवार्य रुपमा किशोरकिशोरी मैत्री सूचना केन्द्र स्थापना गरी दिर्घकालिन रुपमा सहयोग गर्ने खालका कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ।

६०. शिक्षाको गुणस्तर मापनका लागि समय समयमा परीक्षा बाहेकका अन्य शैक्षिक मूल्याङ्कन हुने खालका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिनेछ।

परिच्छेद-३

विद्यालय शिक्षाका उपक्षेत्रहरु

३.१ प्रारम्भिक बालविकास

प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा विद्यालय जाने उमेर पूर्वका बालबालिकाहरूको सर्वाङ्गीण विकासमा सहयोग गरी आधारभूत शिक्षाका लागि तयार गराउने कार्यक्रम हो ।सर्वाङ्गीण विकास अन्तर्गत बालबालिकाहरूको शारीरिक, मानसिक, तथा बौद्धिक, सामाजिक र संवेगात्मक विकास पर्दछन् ।नेपालको संविधान २०७२, को धारा-३९ मा बालबालिकाको हक अन्तर्गत उपधारा (३) मा प्रत्येक बालबालिकालाई प्रारम्भिक बालविकास तथा बाल सहभागिताको हक हुनेछ भनि उल्लेख गरिएको छ । शिक्षा ऐन,२०२८ आठौं संशोधनले बालविकास शिक्षालाई विद्यालयको संरचना भित्र कायम गरेको छ। राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ ले चार वर्ष उमेर पुरा भएका बालबालिकालाई एक वर्षको प्रारम्भिक बालविकासको अवसर प्रदान गरिने छ भनि उल्लेख गरेको छ साथै नेपालको सोह्रौ योजनामा पनि प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रमलाई विद्यालय शिक्षाको अभिन्न अंगको रूपमा विकास गरी सबै बालबालिकाका लागि अनिवार्य गरिनेछ भन्ने रणनीति लिएको पाइन्छ। प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको मुख्य उद्देश्य विविध किसिमका मनोरञ्जनात्मक सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलापका माध्यमद्वारा बालबालिकाहरूको सर्वाङ्गीण विकासमा सहयोग पुर्‍याउनु र कक्षा एकमा प्रवेशका लागि तयार पार्नु हो। हालका वर्षहरूमा प्रारम्भिक बाल शिक्षा तथा पूर्व प्राथमिक शिक्षाका कारण सिकाइको तत्परतामा उल्लेख्य प्रगति भएको र बिचैमा पढाई छाड्ने तथा कक्षादोहोर्‍याउने दर घटाउनेमा यसको सकारात्मक प्रभाव रहेको र कक्षा एकमा प्रवेश गरेका बालबालिकाहरूको शैक्षिक उपलब्धि दर बढी हुने गरेको पाइएको छ। यो तह विद्यालय शिक्षाको आधारस्तम्भ मात्र नभई बालबालिकाको जीवनभरिको विकासको पूर्वाधार हो । प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षालाई विद्यालय र समुदाय दुवैमा सञ्चालन गरिएको छ। प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रमलाई थप विस्तार गरी सबैको पहुँचसम्म पुर्‍याउने रणनीति विकास तथा गुणस्तर अभिवृद्धि गरिनेछ कार्यमा यो योजना केन्द्रित रहेको छ।

३.१.२ वर्तमान अवस्थाः

बित्थडचिर गाउँपालिका भित्र हाल ३५ वटा प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रहरू सञ्चालित छन् जसमध्ये सामुदायिक प्रारम्भिक बालविकास केन्द्र ३३ वटा र संस्थागत प्रारम्भिक बालविकास केन्द्र २ वटा रहेका छन्। प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षालाई विद्यालय र समुदाय दुबैमा सञ्चालन गरिएको छ । यस गाउँपालिकामा १ वटा बालविकास केन्द्र समुदायमा सञ्चालित रहेको छ । विद्यालयमा सञ्चालित प्रारम्भिक बालविकास केन्द्र भन्दा समुदायमा सञ्चालन गरिएका बालविकास केन्द्रहरूको शैक्षिक तथा भौतिक पक्ष तुलनात्मक रुपमा कमजोर देखिन्छ। हाल प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रमा हाल ४० जना शिक्षकहरू कार्यरत छन् ।

शैक्षिक सत्र २०८१ को तथ्यांक अनुसार सामुदायिक र संस्थागत तर्फ गरी जम्मा ८१३ जना बालबालिकाहरू बालविकास केन्द्रमा भर्ना भएका छन् । जसमध्ये छात्राहरू ३७८ जना र छात्रहरू ४२६ जना रहेका छन् ।यस गाउँपालिकाको प्रारम्भिक बालविकास शिक्षामा कूल भर्ना दर ११०.१ प्रतिशत रहेको छ। प्रत्येक वर्ष कूल भर्नादरमा सुधार देखिन्छ भने प्रारम्भिक बालविकास शिक्षाको अनुभव लिई कक्षा एकमा भर्ना भएका बालबालिकाहरूको हाल ९५.७ प्रतिशत रहेका छन् ।

विस्तृत विवरण तलको तालिकाबाट प्रस्तुत गर्न सकिन्छः

क्षेत्रहरु	आ .व २०८१/०८२	आ .व २०८२/०८३	आ .व २०८३/०८४	आ .व २०८४/०८५	आ.व २०८५/०८६	आ.व २०८५/०८७
सामुदायिक विद्यालयको संख्या	३३	३३	३३	३३	३३	३३
संस्थागत विद्यालयको संख्या	२	२	२	२	२	२

ECD विद्यार्थी संख्या	११३	११३	११३	११३	११३	११३

३.१.३ अवसर /चुनौतीहरू:

- सबै बालबालिकाहरुलाई बाल विकास शिक्षामा पहुँच सुनिश्चिता गर्ने,
- बालविकास कार्यक्रमको नक्साङकन,पुनर्वितरण र आवश्यकता अनुसार बालविकास केन्द्र सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्ने,
- प्रारम्भिक बालबिकास तथा शिक्षामा लागत सहभागिता अभिवृद्धि गर्ने,
- अपाङ्गता भएका बालबालिका, अनाथ तथा टुहुरा बालबालिकालाई बालविकास केन्द्रको पहुँचमा पुर्‍याउने,
- प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रमा तालिमप्राप्त शिक्षकको व्यवस्था गर्ने,
- प्रारम्भिक बालहेरचाह, पोषण, सुरक्षा तथा सिकाइको सम्बन्धमा अभिभावक जागरण गर्ने ।

३.१.४ उद्देश्यहरू:

- बालविकास उमेर समूहका बालबालिकाहरूलाई प्रारम्भिक बालविकास शिक्षामा पहुँचको सुनिश्चित गर्नु ।
- बालविकास केन्द्रहरूलाई प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रको राष्ट्रिय न्यूनतम मापदण्ड अनुरुप विकास गर्नु ।
- सबै बालबालिकाहरूलाई प्रारम्भिक बाल विकास शिक्षाको अनुभव सहित कक्षा १ माप्रवेश गराउनु ।

३.१.५ रणनीतिहरू:

- प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रमलाई प्रविधिमैत्री, बालमैत्री एवं गुणस्तरीय बनाउँदै सबै बालबालिकाहरूको पहुँचमा विस्तार गरिनेछ।
- दुरी, आवश्यकता तथा मागआधारमा प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रहरूको समायोजन, पुनर्वितरण तथा आवश्यकभएमा नयाँ स्थानमा केन्द्र स्थापना गरिनेछ।
- प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रमको प्रभावकारिता वृद्धिका लागि परिवार, समुदाय, गैरसरकारी संघ संस्था, सरकारी तथा निजी क्षेत्र र विद्यालयलाई जिम्मेवार बनाइनेछ।
- प्रारम्भिक बाल कक्षामा निर्धारित मापदण्ड अनुरुप बसाइ व्यवस्थालाई ध्यान दिइ खेल तथा सिकाइ सामाग्री र अडियो-भिडियो सामग्री सहितको कक्षाकोठा व्यवस्थापन गरिनेछ।
- सबै बालकक्षा शिक्षकहरूका लागि सेवाकालीन क्षमता अभिवृद्धि तालिमको व्यवस्था गरिनेछ।
- प्रत्येक वडा वा टोलमा खेल तथा सिकाई सामग्री सहितको बाल उद्यान वा बालपार्कको निर्माण गरिनेछ।
- प्रत्येक वडामा कम्तीमा एउटा नमूना बालविकास केन्द्रको स्थापना गरिनेछ।
- शिक्षकहरूसँग कार्यसम्पादन करार सम्झौता गरी पुरस्कार र दण्डको व्यवस्था गरिनेछ।
- वि.व्य.स. सदस्यहरू, अभिभावकहरू तथा सरोकारवालाहरूका लागि प्रारम्भिक बालविकास शिक्षा सम्बन्धी अभिमुखीकरण गरिने छ।
- पाठ्यक्रमको कार्यान्वयनलाई अनिवार्य गरी सो बमोजिम सिकाइ सहजीकरण गरिनेछ ।
- शिक्षकहरूलाई जिल्ला भित्र वा बाहिरका नमूना तथा उत्कृष्ट केन्द्रहरूको भ्रमण गराई त्यहाँको असल अभ्यासलाईप्रयोगमा ल्याइनेछ।

३.१.६ नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.स्.	सूचक	आधार वर्ष २०८१/८२	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१	प्रारम्भिकवालविकासमा कूल भर्ना संख्या	९७.५%	९७.७%	९७.९%	९९.९९%	९९%	९९०%
२	न्युनतम मापदण्ड पूरा गरेका वालविकास केन्द्रको संख्या	३३	३३	निरन्तरता	निरन्तरता	निरन्तरता	निरन्तरता

३.१.७ उपलब्धि, नतिजाहरू, प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य

उपलब्धि

सबै बालबालिकाहरूलाई गुणस्तरीय प्रारम्भिक बालविकास शिक्षाको अवसरसुनिश्चित भएको हुनेछ।

प्रमुख नतिजाहरू

१. प्रारम्भिक बालविकास शिक्षा उमेरका सबै बालबालिकाहरूलाई एक वर्षको प्रारम्भिक बालविकास शिक्षाकार्यक्रममा सहज पहुँच हुने,
२. प्रारम्भिक बालविकास शिक्षा उमेरका सबै बालबालिकाहरूलाई प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको अनुभवसहित कक्षा १ मा प्रवेश गरिनेछ,
३. प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रहरूका सबै शिक्षकहरूले न्युनतम योग्यता र तालिम हासिल गरेका हुनेछन्,
४. प्रत्येक वडामा कम्तीमा एउटा नमुना बालविकास केन्द्रको स्थापना भएको हुनेछ,
५. प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको कार्यान्वयनमा परिवार, समुदाय, गैरसरकारी संघसंस्था, विद्यालय र स्थानीयसरकार जिम्मेवार हुनेछ।

पूर्व प्रा.बि./बालविकासका लागि प्रस्तावितकार्यक्रमहरू (Proposed ECED Activities)													Financing Level (In NPR)			
	लगानीको अनुमान (Cost Estimates (in '000s)					Existing unit cost	Proposed unit cost	बार्षिक भौतिक लक्ष्य (Yearly Physical Target)								
प्रस्तावित कार्यक्रमहरु	०२४/२५ ८१/८२	०२५/२६ ८२/८३	०२६/२७ ८३/८४	०२७/२८ ८४/८५	०२८/२९ ८५/८६			०२४/२५ ८१/८२	०२५/२६ ८२/८३	०२६/२७ ८३/८४	०२७/२८ ८४/८५	०२८/२९ ८५/८६	Federal Gov.	Provinc	Local	Others
पूर्वप्रा.बि./ECED कक्षा/केन्दमा तोकिएका न्युनतम मापदण्डहरूको (Minimum Standards) कार्यन्वयन गर्ने	०.५	०.५	०.५	०.५	०.५		०.५	१	१	१	१	१	FG			
Revisting the existing ECED/PPE (including the institutional schools facilities) and establishment of new ECED centers based on need identification	१०	०	१०	०	१०		१०	१		१		१	LG			
Provision of ECED friendly WASH facility to ensure the compliance with minimum standards	८२५	९९०	९९०	९९०	९९०		१५०	६	७	७	७	७	FG + PG + LG			
Mid-day meal program (other regions)	२५५३	२५७९	२६०५	२६३४	२६६०		३.२	७८८	७९६	८०४	८१३	८२१	FG			
Implementation of the early childhood and learning standards for facilitating holistic development and learning of children	१५	१५	१५	१५	१५		१५	१	१	१	१	१	FG + PG + LG			
Performance grant to ECED centers and teachers (based on imporvement against set standards)	९९	९९	९९	९९	९९		१५	७	७	७	७	७	FG			
बिभिन्न प्रकारका अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरूलाई सहयोग (Support to disable students)	४	४	४	४	४		२	२	२	२	२	२	FG			

पालिका तहको स्वास्थ्य केन्द्रहरूमार्फत बार्षिकरुपमा बालबालिकाहरुकोस्वस्थ्य जांच गर्ने साथै बालबालिकाहरूमा अपाङ्गता परीक्षण गरी पहिचान गर्ने (Assement and identification of disabilities)	१२	१२	१२	१२	१२		०	१	१	१	१	१	LG			
ECED कक्षाका सहयोगी कार्यकर्ता/शिक्षकको तलब भत्ता	२,७३०	२,७३०	२,७३०	२,७३०	२,७३०		१३०	२१	२१	२१	२१	२१	FG			
ECED कक्षाका सहयोगी कार्यकर्ता/शिक्षकका लागि पोशाक भत्ता	२६३	४१३	४१३	४१३	४१३		१३	२१	३३	३३	३३	३३	FG			
ECED कक्षाका सहयोगीहरूका लागि तलब/भत्ता		३,४३२	३,४३२	३,४३२	३,४३२		१०४	२१	३३	३३	३३	३३	FG			
ECED कक्षाहरूका सामग्री र सिकाई कुनाका लागि बजेट अनुदान	३३	३३	३३	३३	३३		१	३३	३३	३३	३३	३३	FG			
ECED कक्षाहरूका सिकाई सामग्री र बिद्धुतीय सिकाई सामग्रीका लागि बजेटअनुदान	११	१७	१७	१७	१७		०.५	२१	३३	३३	३३	३३	FG			
ECED कक्षाहरूमा अध्ययनरत तोकिएका अति बिपन्न र लक्षित समुदायकाबालबालिकाहरुको सुबिधाका लागि बजेट अनुदान	–	–	–	–	–		०.५	०	०	०	०	०	FG			
जम्मा बजेट (लाखमा)	९	१०	१०	१०	१०											

३.२ आधारभूत शिक्षा

३.२.१ परिचय

शिक्षा ऐन २०२८ (संशोधन सहित) अनुसार प्रारम्भिक बालविकास देखि कक्षा ८ सम्मको शिक्षालाई आधारभूत शिक्षा भनिन्छ ।दुर्गम तथा हिमाली जिल्ला बझाङको बित्थडचिर गाउँपालिकामा आधारभूत तहको शिक्षामा ९८ प्रतिशत भन्दा बढी बालबालिकाहरूको शिक्षा पहुँचमा रहेको देखिन्छ । यस विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजनाले विद्यालय शिक्षामा पहुँचलाई कायम राख्दै गुणस्तर वृद्धिमा जोड दिइएको छ ।
विद्यालय शिक्षाको विकासमा भएका विभिन्न प्रयास तथा परियोजनाहरू मध्ये आधारभूत तथा प्राथमिक शिक्षा परियोजनासन्१९९७-२००२, प्राथमिक शिक्षा परियोजना, प्राथमिक शिक्षा विकास परियोजना, सेती परियोजना(२०३८), माध्यमिक शिक्षा सहयोग कार्यक्रम(सन्२००३-२००९), सबैका लागि शिक्षा कार्यक्रम(२००१-२०१६),विद्यालय क्षेत्र सुधार योजना(SSRP:)विद्यालय क्षेत्र विकास योजना(२०१६/०१७-२०२२/०२३)आदि धैरै परियोजनाहरू सञ्चालन गरिएको छ। जसको प्रमुख लक्ष्य नेपालको शिक्षामा पहुँच अभिवृद्धि र शिक्षक व्यवस्थापन हो । विद्यालय शिक्षामा शिक्षक तालिम अनिवार्य गरिएको हुनाले आधारभूत तहका शिक्षकहरूलाई व्यापक तालिमको व्यवस्था गरियो । विद्यालयको समग्र भौतिक व्यवस्थापनलाई पनि उच्च महत्वका साथ भौतिक संरचनाहरूको समेत उल्लेख्य विकास गरिएको छ। सन् २०१५ पछाडि शैक्षिक सुधार र गुणस्तर वृद्धिका प्रयासहरू भएको देखिन्छ । हाल सञ्चालित विद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रमSSDP ले शैक्षिक गुणस्तरलाई जोड दिँदै संरचनागत रुपमा परिवर्तन गरिएको छ। जस अन्तरगत ४ वर्ष उमेर समूहकालागि प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा, ५ देखि ७ वर्ष उमेर समूहका लागि आधारभूत-तह १ (कक्षा १ देखि ३) ८ वर्ष देखि ९ वर्ष उमेर समूहका लागि आधारभूत-तह २ (कक्षा ४ र ५) १० देखि १२ वर्ष उमेर समूहका लागि आधारभूत तह (कक्षा६,७ र ८) रहेका छन्। यिनै ३ वटा तहलाई नेपालको आधारभूत शिक्षाको तह भनिएको छ।
नेपालको संविधान २०७२ को धारा ३१ मा शिक्षालाई नागरिकको मौलिक हकको रुपमा व्यवस्था गरिएको छ । संविधानले सबैका लागि निःशुल्क तथा आधारभूत शिक्षा सुनिश्चित गरिनेछ प्रत्याभूति गरिएको सन्दर्भमा शिक्षा क्षेत्रको व्यवस्थापन एवम् सेवा प्रवाह प्रणालीको पुनरावलोकन एवम् परिमार्जन आवश्यकता महसुस गरी संविधानले स्थानीय तहको अधिकारमा बढोत्तरी गरि विद्यालय शिक्षा व्यवस्थापनमा तीनै तहको अधिकार सुनिश्चित गरी एकल अधिकार र संघ, प्रदेशको साझा अधिकार भित्र राखिए पनि सबै बालबालिकाहरूलाई गुणस्तरीय शिक्षा प्रदान गर्न एकल वा साझा सूचिका आधारमा तीनै तहका सरकार जिम्मेवार रहेका देखिन्छन। आधारभूत शिक्षाको लक्ष्य ४ वर्ष देखि १२ वर्ष उमेर समूहका सबै बालबालिकालाईविद्यालय प्रवेशको पूर्व तयारी एवं गुणस्तरीय आधारभुत शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित गरी तिनको शारीरिक, सामाजिक संवेगात्मक, संज्ञानात्मक, आध्यामिक तथा नैतिक शिक्षाको विकास गराई जीवनोपयोगी सीप एवम् मूल्यमा आधारित सामाजिक सांस्कृतिक विविधताबारे परिचित गराइ अपाङ्गता तथा सिकाइ कठिनाइ भएका बालबालिकालाई शैक्षिक स्तर वृद्धिकालागि संस्थागत सहयोग आवश्यक पर्ने हुँदा बित्थडचिर गाउँपालिका,सामाजिक विकास समिति र शिक्षा,युवा तथा खेलकुद शाखा बीच समन्वय कायम गर्दै माध्यमिक शिक्षामा प्रवेश गराइ आवश्यकता अनुरुप निर्माण गरिएका शैक्षिक कार्यक्रम कार्यान्वयन गरिनेछ सबैको समान दायित्व रहनेछ ।

३.२.२ वर्तमान अवस्था

गाउँपालिकाको शिक्षा शाखामा रहेको तथ्यांक अनुसार यस गाउँपालिकामा जम्मा ३५ विद्यालयहरू रहेका छन् । जस मध्ये ३३ वटा सामुदायिक र २ वटा संस्थागत विद्यालयहरू रहेका छन् अर्थात ९४ प्रतिशत सामुदायिक र ५.७१ प्रतिशतः संस्थागत विद्यालयहरू रहेका छन् । सामुदायिक तर्फ आधारभूतका विद्यालयहरू ८२.८५ प्रतिशत छन् भने माध्यमिक विद्यालयहरू १७.१४ प्रतिशत रहेका छन् त्यसैगरी कक्षा १-५ का विद्यालयको प्रतिशत आधारभूत भित्र ५७.१४ प्रतिशत छ भने ६-८ का विद्यालयको प्रतिशत २२.८५ प्रतिशत रहेको छ ।
बित्थडचिर गाउँपालिका शैक्षिक तथ्याङ्क २०८१ अनुसार ९६ प्रतिशत विद्यार्थी सामुदायिक विद्यालयमा रहेका छन् भने संस्थागत तर्फ ४प्रतिशत रहेका छन् । समग्रमा ६५.५ प्रतिशत बालबालिकाहरू आधारभूत तहमा रहेका छन्।

त्यसैगरी हरेक शैक्षिक सत्रमा आधारभूत तहका विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या सामान्य वृद्धि भएको छ। यसै गरी विद्यार्थी भर्नादरमा समेत उल्लेखनीय सुधार आएको देखिन्छ। आधारभूत तह कक्षा ८को सिकाइ उपलब्धीमा खासै सुधार नहुनुले शिक्षण सिकाइको क्षेत्रमा सुधारको आवश्यकता रहेको देखिन्छ।

२.३ अवसर/चुनौती

- शैक्षिक संस्थाहरूमा आधारभूत शैक्षिकपूर्वाधारहरूको समुचित व्यवस्थापन गर्नु,
- **शैक्षिक समन्यायिकता, जनचासो र विश्वास सहित सार्वजनिक शिक्षामा आकर्षणगर्नु,**
- विद्यार्थी सङ्ख्याका आधारमा कक्षागत विषयगत रुपमा दरबन्दी मिलान तथा पुर्नवितरण,
- शैक्षिक सुशासन, उत्तरदायित्व र जवाफदेहिताको विकास गर्नु,
- व्यावहारिक बालमैत्री तथा प्रविधिमा आधारित सिकाइ वातावरणको निर्माण गर्नु
- विद्यालय बाहिर रहेका सम्पूर्ण बालबालिकाहरुलाई भर्ना गर्नु
- कक्षा छाडने दर शून्यमा झार्नु,
- विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजनाले अपेक्षा गरे अनुसार सिकाइ उपलब्धि वृद्धि गर्नु,
- सूचना तथा सञ्चारमा आएका नवीनतम् प्रविधिहरूलाई अवसरको रुपमा ग्रहण गर्नु।

३.२.४ उद्देश्यः

- उमेर समूहका सबै बालबालिकाहरूलाई आधारभूत शिक्षामा समतामुलक पहुँच तथा सहभागिताको सुनिश्चितता गर्नु.
- आधारभूत तहका विद्यार्थीहरूमा न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि सुनिश्चित गर्नु,
- आधारभूत तह पूरा गर्ने बालबालिकाहरूको संख्यामा सुधार ल्याउनु,
- सिकाइ सुधारको लागि शैक्षिक तथा भौतिक वातावरणलाई बालमैत्री बनाउनु
- विद्यार्थी सिकाइप्रति उत्तरदायी, विद्यालयको व्यवस्था तथा प्रबन्धमा सुधार ल्याउनु।

३.२.५ रणनीति

१. जनसहभागिता सहितको भर्ना अभियानलाई प्रभावकारी बनाउँदै आधारभूत तहमा विद्यालय बाहिर बालबालिकाहरू नरहेको घोषणा गरिनेछ।
२. जोखिममा परेका,आर्थिक रुपमा विपन्न,दलित समूदायका विद्यार्थीहरूको सिकाइ आवश्यकता सम्बोधन गर्न त्यस्ता विद्यार्थीको पहिचान गरी सिकाइ सामग्री लगायतको सहयोग कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ।
३. विद्यार्थीलाई टिकाइ राख्न दिवा खाजा कार्यक्रमलाई विभिन्न सरकारी तथा गैरसरकारी संस्थाको सहयोगमा प्रभावकारीरूपमा कार्यन्वयन गरिनेछ।
४. कक्षा दोहोर्‍याउने र अनुत्तीर्ण हुने विद्यार्थीहरूको सङ्ख्यालाई क्रमशः न्यूनीकरण गर्नउपचारात्मक शिक्षणको माध्यम अवलम्बन गरिनेछ।
५. अध्ययनको निरन्तरताका लागि बालकेन्द्रित शिक्षण, बालमैत्री शैक्षणिक वातावरण, शिक्षक विद्यार्थी बीच सुमधुर सम्बन्ध विकास, सिकाइमुखी शिक्षण पद्धति, सुरक्षित कक्षाकोठा, सम्मानपूर्ण व्यवहार जस्ता उपायहरूको अवलम्बन गरिनेछ।
६. प्राथमिकताको आधारमा विद्यालयमा आवश्यक न्यूनतम भौतिक व्यवस्था, भवन, शौचालय, खानोपानीको व्यवस्था लगायतकाआवश्यक सुविधाहरू संघीय सरकार र प्रदेश सरकारसँग समन्वय गरी थप गर्दै लगिनेछ।

७. सामान्य मर्मत संभार गरी व्यवस्थापन गर्न सकिने भौतिक व्यवस्थापनको कार्यलाई स्थानीय समुदाय परिचालन गरी अगाडि बढाइनेछ।
८. भौतिक निर्माणको कार्यलाई '**आफ्नो विद्यालय आफै बनाऔं'** भन्ने नारा तय गर्दै लागत सहभागितालाई प्राथमिकता दिइनेछ।
९. शिक्षक तथा विद्यार्थी मार्फत शैक्षिक सामग्रीको विकास तथा विस्तार गरिनेछ।
१०. शिक्षण सुधार योजना निर्माण र पठन सहितको शिक्षणलाई अनिवार्य गरिनेछ।
११. विद्यार्थी केन्द्रित शिक्षण तथा परियोजना कार्यलाई प्राथमिकता दिइ शिक्षण सिकाइ कार्य अगाडि बढाइनेछ।
१२. लागत सहभागिताको आधारमा हरेक विद्यालयमा प्रविधिमा आधारित शिक्षण सिकाइलाई उच्च प्राथमिकता प्रदानगरिनेछ। शिक्षकले कक्षाकोठामा बिताउने समय सम्बन्धि कार्यविधि कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ।
१३. कक्षा ५ र कक्षा ८ मा गाउँपालिकास्तरीय स्तरीकृत परीक्षा सञ्चालन गरिनेछ।
१४. गाउँपालिकामा क्रमशः निश्चित मापदण्डको आधारमा हरेक वडामा एक नमूना आधारभूत विद्यालय स्थापना गरिनेछ।
१५. कक्षा १ देखि ३ सम्मका बालबालिकाहरूका लागि बालमैत्री सिकाई वातावरण निर्माण गर्दै आधारभूत साक्षरता सीपविकासको लागि पढाइ तथा गणितीय साथै अन्य अन्तरविषयक जीवनोपयोगी पक्षको शिक्षण सिकाइ कार्यलाई सुनिश्चित गर्न पठन तथा गणितीय सीप केन्द्रित क्रियाकलापहरूलाई निरन्तरता गरिनेछ।
१६. स्थापना भएका कक्षा पुस्तकालय तथा बुक कर्नरमा नियमित पढाइ तथा स्वयं सिकाइ एवं गणितीय सीप विकास गरिनेछ।सामाग्रीहरूलाई उचित व्यवस्थापन तथा प्रयोगलाई अनिवार्य गरी सोको अभिलेखीकरण गरिनेछ।प्रविधिमैत्री कक्षाकोठा व्यवस्थापनका लागि प्रत्येक आधारभूत विद्यालयमा इन्टरनेट, कम्प्युटर लगायतका सुविधा बिस्तार तथा अभिवृद्धिका लागि बजेट व्यवस्थापन गरिनेछ।
१७. कक्षा १ देखि ५ सम्मका बालबालिकाहरूको सिकाइ सहजीकरणका लागि आवश्यकताका आधारमा शैक्षिक सामाग्री व्यवस्थापन शीर्षकमा अनुदानको व्यवस्था गरिनेछ।
१८. कक्षा १ देखि ५ सम्मका बालबालिकाहरूकालागि पठन सीप विकासका लागि गाउँपालिका स्तरीय पढाइ मेला तथाप्रतियोगिता सञ्चालन गर्न आवश्यक बजेट व्यवस्थापन गरिनेछ तथा विद्यालयस्तरीय अभिभावक सम्मान कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ।
१९. विद्यार्थी सिकाइ स्तरको पहिचानका लागि गाउँपालिका स्तरीय सिकाइ उपलब्धी परीक्षण कार्यक्रमसञ्चालन गरी उत्कृष्ट विद्यार्थी र विद्यालय सम्मानगरिनेछ।
२०. कक्षा १-५ सम्मका बालबालिकाहरूका लागि पठन सीपमा आधारित सिकाइ वातावरणका लागि छापामय कक्षाकोठा व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्दै समयानूकुल जीवनोपयोगी, व्यावहारिक, गणितीय सिप सहितको अन्य विषयको शिक्षण सिकाइलाई सीप केन्द्रित क्रियाकलापहरूलाई निरन्तरता दिइनेछ।

३.२.६ नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.सं.	सूचक	आधार वर्ष २०८१/८२	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१	आधारभूत तह (१-५)मा विद्यालय बाहिर रहेका विद्यार्थी संख्या	११३	११३	०	०	०	०
२	आधारभूत तह (१-५)मा विद्यार्थी संख्या	२६०८	२६१२	२६३०	२६८०	२६९०	२७००
३	आधारभूत तह (१-५) तालीम प्राप्त शिक्षकको संख्या	१५९	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार
४	न्युनतम सिकाइ सवलिकरण मापदण्ड पूरा गरेका	२७	आवश्यकता	आवश्यकता	आवश्यकता	आवश्यकता	आवश्यकता

	आधारभूत तहका विद्यालयको संख्या		अनुसार	अनुसार	अनुसार	अनुसार	अनुसार

३.२.७ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

उपलब्धि

आधारभुत तहमा सबैको पहुँच सुनिश्चित भई सान्दर्भिकता र गुणस्तरमा सुधार हुने । अनिवार्य र निःशुल्क आधारभूत शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित भई खुद भर्ना दर तथा टिकाउदरमा वृद्धि हुने तथा कक्षा छोड्ने रदोहोऱ्याउने दरमा कमि आएको हुने ।

आधारभूततहका लागि प्रस्तावित कार्यक्रमहरू (Proposed Activities for Basic Level)												
	लगानीको अनुमान (Cost Estimates (in '000s)					Existing unit cost	Proposed unit cost	बार्षिक भौतिक लक्ष्य (Yearly Physical Target)				
प्रस्तावित कार्यक्रमहरु	२०२४/२५	२०२५/२६	२०२६/२७	२०२७/२८	२०२८/२९			२०२४/२५	२०२५/२६	२०२६/२७	२०२७/२८	२०२८/२९
	८१/८२	८२/८३	८३/८४	८४/८५	८५/८६			८१/८२	८२/८३	८३/८४	८४/८५	८५/८६
सामुदायिक आधारभूत बिद्यालयमा (कक्षा १-५) स्वीकृत र राहत दरबन्दीमा कार्यरतशिक्षकका लागि तलब भत्ता (दुर्गम भत्तासहित)	42,815.4	42,815.4	49,725.0	49,725.0	49,725.0		५८५	85	85	85	85	85
सामुदायिक आधारभूत बिद्यालयमा (कक्षा ६-८) स्वीकृत र राहतदरबन्दीमा कार्यरत शिक्षकका लागि तलबभत्ता (दुर्गम भत्ता सहित)	10,318.9	10,318.9	11,232.0	11,232.0	11,232.0		६२४	18	18	18	18	18
आधारभूत तह १-५ कालागि थप वटा नयाँ शिक्षक दरबन्दी सिर्जना गर्ने वा सो बराबरको शिक्षण सिकाईबजेट अनुदान प्रदान गर्ने	-	-	-	-	-		५८५	0	0	0	0	0
आधारभूत तह ६-८ कालागि थप .वटा नयाँ शिक्षक दरबन्दी सिर्जना गर्ने वा सो बराबरको शिक्षण सिकाई बजेट अनुदान प्रदान गर्ने	12,038.8	9,172.4	10,608.0	8,112.0	8,736.0		६२४	21	16	17	13	14
सामुदायिक आधारभुत तह (कक्षा १-८) बिद्यालयहरुमा कार्यरत कर्मचारी र साहयक कर्मचारीहरूका लागि तलब भत्ता (पोशाक र दुर्गम भत्ता सहित)	2,622.0	2,622.0	2,622.0	2,622.0	2,622.0		११४	23	23	23	23	23
सामुदायिक आधारभुत तह (कक्षा १-५) बिद्यालयहरुका लागि व्यवस्थापन/सन्चालन खर्च (शिक्षण सिकाई समाग्री, कम्तिमा १ सेट पाठ्यक्रम, शिक्षक निर्देशिका र Book corner समेतका लागि)	2,250.0	2,250.0	2,250.0	2,250.0	2,250.0		१५०	15	15	15	15	15

सामुदायिक आधारभुत तह (कक्षा १-८) बिद्यालयहरुका लागि व्यवस्थापन/सन्चालन खर्च (शिक्षण सिकाई समाग्री, कम्तिमा१ सेट पाठ्यक्रम, शिक्षक निर्देशिका र Book corner समेतका लागि)	1,600.0	1,600.0	1,600.0	1,600.0	1,600.0		२००	8	8	8	8	8
आधारभूत तह (कक्षा १-८) का लागि प्र.अ.भत्ता	165.6	165.6	165.6	165.6	165.6		७.२	23	23	23	23	23
आधारभूत बिद्यालय (कक्षा १-८) का लागि सन्चालन र व्यवस्थापन बापत एकमुष्ठअनुदान (SIP निर्माण/अद्यावधिक, SMC कासदस्यहरूको क्षमता विकास, अभिभावक शिक्षा, अतिरिक्त क्रियाकलाप, सामाजिक परीक्षण, EMIS व्यवस्थापन, School report card विकास र प्रयोग, School bulletin प्रकाशन,आदिका लागि)	1,150.0	1,150.0	1,150.0	1,150.0	1,150.0		५०	23	23	23	23	23
आधारभूत तह (कक्षा १-५) सन्चालित परम्परागत धार्मिक बिध्यालयहरु:गुरुकुल/ आश्रम, गुम्बा र मदरसाका लागि बजेट अनुदान	-	-	-	-	-		५००	0	0	0	0	0
आधारभूत तह (कक्षा १-८) सन्चालित परम्परागतधार्मिक बिध्यालयहरु: गुरुकुल/आश्रम, गुम्बा रमदरसाका लागि बजेट अनुदान	-	-	-	-	-		१०००	0	0	0	0	0
दुर्गम तथा हिमाली जिल्लाहरुमा सन्चालित घुम्तीबिद्यालयहरुका लगी बजेट अनुदान	-	-	-	-	-		५००	0	0	0	0	0
बहुकक्षा/बहुभाषिक कार्यक्रम (MGML program)सन्चालन भएका बिद्यालयका लागि सन्चालनअनुदान	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0		१००	1	1	1	1	1
बहुभाषिक कार्यक्रम (ML program) सन्चालन भएकाबिद्यालयका लागि सन्चालन अनुदान	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0		१००	1	1	1	1	1
Early Grade Learning (EGL) program कोन्युनतम package कार्यक्रम व्यवस्थापनर संचालनकालागि बिद्यालयहरुलाई बजेट अनुदान	135.0	135.0	135.0	135.0	135.0		३	45	45	45	45	45

पालिका तहको स्वास्थ्य केन्द्रहरूसँगको समन्वयमाबिद्यालय स्वस्थ्य कार्यक्रम सन्चालन अनुदान								29	29	29	29	29
आधारभूत तह (कक्षा १-५) का लागि पाठ्यपुस्तकखरिब र बितरण अनुदान	1,222.7	1,165.0	1,192.6	1,153.7	1,185.6		०.४	2798	2666	2729	2640	2713
आधारभूत तह (कक्षा ६-८) का लागि पाठ्यपुस्तकखरिब र बितरण अनुदान	1,735.0	1,513.0	1,520.8	1,380.0	1,420.1		१	1774	1547	1555	1411	1452
कर्णाली क्षेत्रका ५ जिल्लाका आधारभूत तह (कक्षा १-५) का बालबालिकाका लागि दिवा खाजा व्यवस्थापन र सन्चालनअनुदान	1,235.6	1,177.3	1,205.1	1,165.8	1,198.1		४.४	280	267	273	264	271
कर्णाली कर्णाली बाहेक अन्य क्षेत्रकाजिल्लाकाआधारभूत तह (कक्षा १-५) काबालबालिकाकालागि दिवा खाजा व्यवस्थापन र सन्चालनअनुदान	8,159.0	7,774.1	7,957.8	7,698.2	7,911.1		३.२	2518	2399	2456	2376	2442
आधारभूत तहमा अध्ययनरत बिद्यार्थीमध्ये करिब२०%बिद्यार्थीलाई मागमा आधारित साधारण छात्रवृत्ति(सबै कर्णाली क्षेत्रका बिध्यार्थीलाईसमेत)बापतको बजेट अनुदान	1,828.0	1,686.0	1,714.0	1,620.0	1,666.0		२	914	843	857	810	833
आवासीय सुबिधा प्राप्त गर्ने बाहेकका बिभिन्नअपाङ्गता भएका बिद्यार्थीहरुलाई थप सुबिधाबापतको बजेट अनुदान	109.2	21.0	105.0	58.8	-		६	18	4	18	10	0
आवासीय सुबिधा सहितको छात्रवृत्ति बापतको बजेट अनुदान	-	-	-	-	-		५०	0	0	0	0	0
कक्षा ६-८ का छात्राहरूलाई Sanitary Pad बितरण बापतको बजेट अनुदान	1,283.9	1,124.6	1,135.4	1,035.5	1,069.2		१.४	951	833	841	767	792
बिद्यालयहरुमा ICT lab स्थापना र ICT learning materials व्यवस्थापन बापतको बजेट अनुदान	3,500.0	3,500.0	3,500.0	3,500.0	3,500.0		७००	5	5	5	5	5
समता रणनिति कार्यन्वयन गरी सोका आधारमा लक्षित स्थानीय तहहरूमा बिद्यालय बाहिर रहेकाबालबालिकाहरुलाई बिद्यालय शिक्षामा ल्याईउनीहरूको शिक्षालाई निरन्तरता दिनपालिकाहरुलाई बजेट अनुदान	49.5	54.0	59.5	54.5	51.0		०.५	99	108	119	109	102

शुन्य दरबन्दी भएका बिद्यालयहरूलाई एकमुष्ठबजेट अनुदान	३००.०	४५०.०	६००.०	७५०.०	९००.०		१०००	०	०	१	१	१
SMCs र PTAs को क्षमता अभिबृद्दी र अभिभावकहरूलाई सचेतना कार्यक्रम	०.५	०.५	०.५	०.५	०.५		०.५	१	१	१	१	१
आधारभूत तहको अन्तिम परीक्षा (कक्षा ८) व्यवस्थापन र सन्चालन बापत स्थानीयतहलाई बजेट अनुदान	१७७.५	१५७.४	१५०.२	१३२.०	१३६.८		०.२५	७१०	६३०	६०१	५२८	५४७
आधारभूत तहको जम्मा बजेट (लाखमा)	९२.९०	८९.०५	९८.८३	९५.७४	९६.८५							

३.३ माध्यमिक शिक्षा

३.३.१ परिचय

नेपालको संविधान २०७२ ले माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा निःशुल्क प्राप्त गरिनेछ हक स्थापित गरेको छ। संविधानले एकातिर विद्यालय तहको शिक्षालाई स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्रभित्र रहने व्यवस्था गरेको देखिन्छ भने अर्कातिर शिक्षालाई संघ,प्रदेश र स्थानीय सरकारको साझा अधिकार भित्र पनि राखेको छ। यसरी गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चितताका लागि संविधानले तीन तहलाई जिम्मेवार बनाउने स्पष्ट मार्गनिर्देशन गरेको छ। शिक्षा ऐन २०२८ ले कक्षा ९-१२ लाई माध्यमिक शिक्षाको रुपमा राखेको छ। माध्यमिक शिक्षालाई साधारण, प्राविधिक तथा व्यावसायिक र परम्परागत गरी तीन प्रकारमा वर्गीकरण गरिएको छ । गुरुकुल, गोन्पा विहार, मदरसा, मुन्धुम लगायतका परम्परागत शिक्षा पद्धतिलाई माध्यमिक शिक्षामा समेटिएको छ । माध्यमिक शिक्षाको पाठ्यक्रम संरचना एकलपथको हुने व्यवस्था छ।

माध्यमिक तहको सिकाइ सक्षमताहरूमा मानवीय मूल्य, मान्यता र लोकतान्त्रिक संस्कार अवलम्बन गर्दै राष्ट्र र राष्ट्रियताको प्रवर्द्धनका लागि सचेत नागरिकको जिम्मेवारी वहन, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय परिवेशसँग परिचित भई विविधता, सदभाव र सह-अस्तित्वलाई आत्मसाथ गर्दै सभ्य, सुसंस्कृत र समतामूलक समाज निर्माणका लागि भूमिका निर्वाह, दैनिक क्रियाकलापका साथै प्राज्ञिक क्षेत्रमा आत्मविश्वासका साथ उपयुक्त, सिर्जनात्मक र सान्दर्भिक रूपमा भाषिक सिपको प्रयोग, प्रभावकारी सिकाइ, रचनात्मक र विश्लेषणात्मक सोच तथा सामाजिक सम्पर्क र सञ्चारबाट विचारहरूको आदानप्रदान, व्यक्तिगत विकास र आवश्यकताको परिपूर्तिका लागि सिकाइप्रति सकारात्मक सोचको विकास तथा स्वअध्ययन एवं ज्ञान र सिपको खोजी गरिनेछ। बानीको विकास, गणितीय समस्या समाधानमा गणितीय अवधारणा, सिद्धान्त तथा तार्किक सिपको प्रयोग, व्यावहारिक गणितीय ज्ञान र सिपको बोध र प्रयोग, वैज्ञानिक ज्ञान, तथ्य, सिद्धान्त र प्रविधिको समुचित प्रयोग, जीवनजगत र व्यवहारसँगको सम्बन्ध बोध गरी जीवनोपयोगी सिपको प्रयोग गर्दै समाजसापेक्ष व्यवहार प्रदर्शन, स्वास्थ्यप्रतिको सचेततासहित वातावरण संरक्षण र संवर्धन तथा जनसङ्ख्या व्यवस्थापनमा सक्रिय सहभागिता, प्राकृतिक तथा सामाजिक घटनाको विश्लेषण, तिनको कारण र असर बोध तथा सकारात्मक व्यवहार प्रदर्शन, वैज्ञानिक खोज तथा अनुसन्धान गर्न आवश्यक प्राविधिक सिपहरू हासिल गरी आधुनिक प्रविधिहरूको दैनिक जीवनमा प्रयोग, श्रमप्रति सम्मान गर्दै कामको संसारमा आत्मविश्वास साथ तयारी, प्राविधिक ज्ञान, सिप, प्रवृत्ति तथा पेसागत र व्यवस्थापकीय क्षमताको विकास र प्रयोग तथा उच्च तहमा अध्ययनको आधार विकास गरिनेछ रहेका छन्।

१५ औं योजनाले माध्यमिक शिक्षामानिःशुल्क पहुँच सुनिश्चित गरी शिक्षालाई गुणस्तरीय, जीवनोपयोगी र प्रविधिमैत्री बनाउने कुरामा जोड दिएको छ भने शिक्षा नीति २०७६ ले गुणस्तरीय माध्यमिक शिक्षामा सबैको निःशुल्क पहुँच सुनिश्चित गर्दै सिर्जनशिलता, रचनात्मकता, अध्ययनशीलता, सकारात्मक चिन्तन र सदाचार जस्ता गुण सहितको प्रतिस्पर्धी, सीपयुक्त एवं उत्पादनशील जनशक्ति तयार गरिनेछ उद्देश्य राखेको छ ।

१६ औं योजनाले माध्यमिक शिक्षालाई वृति विकास र उच्च शिक्षालाइ उद्धम तथा रोजगार केन्द्रित,**" पढ्दै कमाउदै र कमाउदै पढ्दै"** अवधारणा उल्लेख गरिएको छ । साथै यस योजनाले माद्यमिक शिक्षामा खोज अनुसन्धान विकासमा आधारित नविनत्तम व्यवहारिक प्रयोगात्मक, सीपयुक्त र जीवनोपयोगी शिक्षाको प्रवर्द्धन गरिनेछ नीति लिईएको छ ।

बित्थडचिर गाउँपालिकाले नीतिगत रुपमा माध्यमिक तहको शिक्षालाई प्रविधियुक्त, सीपमूलक, निःशुल्क, बालमैत्री र समावेशी गराउने नीति अख्तियार गरेको छ ।

३.३.२ वर्तमान अवस्था

बित्थडचिर गाउँपालिका भित्र हाल ३५विद्यालयहरू रहेका छन। जसमध्ये ३३ वटा सामुदायिक र २ वटा संस्थागत विद्यालयहरू रहेका छन। कक्षा १-१० सञ्चालित सामुदायिक विद्यालयको संख्या ६ वटा रहेको छ । त्यसैगरी कक्षा १-१२ सञ्चालित कुल विद्यालय ४ वटा रहेका छन। यस गाउँपालिका भित्र प्राविधिक तथा व्यावसायिक धारको विद्यालय १ वटा रहेको छ जुन वडा नं ९ मा सञ्चालित सुनकुडा मावि (कक्षा ९-१२) कम्प्युटर ईन्जिनियरिङ नेपाल सरकार, शिक्षा मन्त्रालय, शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र सानोठिमीबाट अनुमतिमा सञ्चालित छ ।

३.३.३ अवसर र चुनौतीः

- निःशुल्क माध्यमिक शिक्षालाई कार्यान्वयन गर्नु।
- सबै किसिमका बालबालिकालाई समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्नु।
- माध्यमिक तहमा प्राविधिक र व्यवसायिक शिक्षालाई व्यवस्थित गर्नु।
- सुचना तथा सञ्चार प्रविधिमा शिक्षक र विद्यार्थीको पहुँच विस्तार गर्नु।
- विषयगत दरबन्दिको व्यवस्था गरी विद्यालयमा सक्षम जनशक्तिको व्यवस्था गर्नु
- विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धीमा सुधार ल्याउनु।
- शिक्षकहरूको पेशागत वृत्ति तथा विकासलाई व्यवस्थितगर्नु।
- विपदजन्य परिस्थितिमा सिकाइमा निरन्तरता दिनु।
- विद्यालय शिक्षालाई विविधता अनुकुल, समावेशी र समतामूलक बनाउनु।

३.३.४. उद्देश्यहरूः

- माध्यमिक शिक्षा सबैको पहुँचमा ल्याउनु।
- माध्यमिक तहका विद्यार्थीहरूमा न्युनत्तम सिकाइ उपलब्धी सुनिश्चित गर्नु।
- सिकाइ सुधारको लागि शैक्षिक तथा भौतिक वातावरणलाई बालमैत्री बनाउनु।
- विद्यार्थी सिकाइप्रति उत्तरदायी विद्यालयको व्यवस्थापन तथा प्रबन्धमा उल्लेखनीय सुधार ल्याउनु।

३.३.५ रणनीतिहरू

१. जोखिममा परेका विपन्न, दलित तथा अन्य विद्यार्थीको सिकाइ आवश्यकता सम्बोधन गर्न सिकाइ सामग्री लगायतको सहयोग कार्यक्रम सञ्चालनगरिनेछ।
२. कक्षादोहोर्‍याउने र अनुत्तीर्ण हुने विद्यार्थीहरूको सङ्ख्यालाई क्रमशः न्यूनीकरण गर्नउपचारात्मक शिक्षण अपनाइनेछ।
३. प्राथमिकताको आधारमा विद्यालयमा आवश्यक न्यूनतम भौतिक व्यवस्था, भवन, शौचालय, खानोपानीको व्यवस्था गर्न प्रदेश तथा संघीय सरकारहरूसँग पनि समन्वय गरिने छ।
४. भौतिक निर्माणको कार्यलाई आफ्नो विद्यालय आफैं बनाऔं भन्ने नारा तय गर्दै लागत सहभागितालाई प्राथमिकता दिइनेछ।
५. आन्तरिक विद्यार्थी मूल्याङ्कनको प्रयोग मार्फत मूल्याङ्कनलाई सिकाइ सुधारको औजार बनाइनेछ।
६. शिक्षक विद्यार्थी मार्फत शैक्षिक सामग्रीको विकास तथा विस्तार गरिनेछ।
७. शिक्षकलाई शिक्षण सुधार योजना अनिवार्य गरिनेछ।
८. विद्यार्थी केन्द्रित शिक्षण तथा परियोजना कार्यलाई शिक्षणमा प्राथमिकता दिइनेछ।
९. लागत सहभागिताको आधारमा हरेक विद्यालयमा प्रविधियुक्त शिक्षण सिकाइलाई उच्च प्राथामिकता प्रदान गरिने छ।
१०. शिक्षकले कक्षाकोठामा बिताउने समय सम्बन्धि कार्याविधि कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ।
११. माध्यमिक तहमा साधारण धारको अतिरिक्त प्राविधिक तथा व्यवसायिक धारलाई समेत सञ्चालन गरिनेछ।

३.२.६ नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.स्.	सूचक	आधार वर्ष २०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१	माध्यमिक तह (९-१०) मा भर्ना भएका विद्यार्थी संख्या	७७९	८००	८५०	८८०	८८०
२	SEE परीक्षाको उत्तीर्ण दर प्रतिशत	१४%	३०%	५०%	८०%	९५%
२	कक्षा ८ परीक्षा उत्तीर्ण दरको प्रतिशत	२४%	४०%	५०%	८०%	९९%
२	माध्यमिक तह (११-१२) मा भर्ना भएका विद्यार्थी संख्या	६९५	७००	७२०	७३०	७५०
३	विज्ञान विषयमा अध्ययनरत विद्यार्थी संख्या	१९	२५	३०	४०	५०
४	न्युनतम सिकाइ सवलिकरण मापदण्ड पूरा गरेका माध्यमिक विद्यालय संख्या	६	६	निरन्तरता	निरन्तरता	निरन्तरता

३.३.६. उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

उपलब्धि

माध्यमिक तहमा सबैको पहुँच सुनिश्चित भई सान्दर्भिकता र गुणस्तरमा सुधार हुने ।निःशुल्क माध्यमिक तहको शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित भई खुद भर्ना दर, टिकाउदरवृद्धि गर्ने कक्षा छोड्ने रकक्षादोहो-याउने दरमा कमि आउने ।

नतिजाहरु

- न्यूनतम सिकाइ उपलब्धी वृद्धि भएको हुने ।
- उच्च शिक्षाको लागि आवश्यक जनशक्ति तयार हुने।
- कक्षा ८ र SEEपरीक्षाको उर्त्तिण दरमा वृद्धि भएको हुने छ ।

माध्यमिक तहका लागि प्रस्तावित कार्यक्रमहरू (Proposed Activities for Secondary Level)												
	लगानीको अनुमान (Cost Estimates (in '000s)					Existing unit cost	Proposed unit cost	बार्षिक भौतिक लक्ष्य (Yearly Physical Target)				
प्रस्तावित कार्यक्रमहरु	२०२४/२५	२०२५/२६	२०२६/२७	२०२७/२८	२०२८/२९			२०२४/२५	२०२५/२६	२०२६/२७	२०२७/२८	२०२८/२९
	८१/८२	८२/८३	८३/८४	८४/८५	८५/८६			८१/८२	८२/८३	८३/८४	८४/८५	८५/८६
माध्यमिक तहसम्म संचलितबिद्यालयहरूको सङ्ख्या								६	६	६	६	६
सबै प्रकार र तहका बिद्यालय नक्शांकन, समायोजन र पुनरवितरणकार्यक्रम सन्चालन	#स्वत्ल ङ्क!	-	#स्वत्ल ङ्क!	-	#स्वत्ल ङ्क!		४००					
सामुदायिक माध्यमिक बिद्यालयमा (कक्षा ९-१२) स्वीकृत र राहतदरबन्दीमा कार्यरत शिक्षकका लागि तलब भत्ता (दुर्गम भत्ता सहित)	२४,९४८	२४,९४८	२४,९४८	२४,९४८	२४,९४८		७५६	३३	३३	३३	३३	३३
माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) का लागि प्र.अ.भत्ता	७८	७८	७८	७८	७८		१३	६	६	६	६	६
सामुदायिक माध्यमिक तह (कक्षा १-१० र १-१२) बिद्यालयहरुमा कार्यरतकर्मचारी र साहयक कर्मचारीहरूका लागि तलब भत्ता (पोशाक र दुर्गम भत्तासहित)	१,१४३	१,१४३	१,१४३	१,१४३	१,१४३		१९१	६	६	६	६	६
सामुदायिक माध्यमिक तह (कक्षा १-१० र १-१२) बिद्यालयहरुमा कार्यरतलेखा र प्रशासनिक कर्मचारीहरूका लागि तलब भत्ता (पोशाक र दुर्गम भत्तासहित)	२,२९०	२,२९०	२,२९०	२,२९०	२,२९०		३८२	६	६	६	६	६
माध्यमिक बिद्यालय (कक्षा१-१२) का लागि सन्चालन र व्यवस्थापन बापत एकमुष्ठ अनुदान (SIP निर्माण/अद्यावधिक, शिक्षण सिकाई सामग्री, कम्तिमा १/१ सेट पाठ्यक्रम र शिक्षकनिर्देशिका, Book Corner, इन्टरनेट सुबिधा, सुद्ध पिउने पानी, बिद्धुत महशुल, आदि)	३,०००	३,०००	३,०००	३,०००	३,०००		५००	६	६	६	६	६

माद्यमिक बिद्यालय (कक्षा १-१२) का लागि एकमुष्ठ अनुदान (SIP निर्माण/अद्यावधिक, SMC का सदस्यहरूको क्षमता विकास, अभिभावक शिक्षा, अतिरिक्तक्रियाकलाप, सामाजिक परीक्षण, EMIS व्यवस्थापन, School report card विकास रप्रयोग, School bulletin प्रकाशन, आदिका लागि)	४२०	४२०	४२०	४२०	४२०		७०	६	६	६	६	६
माध्यमिक बिद्यालय (कक्षा १-१०) सन्चालित परम्परागत धार्मिकबिध्यालयहरु: गुरुकुल/आश्रम, गुम्बा र मदरसाका लागि बजेट अनुदान	-	-	-	-	-		१२००	०	०	०	०	०
माध्यमिक तह (कक्षा ९-१०) का लागि पाठ्यपुस्तक खरिब र बितरण अनुदान	६१५	६१५	६१५	६१५	६१५		०.७९	७७४	७७४	७७४	७७४	७७४
माध्यमिक तह (कक्षा ११-१२) का लागि पाठ्यपुस्तक खरिब र बितरणअनुदान (पाठ्यपुस्तकको सङ्ख्या पाठ्यक्रम ढाँचाले तोके अनुसार हुने)	६३३	६३३	६३३	६३३	६३३		०.९९	६३९	६३९	६३९	६३९	६३९
माध्यमिक तहका बिद्यार्थीहरूमध्ये (कक्षा ९-१०) अतिबिपन्नछात्रवृत्ति (Pro-poor targeted Scholarship) का लागि छनौट भएका बिद्यार्थीहरूलाई छात्रवृत्ति वितरण	५११	६०४	६५०	६९७	७४३		६	८५	१०१	१०८	११६	१२४
माध्यमिक तहका बिद्यार्थीहरूमध्ये (कक्षा ११-१२) अतिबिपन्नछात्रवृत्ति (Pro-poor targeted Scholarship) का लागि छनौट भएका बिद्यार्थीहरूलाई छात्रवृत्ति वितरण	७६७	८३१	८९५	९५९	१,०२२		१०	७७	८३	८९	९६	१०२
कक्षा ९-१२ का छात्राहरूलाई Sanitary Pad बितरण बापतको बजेटअनुदान	८५१	८७९	९५७	९९६	१,०८१		१.३५	६३१	६५१	७०९	७३८	८००
माध्यमिक बिद्यालय तहमा पुस्तकालय स्थापना र सन्चालन बजेटअनुदान	२१०	२९४	३७८	४२०	४६२		७००	०	०	१	१	१
माध्यमिक बिद्यालय तहमा बिज्ञान प्रयोगशाला स्थापना र सन्चालन बजेटअनुदान	२१०	२९४	३७८	४२०	४६२		७००	०	०	१	१	१
ध्यमिक बिद्यालय तहमा ICT प्रयोगशाला स्थापना, सिकाई सामग्री रसन्चालन बजेट अनुदान	२१०	२९४	३७८	४२०	४६२		७००	०	०	१	१	१

नमूना बिद्यालय कार्यक्रम छनौटमा परेका माध्यमिक बिद्यालयमा भौतिकविकास कार्यक्रम बजेट अनुदान	-	-	-	-	-		५०००	०	०	०	०	०
नमूना बिद्यालय कार्यक्रम छनौटमा परेका माध्यमिक बिद्यालयमा Master Plan कार्यान्वयन (पुस्तकालय व्यवस्थापन, ICT र बिज्ञान प्रयोगशाला, समाग्री र किट्सहरू, आदि) का लागि बजेट अनुदान	-	-	-	-	-		१६६७	०	०	०	०	०
प्र.अ.हरूकालागि कार्य सम्पन्नका आधारमा प्रोत्साहन र नमूनाबिद्यालय कार्यक्रम सन्चालन भएका बिद्यालयमा कार्य सम्पन्नका आधारमा नियुक्तभएका शिक्षकहरुका लागि प्रोत्साहन बजेट अनुदान	-	-	-	-	-		१५	०	०	०	०	०
सबै प्रकारका छात्रबास सन्चालन बापत बजेट अनुदान	-	-	-	-	-		२८८	०	०	०	०	०
कक्षा ९-१२ मा प्राबिधिक धार सन्चालन भएका बिद्यालयमा कार्यरतशिक्षक, प्रशिक र सहायक प्रशिकका लागि तलब र भत्ता बापतको बजेट अनुदान	-	-	-	-	-		७५६	०	०	०	०	०
कक्षा ९-१२ मा प्राबिधिक धार सन्चालन भएका बिद्यालयमा प्रत्तिबिद्यार्थी सिकाई सामग्री, प्रयोगशाला सहयोग, औजार/सामग्री, प्रयोगात्मकसामग्री, OJT र सन्चालन खर्च बापतकोबजेट अनुदान	१,३५०	१,३५०	१,३५०	१,३५०	१,३५०		१५	९०	९०	९०	९०	९०
कक्षा ९-१२ मा प्राबिधिक धार सन्चालन भएका बिद्यालयमा प्रयोगशालास्थापना, औजार/सामग्री खरिद र व्यवस्थापन बापतको बजेट अनुदान	३००	३००	३००	३००	३००		३००	१	१	१	१	१

३.७ प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा

३.७.१ परिचय:

"शिक्षा विकासको ढोका हो भने प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा विकासको मुल ढोका हो-" UNESCO

"Give me a fish and I eat for a day,Teach to fish I eat for a life time."

शिक्षालाई उत्पादनसँग जोडी प्रयोगात्मक कार्यको माध्यमबाट ज्ञान हासिल गरी श्रम बजारमा विक्ने नागरिक उत्पादन गर्ने काम प्राविधिक शिक्षाले गर्दछ। यो शिक्षा समाज र समग्र मुलुकको समृद्धिसँग जोडिएको हुन्छ। त्यसैले पनि हाम्रो जस्तो बसी बसी खानलाई पढ्नु पर्छ भन्ने मानसिकता बोकेका समाजमा गरीखाने शिक्षालाई प्राथमिकता दिएर कार्यान्वयन नगर्दासम्म मुलुकको समुन्नति सम्भव देखिदैन। सरकारले प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षाको विकास र विस्तारलाई उच्च प्राथमिकता राखेर स्थानीय तहसम्म यसको पहुँच विस्तार गरी सिपयुक्त दक्ष जनशक्ति उत्पादन गरेर स्वदेशमै रोजगारीको विकास गराउन सहयोग गर्नु पर्दछ।त्यसैले प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिप विकास आजको आवश्यकता हो।प्राचीन कालदेखि नै अनौपचारिक रूपमा सिकेका सिपलाई उपयोग गर्दै व्यवसाय गरेको पाइन्छ। लिच्छवी काल, मल्लकाल तथा राणाकालमा विभिन्न कार्य गर्दै विदेशमा समेत नेपालमा उत्पादित सामग्री व्यापकता तथा तालिम लिनसमेत विदेश पठाउने कार्य गरेको थियो। राणाकालीन तथा शाहकालीन समयमा पनि कालीगडी व्यवसायले व्यापकता पाएको र वेलायतबाट कालीगडहरू झिकाइ नेपालीहरूलाई डकर्मी, सिकर्मी जस्ता तालिमहरू दिइएको थियो। औपचारिक रूपमा स्थापित प्राविधिक तथा व्यावसिक शिक्षाको सुरूवात वि.सं. १९९९ सालमा स्थापित प्राविधिक तालिम शिक्षालय हाल इन्जिनियरिङ्ग कलेजबाट भएको थियो। नेपालमा विद्यालय शिक्षालाई जीवनोपयोगी बनाउने उद्धेश्यले विद्यालय तहमा व्यावसायिक सिप र ज्ञान सिकाउने प्रयास वि.सं. २००४ सालदेखि नै सुरू भएको हो।

शिक्षालाई सिपसँग, सिपलाई रोजगारी र उत्पादनसँग र उत्पादनलाई बजारसँग जोड्न सक्ने शिक्षा प्रणालीको विकास र विस्तार गर्न आवश्यक छ। विद्यालय शिक्षाको अन्तिम तह माध्यमिक तहको शिक्षाले नागरिकलाई जीवन निर्वाह गरेर खाने सक्ने आधारभूत व्यावसायिक सिप र दक्षतासहितको श्रम शिक्षा दिन जरूरी छ। माध्यमिक तहको शिक्षाको उत्पादन कम्तिमा पनि स्थानीय स्तरमा उपलब्ध स्रोत साधनमा आधारित व्यावसायिक र उद्यमशीलताको माध्यमबाट श्रम गरेर जीवनयापन र आय आर्जनमा संलग्न भई आत्मनिर्भर र स्वाबलम्बी बन्न सक्ने हुनुपर्छ। अहिलेको मुलुकमा जनसङख्याको २८.६ % बहुआयामिक गरीबीको मारमा परेका छन। यसको प्रमुख कारण देशमा उपलब्ध मानव संशाधनको व्यवस्थापन र विकासका लागि योजनाबद्ध रूपमा काम हुन नसक्नुलाई लिन सकिन्छ।

राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६ ले श्रम बजारको आवश्यकताको आधारमा सिप नक्साङ्कन गरी तोकिएको मापदण्डको आधारमा सबै स्थानीय तहमा प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिप प्रदायक संस्थाहरूको स्थापना गरिनेछ भन्ने कुरा अघि सारेको छ। त्यसरी नै प्रत्येक प्रदेशमा कम्तिमा एउटा प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिप विकासका विषयगत प्रयोगशाला सहितका अनुसन्धानकेन्द्रहरू स्थापना गरिनेछ भनि उक्त नीतिमा उल्लेख गरिएको छ। नेपालको आवधिक योजनाहरूले पनि निजी क्षेत्र, गैरसरकारी क्षेत्र, स्थानीय निकाय र विकास साझेदारहरुसँगको सहकार्यमा शिक्षा र तालिमका अवसरहरू विस्तार गरिनेछ रणनीति लिइएको पाइन्छ। जीवनोपयोगी शिक्षा र सिपमूलक तालिमलाई मानवीय क्षमता र दक्षता अभिबृद्धि गर्ने सामाजिक तथा आर्थिक रूपान्तरणको आधारशिला मानिएको छ। राष्ट्रिय योजना आयोगले मुलुकलाई राष्ट्रिय श्रम बजारलाई लक्षित गरी प्राविधिक शिक्षा तथा तालिमका कार्यक्रमहरूको विस्तार गरी आवश्यकता भएका इन्सिच्युटहरू खोल्ने, शिक्षालय, तालिमकेन्द्रहरू स्थापना गरी कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने नीति अख्तियार गरेको छ। प्राविधिक शिक्षा र तालिमका कार्यक्रमहरूमा द्धन्द्ध पीडित, सहिद परिवार, पछाडि पारिएका वर्ग, आदिवासी, जनजाति, मुसलमान, महिला र पिछडिएका क्षेत्रलाई प्राथमिकता राखी प्राविधिक शिक्षा र घुम्ति तालिमहरू सञ्चालन गर्ने कार्यक्रम राज्यले अगाडि सारेको छ।

३.७.२ वर्तमान अवस्था:

नेपालको संविधान धारा-३० मा रोजगारीको हकअन्तर्गत प्रत्येक नागरिकलाई रोजगारीको हक हुने, धारा ५१ को ज १मा शिक्षालाई वैज्ञानिक प्राविधिक,व्यवसायिक,सिपमूलक,रोजगारमूलक एवम् जनमुखी बनाउँदै सक्षम, प्रतिस्पर्धी, नैतिक एवम राष्ट्रप्रति समर्पित जनशक्ति तयार गर्ने,यस्तै शिक्षा २०२८ (संशोधनसहित) ले विद्यालय शिक्षालाई प्रारम्भिक बालविकासदेखि कक्षा १२ सम्म परिभाषित गरी माध्यमिक शिक्षा ९-१२मा प्राविधिक र व्यवसायिक धारको व्यवस्था गरेको छ । राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ ले श्रमप्रतिको सम्मान एवं

सकारात्मक सोच भएका रोजगार तथा स्वरोजगार उन्मूख उत्पादनमुखी,उद्यमशील र सिपयुक्त नागरिक तयार गरिनेछ भन्ने उद्देश्य राखी थप एक वर्ष अवधिको प्राविधिक र व्यवसायिक धार तर्फ व्यवहारिक अभ्यास व्यवस्था गरेको छ। विद्यालयमा प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा सञ्चालन निर्देशिका २०६९(दोस्रो संशोधन) कार्यमूलक, व्यवहारिक प्राविधिक तथा व्यवसायिक सिपयुक्त जनशक्ति उत्पादन गरिनेछ कुरा उल्लेख गरिएको छ ।पन्ध्रौं योजनाले पनि शिक्षालाई मौलिक हकको रूपमा प्रत्याभुत गरी आधारभूत तहको शिक्षालाई अनिवार्य र निःशुल्क गरिनेछ र शिक्षालाई रोजगारीमूलक बनाउने सिपमुलक तथा व्यवसायिक शिक्षाको विस्तार गरी लगानीमा वृद्धि गरी प्राविधिक शिक्षालाई हरेक स्थानीय तहसम्म सर्वसुलभ गरिनेछ कुरामा जोड दिएको छ ।

शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयबाट २०७८ मा प्रकाशित तथ्याङ्कलाई हेर्दा केही समय यता प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षाका कार्यक्रमहरूको सङ्ख्यात्मक रूपमा निकै विस्तार भएको छ। CTEVT को केन्द्रको संरचना र ७ ओटा प्रदेश कार्यालयहरू बाहेक ६१ ओटा आङ्गिक पोलिटेक्निक्स, २० ओटा साझेदारीमा सञ्चालित पोलिटेक्निक्स शिक्षालयहरू, ५६३ ओटा सामुदायिक विद्यालयमा प्राविधिक शिक्षा, ४२१ ओटा सम्बन्धन प्राप्त नीजि शिक्षालयहरू र ११४० ओटा छोटो अवधिका निजी तालिम प्रदायक संस्थाहरू देश भरि विस्तार गरिएका छन।

नेपालमा हाल विभिन्न १२ ओटा विषयगत मन्त्रालयहरूले प्राविधिक शिक्षा र सिपमूलक तालिमसँग सम्बन्धित रोजगारमूलक तथा स्वरोजगार सिर्जना गर्ने कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दै आएका छन। जसमध्ये पनि ६ ओटा मन्त्रालयहरू (कृषि तथा पशपन्क्षि विकास, संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन, शिक्षा विज्ञान तथा प्रविधि र स्वास्थ्य तथा जनसङ्ख्या मन्त्रालय, श्रम तथा रोजगार र उद्योग तथा वाणिज्य) ले मुख्यरूपमा प्राविधिक शिक्षा र तालिमका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरेको देखिन्छ।

बित्थडचिर गाउँपालिका अन्तरगत वडा नं ९ मा सञ्चालित श्री सुनकुडा माध्यमिक विद्यालय,सुनकुडा, मा कक्षा ९-१२ प्राविधिक धार सञ्चालनमा रहेको छ । यस विद्यालयमा प्रति वर्ष १०० जना विद्यार्थीहरु प्राविधिक धार तर्फ अध्ययनरत छन् ।

पन्ध्रौं योजनाको दीर्घकालीन सोचःसमृद्ध नेपाल सुखी सुखी नेपालीको नारालाई साकार वनाउन विद्यालय तह देखि नै प्राविधिकतथा व्यावसायिक शिक्षा सञ्चालन गर्नुपर्दछ । प्राविधिक ज्ञान सिक्ने आधार शिक्षा आजको आवश्यकता हो। अबको शिक्षा गरेर खाने शिक्षा हो, त्यसैले विद्यालयमा प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षाको अपरिहार्य आवश्यकता रहेको छ ।

चुनौतीहरू

१. आजको पुस्तालाई कामको संसारसित जोड्नु।
२. प्राविधिक शिक्षामा सबैको पहुँच विस्तार गर्नु ।
३. गुणस्तर सुनिश्चितता गर्नु ।
४. व्यक्ति, संस्था र पद्धतिको विकास तर्फ कम ध्यान गई क्षमता विकासका कार्यक्रमहरूको सञ्चालन गर्नु ।
५. स्रोत साधनको व्यवस्थापन ।
६. शिक्षणको माध्यम अंग्रेजी भएकोले सबैलाई पहुँच योग्य बनाउनु ।
७. विद्यार्थी मूल्यांकनमाOn the Job Trainingको प्रभावकारी व्यवस्था गर्नु ।
८. दिगो शिक्षक व्यवस्थापन गर्नु ।
९. अनुगमन मूल्यांकन प्रणालीकोविकासगर्नु
१०. श्रोत व्यवस्थापन र दिगोपनाको विकास गर्नु।
११. लगानीको अभिबृद्धि गर्नु ।
१२. अध्ययन अनुसन्धानको कार्यमा लाग्न स्रोतको व्यवस्थापन गर्नु।

उद्धेश्यहरुः

१. प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा तथा सिप विकासमा पहुँच अभिवृद्धि गर्नु ।
२. प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा तथा सिप विकासमा अवसरको सृजना गर्न संयन्त्रको विकास गर्नु।
३. प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा तथा सिप विकासका अवसरहरुलाई सान्दर्भिक उपयोगी र गुणस्तरीय बनाउनु ।

रणनीतिहरू

१. बित्थडचिर गाउँपालिकामा प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिपको अवसर सृजना गरिनेछ।
२. प्राविधिक शिक्षा सञ्चालन भएका विद्यालय तथा शिक्षालयहरुको प्रभावकारिताको निरन्तर अनुगमन गरिनेछ।
३. प्रभावकारी अनुगमन र सहयोग प्रणालीको विकास सबै निकायहरूसँग समन्वय र सहकार्यको संस्कृति विकास गरिनेछ।
४. प्राविधिक शिक्षामा अवसर दिन पिछडिएको वर्ग,क्षेत्र र समुदायलाई समेट्न विशेष अवसर दिने नीति अवलम्बन गरिनेछ।
५. प्रयोगात्मक पक्षलाई बढी जोड दिनका लागि आवश्यक सामग्री तथा उपकरणहरूको व्यवस्था गरिने छ।
६. सुविधासम्पन्न प्रयोगशाला स्थापना र सञ्चालनका साथै फिल्डका कार्यमा जोड दिइने छ।
७. अपायक विद्यार्थीहरूका लागि छात्रावासको व्यवस्था गरिनेछ।
८. प्रशिक्षक तथा सहायक प्रशिक्षकको क्षमता अभिवृद्धिको लागि तालिम तथा प्रशिक्षणको व्यवस्था गरिनेछ।
९. उत्पादित जनशक्तिलाई रोजगारीको अवसर सिर्जना गर्न पहिल गरिनेछ।
१०. प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षाका लागि सरोकारवालाहरूको सहभागीता र स्थानीय सरकारको अपनत्व लगानी वृद्धि गरिनेछ
११. आय आर्जन गरिने खालका क्रियाकलापको माध्यमबाट आत्मनिर्भर हुनको निम्ति संस्थागत क्षमता बढाउने।
१२. बित्थडचिर गाउँपालिकामा सञ्चालित प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिपप्रदायक संस्थाहरुको सञ्चालनमा आवश्यक सहयोग उपलब्ध गरिनेछ।
१३. विद्यार्थीहरुलाई प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिपका अवसर उपलब्ध गराउनका लागि सम्बन्धित संस्थाहरुसँग समन्वय र सहकार्य गरिनेछ।
१४. Onthe-job training लाई उधमशीलतासित जोडिनेछ।

३.२.६ नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.स.	सूचक	आधार वर्ष २०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१	प्राविधिकशिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम प्रदान गर्ने विद्यालय संख्या	१	आवश्यकता अनुसार वृद्धि गर्ने	आवश्यकता विस्तार गर्ने	आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने	आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने
२	माध्यमिक तहमा प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिममा भर्ना भएका विद्यार्थी संख्या	८९	आवश्यकता अनुसार वृद्धि गर्ने	आवश्यकता अनुसार वृद्धि गर्ने	आवश्यकता अनुसार वृद्धि गर्ने	आवश्यकता अनुसार वृद्धि गर्ने

उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

उपलब्धि:-

१. उत्पादनशिल जनशक्तिले आवश्यकता अनुसारका प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिपका क्षेत्रहरुमा प्रयाप्त दक्षता हासिल गरी उत्पादनशील,रोजगारी स्वरोजगारी र जीविको पार्जनका क्षेत्रबाट आर्थिक स्तर सुधार भएको हुनेछ।

नतिजा

१. On-the-job training कार्यक्रमउधमशिलतासँग जोडिएको हुनेछ ।
२. खोज नवप्रवर्तन तथा उद्यमशिलतामा अभिवृद्धि भएको हुनेछ।
३. प्रभावकारी अनुगमन र सहयोग प्रणालीको विकास सबै निकायहरूसँग समन्वय र सहकार्यको संस्कृति विकास भएको हुनेछ ।
४. उत्पादनशील,रोजगारी,स्वरोजगारी र जीविकोपार्जनका अवसरमा वृद्धि भएको हुनेछ।
५. बित्थडचिर गाउँपालिकाबाट उत्पादित जनशक्ति दक्ष र गुणस्तरीयभएको हुनेछ।
६. प्राविधिक शिक्षामा सबै वर्ग, क्षेत्र र समुदायको सहभागीता वृद्धि भएको हुनेछ ।
७. प्राविधिक शिक्षाको लागि उपयुक्त सुविधा सम्पन्न प्रयोगशाला तथा कक्षाकोठा निर्माण भएको हुनेछ।
८. प्राविधिक शिक्षामा लगानी वृद्धि भएको हुनेछ ।
९. तालिम प्राप्त प्रशिक्षक तथा शिक्षकको व्यवस्था भएको हुनेछ ।
१०. प्राविधिक शिक्षामा थप अन्य विधा विस्तार भएको हुनेछ ।

प्रमुख क्रियाकलापहरू र लक्ष्य निर्धारण

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलाप	एकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					जम्मा	भौतिक लक्ष्य १० वर्ष	कैफियत
			१	२	३	४	५			
१	प्राविधिक धारका विद्यालय स्थापना र सञ्चालन	पटक	१		१		१	३		
२	शिक्षक व्यवस्थापन	पटब	१	१	१	१	१	५	१०	
३	छात्रवृत्ति कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
५	छोटा अवधिका सिपमूलक तालिम सञ्चालन	जना	१५	१५	१५	१५	१५	६०		
७	आर्थिक रूपमा पछाडि परेका सिमान्तकृत, दलित अपाङ्गता, महिला जनजाति विद्यार्थीका लागि उच्च शिक्षामा सहज पहुँचको अवसर सिर्जनागरिनेछ	जना	१	१	१	१	१	५	१०	
८	प्राविधिक शिक्षा अध्ययन गरिनेछ विद्यार्थीको लागि छात्रावास निर्माण	ओटा	१	१	१	१	१	५	१०	
९	शिक्षालय तथा विद्यालयको अनुगमन र नियमन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
१०	आवासिय छात्रावासको व्यवस्थापन	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	

कार्यक्रम तथा क्रियाकलाप कार्यान्वयनका लागि आवश्यक अनुमानित वजेट तालिका

क्र.स	प्रमुख क्रियाकलाप	अनुमानित बजेट रू हजारमा						स्रोत	कैफियत
		कुल बजेट	२०८०	२०८१	२०८२	२०८३	२०८४		

१.	प्राविधिक धारका विद्यालय स्थापना र सञ्चालन							प्रदेश र सङ्घीय सरकार	
२.	प्राविधिक धार सञ्चालन भएका विद्यालहरूको भौतिक पूर्वाधार विकास	१ करोड	२०००	२०००	२०००	२०००	२०००	प्रदेश र सङ्घीय सरकार	
३.	छात्रवृत्ति कार्यक्रम	१५००	३००	३००	३००	३००	३००	सङ्घीय सरकार,प्रदेश सरकार र स्थानीय सरकार	
४.	स्थानीय स्तरमा रहेका परम्परागत सिपहरूको पहिचान, प्रमाणिकरण र प्रवर्द्धन कार्यक्रम	२५००	५००	५००	५००	५००	५००	स्थानीय सरकार र अन्य सङ्घ संस्था	
५.	छोटा अवधिका सिपमूलक तालिम सञ्चालन	५०००	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	स्थानीय सरकार, प्रदेश सरकार, अन्य सङ्घ संस्था उद्यम शाखा	
६.	वैदेशिक रोजगारीबाट हासिल गरेको अनुभव र सिपको खोजि र उपयोग	२५००	५००	५००	५००	५००	५००	स्थानीय सरकार	
७.	आर्थिक रूपमा पछाडि परेका सिमान्तकृत, दलित अपाङ्गता, महिला जनजाति विद्यार्थीका लागि उच्च शिक्षामा सहज पहुँचको अवसर सिर्जनागरिनेछ	२५००	५००	५००	५००	५००	५००	स्थानीय सकार	
८.	प्राविधारको विद्यालयमा अध्ययरत विद्यार्थीको लागि छात्रवास							सङ्घीय, प्रदेश र स्थानीय सरकार	
९.	अनुगमान तथा नियमन	१०००	२००	२००	२००	२००	२००	स्थानीय सरकार	

३.६. अनौपचारिक तथा निरन्तर शिक्षा

३.६.१. परिचयः

औपचारिक शिक्षा प्रणालीको संरचनाभन्दा बाहिर मानव जीवनका लागि आवश्यक ज्ञान, सिप र प्रक्रियाको प्रशोधन गरिजीवनपर्यन्त अर्थातआजीवन सिकाइ प्रणाली अनौपचारिक शिक्षा हो। अनौपचारिक शिक्षा एवम् आजीवन शिक्षालेसमाजमा विद्यमान विभिन्न किसिमका समूहका लागि आफ्नो लक्ष्य बनाई सेवा प्रदान गर्दछ । निरक्षरका लागि साक्षरता, साक्षरका लागि साक्षरोत्तर, सिकाइ अवसरका लागि स्तरवृद्धि, शिक्षासँग सिप र आम्दानी जोड्दै शिक्षित समाजको विकासका लागि अनौपचारिक एवम् आजीवन शिक्षाले काम गर्दछ । साक्षरता तथा निरन्तर शिक्षा कार्यक्रमहरूको समन्वयात्मक रूपले विकास, योजना तथा सञ्चालनका लागि स्थानीय सरकारहरूसँग सहकार्य गरिनेछ। अनौपचारिक शिक्षा र औपचारिक शिक्षाको दोहोरो प्रवेशको अवसर प्रदान गरी प्राप्त ज्ञानको समकक्षता निर्धारण तथा प्रमाणीकरण गरिनेछ तथा निरक्षर र नवसाक्षरलाई जीवनपर्यन्त शिक्षा दिन सामुदायिक सिकाइकेन्द्रमार्फत साक्षरता स्वयम् सेवक परिचालन गरिनेछ नीति लिएको छ ।

निरक्षर जनताहरुलाई साक्षर बनाउने र नव साक्षरलाई निरन्तर शिक्षा दिनु राज्यको दायित्व हो । अर्कोतिर उनीहरुका लागि आयमूलक र कार्यमूलक कार्यक्रम दिनु पनि आवश्यक देखिन्छ । जसलाई सार्थक बनाउनका लागि सामुदायिक सिकाइ केन्द्रको अवधारणा कार्यान्वयनमा आएको छ। एकातिर संचालनमा रहेका सिकाई केन्द्रको व्यवस्थापन प्रभावकारी ढंगले हुन सकिरहेको छैन भने साक्षर भएकाहरु पनि निरन्तर शिक्षाको अवसर नपाउँदा पुनः निरक्षर बन्नु पर्ने अवस्था टड्कारो रुपमा रहेको देखिन्छ ।राज्यले काम दिन नसक्दा र सामुदायिक सिकाइ केन्द्रले काम खोज्न नसक्ने कारणले गर्दा कतिपय सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरु बन्द हुने अवस्थामा छन् ।दक्षिण कोरियाको इन्चोनमा

भएको विश्व शिक्षा मञ्चको घोषणाअनुसार जीवनपर्यन्त सिकाइको अवसर प्रवर्धन गरिने विषयमा नेपालले प्रतिबद्धता जाहेर गरेको छ । तसर्थ साक्षर, नवसाक्षर र कक्षा ५ पूरा नगरेका नागरिकहरुका लागि जीवनपर्यन्त शिक्षाको अवसर उपलब्ध गराउनुपर्ने दायित्व राज्यमा रहेको छ ।
वि.सं.२००७सालमा नेपालमा आधुनिक प्रजातान्त्रिक युग सुरु हुँदा कुल जनसंख्याको झन्डै २ प्रतिशत मात्रै नागरिकहरुसाक्षर थिए । प्रजातन्त्रको आगमनसँगै नेपालमा शैक्षिक जागरणको शिक्षा, माध्यमिक शिक्षा, उच्च शिक्षा, प्राविधिकशिक्षासाथै अनौपचारिक शिक्षालाई के कसरी अगाडि बढाउनु पर्छ भन्ने बारेमा युगानुकुल सुझावहरु दिएको थियो। उक्तप्रतिवेदन प्रौढ साक्षरता कार्यक्रमलाई जोड दिन सिफारिस गरे पछि वि. सं. २०१३ सालदेखि योजनावद्ध रुपमा अनौपचारिकप्रौढ साक्षरता कार्यक्रम सञ्चालनमा ल्याइएको हो।
विश्व-व्यापीकरण, तीव्र सहरीकरण र बसाइसराइ, सूचना-प्रविधिको क्षेत्रमा भएको क्रान्तिले विश्वको हरेक मुलुक र समाजमा तीव्र परिवर्तनहरु भइरहेका छन्। बालबालिका र युवाको लागि मात्र हैन प्रौढ र ज्येष्ठ नागरिकका लागि पनि निरन्तर सिकिरहनेव्यवस्था र वातावरणको जरुरत पर्दछ । संयुक्त राष्ट्रसंघको युनेस्को लगायत अन्य अन्तरराष्ट्रिय संस्थाहरुले पनि दीगो विकासको लक्ष्य प्राप्तिको रणनीतिमा आजीवन सिकाइलाई महत्वकासाथ प्रस्तुत गरेका छन् । युनेस्कोले अघि सारेको परिभाषा र व्याख्या अनुसार आजीवन सिकाइको अवधारणा लोकतन्त्र, मानवीय र मानव मुक्तिको मूल्य मान्यतामा आधारित रहेको छ। सुखी र खुशी जीवनयापनका लागि सिक्ने प्रक्रिया जीवनभर चलिरहनु पर्छ। हरेक उमेर समूहका मानिसहरु सिकाइ प्रक्रियामा संलग्न भइरहनु पर्छ र घरपरिवार, कार्यथलो, विद्यालय, समुदाय र हरेक सामाजिक स्थानमा सिकाइ प्रक्रिया हुनसक्छ।

आजीवन सिकाइ एउटा छुट्टै विधि होइन समग्र शिक्षा प्रणालीलाई मार्ग निर्देशन गरिने सिद्धान्त हो। बाल शिक्षा, आधारभूत शिक्षा हुदै माध्यमिकदेखि उच्च शिक्षासम्म पुग्ने क्रममा हरेक व्यक्तिलाई आजीवन कसरी सिकी रहने भन्ने ज्ञान र सीप प्रदान गर्नु जरुरी हुन्छ । त्यसैले अतिरिक्त, अनौपचारिक र औपचारिक सबै माध्यमबाट आजीवन सिकाइको अभ्यासलाई सुदृढ तुल्याउनु जरुरी छ। मानव जीवनलाई सहज, उन्नतर सुखी तुल्याउनु नै आजीवन सिकाइको मूल ध्येय हो।

३.६.२. वर्तमान अवस्था

राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६ ले नेपाललाई पूर्ण साक्षर मुलुक तुल्याई अनौपचारिक, वैकल्पिक, परम्परागत र खुल्ला शिक्षाका माध्यमबाट आजीवन सिकाइ संस्कृतिको विकास गर्नु सबै प्रकारका आपाङ्गता भएका व्यक्तिका लागि गुणस्तरीय शिक्षाको पहुँच सुनिश्चित गरी जीवन पर्यन्त शिक्षाका माध्यमबाट मर्यादित जीवनयापन गर्न सक्षम र प्रतिस्पर्धी नागरिक तयार पार्ने उद्देश्य निर्धारण गरेको छ।
आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षाको जिम्मेवारी स्थानीय तहमा हस्तान्तरण भएसँगै स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइको जिम्मेवारी स्थानीय तहलाई प्रदान गरेको छ । देश संघीय संरचनामा रुपान्तरण भएपछि शिक्षा क्षेत्रको पुनःसंरचना हुँदा साविकको अनौपचारिक शिक्षा केन्द्र, शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्रको एउटा शाखामा सीमित हुन पुगेको छ। प्रदेश तहमा सामाजिक विकास मन्त्रालय र सो अन्तर्गत शैक्षिक योजना तथा अनुसन्धान शाखा रहे पनि उक्त शाखाको कार्यविवरणमा अनौपचारिक तथा आजीवन सिकाइसँग सम्बन्धित विषय समावेश छैन। स्थानीय तहमा रहेको शिक्षा शाखाको कार्यविवरणमा यस सम्बन्धी विषय समावेश भए पनि यस विषयले प्राथमिकता प्राप्त गरेको देखिदैन । यसरी हेर्दा शिक्षा क्षेत्रको एउटा सिङ्गै पाटोको रुपमा रहेको अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइले न त व्यक्तिगत रुपमा न त संस्थागत र प्राणालीगत रुपमा नै क्षमता विकास गरिने विषयले महत्व पाएको देखिन्छ । विगत १ दशक भन्दा बढी अवधिदेखि साक्षरतालाई अभियानका रुपमा सञ्चालन गर्दा समेत अझै २४ जिल्ला साक्षर घोषणा हुन बाँकी रहेका छन्। सबै युवाहरुका लागि खुल्ला तथा दूर शिक्षाको अवसर उपलब्ध गराउन सकिएको छैन । अनौपचारिक शिक्षा नीति र खुल्ला तथा दूर शिक्षा नीतिले परिकल्पना गरेको उपलब्धि हासिल गर्न सकिएको छैन । सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरुलाई अपेक्षित रुपमा सुदृढीकरण गर्न सकिएको छैन । त्यसैगरी आश्यकता अनुरुप आजीवन सिकाइका अवसरहरु विस्तार गर्न सकिएको छैन। देश संघीय संरचनामा रुपान्तरण भए पश्चात अनौपचारिक तथा जीवनपर्यन्त सिकाइको व्यवस्थापन (संरचना, लगानी, अपनत्व आदि) को जिम्मेवारी स्थानीय तहमा हस्तान्तरण भएको तर यसको मर्म अनुसार कार्यसम्पादन हुन सकेको देखिदैन । आवधिक रुपमा शैक्षिक सर्वेक्षण गर्न नसकिएकाले साक्षरता सम्बन्धी तथ्यांकका लागि पनि राष्ट्रिय जनगणनाको प्रक्षेपणमा भर पर्नु पर्ने अवस्था रहेको छ। यस बित्थडचिर गाउँपालिकामा हाल अनौपचारिक शिक्षा संचालन गर्न १ वटा सामुदायिक सिकाइ केन्द्र संचालित भए पनि प्रभावकारी रुपमा सञ्चालनमा आउन सकेको छैन ।

3.६.५. अवसर र चुनौतीहरुः

- अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइको सहज र सर्वसुलभ पहुँच सुनिश्चित गर्नु ।

- साक्षरता, निरन्तर सिकाइ, आयमूलक सिपसँगै समय सापेक्ष सूचना प्रविधियुक्त कार्यमूलक सिकाइ लगायतआजीवन शिक्षा तथा समकक्षताको व्यवस्था गर्नु ।
- सामुदायिक सिकाइ केन्द्रलाई समय सापेक्ष सिकाइ अवश्यकत्ता सम्बोधन गर्न सक्ने बनाउनु ।
- साक्षर व्यक्तिहरुलाई निरन्तर शिक्षाको कार्यक्रम दिनु।
- साक्षरता र निरन्तर शिक्षाका कार्यक्रमलाई दैनिक व्यवहारसँग जोडनु।
- साक्षरता कार्यक्रममा सहभागी भएका व्यक्तिहरुले सिकेको ज्ञान र सीपलाई रोजगारसँग जोडनु साथै सीपको प्रमाणपत्र रोजगारको अवसरसँग जोड्नु ।
- साक्षरता र निरन्तर शिक्षाका कार्यक्रमहरु गैर सरकारी र समुदायमा आधारित संस्थाहरुले संचालन गर्न छाड्नु ।
- साक्षर गाउँपालिका घोषणा गर्दा साक्षर भएको जनसंख्या लगभग ९५ प्रतिशत रहेको तर उनीहरुका लागि निरन्तर शिक्षा र सीपमूलक कार्यक्रम संचालनहुन नसक्दा ७२% मा झर्नु ।
- पुरुषको तुलनामा महिला निरक्षरता दर बढी हुनु।
- साक्षर भएकाहरु साक्षरता सीपको प्रयोग र अभ्यास नहुदा पुनः निरक्षर हुनु ।
- शैक्षिक सत्र पूरा नगरी बीचमै छाड्ने, बालबालिकाहरुको संख्या ४.५ प्रतिशत रहेको हुँदा साक्षर हुन नसक्ने र नव साक्षरको अवस्थामा रहेका व्यक्तिको संख्या अझैपनि अधिक रहनु ।

३.६.६. उद्देश्यहरुः

१. सबै नागरिककालागि साक्षरता, निरन्तर शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइको अवसर र पहुँच सुनिश्चित गर्नु ।

२. आजीवन सिकाइ संस्कृति सापेक्ष अनौपचारिक शिक्षा तथा निरन्तर सिकाइका लागि एकिकृत प्रणालीमा आधारितसंस्थागत सुदृढीकरण गर्नु ।

३. बालवालिकाको सिकाइका लागि अभिभावकहरूको सचेतनामा सुधार ल्याउनु ।

४. नवसाक्षरहरूलाई जीविकोपार्जनका गतिविधिहरूको सहभागितामा वृद्धि गर्नु ।

३.६.७. रणनीतिहरुः

१. सामुदायिक सिकाइ केन्द्रलाई सुदृढ गरिनेछ। यसका लागि स्थानीय आवश्यकता, माग र स्रोतका आधारमा स्थानीय समुदायसँगको सहकार्यमा सामुदायिक सिकाइ केन्द्र स्थापना तथा सञ्चालनमा ल्याउने ।

२. स्थानीय सरकारको संयोजनमा सामुदायिक सिकाइ केन्द्र, विद्यालय, विकास साझेदार, नागरिक समाज, सञ्चार माध्यम, अभिभावक, अन्य साझेदारहरु परिचालन गरी साक्षरता तथा साक्षरोत्तर कक्षाहरु सञ्चालन गरिनेछ।

३. स्थानीय तहले सामुदायिक सिकाइ केन्द्रलाई आधारभूत सुविधा सम्पन्न पुस्तकालय, ई-पुस्तकालय, सामुदायिक सूचना केन्द्र, एफ एम द्वारा सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन र सेवा प्रवाह गरिनेछ, बहुउद्देश्यीय संयन्त्रको रुपमा सुदृदीकरण गरी समावेशी एवम् समतामा आधारित आजीवन सिकाइ थलोको रुपमा विकास गरिनेछ ।

नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.स्.	सूचक	आधार वर्ष २०८१/८२	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१	आधारभूत सुविधा सम्पन्न सामुदायिक सिकाइ केन्द्रको	**१**	**१**	**आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने**	**आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने**	**आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने**	**आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने**

	संख्या						
२	सामुदायिक पुस्तकालयको संख्या	०	**आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने**	आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने	आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने	आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने	आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने

३.६.८. उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्यः

सबै नागरिकका लागि साक्षरता, निरन्तर शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइएवं सिपमूलक शिक्षाको अवसर प्राप्त हुनेछ।

नतिजा

१. सामुदायिक सिकाइ केन्द्र आजीवन सिकाइ केन्द्रको रुपमा विकास हुनेछ।
२. अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइको व्यवस्थापनका लागि आवश्यक संरचनागत व्यवस्था तयार भई कार्यसन्चालन हुनेछ
३. अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ सम्बन्धी तथ्यांक अद्यावधिक हुनेछ।
४. अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइका लागि लागत साझेदारिताको प्रारूप तयार हुनेछ।
५. सबै नागरिकहरुका लागि साक्षरता, निरन्तर शिक्षा,जीवनपर्यन्त सिकाइर जीवनोपयोगी सीपका अवसरहरू प्राप्त हुनेछ।

प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

अनौपचारिक र निरन्तर शिक्षा कार्यक्रमका लागिप्रस्तावित कार्यक्रमहरू (Proposed Activities for Non-Formal and Continious Education)

	लगानीको अनुमान (Cost Estimates (in '000s)					Existing unit cost	Proposed unit cost	बार्षिक भौतिक लक्ष्य (Yearly Physical Target)				
प्रस्तावित कार्यक्रमहरु	२०२४/२५ ८१/८२	२०२५/२६ ८२/८३	२०२६/२७ ८३/८४	२०२७/२८ ८४/८५	२०२८/२९ ८५/८६			२०२४/२५ ८१/८२	२०२५/२६ ८२/८३	२०२६/२७ ८३/८४	२०२७/२८ ८४/८५	२०२८/२९ ८५/८६
स्थानीयतह र सो तहमा कार्यरत गैर-सरकारी र अन्य सङ्घ-सँस्थाहरू सँगको सहकार्यमाअनौपचारिक शिक्षा र निरन्तर शिक्षासम्बन्धी स्थानीय तहको मापदण्ड रनिर्देशिकाहरूको विकास गर्ने	०	#स्क्तल्ङ्क!	०	#स्क्तल्ङ्क!	०		१००					
स्थानीय तह र सो तहमा कार्यरत गैर-सरकारी र अन्य सङ्घ-सँस्थाहरूसँगको सहकार्यमा अनौपचारिक शिक्षा र निरन्तर शिक्षा सन्चालन रव्यवस्थापनसम्बन्धी लागत सहभागिताको तौरतरिका तथा बिधिका लागि ढाँचा र स्वरूपविकास गर्ने	१०००						१०००	१				
स्थानीय तहका सबै सरोकारवालाहरू सँगको समन्वय र सहयोगमा लक्षितकार्यक्रमहरू मार्फत स्थानीय तहका वार्डहरूलाई चरणबद्ध रूपमा पूर्ण साक्षरताबनाउन पूर्ण साक्षर पालिका कार्यक्रम सन्चालन बापतको बजेट अनुदान	#स्क्तल्ङ्क!	–	#स्क्तल्ङ्क!	–	#स्क्तल्ङ्क!		२५०					

अनौपचारिक शिक्षा र निरन्तर शिक्षाका लागि रेडियो, टिभी जस्ता आमसन्चारका साधनहरूको उपयोग गर्न बजेट अनुदान (स्थानीय तहमा अनौपचारिक शिक्षा रनिरन्तर शिक्षासमबन्धी बिषयबस्तुहरुको विकास, बितरण र प्रचारप्रसार गर्ने)	#स्वत्लङ्क!	#स्वत्लङ्क!	#स्वत्लङ्क!	#स्वत्लङ्क!	#स्वत्लङ्क!		३५०					
स्थानीय तहको प्रत्येक वार्डमा सन्चालित सामुदायिक अध्ययनकेन्द्रमा रहेका पुस्तकालयहरू सँग सम्बन्ध स्थापना गराउने गरी समुदाय स्तरमापुस्तकालय स्थापना र सन्चालन गर्ने	#स्वत्लङ्क !	#स्वत्लङ्क !	#स्वत्लङ्क !	#स्वत्लङ्क !	#स्वत्लङ्क !		१०००					
अनौपचारिक शिक्षा र निरन्तर शिक्षाका अययन, अद्यापन र व्यवहारिकबिषयबस्तु विकास गर्दा वातावरणको परिवर्तन, संरक्षण, प्राथमिक स्वास्थ्य, परम्परागत ज्ञान र सीपहरूको अभिबृधि, स्थानीयस्तरका बिभिन्न सवालहरू र अन्यस्थानीय बिकासात्मक पक्षहरूलाई समेटेर तयार गर्ने	#स्वत्लङ्क !	#स्वत्लङ्क !	#स्वत्लङ्क !	#स्वत्लङ्क !	#स्वत्लङ्क !		१०००					
हाल सन्चालनमा रहेका समुदायिक केन्द्रहरूमा आवश्यकतामा आधारितनमुना कार्यक्रमहरु थपगरी सवलिकरण गर्ने साथै समुदायिक केन्द्रहरूको सन्चालन रव्यवस्थापन खर्च र अनौपचारिक शैक्षिक सुचना व्यवस्थापन प्रणालीको कार्यान्वयनगरी तथ्याँक बिबरण तयार गर्ने बापतको बजेट अनुदान	५००	५००	५००	५००	५००		५००	१	१	१	१	१
हाल सन्चालनमा रहेका सामुदायिक अध्ययन केन्द्रहरुमा कम्तिमा १२कक्षा उत्तीर्ण पूर्णकालिक परिचालकको व्यवस्था गर्न सोको तलबभत्ता बापतको बजेटअनुदान	१९१	१९१	१९१	१९१	१९१		१९०.५	१	१	१	१	१

अनौपचारिक र निरन्तर शिक्षासम्बन्धी NQF कार्यन्वयन (समकक्षतामूल्यांकन र निर्धारणका लागि ऐन, निर्देशिका साथै सँस्थागत संरचना, मानव स्रोतविकास र तिनको क्षमता अभिबृधि गर्ने) का लागि बजेट अनुदान	५,०००	१०,०००	३०,०००	२०,०००	१०,०००							
शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्रमा हाल सन्चालनमा रहेको Online Learning Portal मा अनौपचारिक शिक्षा र निरन्तर शिक्षासम्बन्धी सम्बन्धी Online सामाग्रीहरुको विकास र कार्यान्वयन साथै नुमुना CLC हरुका लागि Online रOfflline नमूना सामाग्रीहरु विकास र प्रयोग गर्न बजेट अनुदान							२००					
CLC परिचालकहरुको क्षमता अभिबृधि/तालिमका लागि बजेट अनुदान	२	२	२	२	२		१.५	१	१	१	१	१
अनौपचारिक र निरन्तर शिक्षा कार्यक्रमहरुको अनुगमन बापतको बजेटअनुदान							१५०					
कक्षा ६-१२ सम्म सन्चालित खुल्ला बिद्यालयका बिद्यार्थीहरुका लागिस्वअध्ययन सामाग्रीहरु विकास र बितरण बजेट अनुदान	-	-	-	-	-		५०	०	०	०	०	०
खुल्ला बिद्यालय (कक्षा ६-८) को तह १ र २ सन्चालन बजेट अनुदान	-	-	-	-	-		१२१	०	०	०	०	०
खुल्ला बिद्यालय (कक्षा ९-१०) को तह १ र २ सन्चालन बजेटअनुदान	-	-	-	-	-		१६७	०	०	०	०	०
खुल्ला बिद्यालय (कक्षा ११-१२) सन्चालन बजेट अनुदान	०	०	०	०	०		२५०	०	०	०	०	०
अनौपचारिक प्रौढ बिद्यालय (कक्षा १-८) सन्चालन बजेट अनुदान	-	-	-	-	-		५५०	०	०	०	०	०
अनौपचारिक प्रौढ बिद्यालय (कक्षा ९-१०) सन्चालन बजेट अनुदान	-	-	-	-	-		७८७	०	०	०	०	०

परिच्छेद-४

अन्तर-सम्बन्धित क्षेत्रहरू

४.१ पाठ्यक्रम,पाठ्यपुस्तक, सिकाइ सामग्री तथा मूल्याङ्कन

४.१ विषयप्रवेशः

पाठ्यक्रम सिकाइको योजनाहो ।सिकाइ पद्तीलाई मार्गदर्शन गर्ने महत्वपूर्ण आधार पाठ्यक्रम हो । औपचारिक शिक्षा पद्धतिमा पाठ्यक्रमद्वारा निर्देशित ज्ञान,सिप र अभिवृत्ति प्राप्तिमा विद्यार्थीलाई सक्षम बनाउने दिशामा शिक्षण सिकाइ तथा मुल्याङ्कन प्रक्रिया सञ्चालित हुनु पर्दछ ।पाठ्यक्रमको माध्यमबाट प्राप्त हुने शिक्षा अर्थात् ज्ञान सिप र अभिवृत्तिको माध्यमबाट व्यक्तिलाई समाज तथा विश्व परिवेश अनुकूल समायोजन हुन,सक्रिय र ससुचित नागरिक जीवन व्यथित गर्न, रोजगारी प्राप्त गर्न, पेशा तथा व्यवसाय छनौट तथा सञ्चालन गर्न र आर्थिक क्रियाकलापमा सरिक हुन सहयोग गर्दछ ।शिक्षाको परिवर्तित अवधारणाको विकास सँगैसँगै स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण र कार्यान्वयनमा पनि विशेष जोड दिएको पाइन्छ ।स्थानीय पाठ्यक्रम स्थानीय भाषा, परम्परागत सिप, र दैनिक आवश्यकतामा आधारित हुन्छ। केन्द्रबाट तय हुने पाठ्यक्रमले स्थानीय संस्कृति, जनजीवन, भूगोल लगायतका पक्षलाई समेट्न सक्दैन भन्ने मान्यताका आधारमा स्थानीय पाठ्यक्रमको अवधारणा आएको हो (विद्यालय शिक्षाको राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारुप २०७६) । नेपाल जस्तो विविध भौगोलिक, सांस्कृतिक, भाषिक लगायतका परिवेशका कारण समाजको आवश्यकता र चाहना फरक फरक छन् । त्यसैले नेपालको सन्दर्भमा पाठ्यक्रम तयार पार्दा स्थानीय पाठ्यक्रमको अवधारणालाई आत्मसात गर्नु पर्ने खाँचो छ । स्थानीय आवश्यकताका विषयवस्तु त्यहीका नागरिकको अपनत्व हुने गरी सरोकारवालाले स्थानीय ज्ञान, सिप र प्रविधिलाई समेटी विकास गर्ने पाठ्यक्रम नै स्थानीय पाठ्यक्रम हो । यसमा केन्द्रिय पाठ्यक्रमले समेट्न नसकेका विषयवस्तु हुनु पर्दछ । जसले स्थानीय ज्ञानको प्रस्फुटन गर्नुका साथै नवीनतम् ज्ञान र सिपको मार्ग दर्शन पहिल्याउन सहयोग गर्दछ । स्थानीयस्तरमा रहेका मूल्य, मान्यता, कला संस्कृतिको संरक्षण र सम्वर्द्धन गर्दै आगामि पुस्तामा हस्तान्तरण गर्न सहयोग गर्दछ । स्थानीय पाठ्यक्रमलाई शैक्षिक विकेन्द्रीकरणको महत्वपूर्ण खुड्किलाका रुपमा पनि लिन सकिन्छ ।

नेपालमा केन्द्रिय तहमा पाठ्यक्रम निर्माण गर्दा स्थानीय आवश्यकता, परम्परा, भाषा र संस्कृति तथा जनजिविकाका अभ्यासहरुको संरक्षण र सम्बर्धन गर्न नसकिने हुँदा नेपालसरकारले स्थानीय पाठ्यक्रम प्रारुप २०७१ र स्थानीय पाठ्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन मार्गदर्शन २०७६ जस्ता महत्वपुर्ण निर्देशिका तथा पाठयक्रम प्रारुपको विकास गरेकोछ। उक्त शिक्षाका दस्तावेजहरुले स्थानीय पाठ्यक्रमको आवश्यकता महसुस गरेको देखिन्छ। स्थानीय पाठ्यक्रमले तयगरेका व्यवहारिक उद्देश्यहरु के-कति पुरा भए वा भएन भनि लेखाजोखा गर्न पाठ्यक्रमको अभिन्न अंगका रुपमा मुल्याङ्कनलाइ महत्वपुर्ण पाटोको रुपमा लिनुपर्दछ। मुल्याङ्कनको अभावमा पाठ्यक्रमले गति लिन नसक्ने हुदा मुल्याङ्कन र पाठ्यक्रम एउटा सिक्काको दुइवटा पाटो जस्तै हुन।

४.१.१ वर्तमान अवस्था

प्रारम्भिक बालविकासदेखि माध्यमिक तह (कक्षा १२ सम्म) को पाठ्यक्रमको विकास शिक्षा मन्त्रालय अन्तर्गतको पाठ्यक्रम विकास केन्द्रले गर्ने गरेको छ। विद्यालय तहको विद्यमान पाठ्क्रम वि.सं. २०६३ तयार गरी वि.सं. २०७१ मा सामान्य परिमार्जन गरिएको राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूपका आधारमा व्यवस्थित गरिएको भनिए पनि कक्षा ११र१२ लाई विद्यालय तहको पाठ्यक्रममा पूर्ण रुपमा समायोजन नगरी तत्कालीन उच्च माध्यमिक शिक्षा परिषद्ले तयार गरेको उच्च शिक्षाको तयारीउन्मुख पाठ्यक्रम नै कार्यान्वयनमा रहेकोमा हाल विद्यालय तहको पाठ्यक्रममा समायोजन गरिएको छ । यसै क्रममा वि.सं. २०७६ मा नयाँ पाठ्यक्रम प्रारूप तयार भई सो विद्यालय शिक्षाको राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ कार्यान्वयन गर्ने क्रममा विद्यालय तहमा नयाँ पाठ्यक्रम विकास गरी वि. सं. २०७७ देखि कक्षा १ र ११ मा कार्यान्वयन सुरु भएको छ भने वि. सं. २०८० मा विद्यालय तहका सबै कक्षाहरुमा यो पाठ्यक्रम कार्यान्वयन हुने भैसकेको छ । यसै अनुसार बित्थडचिर गाउँपालिकाले पनि नेपाल सरकारबाट स्वीकृत पाठ्यक्रम लागू गरेको छ। माध्यम भाषाका रुपमा प्राथमिक तह (कक्षा १-५) का लागि मातृभाषा वा नेपाली हुन सक्ने र अन्य तहको हकमा नेपाली वा अंग्रेजी हुन सक्ने व्यवस्था छ ।

विद्यालय तहको पाठ्यक्रमलाई प्रभावकारी बनाउनका लागि कक्षा १-३ एकिकृत पाठ्क्रमको अवधारणा बमोजिम अन्तरसम्बन्धित विषयवस्तुलाई एकिकृत गरिएको, व्यवहारकुशल र जीवनोपयोगी सिपहरु समावेश गरी क्रियाकलाप तर्जुमा गर्ने रणनीति लिइएको छ।आधारभूत तहमा स्थानीय कला,संस्कृति, भेषभुषा, सिप, इतिहास, भाषार परम्परामा आधारित स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गरि कार्यान्वयन गर्नु पर्ने व्यवस्था वर्तमान पाठ्यक्रम प्रारुपले गरे पश्चात बित्थडचिर गाउँपालिकाले पनि आधारभूत तह कक्षा १-८ मा स्थानीय पाठ्यक्रमको विकास गरि कार्यान्वयनमा जोड दिइएको छ ।

विद्यालय शिक्षाको मुल्याङ्कनका लागि आधारभूत तह कक्षा ८ को अन्तिम परीक्षा गाउँपालिका स्तरीय रुपमा सञ्चालन तथा व्यवस्थापन हुने गरेको छ। साथै राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ अनुसार कक्षा १ देखि ३ सम्म निरन्तर विद्यार्थी मूल्यांकन र कक्षा ४ देखि ८ सम्म आन्तरिक ५० प्रतिसत र बाह्य ५० प्रतिसतका दरले मूल्यांकन प्रणाली अवलम्बन गरिएको छ। कक्षा १० र १२ मा राष्ट्रिय तहमा राष्ट्रिय परीक्षा बोर्डबाट सार्वजनिक परीक्षा सञ्चालन गरी विद्यार्थीको योग्यता परीक्षण गरिदै आएको छ भने नमूनामा आधारित राष्ट्रिय उपलब्धि परीक्षण शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रबाट विभिन्न कक्षाहरुमा सञ्चालन गरी शिक्षा प्रणालीको गुणस्तरको लेखाजोखा गरिदै आएको छ। अधिकांश विद्यालय तहमा सञ्चालन गरिएका परीक्षाका प्रश्नहरुले प्रायजसो संज्ञानात्मक तहका तल्लोस्तरका क्षमता मात्र परीक्षण गरेको देखिन्छ। अधिकांश प्रयोगात्मक परीक्षाहरु प्रभावकारी हुन सकेका छैनन् ।तसर्थ प्रयोगात्मक परीक्षालाई प्रभावकारी बनाउनलाई पाठ्यक्रमले निर्दिष्ट गरेका प्रयोगात्मक सामाग्रीहरुको उचित प्रयोग तथा व्यवस्थापनमा जोड दिनु पर्ने देखिन्छ।

स्थानीय पाठ्यक्रम बाहेक अन्य पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक विकासको कार्य पाठ्यक्रम विकास केन्द्रले गर्दछ ।सन्दर्भ सामग्रीको नाम दिई पाठ्यक्रम विकास केन्द्रले स्वीकृति दिएका पुस्तकहरु पाठ्यपुस्तककै रुपमा विद्यालय व्यवस्थापना समितिको निर्णय अनुसार अधिकांश संस्थागत र केही सामुदायिक विद्यालयले प्रयोग गर्ने गर्दछन् ।बहुपाठ्यपुस्तकको नीति तय गरिए पनि औपचारिक रुपमा कार्यान्वयनमा ल्याइएको छैन बजारमा विषयवस्तुमा गहिरो र विस्तृत अध्ययनमा सघाउने सन्दर्भ सामग्रीभन्दा पनि प्रश्नोत्तर, प्रश्नहरुको संकलन, गेस पेपर जस्ता सामग्री उत्पादन हुनाले विद्यार्थीको सिकाइ प्रक्रियामा नकारात्मक प्रभाव परेको देखिन्छ ।शैक्षिक सत्र सुरु भइ सक्दा सहज अवस्थामा मुद्रित पाठ्यपुस्तक तथा पाठ्यसामग्रीको पहुँचमा पुऱ्याउनु एक प्रमुख समस्या हो ।महामारी र विपद्को बेलामा विभिन्न विधि र माध्यम (अनलाइन, अफलाइन, मुद्रित आदि) आमनेसामने विधिमा मात्र भर पर्नु पर्ने तर दुर्गम भौगोलिक कठिनाइ,नेट इन्टरनेटको असुविधा लगायत मुद्रित सामग्रीको अभावले विपदमा शिक्षा क्षेत्र नराम्ररी प्रभावित हुने गरेको देखिन्छ।

स्थानीय पाठ्यक्रममा विद्यालय तहको पाठ्यक्रमलाई सान्दर्भिक तथा प्रभावकारी बनाउन कक्षा १-८ मा अन्तर सम्बन्धित विषयबस्तुलाई एकीकृत गरिएको, व्यवहार कुशल तथा जीवन उपयोगी सीपहरु समावेश हुने गरी सिकाई क्रियाकलाप तर्जुमा गर्ने रणनीति लिइएको, आधाभूत तहमा स्थानीय कला संस्कृति, भाषा, इतिहास, परम्परा, सीप तथा ज्ञानमा आधारित स्थानीय पाठ्यक्रम स्थानीय तहले विकास गरी कार्यान्वियन गर्नु पर्ने र सबै कक्षाका विषयवस्तुलाई यथासम्भव स्थानीय परिवेश तथा दैनिक जीवनसँग सम्बन्धित गराई सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नु पर्ने व्यवस्था गरिएको छ।

शिक्षा विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयको हरित विद्यालय स्रोत पुस्तिका, हरित विद्यालय कार्यक्रम कार्यान्वयन पुस्तिका (२०७५) मा व्यवस्थाभए बमोजिम यस गाउपालिकाको नीति तथा कार्यक्रममा हरित विद्यालयको अवधारणालाई समावेस गरिएको छ। उक्त अवधारणालाई कार्यान्वयन गर्न प्रत्यक विद्यालयलाई प्रोत्साहनका कार्यक्रमहरु समेट्ने गरि कार्यनीति रहेको छ। केहि विद्यालायाहरुमा उक्त नीति कार्यान्वयनको अभ्यासमा रहेको छ।

विश्व बजारमा प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने नागरिक तयार गर्नेउद्देश्यलेस्थानीयपाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तकमा वित्तीय साक्षारता सम्बन्धि विषय वस्तुहरुसमेटिएको छ। साथैउद्धमशिलता, संचार शीप, र संवेग व्यवस्थापन जस्ता जीवनोपयोगी शीपलाई पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तकमा समावेस गरिएको छ।

समग्रमा यस गाउँपालिकामा गरिदै आएका असल अभ्यासहरु अन्तर्गत पाठ्यक्रम प्रबोधिकरण गर्ने , स्थानीय पाठ्यक्रमलाई समयानुकुल परिमार्जन गर्ने, विषयविज्ञद्वारा नमुना कक्षा प्रदर्शन गर्ने, शिक्षकछनौटकालागि घुम्ती प्रधानाध्यापक बैठक संचालन गरि विद्यालयहरुका असल अभ्याहरु आदान प्रदान गर्ने, उत्कृष्ट कार्यसम्पादन गर्ने विद्यालय र प्रधानापकलाई सम्मान गर्ने,परम्परागतस्थानीय कला, सिप, प्रविधी र संस्कृतीलाई संरक्षण र सम्बर्धन गर्नकालागि स्थानीय पाठयक्रमको माध्यमद्वारा विद्यालयहरुमा प्रयोगात्मक रुपमा विभिन्न कार्यक्रमहरु गरिदै आएका छन्।

४.१.२.अवसर/चुनौतीहरुः

- स्थानीय पाठ्यक्रम र पाठ्यसामाग्री विकासका लागि जनशक्ति विकास गर्नु।
- सरोकारवालाको अर्थपूर्ण सहभागिताको सुनिश्चितता गर्नु।
- मूल्याङ्कन पद्धतिलाई शिक्षण सिकाइसँग जोडनु।
- स्थानीय पाठ्यक्रममा आधारित पाठ्यपुस्तक निर्माण गर्नु।

- परिवर्तित पाठयक्रम प्रबोधिकरण गर्नु।
- पाठयक्रम विकास गर्दा सिकारुको उमेर,क्षमता,रुचीर तहलाई आधार मान्नु।
- हरित विद्यालय स्रोत पुस्तिका र हरित विद्यालय कार्यक्रम कार्यान्वयन पुस्तिकाको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न ।
- नवप्रबर्तनात्मकपाठ्यक्रमको विकास गर्नु ।

४.१.३ उद्देश्यहरुः

- स्थानीय पाट्यक्रमका माध्यमबाट स्थानीय समुदायको पेसा, व्यापार र व्यवसायको प्रचार-प्रसार तथा जानकारी प्रदान गर्नु।
- विद्यालय तहमा तोकिएको पाठ्यक्रमलाई पूर्ण रुपमा कार्यान्वयन गर्नु।
- पाठ्यक्रम,पाठ्यपुस्तक प्रयोग र कार्यान्वयनमा एकरुपता ल्याउनु।
- सिकाइका लागि मूल्यांकन प्रणालीका रुपमा विद्यालय तहको मूल्यांकन प्रक्रियामा सुधार ल्याउनु ।
- स्थानीय पाठ्यक्रम तथा शैक्षिक सामग्रीहरुको विकास तथा व्यवस्थापनमा क्षमता विकासमा सुधार ल्याउनु ।
- राष्ट्रिय पाठयक्रम र राष्ट्रिय शिक्षा नीति बीच स्थानीय पाठयक्रम,स्थानीय शिक्षा नीतिको समजस्यता कायम गर्नु |

४.१.४.रणनीतिहरुः

- स्थानीय पाठ्यक्रमलाई समयसापेक्ष, सान्दर्भिक, गुणस्तरीय र प्रभावकारी बनाई समृद्ध नेपाल निर्माणका लागि सक्षम र प्रतिस्पर्धी नागरिक तयार गर्न पाठ्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन प्रक्रियालाई अनुसन्धान तथा आवधिक मूल्यांकनमा आधारित बनाइनेछ ।
- पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक विकास प्रक्रियालाई बढी सहभागितामूलक बनाई स्थानीय सरोकारवालामा अपनत्व विकास गरी जवाफदेही बनाउनसिकरुको उमेर,क्षमता,रुचीलाई आधार मानि विद्यालयमा आधारित स्थानीय पाठ्यक्रम विकास गरि प्रभावकारी मूल्यांकनमा जोड दिईनेछ ।
- विकास गरिएका पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामग्रीलाई सम्बन्धित शिक्षक तथा सरोकारवालालाई प्रभावकारी ढङ्गले प्रवोधीकरण गर्ने।
- नवीनतम पाठयक्रम तथा मुल्यांकन प्रक्रिया वारे शिक्षक तथा सरोकारवालालाई तालिमको उचित ब्यबस्था गरिनेछ ।
- आधारभूत तह र माध्यमिक तहमा हुने सार्वजनिक परीक्षालाई सुधार गर्ने ।
- स्थानीय पाठ्यक्रमको विषय क्षेत्रमा विषयवस्तु छनौट गर्दा विषयवस्तुको क्रमलाई विचार गरी बढी उपयोगी हुने विषयवस्तु छनौट गरिने छ। जीवनोपयोगी र व्यवहारकुशल सीप समेत विकास गर्ने गरी पाठ्यक्रम विकास गरिनेछ।
- स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण र कार्यान्वयनका लागि स्थानीय सरकारको क्षमता विकास गर्ने, पाठ्यक्रम पुनर्संगठन र कार्यान्वयनका लागि शिक्षकको क्षमता विकास गरिनेछ।
- स्थानीय पाठयक्रमलाई समय सान्दर्भिक परिमार्जन र सुधार गरिने छ ।
- परियोजनामा आधारित, समूहकार्यमा आधारित र सिकाइ केन्द्रित अभ्यासलाई मूल्यांकनको आधार बनाइनेछ ।
- विपद, महामारी तथा संकटको अवस्थामा बैकल्पिक विधीबाट शिक्षण सिकाई क्रियाकलापलाई निरन्तरता दिने ।
- नवप्रबर्तनात्मकपाठ्यक्रमको विकास गरिनेछ ।

४.१.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्यहरुः

उपलब्धि

- स्थानीय पाठ्यक्रम र पाठ्य सामग्री निर्माण तथा कार्यान्वयन भएको हुनेछ ।
- स्थानीय भेषभुषा,चालचलन,रीतिरिवाज,सामाजिक मूल्य मान्यताको संरक्षण हुनेछ ।
- पाठ्यक्रममा आधारित मूल्याङ्कन प्रक्रिया प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन भएको हुनेछ ।

- विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धीमा सुधार भएको हुनेछ।
- विपदको अवस्थामा पनि शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप निरन्तर संचालन भएको हुने छ।

नतिजा

- पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनबाट विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धीमा सुधार भएको हुनेछ|

प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क्र.स.	सूचक	आधार वर्ष (२०८१/८२)	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१.	एकीकृत पाठ्यक्रम लागु गरेका विद्यालय संख्या	३३	३३	निरन्तरता	निरन्तरता	निरन्तरता	निरन्तरता
२.	परीक्षामास्तरिकृत प्रश्न प्रयोग गर्ने विद्यालय संख्या	३३	३३	निरन्तरता	निरन्तरता	निरन्तरता	निरन्तरता
३.	स्थानीय भाषामा कक्षा संचालन गर्ने विद्यालय	३३	३३	निरन्तरता	निरन्तरता	निरन्तरता	निरन्तरता
४.	निरन्तरविद्यार्थीमुल्यांकन गर्ने विद्यालय	३३	३३	निरन्तरता	निरन्तरता	निरन्तरता	निरन्तरता
५.	जलवायु परिवर्तन तथा उत्थानशिलतासम्बन्धि सामग्री प्रयोग गर्ने विद्यालय संख्या	०	०	१०	१०	१०	३

बित्थडचिर गाउँपालिका शिक्षा क्षेत्र योजना (२०८१-२०९१)

पाठ्यक्रम र मूल्यांकन कार्यक्रमका लागि प्रस्तावितकार्यक्रमहरू (Proposed Activities for Curriculum and Evaluation)

प्रस्तावित कार्यक्रमहरु	लगानीको अनुमान (Cost Estimates (in '000s)					Existing unit cost	Proposed unit cost	बार्षिक भौतिक लक्ष्य (Yearly Physical Target)				
	२०२४/२५ ८१/८२	२०२५/२६ ८२/८३	२०२६/२७ ८३/८४	२०२७/२८ ८४/८५	२०२८/२९ ८५/८६			२०२४/२५ ८१/८२	२०२५/२६ ८२/८३	२०२६/२७ ८३/८४	२०२७/२८ ८४/८५	२०२८/२९ ८५/८६
राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ को कार्यन्वयन(तहगतपाठ्यक्रमहरूको विकास, परीक्षण र कार्यन्वयन, नमुना पाठ्यपुस्तकहरूको विकास, शिक्षक निर्देशिका र सन्दर्भ सामग्रीहरुको विकास गर्ने)	४५,०००	४५०००	४५०००	३००००	१५०००		१५०००	३	३	३	२	१
पाठ्यक्रमको मूल्यांकन(मुल्यांकन, सुधार र बिद्यालयमा आधारित पाठ्यक्रम विकास र नमूनापरीक्षण)	०	०	०	२०००	५०००		५०००					१
Digital सामाग्रीहरुको कार्यन्वयन(विधुतीय अन्तरक्रियात्मक सामाग्रीहरुको विकास र तिनलाई Online/Offline माध्यमबाट बिद्यार्थी (अपाङ्गता भएका बिद्यार्थी समेत) रशिक्षकको पँहुचसम्म पुर्याउने सुनिश्चित गर्ने, पाठ्यक्रम विकास केन्द्रबाटविकास गरिएका सबै सामाग्रीहरुलाई विधुतीय प्रती बनाई तिनलाई e-library को विकासगरी सबैको पँहुच सुनिश्चित गर्ने	#स्क्त्लङ्क!	#स्क्त्लङ्क!	#स्क्त्लङ्क!	#स्क्त्लङ्क!	#स्क्त्लङ्क!		१५०					
सँस्थागत संरचनाको विकास र क्षमता अभिबृद्धि गर्ने (बिज्ञहरुकोपरिचालन गरी स्थानीय तहहरूमा स्थानीय पाठ्यक्रमको विकास र कार्यान्वयनका लागिप्राबिधिक सहयोग प्रदान गर्ने बिधि र पद्धति स्थापित गर्ने)	८०००	८०००	८०००				१०००	८	८	८		
आधारभूत तहको पाठ्यक्रका लागि सबै शिक्षकहरूलाई ३ दिने अभिमुखीकरणतालिम प्रदान गर्ने	६१.८	९२.७	९२.७				३	२१	३१	३१	१०	१०
आन्तरिक र बाहिय दुवै विधिका बिद्यार्थी मुल्यांकन र तिनकोकार्यन्वयनको मापदण्डहरू विकास गर्ने(जसमा:- नमूना सामाग्रीहरु विकास गर्ने, कक्षाकोठामा आधारितमुल्यांकनका मापदण्डहरूको विकास र तिनको बारेमा अभिमुखीकरण साथै बिद्यार्थीप्रगतीको प्रतिबेदन र सुझाव सङ्कलन)	१४५	१४५	१४५	१४५	१४५		५	२९	२९	२९	२९	२९
प्राबिधिक धारका बिषयहरुको पाठ्यक्रम र सिकाईसामग्रीहरुको विकास र कार्यान्वयन गर्ने(जसमा:- प्राबिधिक धारका बिषयगत समस्या तथा सवालहरू पत्ता लागउने, तिनलाई पाठ्यक्रममासमायोजन गर्ने र सोका आधारमा पाठ्यपुस्तक, सिकाई सामग्रीहरूको विकास, मुल्यांकनपद्धतिको विकास र तिनको प्रबोधिकरण, बितरण,	१५००	९०००	६०००	६०००	६०००		१५००	१	६	४	४	

प्रयोग बिषयहरु समाबेश गर्ने)												
बहूपाठ्यपुस्तकहरूको कार्यान्यन गर्ने(जसमा:- बहू पाठ्यपुस्तक नीतिको कार्यान्यन गर्ने, गुणस्तरसुनिश्चित गर्ने, पाठ्यपुस्तकहरुको मुल्यांकन र छनौट, बहूबर्षियपाठ्यपुस्तकहरूको परिक्षण गर्ने र अपाङ्गता भएका बिद्यार्थीहरूका लागि उपयुक्तपाठ्यपुस्तकहरूको विकास गर्ने)	#स्क्त्लङ्क!	#स्क्त्लङ्क!	#स्क्त्लङ्क!	#स्क्त्लङ्क!	#स्क्त्लङ्क!		१०००					
बिद्यालय शिक्षा पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक र अन्य बिषय क्षेत्रकानिर्देशिका, बिधि र प्रक्रियाहरूको विकास र परिमार्जन गर्ने र तिनलाई एकीकृतगर्ने)		५००	०	०	५००		५००		१			१
पाठ्यक्रम रमुल्यांकन कार्यक्रमको जम्मा बजेट (लाखमा)	**#स्क्त्लङ्क!**	**#स्क्त्लङ्क!**	**#स्क्त्लङ्क!**	**#स्क्त्लङ्क!**	**#स्क्त्लङ्क!**							

४.२ शिक्षक व्यवस्थापन तथा विकास

४.२.१ परिचय

गुणस्तरीय शिक्षा प्रवाहका लागि विभिन्न स्रोत साधनको आवश्यकता पर्छ । शैक्षिक सेवा प्रवाहका लागि चाहिने स्रोत मध्ये मानवीय स्रोत एक हो । विद्यालयमा परिवर्तनलाई सम्बोधन गर्न सक्ने शैक्षिक नेता शिक्षक हो ।शिक्षक योग्य, दक्ष,पेसाप्रति समर्पित प्रतिबद्ध, विद्यार्थीको सिकाइप्रति जवाफदेही हुनु पर्छ । शिक्षकमा भएको पर्यात ज्ञान, शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप संचालनमा दक्षता र नमूना व्यक्तित्व प्रदर्शनले विद्यार्थीहरूको सिकाइमा सकारात्मक प्रभाव पार्दछ। सबै तहको शिक्षामा योग्य, दक्ष, समर्पित र अभिप्रेरित शिक्षकहरूको व्यवस्थापनबाट नै शिक्षाको गुणस्तर सुनिशित गर्न सकिन्छ ।यसका लागि शिक्षक व्यवस्थापन र विकास प्रभावकारी हुन आवश्यक छ। नेपालमा विद्यालय तहको शिक्षामा पहुँच, गुणस्तर, समता, सान्दर्भिकता, सुशासन प्रवर्धन गर्नका लागि विगतमा संचालित विभिन्न योजना, परियोजना तथा कार्यक्रमहरूले शिक्षक व्यवस्थापन र शिक्षकको पेशागत क्षमता अभिवृद्धिलाई उच्च प्राथमिकता दिई विभिन्न कार्यक्रमहरू संचालन गरेको पाइन्छ।

अहिले शिक्षक तयार पार्ने काम विभिन्न विद्यालय तथा विश्वविद्यालयहरूले गरेका छन्। शिक्षक अध्यापन, अनुमति पत्रको वितरण, परीक्षा संचालन, शिक्षक पदपूर्तिको लागि परीक्षा संचालन तथा नियुक्तिका लागि सिफारिस गर्ने र शिक्षक बढुवा सम्बन्धी काम शिक्षक सेवा आयोगले गर्दै आएको छ । रिक्त दरबन्दीमा शिक्षक नियुक्ति गर्ने शिक्षकको कार्यसम्पादन मूल्याकन गर्ने काम स्थानीय तहले गर्दै आएका छन् । शिक्षकको पेशागत विकासका लागि नीति निर्माण गर्ने शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयले पाठ्यक्रम निर्माण गर्ने र प्रशिक्षक तयार गर्ने काम शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्रले शिक्षकको क्षमता अभिवृद्धिका लागि तालिम संचालन शिक्षा तालिम केन्द्रहरू गर्दै आएका छन्।

यति हुँदाहुँदै पनि शिक्षक तयारी कार्यलाई आवश्यकता र अनुसन्धानमा आधारित बनाउन सकिएको छैन। सरकारका विभिन्न निकाय र विद्यालय तथा विश्वविद्यालयहरूको बीचमा शिक्षक तयारी गर्ने क्रममा प्रभावकारी सम्बन्ध र सहकार्य हुन सकिरहेको छैन । देशमा विभिन्न तरिकाबाट नियुक्ति गरिएका शिक्षकहरू स्थायी, अस्थायी, राहत अनुदान,शिक्षण सिकाई अनुदान शिक्षक,प्राविधिक धार तर्फका शिक्षक,स्वयंसेवक, निजी स्रोतका शिक्षक आदि छन् । विभिन्न तरिकाबाट नियुक्ति भएका शिक्षकहरूको सेवाको शर्त र सुविधाहरू पनि फरक-फरक छन् ।शिक्षकको कार्य सम्पादन मूल्याङ्कन पनि शिक्षक बढुवाको लागि मात्र भएको तर यसलाई विद्यार्थीहरूको सिकाइ उपलब्धीसँग जोड्न सकिएको छैन।

यस योजनामा शिक्षाको गुणस्तर अभिवृद्धि गर्ने,शिक्षण पेशालाई आकर्षक र पहिलो रोजाइको पेशाको रुपमा अभिवृद्धि गर्ने, शिक्षण सिकाइलाई प्रभावकारी र गुणस्तरीय बनाउने शिक्षकहरूको पेशागत विकासलाई अभिवृद्धि गर्ने, विद्यार्थीको सिकाइप्रति जिम्मेवार बनाउने, विद्यार्थी संख्याको आधारमा शिक्षक दरबन्दीको वितरण गर्ने, विषयगत शिक्षक पदको संजाल निर्माण गर्ने कार्यलाई प्राथमिकता दिइनेछ। यसमा शिक्षक व्यवस्थापन तथा विकासको वर्तमान अवस्थाको समीक्षा तथा चुनौतीहरूको आधारमा शिक्षक व्यवस्थापन तथा विकासलाई प्रभावकारी र व्यवस्थित बनाउन कार्यक्रमका उद्देश्यहरू, रणनीतिहरू, कार्यक्रम कार्यान्वयनबाट हासिल हुने अपेक्षित नतिजा तथा क्रियाकलापहरू समावेश गरिएको छ।

४.२.२ वर्तमान अवस्थाः

शिक्षक सेवा आयोग नियमावली २०५७ (संशोधन सहित) अनुसार शिक्षक हुनको लागि अध्यापन अनुमति पत्र अनिवार्य हुनु पर्ने, स्थायी शिक्षकहरूका लागि शिक्षक सेवा आयोगले लिने परीक्षा उतीर्ण भएको हुनुपर्ने, बढुवाको निश्चित मापदण्ड पूरा गर्नुपर्ने व्यवस्था पेशाको सुरक्षाको कारणले शिक्षण पेशालाई समाजमा प्रतिष्ठित पेशाका रूपमा लिन थालिएको छ। नियमित रूपमा स्थायी नियुक्ति गर्ने कार्यको थालनीले शिक्षण पेशामा थप आकर्षण बढेको छ । वर्तमान अवस्थामा देशमा स्थायी अस्थायी, राहत, शिक्षण सिकाई अनुदान, प्राविधिक धार तर्फका शिक्षक,स्वयंमसेवक तथा निजी शिक्षकहरू छन् । विभिन्न किसिमका स्थायी,अस्थायी राहत, स्वयंसेवक तथा अन्य निजी शिक्षकहरुको व्यवस्थापनको लागि संघीय शिक्षा ऐन नियम, प्रदेश शिक्षा ऐन नियम तथा प्रचलित कानुन लाई आधार मानि उपर्युक्त मापदण्ड तथा निर्देशिका बनाई प्रयोगमा ल्याउनु आवश्यक देखिन्छ । यस गाउँपालिकाका सामुदायिक विद्यालयको कुल स्थायी शिक्षक दरबन्दी सङ्ख्या७५ रहेको छ ।त्यस मध्ये १० जना माध्यमिक तह (कक्षा९-१०),९ जना आधारभूत तह कक्षा ६-८र ५६ जना आधारभूत तह कक्षा १-५ रहेकाछन् ।त्यसै गरी राहत तर्फ माध्यमिक तहमा १८,आधारभूत तह (कक्षा ६-

८)०८, तथा प्राथमिकमा २९ गरि ५५ जना राहतमा कर्यतरत छन् ।बालविकास सहजकर्ता तर्फ २१ जना संघीय अनुदान मार्फत र १४ जना पालिकाबाट गरि ३५ जना कार्यरत छन् ।

पेशागत रुपमा दक्ष र अभिप्रेरित शिक्षकबाट नै कक्षाकोठाको सिकाइमा सुधार आउन सक्छ । यसका निम्ति शिक्षकलाई पेशागत विकासका अवसरहरू उपलब्ध हुन आवश्यक छ । शिक्षकको पेशागत विकासका विभिन्न तौर तरिकाहरू छन्। शिक्षक तालिम कार्यशाला, सेमिनार, कन्फरेन्स, कार्यमूलक अनुसन्धान, शिक्षकहरूको सिकाइ सञ्जाल, अवलोकन भ्रमण, मेन्टरिङ्ग आदिबाट शिक्षकमा पेशागत विकास सम्भव छ। शिक्षकको क्षमता अभिवृद्धि गरी कक्षाकोठाको शिक्षण सिकाइ सुधार ल्याउन नेपालमा विभिन्न परियोजना तथा कार्यक्रमहरू संचालनमा आए। सरकारले विभिन्न कार्यक्रम मार्फत् शिक्षकहरूको लागि विभिन्न खालका तालिमहरूको संचालन गरिरहेको छ। त्यसै गरी स्थानीय सरकारहरूले पनि विद्यालयका आवश्यकता अनुसार शिक्षकहरूको क्षमता विकासमा सहयोग गर्दै आएको छ ।

शैक्षिक गुणस्तर सुधारका लागि शिक्षक व्यवस्थापनको पाटोमा बित्थडचिर गाउँपालिकाले विभिन्न प्रयासहरु गर्दै आएको छ । यस क्रममा आधारभूत तह कक्षा १-५ को लागि ५८ जना,आधारभुत तह६-८ को लागि २३ जना माध्यमिक तहमा ५ जना गाउँपालिका स्वयंसेवक शिक्षकको रुपमा कार्यरत रहि कामगरिरहेका छन् भने शुन्य दरबन्दी वा राहत अनुदान प्राप्त नगरेका आधारभूत तह कक्षा ६-८ र माध्यमिक तह कक्षा ९-१०अंग्रेजी, गणित, विज्ञान शिक्षक अनुदान कोटामा १२ जना कार्यरत छन् ।
यस पालिका अन्तर्गत भएका केहि असल अभ्यासमा विद्यार्थीसंख्याको आधारमा शिक्षक दरबन्दीमिलान गर्नु,शिक्षकलाईICTतालिम प्रदान गर्नु, विद्यालय कर्मचारीलाई IEMIS तालिम प्रदान गर्नु, आदि रहेका छन् |

४.२.३ शिक्षक उत्तरदायित्वः

आफ्नो कार्य सम्पादनप्रति आफू स्वयम् जवाफदेही हुनु भनेको उत्तरदायी हुनु हो। यस प्रकारको उत्तरदायित्व कानुनी र नैतिक दुबै हुन सक्छ । शिक्षक विद्यार्थी, अभिभावक, समुदाय तथा विद्यालय प्रशासक/प्रधानाध्यापकप्रति उत्तरदायी हुनुपर्छ। शिक्षक विद्यार्थीप्रति उत्तरदायी हुनु भनेको आफूले अध्यापन गराउने विद्यार्थीहरूको शिक्षण सिकाइ तथा कार्यसम्पादनप्रति जवाफदेही हुनु, पाठ्यक्रमले तोकेका सिकाइ उपलब्धि भएको प्रगति र विकासमा जवाफ दिनु र विद्यार्थीको गुणस्तरीय जीवनका विषयमा जवाफ दिनु भन्ने बुझिन्छ। यसैगरी शिक्षकले विद्यार्थीको सिकाइ तथा विकासका बारेमा अभिभावकलाई समेत प्रतिवेदन गर्नुपर्दछ । विद्यालयको आचारसंहिता पालन गर्दै दैनिक कार्यतालिका अनुसार अध्यापन गर्ने, विद्यार्थीको सिकाइको लेखाजोखा तथा मूल्याङ्कन गर्ने, त्यसको प्रतिवेदन प्रधानाध्यापकलाई पेश गर्ने आदि कार्य शिक्षकले गर्नुपर्ने हुँदा शिक्षक प्रधानाध्यापक प्रति उत्तरदायी हुनुपर्दछ ।

शिक्षक सेवा आयोग नियमावली २०५७ ले शिक्षकको बढुवालाई अध्यापन गरेको सम्बन्धित विषयमा विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिसँग जोड्ने काम गरेर शिक्षकलाई उत्तरदायी बनाउने प्रयास गरेको छ । यसका अलवा शिक्षा ऐन २०२८ शिक्षा नियमावली २०५९ बित्थडचिर शिक्षा ऐन २०७९ ले समेत शिक्षकले पालना गर्नुपर्ने विविध आचारसंहिता र कानुनी प्रबन्धहरूको निर्धारण गरिएको छ जसबाट शिक्षक उत्तरदायी बन्नु पर्ने कानूनी आधार तयार भएको छ । तथापि यी प्रबन्धहरूको कार्यान्यनको सन्दर्भमा भने बाराम्बार प्रश्न उठ्ने गरेका छन ।

पन्ध्रौं योजनाले शिक्षकले कक्षाकोठामा विताउने समयलाई नियमित पठनपाठनसँग आबद्ध गर्दै शिक्षकलाई पेशाप्रति समर्पित बनाई शिक्षाको गुणस्तर सुधारका लागि स्थानीय तहमा उत्प्रेरणा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने व्यवस्था गरेको छ। शिक्षा नीति २०७६ अनुसार शिक्षकलाई प्रशासनिक रूपमा प्रधानाध्यापकप्रति र सिकाइ उपलब्धिका लागि विद्यार्थी तथा अभिभावकप्रति जवाफदेही बनाउने र प्रधानाध्यापकलाई सिकाइ विद्यालय व्यवस्थापनका लागि विद्यार्थी अभिभावक स्थानीय तह प्रति जवाफदेही बनाउने कुरा उल्लेख गरेको छ। विद्यार्थीहरूले परीक्षामा हासिल गरेको परिणाम समेतको आधारमा शिक्षकको कार्यसम्पादन मूल्याङ्कन गरी शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापमा सुधारका लागि शिक्षाका जिम्मेवार र जवाफदेही बनाउने व्यवस्था उक्त नीतिले गरेको छ ।

४.२.४ शिक्षकको आपूर्ति र वितरणः

शिक्षा नियमावली २०५९ को अनुसूची १२ मा व्यवस्था भए अनुसार पूर्व प्राथमिक विद्यालयमा एकजना, प्राथमिक विद्यालयमा ५० जना सम्म विद्यार्थी भएमा कम्तिमा २ जना र सोभन्दा बढी विद्यार्थी भएमा कम्तीमा तीनजना कक्षा ६-८ का लागि कम्तीमा चार जना माध्यमिक तह ९-१२ लागि ८ जना शिक्षकको रहने व्यवस्था छ । शिक्षा नियमावली २०५९ का अतिरिक्त शिक्षक दरबन्दी (मिलान तथा व्यवस्थापन) कार्यविधि, २०७६ ले हिमाल, पहाड तथा तराईको लागि शिक्षक विद्यार्थी अनुपात क्रमशः चालीस, पैंतालीस र पचासलाई आधार मानी शिक्षक दरवन्दी पुनर्वितरण गर्ने प्रावधान भए अनुसार हाल मुलुकभर शिक्षक दरबन्दी मिलानको प्रकृया अन्तिम चरणमा पुगी सकेको छ ।

बित्थडचिर गाउँपालिका क्षेत्र भित्र सञ्चालित सामुदायिक विद्यालयहरूमा भएको शिक्षक वितरण र आपुर्तिलाई हेर्दा ३३ वटा सामूदायिक विद्यालयमा स्थायी,राहत/करार,गाउँपालिका स्वयंसेवक शिक्षक,बालविकास सहयोगी कार्यकर्ता सहित गरी जम्मा २६३जना शिक्षक दरबन्दी कायम रहेका छन । यसका अतिरिक्त उपरोक्त सामूदायिक विद्यालयमा ३९ जना विद्यालय कर्मचारीहरु समेत कार्यरत रहेका छन । तहगत रूपमा हेर्दा EMIS २०८१ अनुसार बित्थडचिर गाउँपालिका क्षेत्र भित्र ८१३ जना बालबालिका बालविकास तहमा अध्ययनरत रहेका छन भने ४० जना बालविकास सहयोगी कार्यकर्ताहरू कार्यरत छन । जस अनुसार बालविकास तहमा शिक्षक विद्यार्थी अनुपात १: २२.५ रहेको छ। एवम् प्रकारले आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा जम्मा ५०२७ जना विद्यार्थी अध्ययनरत रहेका छन भने सोही तहमा कार्यरत शिक्षकको सङ्ख्या १९४ रहेकोछ। जस अनुसार कक्षा १-८ को शिक्षक विद्यार्थी अनुपात १:२५.९ रहेको छ। माध्यमिक तह (कक्षा ९ र १०) मा जम्मा ९९८ विद्यार्थी अध्ययनरत रहेकोमा सोही तहमा कार्यरत शिक्षकहरूको सङ्ख्या ३१ रहेको छ। जस अनुसार माध्यमिक तह (कक्षा ९ र १०) मा शिक्षक विद्यार्थी अनुपात १:३२.१९ रहेको छ । माध्यमिक तह (कक्षा ११ र १२) मा अध्ययनरत विद्यार्थी सङ्ख्या ७९२ रहेकोमा सोही तहमा कार्यरत शिक्षक सङ्ख्या जम्मा २१ जना मात्र रहेको छ । जस अनुसार सो तहमा शिक्षक विद्यार्थी अनुपात १:३७.७१ रहेको छ ।

उपरोक्त तथ्याङ्कमा विद्यालयबाट नियुक्त गरिएका हाल गाउँपालिका स्वयंसेवक शिक्षकको नाममा न्यूनतम पारिश्रमिक भन्दा पनि कममा काम गरिरहेका गाउँपालिका शिक्षकको विवरणले शिक्षक विद्यार्थी अनुपातमा फरकपन देखिन आएको छ। बित्थडचिर गाउँपालिकामा सञ्चालित विद्यालयमा विद्यार्थी संख्या अत्यधिक बढी हुनु तर आवश्यकता अनुसार शिक्षक दरबन्दी व्यवस्थापन गर्न नसकिनु ठूलो चुनौतिको रुपमा रहेको छ। माथि प्रस्तुत गरिएको शिक्षक विद्यार्थी अनुपातलाई मनन गर्ने हो भने माध्यमिक तह कक्षा ११ र १२ मा विद्यार्थीको अनुपातमा शिक्षकको सङ्ख्या ज्यादै न्यून रहेको देखिन्छ । यसका पछाडिको कारण भनेको विद्यालय सञ्चालनको अनुमति प्रदान गरिएका विद्यालयहरूमा अनुमति प्रदान गरे अनुसारको शिक्षक दरवन्दी वितरण नगर्नु हो । आगामी दिनमा कक्षा सञ्चालनको अनुमति प्रदान गरे पश्चात शिक्षक दरबन्दी व्यवस्थापन प्रति पनि ध्यान दिनु उपयुक्त हुन्छ ।

४.२.५ अवसर तथा चुनौतीहरुः

- शिक्षक तथा कर्मचारीहरुको ब्यबस्थापन गर्नु ।
- शिक्षण पेशालाई रोजाइको पेशाको रुपमा विकास गर्नु ।
- पाठ्यक्रमले निर्धारण गरेका सिकाइ उपलब्धी सुनिश्चित गर्न र शिक्षण सिकाइलाई विद्यार्थी केन्द्रित बनाउन शिक्षणविधि तथा शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापमा विविधता ल्याउनु ।
- शिक्षकको पेशागत सहयोगको सुदृढ प्रणाली स्थापित गर्नु ।
- शिक्षक तथा कर्मचारीहरु लाई आफ्नो पेशाप्रति जवाफदेही तथा उत्तरदायी बनाउनु |
- शिक्षकको पेशागत विकासको अवसर, विस्तार र प्रभावकारिता सुधार गर्ने गरी संस्थागत प्रवन्ध गर्नु ।
- विद्यार्थी सिकाइ उपलब्धीलाई शिक्षकको कार्यसम्पादन मूल्यांकनसँग आवद्ध गर्ने कार्यलाई प्रभावकारी रुपमा विकास गरि उत्कृष्ट लाई पुरस्कृत गर्नु ।
- सामुदायिक विद्यालयका प्रधानाध्यापक नियुक्ति प्रक्रिया प्रभावकारी कार्यन्वयन गर्नु ।

- शिक्षकले तालिममा सिकेका कुराहरुलाई प्रभावकारी रुपमा कक्षा कोठामा कार्यान्वयन गर्नु।
- शिक्षकको पेशागत विकासलाई विद्यार्थीको सिकाइ उपलाब्धीसंग जोड्नु।
- शिक्षक दरबन्दी मिलान कार्यलाईहरेक वर्ष स्वचालित रुपमा कार्यान्वयनमा ल्याउनु|

४.२.६ उद्देश्यहरु:

१. गुणस्तरीयसिकाइकालागितहगततथाविषयगतदक्षशिक्षकको व्यवस्थापन गर्नु।
२. विद्यालय सुपरीवेक्षण तथा शिक्षकको पेशागत सहयोगको लागि स्थानीय तहमा एकद्वार प्रणालीको विकास तथा कार्यान्वयन गर्नु।
३. शिक्षक दरबन्दी मिलानलाई अध्यावधिक गर्नु।

४.२.७ रणनीतिहरु:

शिक्षकको पेसागत विकासका लागि स्थानीय सरकारलेस्पष्ट कार्यविधि बनाई प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्ने छ।

१. शिक्षक विद्यार्थी अनुपातको आधारमा तहगत, क्षेत्रगत र विषयगत रुपमा शिक्षक दरबन्दी मिलान, दरबन्दी पुनर्वितरणगर्ने।
२. अनुसन्धानात्मक कार्यमा संलग्न शिक्षकहरुको दक्षता वृद्धिको लागि प्रोत्साहन मूलक कार्यक्रमहरु लागू गरिनेछ।
३. शिक्षक पेशागत सहयोग प्रणालीमार्फत शिक्षकलाई निरन्तर पेशागत सहयोग गरिनेछ।
४. स्थानीय तहमा विषयगत शिक्षक सन्जाल तथा आवश्यकता अनुसार अनुभवी शिक्षकबाट सहयोग तथा मेन्टरिङ्ग पद्धति विकास गरिनेछ।
५. शिक्षकको उपस्थिति, नियमितता र कार्यसम्पादनमा सुधार गरी नतिजाप्रति जवाफदेही हुने पद्धतिको विकास गरिनेछ।
६. प्रधानाध्यापक तथा शिक्षकको वृत्तिविकासलाई विद्यार्थीको सिकाइ सुधारसँग सम्बन्धित गरिनेछ।
७. शिक्षक नियुक्ति, सरुवा, तालिम तथा पेशागत विकासमा सहभागिता गराउँदा विद्यार्थीको सिकाइमा कम अवरोध हुनेपद्धति विकास गरिनेछ।
८. सूचना तथा संचार प्रविधिलाई शिक्षण सिकाइ प्रक्रियाको अभिन्न अङ्गको रुपमा स्वीकृत गर्दै प्रविधिमैत्रीव्यवहारिक र नतिजामूलक बनाउने साथै IEMISको सदृढीकरण गरिनेछ।

४.२.८ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

उपलब्धि:

- दरबन्दी मिलान सम्पन्न भइ तहगत, कक्षागत र विषयगत रुपमा शिक्षक व्यवस्थापन भएको हुनेछ।
- शिक्षकहरुलाई निरन्तर पेशागत विकासका अवसरहरु प्राप्त भएको हुनेछ।
- सबैशिक्षकहरु सूचना तथा सञ्चार प्रविधि प्रयोगमा दक्ष भएका हुनेछन्।
- शिक्षण पेशा थप प्रतिस्पर्धी र सम्मानित भएको हुनेछ।
- पेशागत विकासका प्रावधानहरूको विस्तार र सुदृढीकरण भई स्थानीय तहमा शिक्षक पेशागत सहयोग प्रणाली मार्फतनिरन्तर पेशागत सहयोग प्राप्त हुनेछ।
- शिक्षकको उपस्थिति, शिक्षण विधि तथा तौर तरिकाहरू र कार्य सम्पादनमा सुधार हुनेछ।शिक्षक विद्यार्थी अनुपातका आधारमा तहगत, विषयगत रुपमा शिक्षक दरबन्दी मिलान तथा पुनर्वितरण भएको हुनेछ।
- शिक्षकको विद्यालय तथा कक्षाकोठा उपस्थितिमा वृद्धि तथा शिक्षकहरूको कार्यसम्पादनमा सुधार भएको हुनेछ।

क्र.स.	सूचक	आधार वर्ष (२०८१/८२)	(२०८२/८३)	(२०८३/८४)	(२०८४/८५)	(२०८५ /८६)
१	प्रारम्भिक वालविकास र शिक्षामा कार्यरत तोकिएको योग्यता प्राप्त शिक्षक तथा सहजकर्ताको संख्या	३८	३८	३८	३८	३८
२	आधारभूत तहमा कार्यरथ तोकिएको योग्यता प्राप्त शिक्षक प्रतिशत	२१० जना	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार
३	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा कार्यरत न्युनतम योग्यता तथा तालिम प्राप्त शिक्षक प्रतिशत	५१	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार
४	सुचना तथा प्रविधि सम्बन्धी न्युनतम सक्षमता रहेका शिक्षक प्रतिशत	२१ प्रतिशत	३०%	४०%	८०%	९९%
५	**शिक्षक पेशागत सयोग प्रणाली लागु भएका विद्यालय**	**३३**	**३३**	**३३**	**३३**	**३३**

शिक्षक व्यवस्थापन र तालिम कार्यक्रमका लागि प्रस्तावितकार्यक्रमहरू (Proposed Activities for Teacher Management and Training)

	लगानीको अनुमान (Cost Estimates (in '000s)					Existing unit cost	Proposed unit cost	बार्षिक भौतिक लक्ष्य (Yearly Physical Target)				
प्रस्तावित कार्यक्रमहरु	२०२४/२५ ८१/८२	२०२५/२६ ८२/८३	२०२६/२७ ८३/८४	२०२७/२८ ८४/८५	२०२८/२९ ८५/८६			२०२४/२५ ८१/८२	२०२५/२६ ८२/८३	२०२६/२७ ८३/८४	२०२७/२८ ८४/८५	२०२८/२९ ८५/८६
शिक्षकयोग्यता र बितरणको अध्यावधिक मापदण्डका आधारमा शिक्षक व्यवस्थापन (पुनर बितरण रसमायोजन)	१००	-	१००	-	१००		१००	१		१		१
नयाँ नियुक्ति भएका शिक्षकहरुलाई सेवा प्रवेश तालिम	१२२	१२२	१२२	१२२	१२२		३०	४	४	४	४	४
१५% देखि ३५% माध्यमिक शिक्षकहरुलाई गणित, विजयन र अंग्रेजी बिषयकोबिषयबस्तुहरुको पाठ अध्ययन सामग्री विकाससम्बन्धी तालिम दिने	३५	४६	५८	६९	८१		७	५	७	८	१०	१२
शिक्षकहरुलाई ICT मा आधारित तीनदिने Online/Offline सिकाई सम्बन्धि तालिम	१०२	१३६	२०४	२७२	३४०		५	२०	२७	४१	५४	६८
सबै प्रकारका शिक्षक तालिमहरू सन्चालनका लागि प्रशि १० दिनेप्रशिक्षण तालिम (TOT)	४,०००	४,०००	४,०००	४,०००	४,०००		२०	२००	२००	२००	२००	२००
प्रारम्भिक कक्षा सिकाई (EGL) सम्बन्धी ५ दिने प्रशिक प्रशिक्षणतालिम	७	४	-	३	-		५	१	१		१	
ECED सँग सम्बन्धित बिभिन्न तालिमहरुको नयाँ मापदण्डका आधारमा गुणस्तर सुनिश्चित गर्न प्रशिक्षक प्रशिक्षण सञ्चालन गर्ने	०	-	०	-	-		१५	०		०		

सबै बिद्यालयका प्र.अ.हरुलाई जिम्मेवार बनाई Teacher's Time-on-task सम्बन्धी तयार गरिएको प्रणालीको अनिवार्य कार्यान्वयन गरिने	३०	४०	३८	३८	-		५	६	८	८	८	
बिद्यालयमा आधारित अनुगमन र सहयोग प्रणालीअन्तर्गतप्र.अ.हरुकालागि Teachers, Mentors सम्बन्धी ३ दिने तालिम दिने	२	३	२	६	६		३	१	१	१	२	२
शिक्षक अनुगन कार्यक्रमका लागि क्षमता अभिबृद्दि गर्ने	३००००	३००००	३००००	३००००	३००००		१०	३०००	३०००	३०००	३०००	३०००
तालिम परिषदबाट स्वीकृत शिक्षक तालिम पाठ्यक्रमका आधारमा माध्यमिकतहका शिक्षकहरुलाई४५ दिने TPD Certification तालिम प्रदान गर्ने (जस्मा १५ दिनेतालिम Face to Face दिने, १५ दिने तालिम Online/Offline विधिमा देने र १५ दिनेतालिम बिद्यालयमा आधारित अभ्यासात्मक रुपमा दिने	१२७.५	१२७.५	९६	७२	७२		३०	४.२५	४.२५	३	२	२
माध्यमिक तहका शिक्षकहरुलाई दिइदै आएको Online TPD Certification तालिमलाई निरन्तरता दिने												
आधारभूत तहका (कक्षा ६-८) शिक्षकहरुलाई TPD Certification तालिमप्रदान गर्ने (जस्मा १५ दिने तालिम Face to Face दिने, १५ दिने तालिम Online/Offline विधिमा देने र १५ दिने तालिम बिद्यालयमा आधारित	५४	५४	५४	५४	५४		३०	२	२	२	२	२

अभ्यासात्मकरुपमा दिने												
आधारभूत तहका (कक्षा ६-८) शिक्षकहरुलाई दिइदै आएको Online TPD Certification तालिमलाई निरन्तरता दिने												
आधारभूत तहका (कक्षा १-५) शिक्षकहरुलाई TPD Certification तालिमप्रदान गर्ने (जस्मा १५ दिने तालिम Face to Face दिने, १५ दिने तालिम Online/Offline विधिमा देने र १५ दिने तालिम बिद्यालयमा आधारित अभ्यासात्मकरुपमा देने)	१७०	१७०	१७०	१७०	१७०		२०	९	९	९	९	९
आधारभूत तहका (कक्षा ६-८) शिक्षकहरुलाई दिइदै आएको Online TPD Certification तालिमलाई शिक्षक तालिम एकीकृत पाठ्यक्रमका आधारमा निरन्तरतादिने	१६२,०००	१६२,०००	१६२,०००	१६२,०००	१६२,०००		१८	९०००	९०००	९०००	९०००	९०००
नयाँ भर्ना हुने ECED Teachers/Facilatotarsहरूलाई १५ दिने (९०घण्टा) सेवा प्रवेश तालिम प्रदान गर्ने	३२	३२	३२	३२	३२		३०	१	१	१	१	१
हाल कार्यरत सबै ECED Teachers/Facilatotarsहरूलाई दुई Modules माप्रत्येक ५/५ बर्षमा पुनर्ताजगी तालिम प्रदान गर्ने	४५,०००	४५,०००	४५,०००	४५,०००	४५,०००		३०	१५००	१५००	१५००	१५००	१५००

आधारभूत र माध्यमिक तहका प्र.अ.हरुलाई नेतृत्व विकास तालिम प्रदानगर्ने (जस्मा १५ दिने तालिम Face to Face दिने र १५ दिने तालिम बिद्यालयमाआधारित अभ्यासात्मक रुपमा देने)	३०,०००	३०,०००	३०,०००	३०,०००	३०,०००		३०	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००
शिक्षकहरूलाई Face to Face र Online दुवै विधिमा मागमा आधारित Soft-skills integration, EGL Skill, एकीकृत शिक्षण सिकाई र शिक्षण सिकाईका अन्यक्षेत्रमा छोटो अवधिका तालिमहरू प्रदान गर्ने	८५	८५	८५	८५	८५		१०	९	९	९	९	९
बिशेष शिक्षाका बिद्यालयहरूमा कार्यरत शिक्षकहरू र बिशेष शिक्षाकास्रोतकक्षाहरू सन्चालन गर्ने स्रोत शिक्षकहरूलाई तालिम प्रदान गर्ने	-	-	-	-	-		१५	०	०	०	०	०
बिशेष शिक्षाका बिद्यालयहरूमा कार्यरत शिक्षकहरू र बिशेष शिक्षाकास्रोतकक्षाहरू सन्चालन गर्ने स्रोत शिक्षकहरूलाई तालिम प्रदान गर्ने	-	-	-				१०	०	०	०	०	०
समाहित शिक्षा सञ्चालन भएका बिद्यालयहरूमा कार्यरत शिक्षकहरूलाईतालिम प्रदान गर्ने	-	-	-	-	-		१५	०	०	०	०	०
शिक्षकव्यवस्थापन र तालिम कार्यक्रमको जम्मा बजेट (लाखमा)	२७१.८७	२७१.८२	२७१.९६	२७१.९२	२७२.०६							

४.३ शैक्षिक समता र समावेशीकरण

४.३.१ परिचयः

सबै बालबालिकाहरुलाई विभेदरहित वातावरणमा शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकार सुनिश्चित गर्नु समावेशी शिक्षा हो । बालबालिकाका सिकाइ आवश्यकता र क्षमता फरक-फरक हुनुप्राकृतिक यथार्थ हो । बालबालिकाको फरकपनलाई स्वभाविक रुपमा स्वीकार गर्नु पर्छ । सबैका लागि अनुकुल हुने सिकाइ पद्दति विकास गर्नु र सबै बालबालिकालाई सम्मान पूर्वक सिकाइको व्यवस्थापन गर्नु, समावेशी शिक्षाको अनिवार्य आवश्यकता हो । समावेशी शिक्षामा बालबालिकालाई उनीहरुको आवश्यकता र चाहना अनुसारको गुणस्तरीय शिक्षा प्रदान गरी सहजतापूर्वक जीवनयापन गर्ने अवस्थाको सिर्जना गर्ने ध्येय राखिएको हुन्छ। विशेष क्षमता भएका बालबालिकालाई आत्मनिर्भर, स्वाबलम्बी, विवेकशील बनाउनु र देश तथा समाजप्रति अपनत्व महसुस गराउनु समावेशी शिक्षाको उद्देश्य हो । यसले सबै बालबालिकाहरु सिक्न सक्छन् भन्ने मान्यतालाई आत्मसाथ गर्दछ ।

नेपाल सामाजिक, सांस्कृतिक रुपमा विविधता भएको मुलुक हो । यहाँ विभिन्न भाषिक र सांस्कृतिक तथा जातजातिगत समुदायहरुको बसोबास छ । नेपाली समाजको यो विविधतालाई एकातिर पहिचान तथा समस्याका रुपमा लिने गरिन्छ भने अर्कोतिर ऐतिहासिक रुपमा यही भिन्नताका आधारमा सामाजिक विभेद र वञ्चितीकरणमा परेका समुदायहरु पनि छन् । उदहारणका लागि दलित तथा सीमान्तकृत समुदाय, नेपाली बाहेक अन्य मातृभाषी समुदाय, अल्पसंख्यक सांस्कृतिक समुदायहरु ऐतिहासिक रुपमा सामाजिक, आर्थिक तथा शैक्षिक वञ्चितीकरणमा पर्न गई अहिलेसम्म पनि यस्तो बञ्चितीकरणको असर कुनै न कुनै रुपमा देखिने गरेको छ । भौगोलिक क्षेत्रगत आर्थिक स्तरगत तथा लैङ्गिक भिन्नताको प्रभाव पनि शैक्षिक पहुँच, सहभागिता र नतिजामा परिरहेको देखिन्छ । त्यसै गरी विभिन्न किसिमका अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरु कठीन परिस्थितिमा रहेका बालबालिकाहरुमा शिक्षाको पहुँच पुऱ्याइ सहभागी बनाउन थप प्रयास आवश्यक छ।

विविधताको सम्मान र समता तथा समावेशिता अभिवृद्धि गरी शिक्षामा सबैको सहज पहुँच पुर्याइ अर्थपूर्ण सहभागिता कायम गर्ने र सिकाई सुनिश्चित गर्नका लागि यसका कारण तथा वाधाहरु पहिचान गरी ती बाधाहरु हटाउनु पर्दछ । यस्ता बाधाहरूमा समुदाय तथा परिवेश अनुसार भिन्नता हुन सक्ने कुरालाई पनि ध्यान दिनु पर्दछ । कुनै बाधाहरु भौतिक तथा स्रोत सामग्रीसँग सम्बन्धित हुन सक्दछन भन्ने कुनै सांस्कृतिक, सामाजिक, मनोवैज्ञानिक हुन सक्दछन् । कतिपय वाधाहरू संरचनागत पनि सक्दछन्।

४.३.२. वर्तमान अवस्थाः

नेपालको शिक्षामा बालिका तथा महिलाहरु र अपाङ्गता भएकाहरुका लागि केही विशेष प्रबन्ध स्वरुप वि.सं. २००४ सालमा छात्राहरुका लागि छुट्टै पद्मकन्या विद्याश्रमको स्थापना भयो ।वि.सं. २०२१ मा लेबोरेटरी स्कूल खुल्यो । दृष्टिविहीन बालबालिकाका लागि एकीकृत विद्यालय शिक्षा प्रारम्भ भएको थियो । त्यसैगरी वि.सं. २०२५ सालदेखि खगेन्द्रबहादुर बस्नेतको अगुवाईमा नेपाल अपाङ्ग अन्धा संघ नवजीवन गृहले २०२६ सालदेखि अपाङ्ग पुरुषहरुको लागि आवसीय व्यवस्था सुरु गरेकोमा २०३१ सालदेखि महिलाहरुकालागि पनि आवसीय प्रवन्धको सुरुवात भएको थियो । अपाङ्गता भएको व्यक्तिको स्याहार तथा शिक्षाको प्रबन्ध सहित यो नेपाल अपाङ्ग अन्धा संघ नवजीवन गृह केही पछि खगेन्द्र नवजीवन केन्द्रको रुपमा स्थापित भयो । यो हाल काठमाडौंको जोरपाटीमा सञ्चालन भईरहेको छ । वि.सं २०३० सालमा विशेष शिक्षा परिषद गठन भई अपाङ्गता भएकाहरुको शिक्षाको लागि सरकारबाट औपचारिक संस्थागत थालनी भएको पाइन्छ । विविध कारणले वञ्चितीकरणमा परेको बालबालिकाको शिक्षामा पहुँच तथा सहभागिताको लागि वि.सं. २०५० को दशकदेखि केही योजनाबद्ध प्रयास सुरु भएको थियो ।

नेपालको संविधानको प्रस्तावनामै नेपाललाई समावेशी बनाउने अठोट गरेको छ। संविधानले आधारभूत तहको शिक्षालाई नागरिकको मौलिक हकको रुपमा लिदै आधाभूत तहको शिक्षा अनिवार्य र निःशुल्क हुने र अपाङ्गता भएका र आर्थिक रुपले विपन्न नागरिकले कानून बमोजिम आफ्नो मातृभाषामा शिक्षा पाउने हक हुने व्यवस्था गरिएको छ । राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६ ले पनि शिक्षामा समता र समावेशिता अभिवृद्धिका लागि विभिन्न नीतिहरु तय गरेको छ। अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा ऐन २०७५, अपाङ्गता भएका व्यक्तिको अधिकार सम्बन्धी ऐन, २०७४ र अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा नियमावली २०७७ ले अपाङ्गता भएका व्यक्ति तथा आर्थिक सामाजिक रुपले पछाडि परेका समुदायलाई छात्रवृत्ति तथा नेपाल सरकारले 'तोकिदिए बमोजिमका शैक्षिक संस्थाद्वरा निशुल्क रुपमा विद्यालय शिक्षा, उच्च शिक्षा र प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा उपलब्ध गराउने प्रावधान राखेको छ। विद्यालय शिक्षामा समता र समावेशीकरणका लागि सूचक सहितको एकिकृत समता र नीति २०७१ कार्यान्वयनबाट वञ्चितीकरणमा परेका

बालबालिकाहरुलाई थप सहयोग सहितको शैक्षिक अवसरको व्यवस्था गरिएको छ । अपाङ्गता भएका बालबालिका,छात्रा,दलित तथा जनजाति समुदायका बालबालिकाहरुलाई छात्रवृत्ति र प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षामा प्राथमिकता एवम् आरक्षण कोटाको व्यवस्थाले यस समूहका बालिकबालिकामा शिक्षामा पहुँच र सहभागिता बढेको तथ्यांकले देखाएको छ। तापनि पहुँचमा सुधारको लागि सहभागिता र गुणस्तर सुधारमा 'अझै थुप्रै कार्यहरु गर्नु पर्ने देखिएको छ । यसै सम्बन्धमा दिगो विकासको लक्ष्य ४ ले समावेशीता, समतालाई विशेष जोड दिए अनुसार नेपालले राष्ट्रिय कार्य योजना तयार गरेको छ ।

विद्यालय शिक्षामा सबैको समतामूलक र समावेशी पहुँचका लागि उल्लेखित नीतिगत व्यवस्थाका साथै विभिन्न कार्यक्रमहरु पनि सञ्चालित छ । उदाहरणका लागि दिवा खाजा, पाठ्यपुस्तक सहित निःशुल्क शिक्षा, आपाङ्गता भएका बालबालिकाहरु, छात्रा तथा सीमान्तकृत बालबालिकाहरुलाई लक्षित गरी आवसीय तथा गैर आवसीय छात्रवृत्तिले समतामूलक र समावेशी पहुँचका लागि योगदान गरेका छन्। यसै गरी समता तथा समावेशिताका लागि आधारभूत तहमा मातृभाषा तथा बहुभाषाको प्रयोग गरी सिकाइने नीति, विद्यालय तहमा महिला शिक्षकको नीतिको समावेशी व्यवस्था, विद्यालय नर्सको प्रारम्भ. पाठ्यक्रममा लैङ्गिक लगायत सांस्कृतिक धार्मिक जातीय संवेदनशीलतालाई विचार गरी विविधताको सम्मान गर्ने प्रयास गरिएको छ।

समग्रमायस पालिका भित्र शैक्षिक समता र समावेशीकरणका लागिभएका असल अभ्यासहरुमा बिपन्न लक्षित छात्रवृति, दलित छात्रवृति, अपांग छात्रवृति र विद्यालय दिवाखाजा ब्यवस्थापन रहेका छन् |

४.३.३ अवसर तथा चुनौतीहरु:

१. लक्षित समूह महिला, दलित,जोखिममा परेका, आर्थिक रुपले विपन्न, र सामाजिक तथा आर्थिक कारणले बञ्चितीमा परेका व्यक्तिहरुको शिक्षामासमतामूलक पहुँच पुर्याउने ।
२. सबै किसिमका अपाङ्गता भएकाहरुका लागि शिक्षामा पहुँच पुऱ्याउने ।
३. पाठ्यक्रम, पाठ्यसामग्री, शिक्षण सिकाइ प्रक्रियालगायत समस्त शैक्षिक प्रणालीमा विविधता, समता तथा समावेशिता अभिवृद्धि गर्ने ।
४. विद्यालयमा बालमैत्री , अपांग मैत्री, लैंगिक मैत्री वातावरण सिर्जना गर्ने ।

४.३.४ उद्देश्यहरु:

१. लक्षित वर्गको शिक्षामा पहुँच वृद्धि गर्नु ।
२. विद्यालयमा विभेद रहित वातावारणको सुनिश्चतता गर्नु ।
३. विद्यालयका शैक्षिक गतिविधिहरुमा समता तथा समावेशिताको सुनिश्चितता गर्नु ।

४.३.५. रणनीतिहरु:

१. घरधुरी सर्वेक्षण गरी बालबालिकाको अवस्था र आवश्यकता अनुसार शिक्षामापहुँच र सहभागिताको प्रबन्ध मिलाइने छ ।
२. विद्यालयमा लैङ्गिक तथा अपाङ्गमैत्री शैक्षिक वातावरण निर्माण गरी विशेष लक्षित समूहका सबै बालबालिकाहरुलाई विद्यालय शिक्षा उपलब्ध गराइने छ ।
३. आवश्यकतामा आधारित वैकल्पिक शिक्षाद्वारासम्पूर्ण वालवालिकाहरुको गुणस्तरीयशिक्षामापहुँच सुनिश्चित गरिने छ ।
४. विद्यालयमा दिवा खाजासहित स्वास्थ्य, पोषण, सरसफाईरकिशोरीहरु लक्षित महिनाबारी स्वच्छता सम्बन्धी सेवा युक्त शिक्षा प्रदान गरिने छ ।
५. आवश्यकतानुसार लक्षित वर्गलाई पोशाक, स्टेशनरी तथा सिकाइ समाग्रीका लागि छात्रवृत्ति उपलब्ध गराइने छ ।
६. विद्यालयद्वारा अभिभावकलाई शैक्षिक समता र समावेशीकरण सम्बन्धि सचेतनामूलक कार्यक्रमहरु संचालन गरिने छ |
७. लक्षित समूहका बालबालिकाहरुको शिक्षामा पहुच सुनिश्चितताका लागि समुदाय, सामुदायिक अध्ययन केन्द्र, गैरसरकारी संस्था, निजी क्षेत्र आदिलाईसक्रियगराइनेछ।

४.३.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्यहरुः

उपलब्धि

१. विद्यालय तहको शिक्षामा समतामूलक पहुँच र समावेशी सहभागिता सहित सबैका लागि गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चित हुने।
२. लक्षित समूहका बालबालिकाहरुको शिक्षाकोगुणस्तर सुधार हुने।
३. विद्यालयमा विभेदरहित, अपाङ्ग मैत्री, लैङ्गिक मैत्रीतथाबालमैत्री वातावरण सिर्जना हुने।

क्र.स.	शिक्षामा समता र समावेशीकरण	आधार वर्ष (२०८१/८२)	(२०८१/८२)	(२०८२/८३)	(२०८३/८४)	(२०८४/८५)	(२०८५ /८६)
१	आधारभूत तहमा लैंगिक समता सूचक	५२.२९ छात्रा ४७.७० छात्र	निरन्तरता दिने	निरन्तरता दिने	निरन्तरता दिने	निरन्तरता दिने	निरन्तरता दिने
२	माध्यमिक तहमा लैंगिक समता सूचक	४९.७५ छात्र ५०.२४ छात्र	निरन्तरता दिने	निरन्तरता दिने	निरन्तरता दिने	निरन्तरता दिने	निरन्तरता दिने

समाहित शिक्षा कार्यक्रमका लागि प्रस्तावित कार्यक्रमहरू (Proposed Activities for Inclusive Education at all Levels)												
	लगानीको अनुमान (Cost Estimates (in '000s)					Existing unit cost	Proposed unit cost	बार्षिक भौतिक लक्ष्य (Yearly Physical Target)				
प्रस्तावित कार्यक्रमहरु	२०२४/२५	२०२५/२६	२०२६/२७	२०२७/२८	२०२८/२९			२०२४/२५	२०२५/२६	२०२६/२७	२०२७/२८	२०२८/२९
	८१/८२	८२/८३	८३/८४	८४/८५	८५/८६			८१/८२	८२/८३	८३/८४	८४/८५	८५/८६
स्थानीयतहका स्वास्थ्य शाखा/केन्द्रहरू सँग समन्वय गरी शैक्षिक सत्रको शुरूमा ECD देखिआधारभूत तहसम्मकाबिद्यार्थीहरुको अपाङ्गतासम्बन्धी स्वास्थ्य जांच र परीक्षणगरी निदान गर्न बजेट अनुदान	८२	८४	८२	८५	८६		०.०१५	५४९६	५६०७	५४८९	५६६०	५७०३
बौद्धिक अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि बिशेष शिक्षा प्रदानगर्नेबिशेष बिद्यालय निर्माणका लागि बजेट अनुदान	१००,०००	१००,०००	१००,०००	२००,०००	२००,०००		५००००	२	२	२	४	४
श्रवण/बहिरा, बोलाई कठिनाई भएका र बौद्धिक अपाङ्गता भएकाबालबालिकाकालाई बिशेष शिक्षा प्रदान गर्नका लागि साथै आवास सुबिधा सहित भएकाबिद्यालयहरुलाई बजेट अनुदान	२४,६००	२४,६००	२४,६००	२४,६००	२४,६००		६००	४१	४१	४१	४१	४१
बिशेष शिक्षा परिषदबाट सहयोग प्राप्त भई सन्चालित बिशेषबिद्यालयहरुमा शिक्षण सिकाई सामग्री बितरण बापतको बजेट अनुदान	८,२००	८,२००	८,२००	८,२००	८,२००		२००	४१	४१	४१	४१	४१
बिशेष शिक्षा अन्तगतका स्रोत कक्षाहरू सञ्चालन र व्यवस्थापन बापतकोबजेट अनुदान	-	-	-	-	-		३००	०	०	०	०	०

श्रवण/बहिरा र बौद्धिक अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि साथै अन्यप्रकारका अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि शिक्षण सिकाई सामग्री, ब्रेल किताब, श्रवण सामग्री र थप सामग्रीहरु बितरणका लागि बजेट अनुदान	#स्क्त्लङ्क!	#स्क्त्लङ्क!	#स्क्त्लङ्क!	#स्क्त्लङ्क!	#स्क्त्लङ्क!		१५०					
पालिकाहरुकालाई बिशेष शिक्षा र अन्तरगतका छात्रबास सुबिधा, छात्रवृत्ति र तथ्याँक प्रमाणिकरणका लागि बजेट अनुदान	#स्क्त्लङ्क!	#स्क्त्लङ्क!	#स्क्त्लङ्क!	#स्क्त्लङ्क!	#स्क्त्लङ्क!		१००					

४.४विद्यालयदिवा खाजा, स्वास्थ्यतथा पोषण कार्यक्रम

४.४.१ परिचय

बालबालिकाको विकास तथा उमेरगत सिकाइसँग उनीहरूको स्वास्थ्य तथा पोषणको राम्रो अवस्थाले बालबालिकालाई सिकाइमा सक्रिय सहभागिता बढाइ उपलब्धि सुधार गर्न प्रोत्साहित गर्दछ। बालबालिकाहरूको राम्रो स्वास्थ्यका लागि सरसफाइ तथा स्वच्छताको अभ्यास र प्रारम्भिक स्वास्थ्य जाँच तथा स्वास्थ्य सेवाहरू प्राप्ती र यस्ता आधारभूत स्वास्थ्य सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी सेवा तथा अभ्यास विद्यालयमा प्रदान गर्दा सेवाप्रवाहलाई तुलनात्मकरूपमा सहज बनाउन सहयोग पर्दछ।

संविधानले खाद्य सम्प्रभूतालाई मौलिक हकको रूपमा स्वीकारेको छ। नेपालको राष्ट्रिय स्वास्थ्य नीति-२०७६ तथा राष्ट्रिय शिक्षा नीति-२०७६ एवम् बालबालिका सम्बन्धि अन्य कानूनले बालबालिकाको स्वास्थ्य पोषण तथा खाद्यसम्प्रभूता सम्बन्धि अधिकार स्थापित गरेको छ।

यस खण्डमा विद्यालय दिवा खाजाको वर्तमान अवस्थाको समिक्षा गरी चुनौतीहरू पहिचान गरिएका छन भने चुनौतीहरूको सामना गर्नकालागि आवश्यक रणनीति उदेश्य, नतिजा तथा मुख्य क्रियाकलापहरू समावेश गरिएको छ।

४.४.२वर्तमान अवस्था

बझाङ्ग जिल्लामा बिद्यालय दिवाखाजा कार्यक्रम नेपाल सरकार शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय अन्तर्गत शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्रँग निकट समन्वय तथा परामर्शमा बिश्व खाद्यकार्यक्रमको खाद्यान्न सहयोगमा वि.स.२०५८ साल देखि संचालनमा आईरहेको छ भने यस बित्थडचिर गाउँपालिका मा पनि वि.स.२०५८ सालबाट दिवाखाजा संचालनमा रहेको छ, बित्थडचिर गाउँपालिका भरिका सबै ३३ वटा विद्यालयका बालबिकास देखि कक्षा ८ पढने जम्मा ५१३६ जना विद्यार्थीहरुलाई समेटर दिवाखाजा कार्यक्रम संचालनमा रहेको छ।गाउँपालिकाले बिश्व खाद्य कार्यक्रमको सहयोगमा दिवाखाजाका लागि खाद्यान्नको रुपमा प्रतिबिद्यार्थी प्रति दिन पोषिलो चामल ८० ग्राम,, तेल १० ग्राम, र नुन २ ग्राम गरेर मासिक १८ दिनका दरले वार्षिक रुपमा १८० दिनका लागी उपलब्ध गराईरहेको छ।बिश्व खाद्य कार्यक्रमकै आर्थिक तथा प्राबिधिक सहयोगमा आगामी अवधिमा संचालनमा आउने नगदमा आधारित दिवा खाजालाई स्थानीय उत्पादनमा आधारित दिवा खाजाको स्वरूप दिन पालिकाले कृषि सहकारि तथा किसान समूहसँग सहकार्य गरी स्थानीय स्तरमा उत्पादित र खरिद गरिएको दाल २० ग्राम र हरियो तरकारि ४० ग्राम (प्रतिबिद्यार्थी प्रतिदिनकादरले) उपलब्धगराईरहेकोछ। गाउँपालिकाले दिवाखाजासँगै विद्यालयमा विद्यालय स्वास्थ्य तथा पोषण कार्यक्रम पनि संचालनमा गरेको छ।यस अन्तर्गत पालिकाले स्वास्थ्य सेवा प्रदायक निकायहरूसँग समन्वय र सहकार्यमा विद्यालयहरूलाई आवधिक रुपमा जुका औषधी (वर्षको २ पटक), भिटामिन ए तथा आइरन फोलिक एसिड चक्की (किशोरीहरूलाई मात्र) खुवाउने, बिद्यार्थीको वार्षिक स्वास्थ्य परिक्षण, प्राथमिक उपचार सेवा लगायत अन्य पोषण तथा स्वास्थ्य सम्बन्धी क्रियाकलापहरू संचालन गरेको छ। यस कार्यलाई थप व्यवस्थापन गर्न पालिकाले विश्व खाद्य कार्यक्रमसँग सहकार्य गरी यस संलग्न जनशक्तिको क्षमता अभिवृद्धिका कार्यक्रम पनि कार्यान्वयनमा ल्याएका छन् ।त्यसै गरी महिनवारी स्वास्थ्य व्यवस्थापनको लागि स्यानिटरी प्याड पनि वितरण हुँदै आएको छ।

यसपालिकामादिवाखाजाकार्यक्रमलामोसमयबाटसंचालनमाआईरहेकोरबालबालिकाहरुकोपोषण,सुरक्षास्वास्थ्यअवस्थामासुधारहुनुकासाथैस्थानीयउत्पादनकोखपतलेउत्पादनबृद्धिरआयआर्जनमाटेवापुग्दैआईरहेकोछभनेअझैपुर्णरुपमास्थानीयउत्पादनमाआधारितभएरदिवाखाजासञ्चालनहुदाँथपरोजगारीसिर्जनाभईस्थानीयआर्थिकआयआर्जनमासहयोगपुग्नेदेखिन्छ।बर्तमानदिवाखाजामोडालिटिमाआएकापरिर्वतनरव्यवस्थापनकोदृष्टिकोटलेयसकोव्यवस्थापनकोपाटोमानीतिगतव्यवस्थाकोअभाव, जनशक्तिकोअभाव, अतिआवश्यकभौतिकपुर्वाधार, बजेटअभाव, क्षेत्रगतनिकायहरुशिक्षा, स्वास्थ्यतथाकृषिबिचकोसमन्वयकोअभाव, स्थानीयउत्पादनतथामुल्यमाएकरुपतानहुनुतथादिवाखाजासञ्चालनमाअभिभावकरसमुदायकोसाझेदारीकोअभावजस्ताचुनौतीहरुदेखियताप नियसलाईएकअवसरकोरुपमासहिकार्यान्वयनगरेकोखण्डमाबहुपक्षियफाईदाहरुलिनसकिनेदेखिन्छ।

४.४.४ विद्यालय स्वास्थ्य र पोषणः

विद्यार्थीको स्वास्थ्य तथा पोषणको अवस्थाले संज्ञानात्मक क्षमता, शैक्षिक उपलब्धि, गुणस्तरीय जीवनयापन तथा समाजका लागि विभिन्न पक्षमा योगदान गर्ने क्षमतालाई प्रभाव पार्ने भएकाले स्वास्थ्य तथा पोषणको महत्वपूर्ण स्थान रहनेछ । राष्ट्रिय पोषण रणनीतिमा १३ वटा स्वास्थ्य तथा पोषण सम्बन्धि रणनीतिहरू तय गरेकोमा त्यस मध्ये एउटा रणनीति विद्यालय स्वास्थ्य तथा पोषणसँग सम्बन्धित थियो। यसले विद्यालयका बालबालिकाहरूको कुपोषण घटाउने र विद्यार्थीहरूको विद्यालय भर्ना र दैनिक उपस्थितिमा सुधार गर्ने लक्ष्य थियो ।

दिवाखाजा लगायतका वाल स्वास्थ्य तथा पोषणलाई नेपालका विभिन्न कानून तथा नीतिहरूमा समावेश गरिएको छ । यस क्रममा नेपालको पन्ध्रौं योजनाले एक विद्यालय एक स्वास्थ्य कार्यकर्ताको व्यवस्था गरिने उल्लेख छ भने कतिपय प्रदेशहरूले यो कार्यक्रम स्थानीय कार्यविधि बनाएर क्रमशः लागु गर्न थालिसकेको छ। यस योजनाले बालबालिकाको स्वास्थ्य तथा पोषणमा स्वच्छता खाद्यसम्प्रभुतालाई नीतिगत प्राथमिकता दिए पनि कसरी विद्यालयहरूसँग जोड्ने भन्ने रणनीतिहरूले स्पष्ट पारेको देखिदैन । राष्ट्रिय योजना आयोगको संयोजकत्वमा तयार गरिएको बहुक्षेत्रीय पोषण योजना दोस्रो सन् २०१८ -२०२२ ले विभिन्न क्षेत्रबीचका कार्यक्रम एकीकृत गर्ने, यस सम्बन्धि नीति तथा रणनीति निर्माण र कार्यक्रममा समन्वय संयन्त्र बनाएको छ । विद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रमले बालबालिकाको स्वास्थ्य तथा पोषणमा सुधार गरी सिकाइमा सुधार गर्नका लागि जुका नियन्त्रण, सुक्ष्म पोषक तत्व तथा दृष्टि, स्वास्थ्य तथा पोषण शिक्षा प्राप्त गरी विद्यालयका सबै विद्यार्थीहरूको स्वास्थ्य तथा पोषणको अवस्थामा सुधार गर्ने उदेश्य राखिएकोछ । विद्यालय र स्थानीय सरकार एवं स्वस्थ्य संस्थाको सक्रियतामाकार्यक्रम सञ्चालनमा छ।

४.४.५ अवसर तथ चुनौतीहरू:

- दिवाखाजा, स्वास्थ्य तथा पोषण र सरसफाइ स्वच्छताका लागि आवश्यक प्रबन्ध सुनिश्चित गर्नु ।
- विद्यालय दिवा खाजाका लागि स्थानीय उत्पादनमा आधारित स्वच्छतथा गुणस्तरीय खानाकोव्यवस्थापन गर्नु ।
- दिवा खाजा कार्यक्रमको प्रभावकारी अनुगमन र मूल्याकन पद्धतिको विकास गर्नु ।
- विद्यालय खाजा, स्वास्थ्य, पोषण तथा सरसफाई स्वच्छता सम्बन्धि नीति तथा कार्यक्रमलाई प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नु ।

४.४.६ उद्देश्यहरू:

- विद्यालयका बालबालिकाहरुलाई स्वस्थ तथा पोषणयुक्त आहराको सुनिश्चितता गर्नु,
- विद्यालयका बालबालिकाहरूको स्वास्थ्य, पोषण तथा सरसफाइ सम्बन्धी सकरात्मक व्यवहारको विकास गर्नु।

४.४.७ रणनीतिहरू:

योजनाका उदेश्यहरू हासिल गर्न निम्न रणनीतिहरू अवलम्वन हुनेछन् ।

१. विद्यालय स्वास्थ्य तथा पोषण रणनीति २०७६ को प्रभावकारीकार्यान्वयनका लागि आवश्यक मापदण्ड र कार्यविधि तयार गरि लागुगरिनेछ ।
२. बालबालिकाका लागि विद्यालयमै स्वच्छ तथा पोषिलो खाजा तयारीको लागि भान्साघर,खाजा खानेकोठा,बालमैत्रीखानेपानी धारालगायतका सुविधा विस्तार गरिने छ ।
३. छात्राका लागि सेनिटेरी प्याड परिवर्तन गर्ने कोठाको व्यवस्था सहितका शौचालयव्यवस्थापन गरिने छ ।
४. विद्यालयहरूमा प्राथमिक उपचार सम्बन्धि बाकस, फोलिक एसिड, आइरन, जुकाको औषधि, स्यानिटरी प्याड जस्तासामग्री स्थानीय स्वास्थ्य कार्यालयको समन्वयमा नियमित वितरणलाई प्रभावकारी बनाइनेछ ।
५. विद्यालयमा खाद्य सुरक्षा सरसफाइ तथा स्वच्छता, किशोरीहरूका लागि महिनावारी स्वच्छता र पोषण सम्बन्धि कार्य योजना निर्माण गरि कार्यान्वयन गरिनेछ ।
६. दिवाखाजाको लागि स्थानीय कृषि उत्पादनलाई प्राथमिकतादिईने छ ।

७. दिवा खाजा कार्यक्रममा स्थानीय अभिभावकको सहभागिताअभिवृद्धि गरी विद्यलय खाजा व्यवस्थापन समितिलाई थपउत्तरदायी बनाइने छ।

८. दिवाखाजा लगायतका स्वास्थ्य पोषण तथा सरसफाइ र स्वच्छता सम्बन्धि कार्यक्रमको प्रभावकारीअनुगमन तथा मूल्याङकन गरिने छ।

४.४.८ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलापतथा लक्ष्य

सबै विद्यालयमा सबै विद्यार्थीहरूको स्वास्थ्य तथा पोषणको अवस्थामा सुधार, मनोसामाजिक कुशलतामा अभिवृद्धि तथा सिकाइमा गुणस्तरीय, सुरक्षित तथा अपाङ्गमैत्री एवं मनोरञ्जनात्मक सिकाइ वातावरणमा सर्वसुलभता, पहुँच टिकाउ तथा स्थायित्व सहित समान सहभागिता हुने।

मुख्यउपलब्धी तथा नतिजाहरू

१. विद्यालय स्वास्थ्य तथा पोषण रणनीति २०७६ को प्रभावकारीकार्यान्वयन हुने।

२. स्थानीय उत्पादनमा आधारित स्वच्छ दिवा खाजा पूर्ण रुपमा लागुहुने छ।

३. विद्यालय स्वास्थ्य तथा पोषण कार्यक्रम कार्यन्वयन गर्न संस्थागत प्रबन्धहुनेछ।

नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य:

क्र.स.	सूचक	२०८१/८२	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१	प्रारंभिक वालविकास र शिक्षामा भर्ना भएका वाल्वालिकामध्ये आवश्यक खोप प्राप्त गरेका वालवालिका प्रतिशत	८१३	८१३	८१३	८१३	८१३	८१३
२	कक्षा १ मा भर्ना भएका वालवालिका मध्ये आवश्यक खोप प्राप्त गरेका वालवालिका प्रतिशत	१००%	१००%	१००%	१००%	१००%	१००%
३	दिवा खाजा प्राप्त गर्ने कक्षा	१-८	१-८	१-८	१-८	१-८	१-८
४	वार्षिक रुपमा विद्यार्थीको नियमित स्वास्थ्य परिक्षण गर्ने विद्यालयको संख्या	३३	३३	निरन्तरता दिने	निरन्तरता दिने	निरन्तरता दिने	निरन्तरता दिने
५	खाने पानी, शौचालय र प्राथमिक स्वास्थ्य सेवाको पहुच पुगेका विद्यालय संख्या	१२	१२	१२	४	२	२
६	नर्सिङ सेवा तथा सुविधा पुगेका विद्यालय संख्या	०	०	आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने	आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने	आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने	आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने

प्रमुख क्रियाकलाप रपरिमाणात्मक लक्ष्यहरू:

क्र.स	मुख्य क्रियाकलाप	एकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्षे)						भौतिक लक्ष्य (५ वर्षे)	अनुमानित बजेट प्रतिवर्ष (हजारमा)	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा	१० वर्ष		
१	दिवा खाजा कार्यक्रम कार्यान्वयन सहजीकरण पुस्तिका विकास र वितरण	दस्तावेज सङ्खया	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	३३	३३	५००	संघ प्रदेश र स्थानीय सरकार
२	नेपाल सरकार,स्थानीय तह र समुदायको साझेदारीमा आधारभूत तहमा दिवा खाजा कार्यक्रम संञ्चालन	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	३३	३३	५०००	
३	एक विद्यालय एक स्वास्थ्य किट व्यवस्थापन		सबै विद्यालयमा लागु गरिने							५००	
४	स्वस्थकर र पौष्टिक तथा स्थानीय उत्पादनमा आधारित दिवाखाजाको प्रवन्ध गर्ने।		निरन्तर							४००	
७	कक्षा ६-१२ सम्मका किशोरीहरुलाई महिनावारी स्वच्छताको लागि स्यानेटरी प्याडको व्यवस्था गर्ने		निरन्तर							५०००	
८	आवधिक स्वास्थ्य जाँच,जुकाको औषधि र सूक्ष्म पोषक तत्व प्रदायक ट्यावलेटहरु (भिटामिन ए र आइरन फोलिक एसिड आदि प्रदान गर्ने।)	प्रत्येक वर्ष	निरन्तर							निःशुल्क	
९	विद्यालयमा स्वास्थ्य,सरसफाइ तथा स्वच्छता पोषण र किशोरीहरुका लागि महिनावारी स्वच्छता सम्बन्धी शिक्षा व्यवस्था गर्ने		निरन्तर								
१०	विद्यालयहरुमा विद्यालय संख्याको अनुपातमा पर्याप्त पानी, साबुन तथा सरसफाइ सामग्री सहित आवश्यक संख्यामा छात्र र छात्राका लागि अलग शौचालय तथा युरिनल,किशोरीहरुका लागि चेन्ज रुम,प्रयोग भइसकेका सामग्री व्यवस्थापन,हात धुने ठाउँ,स्वच्छ खानेपानी, कक्षा कोठा तथा विद्यालय परिषर सरसफाइको प्रबन्ध र घेरवारको व्यवस्था।		निरन्तर								

४.५विद्यालय सुरक्षा, विपद न्यूनीकरण तथा उत्थानशीलता

४.५.१परिचय

महामारी, प्राकृतिक प्रकोप, युद्ध वाद्वन्दको अवस्थामा पनि बालबालिकाको सिक्न पाउने अधिकारलाई संरक्षण गर्दै सिकाइलाई निरन्तरता दिने वैकल्पिक उपाय सहितको शैक्षिक कार्यक्रमलाई आपतकालीन तथा संकटपूर्ण अवस्थामा शिक्षा (Education in Emergency and Crisis Situation) को रूपमा लिने गरिन्छ । यसको मूल उद्देश्य संकटकालीन अवस्थामा बालबालिका लगायत शिक्षासँग सम्बद्ध व्यक्ति, परिवार तथा समुदायको जीवन रक्षा, प्रकोपबाट सिर्जित संकटको व्यवस्थापन, सामाजिक द्वन्द तथा हिंसा र दुरुपयोगबाट बालबालिकालाई सुरक्षित राख्नुका साथै समग्र शिक्षा क्षेत्रलाई निर्वाध रूपमा क्रियाशील हुने गरी शैक्षिक कार्यक्रमहरूको तयारी तथा सञ्चालन गर्नु हो । यस अवधारणा अन्तर्गत सम्भावित जोखिमको पूर्व तयारी [Preparedness] आपतकालीन अवस्थामा क्षति कम हुने गरी तत्कालको व्यवस्थापन गर्ने [response] र आपतकाल पश्चात क्षतिको आपूरण (recovery) गर्ने कार्यढाँचा समेटिएको हुनु पर्दछ।

आपतकालीन तथा संकटपूर्ण अवस्थामा शिक्षाको अवधारणा बाल अधिकारको रूपमा स्वीकार गरिए पछि यसलाई थप प्रभावकारी बनाउने कार्य प्रारम्भ भएको हो । अधिकारका क्षेत्रमा भएका अन्तर्राष्ट्रिय, राष्ट्रिय तथा स्थानीय कानुनहरू, विश्वव्यापी घोषणाहरूतथा प्रतिवद्धताहरूबाट परिलक्षित यस अवधारणालाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्न आ-आफ्नो नीति, कानुन तथा योजनाहरूमा आपतकालीन अवस्थामा शिक्षालाई समावेश गर्ने गरेका छन् । बित्थडचिर गाउँपालिकामा संकटकालीन अवस्थामा शिक्षा प्राप्त गर्ने बालबालिकाको अधिकारलाई कुण्ठित हुन नदिने गरी नीतिगत तथा कानुनी व्यवस्थाका अतिरिक्त आवधिक योजना, शिक्षा क्षेत्रको दीर्घकालीन योजना र बजेट तथा कार्यक्रममा समावेश गरिएको छ । विशेषतः द्वन्दको परिवेशमा शिक्षा क्षेत्रमा परेको प्रभाव, भुकम्प तथा विभिन्न समय र स्थानमा घटेका प्राकृतिक प्रकोपका घटनाहरू, कोभिड- १९ लगायतका महामारीहरूका प्रभावका कारण बालबालिकाको शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकारमा पुगेको अवरोधबाट पाठ सिकी यस शिक्षा योजना (२०७९-२०८८) मा आगामी १० वर्षका लागि नीति तथा कार्यक्रम प्राथमिकता र कार्यान्वयन ढाँचा समावेश गरिएको छ ।

शिक्षा योजनाले आपतकालीन तथा संकटपूर्ण अवस्थामा प्रकोप जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापन, महामारी, द्वन्द्र, विस्थापन तथा बसाइसराई जस्ता पक्षलाई समेट्नु पर्दछ। प्रकोप जोखिम न्यूनीकरण व्यवस्थापन अन्तर्गत भूकम्प, बाढीपहिरो, हावाहुरी,असिना, आगलागी, चट्याङ, अतिवृष्टि, अनावृष्टि, खडेरी, दुर्घटना, अति चिसो वातावरण आदि प्रकोपहरूको बारेमा पूर्वसावधानी, प्रकोपबाट बच्ने उपायहरूका बारेमा जानकारी तथा सिप विकास, प्रकोपबाट शिक्षा क्षेत्रलाई बचाउन आवश्यक तयारी पर्दछन् । त्यसै गरी महामारी अन्तर्गत झाडापखाला, हैजा, भाइरल ज्वरो, टाइफाइड, बर्डफ्लू, एनफ्लूएन्जा, क्षयरोग, कुष्ठरोग, ठेउला, स्वाइन फ्लू कोभिड लगायतका सरुवा रोग तथा महामारीहरूबाट बच्न पूर्वसावधानी, रोकथाम तथा उपचारको आवश्यक तयारी र महामारीका समयमा शिक्षण सिकाइलाई निरन्तरता दिने वैकल्पिक उपायहरूको तयारी पर्दछन् ।

४.५.२. वर्तमान अवस्था:

शिक्षा क्षेत्र योजनाले विपद जोखिम न्यूनीकरण र प्रतिकार्यलाई अन्तरसम्बन्धित विषयको रूपमा विशेष प्राथमिकता दिएको छ । मुख्यतः सुरक्षित पुनर्निर्माण तथा भूकम्प प्रभावित विद्यालयको मर्मतसम्भार, सुरक्षित निर्माण तथा प्रवलीकरणमा केन्द्रित रहने उल्लेख गरेकोछ । बित्थडचिर गाउँपालिकाले भविष्यमा शिक्षा नीति तयार पारी सुरक्षित सिकाइ वातावरणका लागि भौतिक तथा मानवीय व्यवस्थापन र कार्यान्वयनका मापदण्ड तयार गर्ने,सरोकारवालाहरूलाई विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी सैद्धान्तिक एवम् व्यवहारिक ज्ञान दिई विपद्को पूर्वतयारी, प्रतिकार्य, न्यूनीकरण र पुनर्लाभ सम्बन्धी कार्यक्रमलाई विद्यालय तथा शिक्षालयको वार्षिक कार्यतालिकामा राख्ने, विद्यालयमा हुन सक्ने हेपाइ, हिंसा, असुरक्षा, भय, त्रास, गाली बेइज्जती, विभेद लागयतका गैरसंरचनात्मक विपद् तथा जोखिमहरूको

न्यूनीकरणका लागि विद्यार्थी, शिक्षक र समुदायका सदस्यहरूको सहकार्यमा कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दै विद्यालयहरूलाई बालमैत्री, छात्रामैत्री, अपाङ्गतामैत्री तथा सुरक्षित, हिंसा रहित र भय रहित सिकाइ केन्द्रको रूपमा विकास गर्ने रणनीति तयार गरेको छ।

कोभिड १९ ले शिक्षा क्षेत्रमा पारेको नकारात्मक प्रभावलाई सम्बोधन गर्न विभिन्न कार्यहरू विगत वर्षदेखि सञ्चालन गरिदै आएका छन्। यस महामारीबाट शिक्षा क्षेत्रलाई सुरक्षित राख्न बित्थडचिर गाउँपालिकाले विशेषतः शिक्षण सिकाइमा पारेको असरलाई कम गर्न र बैकल्पिक माध्यमबाट बालबालिकाले सिक्न पाउने अवसरलाई निरन्तरता दिन केही नीतिगत र कार्यक्रमिक प्रयासहरू गर्दै आएको छ आपतकालीन अवस्थाहरूले आगामी दिनहरूका लागि शिक्षाको संरचना, भौतिक पूर्वाधार, सिकाइ वातावरण, सिकाइका लागि आवश्यक पर्ने स्रोत साधन, आपतकालीन अवस्थामा सिकाइ निरन्तरताका लागि आवश्यक हुने व्यवस्थापकीय तथा पेसागत क्षमता र आपतकालीन अवस्थाको तयारी, प्रतिकार्य र पुनरुत्थानको भरपर्दो प्रणाली विकास गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेकोदेखिन्छ।

समग्रमा विपत् को अवस्थामा पनि विद्यार्थीको सिकाइलाई निरन्तरता दिन यस गाउँपालिकाले भर्चुअल कक्षाको व्यवस्था गर्नु, विद्यार्थीलाई मनोवैज्ञानिक परामर्श सेवा प्रदान गर्नु, जनचेतना फैलाउनु,आदि रहेका छन्।

४.५.३ अवसर तथा चुनौतिहरू:

- विपदकोअवस्थामा पनि विद्यार्थीको सिकाइलाई निरन्तरता दिनु।
- अकल्पनीय घटनालाई योजनामा समेट्ने तथा स्रोत व्यवस्थापन गर्ने।
- संकटहरूको वर्गीकरण गरीउक्त समयमा सिकाइ निरन्तरताको योजना बनाउने।

४.५.४ उद्देश्य:

- सम्भावित संकटपूर्ण अवस्थामापनि विद्यार्थीको सिकाईलाईनिरन्तरता दिनु ।

४.५.५ रणनीतिहरू:

१. स्थानीय तह तथा विद्यालयहरूलेसम्भावित संकटलाई मध्यनजर गरी सम्भावित शैक्षिक क्षतिलाई कम गर्न योजना निर्माणगर्ने।
२. विपत् प्रतिरोधी भौतिक पुर्वाधारको निर्माण तथा पुर्नस्थापना गरिनेछ।
३. विद्यार्थी, शिक्षक रअभिभावकको लागि विपत् प्रतिकार्य रपुर्नस्थापनाका लागि तालिमद्वाराक्षमता विकास गरिनेछ।
४. प्राकृतिक प्रकोप तथा जोखिम न्युनीकरणका लागि हरित विद्यालय अभियान, जलवायु परिवर्तन शिक्षा तथा दिगोविकास कार्यक्रमलाई कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ।

४.५.६ प्रमुख प्राथमिकता क्षेत्र, नतिजा तथा क्रियाकलाप:

उपलब्धि:

१. आपतकालीन तथा संकटपूर्ण परिस्थतिमा पनि बालबालिकाको सुरक्षा सहित शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकार सुनिश्चित हुने।
२. विद्यालयमा विपद प्रतिकार्य योजनानिर्माणभइ विपदको अवस्थामा पनि सिकाई निरन्तर हुने|
३. आवश्यक भौतिक, मानवीय र आर्थिक स्रोतको व्यवस्थापन हुने।

नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्यहरु:

क्र.स.	सूचक	आधार वर्ष २०८१/८२	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१	वालवालिकालाई आधारभूत जीवन सिप सहित कोभिड जस्ता महामारी तथा विपद जोखिम न्यूनीकरण सम्बन्धी अभिमुखीकरण कार्यक्रम संचालन गर्ने माध्यमिक विद्यालय संख्या	६	६	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर

२	हरित विद्यालय संख्या	०	०	२	२	१	१
३	जलवायु परिवर्तन तथा दिगो विकासका निम्ति शिक्षा जस्ता कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने विद्यालय संख्या	०	०	२	३	१	

क्रियाकलाप तथा लक्ष्यः

क्रस	मुख्य क्रियाकलाप	एकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्षे)						भौतिक लक्ष्य (५ वर्षे)	अनुमानित बजेट (हजारमा)	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा	१० वर्ष		
२	विपत् प्रतिकार्य क्षमता विकासतालिम	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	४००	
३	शिक्षक तथा विव्यस तालिम	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	४५०	
५	हरित,सफा,शान्त र सुरक्षित विद्यालय प्रवर्धन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	३३५	
६	स्थानीय तह र विद्यालयको क्षमता विकास गर्ने ।	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	१२३	
७	विपत् प्रतिरोधी विद्यालय भवन निर्माण गर्ने	वटा	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार		
८	उद्दार कार्यका लागि स्वयंसेवक तयारी र तालिम	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	२४५	
९	वडा स्तरीय विपद व्यवस्थापन समिति गठन र स्वयंसेवक तालिमको व्यवस्थापन गर्ने		१	२	२	१	२	१	९	२३३	
१०	विपदमा आवश्यक पर्ने सामग्रि तथा व्यवस्थापकीय योजनाको तयारी गर्ने		११	२	२	१	२	१	९	३ लाख	

४.६ विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार विकास

४.६.१ परिचय

बालबालिका विद्यालयमा भर्ना हुनका लागि सुरक्षित विद्यालय हुनु पर्छ । विद्यालयमा कक्षाकोठा, खेलमैदान, खानेपानी, शौचालय, बस्नका लागि उपयुक्त फर्निचर जस्ता भौतिक पूर्वाधार विद्यालयका आधारभूत संरचना हुन् । शिक्षा नियमावली २०५९ अनुसार एक विद्यार्थीका लागि सुविधाजनक रूपमा पठनपाठनमा सहभागी बन्न प्रारम्भिक बालविकास तथा आधारभूत तह (कक्षा १-५)का प्रारम्भिक कक्षाका लागि प्रतिविद्यार्थी ०.७५ वर्ग मिटर र आधारभूत तह(कक्षा ६-८) तथा माध्यमिक तहका लागि प्रति विद्यार्थी १.०० वर्ग मिटर बराबरको क्षेत्रफल तोकिएको छ ।राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६ले विद्यालयहरूमा भवन, कक्षाकोठा, फर्निचर, प्रयोगशाला, शौचालय, पानी, पुस्तकालय, बुक कर्नर जस्ता भौतिक पूर्वाधार तयार गर्ने, विद्यालय भवन लगायतका सम्पूर्ण भौतिक पूर्वाधार विपत् जोखिममुक्त बनाउदै सबै विद्यालयलाई सुरक्षित एवम् बालमैत्री, हरित विद्यालयको रूपमा विकास गर्ने लगायतका नीतिगत व्यवस्थापन गरिएको छ ।

राष्ट्रिय शिक्षा नीतिले आत्मसात गरेको सबैका लागि सुरक्षित भौतिक पूर्वाधार विकास एवं विस्तारको नीति, यस गाउँपालिकाको शिक्षा सम्बन्धि नारा तथा हालसम्मको अभ्यासका आधारमा भएको सिकाइ अनुभवका आधारमा शिक्षा क्षेत्रको योजना प्रस्ताव गरिएको छ।

यस खण्डमा बित्थडचिर गाउँपालिका भित्र रहेका विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार विकासको वर्तमान अवस्थाको समीक्षाका आधारमा चुनौतीहरू पहिचान गरी आगामी दश वर्षका लागि विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार विकासका उद्देश्य, रणनीति, नतिजाहरु,प्रमुख लक्ष्य उल्लेख गरिएको छ।

४.६.२ वर्तमान अवस्था

बित्थडचिर गाउँपालिकामा कुल ३३ वटा सामुदायिक विद्यालयहरु सञ्चालनमा रहेका छन्। सञ्चालित विद्यालयहरुको भौतिक अवस्था तलको तालिकाबाट प्रस्ट पार्न सकिन्छः

क्र.सं	विद्यालयकोनाम	भवन संख्या	कोठा संख्या	पुस्तकालय	नेट	विज्ञानप्रयोगशाला	ई-हाजिरी	आइसिटील्याव	कम्प्युटरसंख्या	फोटोकपी	प्रोजेक्टर	शौचालय	घेराबार	विद्यालयकोआवश्यकता
१	केदार माध्यमिकविद्यालय बित्थड	८	२७	१	छ	छ	छ	१	२०	2	१	३	छैन	भवन जीर्ण भएकोले भवन आवश्यक शौचालय र घेरवार
२	महेश्वर आधारभूतविद्यालय भाराभिड	४	१२	०	छ	छैन	छैन	१	६	२	१	२	अधुरो छ	खेलसामग्री, भवन शौचालय र खेलमैदान, घेरबार
३	कालिकाबालज्योति आधारभूत विद्यालय मल्ला बित्थड	२	७	०	छैन	०	छैन	०	०	०	०	१	छैन	भवन जीर्ण भएकोले भवन आवश्यक छ, खेल मैदान, घेरबार आबस्यक छ
४	केदार नमूना आधारभूतविद्यालय खुल्मौर	३	८	०	छैन	०	छ	०	०	०	०	१	छैन	भवन, शौचालय तथा खानेपानीघेरवार
५	भुमेश्वर आधारभूतविद्यालय पोखरी	२	७	०	०	०	०	०	०	०	०	१	छ	घेरबार, खेलमैदान आबस्यक छ
६	मनकामना आधारभूतविद्यालय बाटुली	३	७	०	छैन	०	०	०	०	०	०	१	छैन	घेरवार शौचालय आवश्यकता छ
७	सरस्वती आधारभूतविद्यालय नाडा	२	6	०	०	०	०	०	०	०	०	१	राम्रो नभएको	घेरबार शौचालय खानेपानी
८	महादेव माध्यमिकविद्यालय लिम	१०	२९	छ	छ	छ	छ	छ	६	२	१	३	छ अधुरो	सभाहल शौचालय खानेपानी घेरवार
९	डाँडादेवल आधारभूतविद्यालय लिम	२	7	०	०	०	०	०	०	०	०	1	छैन	घेराबारको अभाव, खेलमैदान आबस्यक
१०	रत्न आधारभूत विद्यालयकुसिना	5	16	०	छैन	०	छैन	१	६	१	१	२	छ	खेलसामग्री, खानेपानी धारो, भवन अभाव
११	केदार आधारभूतविद्यालय मौभेरा	२	५	०	०	०	०	०	०	०	०	१	छैन	खेलसामग्री, भवन तथा घेरवार अभाव
१२	केदार आधारभूतविद्यालय डुङ्ग्री	४	९	०	छ	०	छैन	छ	५	१	१	४	छैन	, भवन,घेरवार खेलमैदान आबस्यक रहेको
१३	कालिका भगवती आधारभूतमल्लाभताडा	3	८	०	०	०	०	०	०	१	०	२	छैन	घेरबार
१४	देवेश्वरी माध्यमिकविद्यालय देउलेख	७	२०	१	छ	छ	छ	छ	18	३	१	२	छ अधुरो	शौचालय र घेरवार
१५	शिवभवानी आधारभूत विद्यालयतल्लाभताडा	४	11	०	छैन	०	छैन	०	१	१	०	२	छ अधुरो	घेराबार, पुस्तकालय तथा बालमैत्री खेलसामग्री
१६	भुवनेश्वरी आधारभूतविद्यालय	३	१०	०	०	०	छ	१	१०	३	२	२	छैन	भवन, खेलमैदान र घेरवार

	धामीगाउँ													
१७	भुमिराज आधारभूत विद्यालय वसैल	४	१२	०	०	००	०	१	४	१	१	१	छैन	घेरवार र शौचालय
१८	जनचेतना आधारभूतविद्यालय मल्चिर	2	५	०	छैन	०	०	०	०	०	०	१	छैन	भवन तथा घेराबारको अभाव
१९	चिरासैनी आधारभूत विद्यालय मड	3	8	०	छैन	०	०	०	०	०	०	२	छैन	घेरवार
२०	भगवती आधारभूतविद्यालय पोखरी	४	13	०	०	०	०	०	9	1	1	२	छैन	सभाहल, भान्छा घर, भवन, खेलमैदान , घेरबार, खानेपानी फर्निचरको अभाव
२१	मष्टा आधारभूत पाडपाखा	2	6	०	०	0	०	0	०	0	0	१	छैन	सौचालय, भवन घेरवार, खानेपानी, खेलमैदान आबस्यक
२२	जनकल्याण जालिङ	२	4	0	छैन	०	०	०	०	०	०	१	छैन	खानेपानी घेरवार, सौचालय आबस्यक
२३	गडदेवी आधारभूतविद्यालय तोली	२	५	०	०	०	०	०	०	०	०	१	छ-अधुरो	भवन घेरवार र फर्निचरको अभाव
२४	भुमिराज आधारभूतसुवाकोट	४	9	०	०	०	०	०	1	१	०	१	छ	भवन, घेरबार, खानेपानी र शौचालय
२५	बालजीवन आधारभूतविद्यालय नयाँधार	2	7	०	०	०	०	०	1	1	०	१	छैन	घेराबार, खेलमैदान, खानेपानी, भवन आबस्यक
२६	कालिका आधारभूतविद्यालय गोविन्दधार	३	९	०	छैन	०	०	इ पाटी भएको	२	१	०	२	छ/पुरानो	कम्युटरजन्य सामग्रीकोअभाव शौचालय, भवन ,घेरवार
२७	जगन्नाथ बालविकासकेन्द्र रुपैल	१	२	०	०	०	०	०	०	०	०	१	छैन	घेरबार, भवन, सौचालय, शैक्षिक तथा खेल सामाग्री आबस्यक
२८	सुनकुडा माध्यमिकविद्यालय चिर	९	५२	१	छ	१	छ	२	२४	३	४	५	छ अधुरो	शौचालय खानेपानी घेरवार, पुस्तकालय भवन, महिला छात्राबास भवन, भान्सा घर, ECD कक्षा फर्निचर ब्यबस्थापन सभाहल आबस्यक
२९	महादेव आधारभूत विद्यालय रैकोसी	१	८	०	०	०	०	०	०	०	०	१	छ,अधुरों	घेरबार, फर्निचरअभाव,शौचालय
३०	भुमिराज आधारभूत उडी	२	७	०	छैन	०	०	०	०	०	०	१	छैन	भवन शौचालय र खानेपानी
३१	भवानी कैराला आधारभूत काटेगाउँ	2	६	0	छैन	0	०	0	०	0	0	१	छैन	भवन शौचालय र घेरवार
३२	धारी आधारभूत लिग्री	१	१२	०	०	०	०	छ	६	१	०	१	छ अधुरो	शौचालय,घेरवार खानेपानी
३३	मष्टा आधारभूतमल्लाधारी	६	१९	1	०	छ	छ	1	8	2	१	2	आधा छ	घेरवार, खानेपानी, भवन, भान्छा घर, सभाहल र शौचालय

अवसर र चुनौतीहरू:

१. विद्यालयकोपूर्वाधार विकासलाई गुणस्तरीय बनाउनु|
२. सुरक्षित विद्यालय पूर्वाधार विकास एवम् विस्तारका लागि मापदण्ड अनुसारको गुरुयोजना विकास तथा कार्यान्वयन गर्नु।
३. पूर्वाधार विकासका लागि स्रोतको पहिचान र व्यवस्थापन गर्नु।
४. पूर्वाधारहरूलाई बालमैत्री, अपाङ्गता मैत्री र लैङ्गिक मैत्री बनाउनु|
५. भौतिक पुर्वाधार निर्माणमा जवाफदेहिता र उत्तरदायित्व बोध गर्नु।
६. विद्यालयको भौतिक विकासमा समुदायकोसहभागिताबढाउनु|

४.६.३**उद्देश्यहरु:**

- सबैकालागीगुणस्तरीय शिक्षाको सुनिश्चितता गर्नु।
- सुरक्षित बालमैत्री तथा अपांगमैत्रीभौतिक पूर्वाधारको विकास गर्नु।

४.६.४ रणनीतिहरू:

१. विद्यालयको तह र विद्यार्थी सङ्ख्याको आधारमा पूर्वाधार विकासका लागि मापदण्ड निर्धारण गरिनेछ।

२. विद्यालय पूर्वाधार विकासका लागि विभिन्न संघ संस्था एवं सरोकारवालाहरूसँग लागत साझेदारी गरि विद्यालयहरूको भौतिक पूर्वाधार निर्माण गरिने छ|

३. विद्यालय पूर्वाधार विकासका लागि एकीकृत योजना निर्माण गरी लागु गरिने छ।

४. प्रकोपबाट प्रभावित भएका विद्यालयका भौतिक पूर्वाधारहरूलाई यथाशिघ्र वैकल्पिक व्यवस्था गरी स्तरोन्नति गरिनेछ।

५. पूर्वाधार विकासका लागि विद्यालयको भौतिक सूचक तयार गरिनेछ।

६. अभिभावक र सरोकारवाला संग बिद्यालयका भौतिक सम्पतिहरुको संरक्षण तथा पर्वर्धन सम्बन्धि नियमित अन्तरक्रिया गराइनेछ।

७. पूर्वाधार निर्माणसँगै सुरक्षित विद्यालय एवम् वातावरणीय पक्षलाई एकीकृत प्रणालीको विकास गरी संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गर्ने।

८. विद्यालयका भौतिक पुर्वाधार बालमैत्री, अपाङ्गमैत्री तथा लैङ्गिक मैत्री बनाइने छ।

९. बित्थडचिर गाउँपालिका अन्तर्गत भौतिक पूर्वाधारको आवश्यकता र मापदण्ड सहितको १० वर्षे मास्टर प्लान तयार गरी लागु गर्ने।

१०. बिद्यालयको बिभिन्न भौतिक संरचनाहरुको नियमित अनुगमन गरिनेछ।

उपलब्धी, नतिजातथा प्रमुख क्रियाकलापहरु:

उपलब्धि तथानतिजाहरु:

- एकीकृतयोजना अनुसार सुरक्षितभौतिक पूर्वाधारको विकास गरी गुणस्तरीयसिकाइ वातावरण सिर्जना भएको हुने।
- विद्यालयका भौतिक संरचना बाल मैत्री,अपाङ्गतामैत्री र सुरक्षित हुने।
- सबै विद्यालयहरूमा पर्याप्त भौतिक संरचना निर्माण भएको हुने।
- बित्थडचिर गाउँपालिका अन्तर्गत भौतिक पूर्वाधारको आवश्यकता र मापदण्ड सहितको १० वर्षे मास्टर प्लान लागु भएको हुने।
- पूर्वाधार सूचक अनुसारका विद्यालयका भौतिक पूर्वाधारहरु निर्माण भएककोहुने।

नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्यः

क्र. स.	सूचक	आधार वर्ष २०८१/८२	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१	भूकम्प प्रतिरोधी विद्यालय	आवश्यकता अनुसार गर्ने	आवश्यकता अनुसार गर्ने	आवश्यकता अनुसार गर्ने	आवश्यकता अनुसार गर्ने	आवश्यकता अनुसार गर्ने	आवश्यकता अनुसार गर्ने
२	नयाँ निर्माण गर्नु पर्ने कक्षा कोठा संख्या	आवश्यकता अनुसार गर्ने	आवश्यकता अनुसार गर्ने	आवश्यकता अनुसार गर्ने	आवश्यकता अनुसार गर्ने	आवश्यकता अनुसार गर्ने	आवश्यकता अनुसार गर्ने
३	सवलिकरण गर्नु पर्ने कक्षा कोठा संख्या	आवश्यकता अनुसार गर्ने	आवश्यकता अनुसार गर्ने	आवश्यकता अनुसार गर्ने	आवश्यकता अनुसार गर्ने	आवश्यकता अनुसार गर्ने	आवश्यकता अनुसार गर्ने
४	नयाँ निर्माण गर्नु पर्ने कक्षा कोठा संख्या	आवश्यकता अनुसार गर्ने	आवश्यकता अनुसार गर्ने	आवश्यकता अनुसार गर्ने	आवश्यकता अनुसार गर्ने	आवश्यकता अनुसार गर्ने	आवश्यकता अनुसार गर्ने

५	बाढी पहिरो लगायतका प्रकोप न्यूनीकरणका लागि कार्य गर्नुपर्ने विद्यालय संख्या	आवश्यकता अनुसार गर्ने	आवश्यकता अनुसार गर्ने	आवश्यकता अनुसार गर्ने	आवश्यकता अनुसार गर्ने	आवश्यकता अनुसार गर्ने	आवश्यकता अनुसार गर्ने

बित्थडचिर गाउँपालिका शिक्षा क्षेत्र योजना (२०८१-२०९१)

बिद्यालय भौतिक निर्माण र सुधार कार्यक्रमकालागि प्रस्तावित कार्यक्रमहरू (Proposed Activities for School Infrastructure Development and Improvement)

प्रस्तावित कार्यक्रमहरु	लगानीको अनुमान (Cost Estimates (in '000s)					Existing unit cost	Proposed unit cost	बार्षिक भौतिक लक्ष्य (Yearly Physical Target)				
	२०२४/२५ ८१/८२	२०२५/२६ ८२/८३	२०२६/२७ ८३/८४	२०२७/२८ ८४/८५	२०२८/२९ ८५/८६			२०२४/२५ ८१/८२	२०२५/२६ ८२/८३	२०२६/२७ ८३/८४	२०२७/२८ ८४/८५	२०२८/२९ ८५/८६
भूकम्पप्रभावित नभएका जिल्लाहरूका स्थानीय तहका छनौट भएका बिद्यालयहरूमा WASH सुबिधा रफर्निचर सहितको ४ कोठे ब्लकका बिद्यालय निर्माण गर्ने	10367.5	10367.5	13195	16022.5	13195		6500	2	2	2	3	2
भूकम्प प्रभावित जिल्लाहरूका स्थानीय तहका छनौट भएकाबिद्यालयहरूमध्ये कक्षा १-५ सम्म सन्चालित बिद्यालयहरूलाई रू. २००,०००/००, कक्षा६-८ सम्म सन्चालित बिद्यालयहरूलाई रू. ३००,०००/०० र माध्यमिक तह सम्म सन्चालितबिद्यालयहरूलाई रू. ५००,०००/००बिद्यालयमर्मत खर्च बापतको अनुदान दिने	2102.5	2102.5	2102.5	2102.5	1261.5		290	7	7	7	4	3
विपद् जोखिम व्यवस्थापन र resilience लचिलोपन सम्बन्धी बृहतयोजनाको कार्यान्यन गर्ने	1000	1000	1000	1000	1000		1000	1	1	1	1	1
ECED बालबालिकाहरुका लागि WASH सुबिधा सहितको छुट्टै शौचालय निर्माण गर्ने	660	990	660	660	330		200	3	5	3	3	2
बिद्यालयभौतिक निर्माण र सुधार कार्यक्रमका लागि प्रस्तावित कार्यक्रमको जम्मा बजेट (लाखमा)	14	14	17	20	16							

४.७ विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिः

४.७.१परिचयः

सूचना तथा सञ्चार प्रविधि समाजका विविध आयामहरुमा अपरिहार्य भए जस्तै शिक्षा क्षेत्रमा समेत अपरिहार्य बनि सकेको छ।शिक्षा क्षेत्रमा सुचना तथा प्रविधिको प्रयोगलाई नियाल्ने हो भने यसको प्रयोग शिक्षा क्षेत्रको व्यवस्थापकीय पक्षमा र शिक्षणसिकाइको दुवै पक्षमा भइ रहेको छ।शिक्षण सिकाइको पक्षबाट हेर्दा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको कुशल र प्रभावकारी प्रयोगलेसिकाइ सुधार गर्न सिकाइलाई सान्दर्भिक बनाउन सिकाइप्रति विद्यार्थीहरुलाई अभिप्रेरित गर्न तथा विद्यार्थीहरुले स्वअध्ययनका लागि प्रयोग भएको पाउन सकिन्छ ।व्यवस्थापकीय र प्रशासनिक पक्षबाट हेर्दा तथ्याङ्क व्यवस्थापन गर्न अनुगमन र मुल्याङ्कन गर्न तालिम सेमिनार तथा सम्मेलन आयोजना गर्न तथा शैक्षिक सुशासन कायम गर्नको लागि सुचना तथा सञ्चार प्रविधिलाई प्रयोग गरिएको छ।

शिक्षामा सुचना तथा सञ्चार प्रविधिको विकासक्रम हेर्दा शिक्षामा सुचना तथा सञ्चार प्रविधिको योजना २०१३ -२०१७ ले शिक्षामा सुचना तथा सञ्चार प्रविधिको सम्बन्धमा मार्गदर्शक सिद्वान्तहरु विकास गरेको थियो ।ती मार्गदर्शक सिद्वान्तहरु आजको सन्दर्भमा समेत उत्तिकै सान्दर्भिक रहेका छन ।उक्त गुरु योजनाले निर्धारण गरेका उद्देश्यहरुमा सबै विद्यार्थीका लागि सुचना तथा सञ्चार प्रविधिलाई आधारभुत साक्षरताका रुपमा विकास गरी डिजिटल डिभाइड कम गर्ने शिक्षामा समतामुलक पहुच पुर्याइ गुणस्तर अभिवृद्धि गर्ने र शिक्षाको सेवा प्रवाह तथा प्रणालीमा सुधार गरी सुशासनको प्रत्याभुति गर्ने रहेका थिए। यसका लागि उक्त गुरुयोजनाले पहिचान गरेका चारवटा क्षेत्रहरुमा सुचना तथा सञ्चारका लागि संरचना तयार गर्ने, मानवीय स्रोत विकास गर्ने, डिजिटल सामग्री विकास गर्ने, शैक्षिक पद्वति तथा व्यवस्थापनमा सुधार गर्ने थिए।

कोभिड १९ को महामारीले शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रभावकारी प्रयोगको आवश्यकतालाई थप पुष्टि गरेको छ ।विभिन्न प्रकारका विपद र महामारीमा पनि शिक्षण सिकाइलाई निरन्तरता दिने कार्यमा सुचना तथा सञ्चार प्रविधिले महत्वपुर्ण सहयोग गर्न सक्दछ। यस सन्दर्भमा भइरहेका क्षमताको आधारमा अनलाइन तथा अफलाइन लगायतका भर्चुअल माध्यम प्रयोग गरी सिकाइलाई निरन्तरता दिन खोजिए पनि प्रर्याप्त सक्षमता र संरचनाको अभावले सबैलाई समेट्न सकिएको छैन यस्तो अवस्थामा सबैका लागि पहुच पुग्ने गरी शिक्षामा सूचना र सञ्चार प्रविधिको विकास गर्नु चुनौतिपूर्ण कार्य रहेको छ।

४.७.२ वर्तमान अवस्थाः

यस योजनामा पनि सूचना तथा सञ्चार प्रविधिका क्रियाकलाप समावेश गरिएको छ। शिक्षा क्षेत्र योजनामा समावेश गरेका मुख्य क्रियाकलापहरुमा सिकाइमा सुचना प्रविधिको प्रयोगका लागि आवश्यक सामग्री विद्यालयलाई उपलब्ध गराउने विज्ञान,गणित र अंग्रेजी विषयमा विद्युतीय सामग्री निर्माण गर्ने पुर्वाधार विकास र शिक्षण सिकाइ सामग्री प्रदान गर्ने, नमुना विद्यालयहरुमा सुचना प्रविधिको सिकाइ केन्द्र स्थापना गर्ने, एकिकृत लेखा सफ्टवेयर कार्यान्वयन गर्ने, र एकिकृत शैक्षिक व्यवस्थापन सूचना प्रणाली विकास गर्ने रहेका थिए ।यसका अलवा प्रदेश सरकारबाट समेत शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगलाई विशेष जोड दिदै विभिन्न विद्यालयहरुमा सुविधा सम्पन्न कम्प्युटर ल्याव स्थापना गर्ने कार्य अगाडि बढाइएको छ।यसका अलवा शिक्षा तालिम केन्द्रले प्रदान गर्ने शिक्षक तालिम अहिले भर्चुअल माध्यमवाट समेत सञ्चालन गर्ने गरेको छ।

यस बित्थडचिर गाउँपालिकाले पनि विद्यालय शिक्षालाई प्रविधिमय बनाउन आवश्यक पहल विभिन्न समयमा गरेको छ। आधारभूत (कक्षा६-८) र माध्यमिक विद्यालयहरुमा कम्प्युटर ल्याव स्थापना, एक विद्यालय एक डिजिटल पुस्तकालय/ई-लाइब्रेरी विकास अवधारणा,सबै विद्यालयमा नेट-इन्टरनेटको व्यवस्थापनमा जोड दिएको छ। तथापि भौगोलिक विकटता, विद्युतको असुविधाको कारणले प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन भने गर्न सकिएको छैन।

४.७.३ चुनौती र अवसरहरुः

- सबै विद्यालयहरुमा कम्पुटर ल्याब स्थापना गर्ने |
- एक विद्यालय एक डिजिटल पुस्तकालय स्थापना गर्ने |
- सबै विद्यालयहरुमा इन्टरनेटको पहुच सुनिश्चित गर्ने |
- सुचना प्रविधि सम्बन्धि दक्ष जनशक्ति व्यवस्थापन गर्ने |
- विद्यालयहरुलाई प्रविधि मैत्री बनाउन आवश्यक बजेट व्यवस्थापन गर्ने |

४.७.४ उद्देश्यः

- सिकाइमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग गर्नु|

४.७.५ रणनीतिहरुः

- सबै विद्यालयहरुमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिका आधारभुत संरचना तथा उपकरणको व्यवस्थागरी सुरक्षित भौतिक र प्राविधिक प्रबन्ध मिलाइनेछ।
- विद्यालयमा रहेका सबै शिक्षकलाई सूचना तथा सञ्चार प्रविधि सम्वन्धी आधारभूत तालिम प्रदान गरिनेछ ।
- गाउँपालिका तथा विद्यालयवाट छनौट तथा नियुक्त गरिने शिक्षकहरुको लागि आधारभुत सूचना तथा सञ्चार प्रविधि सीप परीक्षण अनिवार्य गरिनेछ|
- पाठ्क्रम तथा पाठ्यसामग्रीहरुको डिजिटलप्रति विद्यार्थीहरुलाई सहजै उपलब्ध हुने व्यवस्था मिलाइनेछ।
- सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विकासको लागि नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारसँग आवश्यक सहकार्य र समन्य गरिनेछ।
- सबै विद्यालयहरुले **IEMIS**अन्तर्गतका कार्यहरुलाई समयमा नै समपन्न गर्ने गरी क्षमता विकास गरिनेछ।
- सबै विद्यालयहरुमा कम्प्युटर प्रयोगशाला स्थापनागरीई-पुस्तकालय सञ्चालन गरिनेछ ।

४.७.६उपलब्धी,नतिजा रक्रियाकलाप

उपलब्धीः

- विद्यालयमा सूचना तथासञ्चार प्रविधिकोपुर्वाधार विकास र विस्तारले प्रभावकारी ढंगबाट सिकाइमा सहजीकरण भएको हुनेछ ।
- सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगबाट विद्यार्थीहरुको सिकाइ उपलब्धिमा सुधार आएको हुनेछ ।
- विभिन्न कक्षा तथा विषयका लागि अन्तर्क्रियात्मक डिजिटल सामग्रीमा विद्यार्थीकोसहज पहुँच हुने।
- सबै विद्यालयहरुले सिकाइ तथा व्यवस्थापकीय कार्यमा सूचना र सञ्चार प्रविधिको प्रयोग गरेका हुने ।
- सूचना प्रविधिमा आधारित शिक्षक सहायता प्रणालीको विकास तथा सञ्चालन हुने ।
- डिजिटल डिभाइड कम गर्दै विभिन्न किसिमका अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरु लगायत सबैको सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमापहुँच पुगेको हुने|
- शिक्षाको समग्र व्यवस्थापनमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग भएको हुने ।
- सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमा आधारित एकिकृत शैक्षिक सूचना तथा व्यवस्थापन प्रणाली (IEMIS) सम्बन्धी कार्य विद्यालयहरु स्वयमले समयमा नै सम्पन्न गरेको हुने ।
- सुचना प्रविधिको प्रयोगले विद्यालयको व्यवस्थापन र सुशासनमा सुधार आउने ।
- अनुगमन मुल्याङ्कनतथा प्रतिवेदन प्रणालीमा सुधार भई लागत, जनशक्ति र समयको बचत हुने।

नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.स.	सूचक	आधार वर्ष २०८१/८२	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१	इन्टरनेट जडान भएका विद्यालयको संख्या	१२	१२	१२	४	२	३
२	शिक्षण सिकाई क्रियाकलापमा कम्प्युटर लगायतको प्रविधिको उपयोग भएका विद्यालय संख्या	५	५	आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने	आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने	आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने	आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने
३	मुख्य विषयमा डिजिटल पाठ्य सामाग्री प्रयोग गर्ने विद्यालय संख्या	२	२	आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने	आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने	आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने	आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने

४	व्यावाथापकिय कार्यमा सुचना तथा संचार प्रविधिको प्रयोग गर्ने विद्यालय संख्या	२५	२५	४	२	२	
५	विद्युत्त पहुच पुगेका विद्यालय संख्या	**१२**	**१२**	आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने	आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने	आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने	आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने

प्रमुख क्रियाकलापहरु तथा लक्ष्य

क्रस	मुख्य क्रियाकलाप	एकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्षे)						भौतिक लक्ष्य (	अनुमानित बजेट (	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा	१० वर्ष		
१	कम्प्युटर पहुँच नभएका विद्यालयहरुमा कम्प्युटर पहुँच विस्तार	वटा	१	३	३	३	३	१३	३३	१०००००० लाख	
२	आधारभूत विद्यालयहरु तथा सबै माध्यमिक विद्यालयहरुमा कम्प्युटर ल्याव स्थापना गर्ने।		१	१	१	१	१	१	१३	८४५९	
३	पाठ्यक्रम तथा पाठ्य सामग्रीका डिजिटल प्रति तथा अन्तरक्रियात्मक डिजिटल सामग्रीहरु सबैलाई सहज रुपमा उपलब्ध गराउने।	वटा	१	१	१	१	१	५	१०	४ लाख	
४	सबै विद्यालयहरुले स्वयं IEMIS सम्बन्धी कार्य गर्न सक्ने गरि आवश्यक तालिम सञ्चालन गर्ने।		१	१	१	1	१	१		२ लाख	
५	गाउँपालिका स्तरमा नमूना ICT ल्यावको स्थापना	वटा	२	५	५	५	१०	५	१	२० लाख	

परिच्छेद ५
अन्य उपक्षेत्रहरु

५.१ छात्रवृत्ति
५.१.१ परिचय
विद्यालय शिक्षामा विद्यार्थीहरूको सहभागिता वृद्धि गरी सिकाइलाई निरन्तरता दिन तथा विद्यालय बाहिर रहेका, आर्थिक, सामाजिक रुपले पिछडिएका वर्गलाई विद्यालय शिक्षामा पहुँच पुऱ्याउन अगाडि सारिएको उत्प्रेणामूलक कार्य नै छात्रवृत्ति हो । जसको सहयोगले लक्षित समुदाय अर्थात गरिब, सुविधा बिहीन, अपाङ्गतथा कठिन परिस्थितिमा रहेका बालबालिकाहरूलाई विद्यालयमा टिकाइ राख्न मद्दत गर्दछ। छात्रवृत्ति लगायत विद्यार्थीलाई प्रदान गरिने सहयोगले न्यून आय भएका परिवार, सुविधा बिहीन तथा कठीन परिस्थितिमा रहेका बालबालिकाहरूलाई विद्यालय शिक्षामा पहुँच तथा सहभागिताका लागि सहयोग गरी समता तथा समावेशिताको अवस्था सुधारमा योगदान गर्दछ । यस्तो सहयोगले आर्थिक अभावका कारणले विद्यालय पोशाक, स्टेशनरी लगायतका सामग्रीहरू, दिवा खाजा आदि उपलब्ध हुन नसकी विद्यालयमा हुने अनुपस्थिति दर तथा बिचैमा विद्यालय छाड्ने दर घटाउन सहयोग गर्दछ । यसबाट सबै बालबालिकालाई विद्यालय तहको शिक्षामा पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित गर्न र आधारभूत तहसम्म अनिवार्य शिक्षा कार्यान्वयनमा सहयोग पुग्दछ । यसबाट विद्यालयमा विद्यार्थीको उपस्थिति दर र सक्रिय सिकाइ सहभागितामा वृद्धि भइ सिकाइ उपलब्धि दर तथा शिक्षाको गुणस्तर सुधारमा महत्त्वपूर्ण योगदान पुग्दछ ।विद्यालय शिक्षामा सबैको पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित गर्नका लागि प्रदान गरिने छात्रवृत्ति तथा प्रोत्साहन मूलतः गरिबी केन्द्रित हुन आवश्यक छ। यस प्रावधानले सुविधा विहीन तथा कठिन परिस्थितिमा रहेका बालबालिकाहरूलाई पनि समेट्न सक्छ ।

५.१.२ वर्तमान अवस्थाः
नेपाल सरकारले सामुदायिक विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूका लागि दलित र छात्रा छात्रवृत्तिहरू प्रदान गर्दै आइरहेको गाउँपालिका अन्तर्गत आधारभुत तह कक्षा १-८ सम्म जम्मा १५५७ जनाले छात्रा छात्रवृत्ति र ८१६ जनाले दलित छात्रवृत्ती शैक्षिक सत्र २०८० मा सुविधा लिएका छन् ।

५.१.३ अवसर र चुनौतीहरूः
१. गैर आवासिय छात्रवृत्ति तथा बिपन्न लिक्षित छात्रवृतिको ब्यास्थापन गर्नु ।
२. विद्यार्थीको आर्थिक अवस्था अनुसार छात्रवृतिको ब्यवस्था गर्नु ।
३. छात्रवृत्ति वितरण र यसको प्रभावकारिताको अनुगमन र मूल्याङ्कनलाई प्रभावकारी बनाउनु ।
४. छात्रवृत्ति सहित सामुदायिक आवासीय विद्यालय व्यवस्थापन गर्नु ।
५. Online मा आधारित छात्रवृत्ती सम्बन्धी कार्य गर्न इन्टरनेटको व्यवस्था गर्नु ।

५.१.४ उद्देश्यः
१. विद्यालय तहको छात्रवृत्ति वितरणलाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गरी बालबालिकाहरूको सहभागिता तथा सिकाइमा सुधार ल्याउनु
२. प्राविधिक तथा व्यवशायिक शिक्षामा वालवालिकाको पहुच सुनिश्चित गर्नु ।

५.१.५ रणनीतिहरूः
१. लक्षित वर्ग पहिचान गरी छात्रवृत्ति वितरण गरिने छ ।
२. स्थानीय तहबाट कक्षा १० उत्तीर्ण गर्ने उत्कृष्ट तथा बिपन्न विद्यार्थी पहिचान गरी निःशुल्क प्राविधिक तथा उच्च शिक्षाको अवसर प्रदान गरिनेछ ।
३. निःशुल्क प्राविधिक उच्चशिक्षा अध्ययनको अवसर पाएका विद्यार्थीलाई अध्ययन पश्चात ५ वर्ष आफ्नो क्षेत्रमा रोजगारीको अवसर प्रदान गरिने छ ।

४. उपलब्धि तथा नतिजा

५. आवासिय विद्यालय सम्बन्धी कार्यविधि निर्माण गरि कार्यान्वयन गरिने छ।

५.१.६ उपलब्धि, नतिजा, मुख्य क्रियाकलाप तथा लक्ष्यहरु

- आर्थिक अभावमा रहेका बालबालिकाहरूलाई समेत शिक्षाको अवसर प्राप्त हुने।
- लक्षित वर्ग पहिचान गरी एकीकृत छात्रवृत्ति वितरण प्रणालीको विकास र कार्यान्वयन हुने।
- प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षामा विपन्न वर्गको पहुच सुनिश्चितहुने।

प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्यहरु

क्र.स.	मुख्य क्रियाकलापहरु	एकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्षे)						भौतिक लक्ष्य (५ वर्षे)	अनुमानित बजेट (हजारमा)	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा	१० वर्ष		
२	विद्यालय तहका बालबालिकाको सिकाइ प्रोत्साहन कार्यक्रम पहिचान र कार्यान्वयन	निरन्तर	१	१	१	१	१	५	१०		
३	माध्यमिक तहमा उच्च अंक ल्याउन सफल विद्यार्थीलाई उच्च शिक्षा अध्ययनका लागि छात्रवृत्ती कार्यक्रम	निरन्तर	१	१	१	१	१	५	१०		
४	विपन्न लक्षित छात्रवृत्ती कार्यक्रम प्रभावकारी बनाउन विद्यालयलाई अभिमुखीकरण	निरन्तर									

५.२ उच्चशिक्षा

५.२.१ वर्तमान अवस्था (Current Situation)

माध्यमिक शिक्षाको प्राप्ति पश्चात उच्च शिक्षाको शैक्षिक संरचनाको ढोका खुल्ने उच्च शिक्षालाई पनि यस योजनामा समेट्नु पर्ने आवश्यकता भएको हो। उच्च शिक्षाको व्यवस्थापन र प्रबन्धका लागि स्थानीय तहले आर्थिक, भौतिक, व्यवस्थापकीय लगायत सबै पक्ष र क्षेत्रमा काम गर्दै आएकोले उच्च शिक्षाको व्यवस्थापनलाई शिक्षा क्षेत्र योजनाको अन्य उपक्षेत्रको रुपमा लिइएको छ। उच्च शिक्षालाई राष्ट्रको निम्ति विभिन्न क्षेत्रमा योगदान दिन सक्ने उच्च स्तरीय दक्ष र समालोचक, सिर्जनशील, अनुसन्धान मूलक तथा विचार दिन सक्ने जनशक्ति उत्पादन गर्ने शिक्षाको रुपमा लिइन्छ। आजको विज्ञान र प्रविधिको युगमा अत्याधुनिक प्रविधिको उपयोगगरी दिगोविकासका लक्ष्यलाई हासिल गर्दै योग्य जनशक्ति उत्पादनका लागि प्राज्ञिक उत्कृष्टताको केन्द्र निर्माण गर्ने उच्च शिक्षाको खास मर्म हो। एकातिर उच्च शिक्षालाई गुणस्तरीय बनाई समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्नु र आधुनिक ज्ञान, विज्ञान, कला, सीप एवम् प्रविधिमा दक्ष, प्रतिस्पर्धी जनशक्ति तयार गर्न यस तहको शिक्षाको समय सापेक्ष रूपमा विकास र विस्तार गर्नु आवश्यक छ भने अर्कोतिर देशको उच्च शिक्षालाई माध्यमिक शिक्षाको जगमा विकास गर्नु पर्ने अपरिहार्यता त्यत्ति नै जरुरी छ। देशको आर्थिक तथा सामाजिक परिवर्तनका लागि आवश्यक पर्ने स्वस्थ, प्रतिस्पर्धी, नवप्रवर्तनात्मक, स्वावलम्बी, रोजगारन्मुख तथा मूल्य उन्मुख उच्च तहको जनशक्ति उत्पादन गर्नु यो तहको शिक्षाको प्रमुख ध्येय हो। लागत आपुरण, निजी क्षेत्रको लगानी, सामुदायिक सहभागिता, मागमा आधारित कार्यक्रम सञ्चालन र विश्वविद्यालयबाट आयस्रोतको परिचालन जस्ता नमुना विकास गर्नका लागी तीनै तहका सरकारहरू, समुदाय र निजी क्षेत्रलाई समेत उच्च शिक्षा विकास साझेदारका रूपमा सहभागी हुने अवसर खुला गरिनु पर्दछ।

विभिन्न विश्व विद्यालयबाट आंगिक र सम्बन्धन प्राप्त क्याम्पसहरुले उच्च शिक्षा प्रदान गर्दै आइरहेका छन्। यस पालिका अन्तरगत त्रिभुवन विश्वविद्यालयबाट सम्बन्धन प्राप्त एक मात्र सुनकुडा क्याम्पसमा शिक्षा शास्त्र संकाय अन्तर्गतका अग्रेजी स्वास्थ्य जस्ता नेपाली जनसंख्या

विषयमा स्नातक तहको अध्यापन गराइन्छ। यस क्याम्पसले मानविकी र वाणिज्य शास्त्र पनि सञ्चालन गरेको छ। यस दुर्गम क्षेत्रमा स्थानीय स्तरमा सबैको पहुँच पुग्ने गरि सर्वसुलव ढंगबाट उच्च शिक्षा प्रदान गर्न वित्थडचिर गाउँपालिकाका जनसमुदाय, नागरिक समाज राजनैतिक दल लगाएत बित्थडचिर वासीको अथक प्रयास बाट वि. स.२०६४ सालमा यस क्याम्पसको स्थापना भएको हो।

उच्च शिक्षाका समस्याहरू:

१. पाठ्यक्रम र शिक्षण विधिहरूको कार्यान्वयनको समस्या।
२. शैक्षिक सामग्री, पुस्तकालय, र प्राविधिक उपकरणहरूको कमी।
३. दक्ष शिक्षक र कर्मचारीहरूको कमीले अध्ययनमा अवरोध।
४. शैक्षिक शुल्क, साधनर अन्य खर्चहरूको चाप।
५. आवश्यक सुविधाहरू जस्तै इन्टरनेट, प्रयोगशाला रअन्य आधारभूत संरचनाको कमी।
६. आधुनिक प्रविधिको प्रयोगमा कमी र यसको प्रभावको बारेमा ज्ञानको अभाव।
७. विद्यार्थीहरूलाई सही करियरको मार्गदर्शन र अवसरहरूको कमी।
८. आर्थिक रूपमा कमजोर विद्यार्थीहरूको लागि छात्रवृत्तिको कमी।
९. स्थानीय समुदायको शिक्षा र विकासका लागि सक्रिय सहभागितामा कमी।
१०. जातीय र आर्थिक भेदभावका कारण शिक्षामा असमानता।
११. विद्यार्थीहरुमा सिकाई प्रति जागरुकताको कमि।
१२. कार्यरत शिक्षकहरुको भविस्यको अनिश्चितता।
१३. आंगिक क्याम्पसको रुपमा विकास नहुनु।
१४. प्राविधिक उच्च शिक्षाको अभाव।

उच्च शिक्षाकाचुनौतीहरु:

१. उच्च शिक्षामा गाउँपालिका भित्रका आर्थिक रूपले विपन्न र भौगोलिक रूपमा पिछडिएका माध्यमिक तह पूरा गरेका विद्यार्थीहरुको सहभागिता गराउनु।
२. प्राविधिक उच्च शिक्षामा जेहेन्दार तथा आर्थिक रुपले विपन्न विद्यार्थीहरुको पहुँचमा बृद्धि गर्नु।
३. माध्यमिक शिक्षाको उच्च शिक्षासँग सम्बन्ध कायम राख्नु।
४. सेवा क्षेत्र भौगोलिक रुपले विकट हुनु।
५. कमजोर भौतिक पूर्वाधार आर्थिक लगानीको सुनिश्चितता गर्नु।
६. दक्ष र योग्य जनशक्तिको अभावमा गुणस्तरीय तथा प्राविधिक उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने संस्थाको विकास गर्नु।
७. उच्च शिक्षालाई व्यावसायिक, व्यावहारिक र जीवनोपयोगी बनाई शैक्षिक बेरोजगारी न्यूनिकरण गर्नु।
८. उच्च शिक्षा प्राप्त गरेका जनशक्तिहरूलाई स्थानीय तहमा नै रोजगार सिर्जना गर्नु ।
९. समुदाय तथा जनताको आर्थिक अवस्था कमजोर हुनु।

उच्च शिक्षाकाअवसरहरु:

१. स्थानीय स्रोतको उपयोग: स्थानीय ज्ञान, परम्परा र संस्कृतिको समावेश गरेर शिक्षा प्रदान गर्ने अवसर।
२. व्यावसायिक तालिम: स्थानीय उद्योग र व्यवसायका आवश्यकता अनुसार व्यावसायिक तालिम कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने मौका।
३. संशोधन र नवप्रवर्तन: नयाँ शिक्षण विधि र पाठ्यक्रमको विकासमा प्रयोग गर्ने।
४. शिक्षा र स्वास्थ्य कार्यक्रम: सामुदायिक स्वास्थ्य र शिक्षा सँग सम्बन्धित कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने।
५. साझेदारी र सहयोग: विभिन्न संघसंस्था र सरकारी निकायसँग सहकार्य गरेर अनुदान र सहायता प्राप्त गर्ने अवसर।
६. सामाजिक र सांस्कृतिक गतिविधिहरू: विभिन्न सामाजिक र सांस्कृतिक गतिविधिहरूको आयोजना गरेर विद्यार्थी र समुदायलाई संलग्न गर्ने।
७. अन्तर्राष्ट्रिय सहयोग:अन्तर्राष्ट्रिय शैक्षिक संस्थासँग सहकार्य गरेर ज्ञान र संसाधनको आदानप्रदान गर्ने अवसर।

८. गाउँपालिकाका सबै सरोकारवाला, राजनीतिक दल तथा जन प्रतिनिधिहरूमा यस पालिकाको उच्च शिक्षाको प्रभावकारी सञ्चालन तथा व्यवस्थापनमा एक मत रहनु।
९. विश्व विद्यालय अनुदान बाट नियमित रुपमा अनुदान रकम र अन्य सहयोग प्राप्त गर्नु।
१०. प्रदेश सरकारले उच्च शिक्षा लाई प्राथमिकतामा राख्नु।

५.२उच्च शिक्षाका उद्देश्यहरुः

१. पहुँचर गुणस्तर अभिवृद्धि गरी उच्च शिक्षालाई वैज्ञानिक, नवप्रर्वतनात्मक, अनुसन्धानात्मक, प्रविधिमैत्री र रोजगार मूलक बनाउदै ज्ञानमा आधारित अर्थतन्त्र निर्माण गर्न सहयोग गर्नु।
२. उच्च शिक्षालाई सामाजिक र आर्थिक रूपान्तरणको लागि विज्ञान र प्रविधिप्रति अभिप्रेरित प्राविधिक, व्यावसायिक र उद्यमशील, प्रतिस्पर्धी, रोजगारमूलक र उत्पादनमुखी मानव संशाधन विकास गर्नु।
३. उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाको विकास सञ्चालन, व्यवस्थापन र विकास गर्नु।

५.३उच्च शिक्षा कारणनीतिहरुः

१. गाउँपालिका भित्र सञ्चालनमा रहेको उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाको स्थापना, सञ्चालन, नियमन र व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउन सङ्घ र प्रदेश सरकारसँग समन्वय गरी आवश्यक कानूनी तथा संस्थागत संयन्त्रको निर्माण गर्न सहजीकरण गरिनेछ।
२. गाउँपालिकामा सञ्चालनमा रहेका उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थामा समतामूलक पहुँच र गुणस्तर अभिवृद्धि गरी उच्च शिक्षालाई प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षाको मार्गमा लैजान सहयोग र सहजीकरण गरिनेछ।
३. गाउँपालिकामा रहेका उच्चतहको शिक्षा प्रदायक संस्थाहरुको विस्तार, सवलीकरण, गुणस्तर विकास गर्न सहयोग गरिनेछ।
४. गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने विपन्न,महिला, युवा, अल्पसङ्ख्यक, लोपोन्मुख, पिछडिएका वर्ग, क्षेत्र, समुदाय र जनजातिहरूलाई निश्चितमा पदण्डका आधारमा उच्चतहको प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा अध्ययन, अनुसन्धानका अवस र सिर्जना गरिनेछ।
५. ज्ञानमा आधारित अर्थतन्त्रमा टेवापुर्याउन सक्ने जनशक्ति उत्पादन गर्न तथा रोगजार प्रवर्द्धन गर्न नविनतम खोज र अनुसन्धानमा आधारित उच्च शिक्षाको विकास गर्न आवश्यक सहयोग गरिने छ।
६. विपत् महामारी र सङ्कटको समयमा समेत शैक्षिक गतिविधिहरूलाई निरन्तरता प्रदान गर्नका लागि आवश्यक पर्नेप्रणाली स्थापना गर्न सहयोग, समन्वय र सहजीकरण गरिनेछ।
७. उच्च तहको प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षाको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गरिने छ।
८. शिक्षाको महत्व र आवश्यकता बारेमा जनचेतना जागाइ समुदायलाईप्रोत्साहित गरिने छ।

५.८ अपेक्षितउपलब्धि (expected outcomes)

उपलब्धिहरु(outcomes)

१. उच्च शिक्षामा सवैको पहुँच सुनिश्चित भई समातामूलक सहभागिता सान्दर्भिकता र गुणास्तरमा सुधार हुने उच्च शिक्षा र विद्यालय शिक्षाबीच लम्बीय सम्बन्ध स्थापित हुने।
२. गाउँपालिकामा सञ्चालित उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाबाट सञ्चालन हुने उच्च शिक्षाका कार्यक्रमहरूमा समयानुकूल सुधार र स्तरोन्नति भएको हुने।
३. गाउँपालिकामा उपलब्ध जल, जमिन, जङ्गल, जडिबुटी र जैविक विविधता, पर्यावरण, मौलिक कला संस्कति र सभ्यताको अध्ययन, अध्यापन र अनुसन्धान सुरुवात भएको हुने।

४. उच्च शिक्षालाई व्यावसायिक, व्यावहारिक र जीवनोपयोगी बनाई उत्पादन र आर्थिक उपार्जनसँग जोडेर स्वःरोजगारी सिर्जना र आत्मनिर्भर प्राविधिक र व्यावसायिक जनशक्ति उत्पादन भएका हुने ।

५. उच्चशिक्षालाई उद्यम र व्यवसायसँग जोडेर जनताको आर्थिक समृद्धि र विकासको साधक प्राविधिक र व्यावसायिक जनशक्ति उत्पादन गर्न एक बहुप्राविधिक शिक्षालय स्थापना तथा सञ्चालन गरिएको हुने ।

६. विपत् महामारीको समयमा समेत शैक्षिक गतिविधिहरूलाई निरन्तरता प्रदान गर्नका लागि आवश्यक पर्ने प्रणाली स्थापना भएको हुने ।

७. क्याम्पसको सञ्चालन तथा व्यवस्थापनलाई नतिजा मूलक बनाउनका लागि लगानीमा अभिवृद्धि भएको हुने ।

८. उच्चतहको प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षाको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्न दिगो लगानी सुनिश्चित भएको हुने ।

९. उच्च प्राविधिक जनशक्तिको रुपमा समाजका सबै वर्गका नागरिकहरुको प्रतिनिधी मूलक सहभागिता हुने ।

१०. **५.९ प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य (Major Activities and Target)**

क्र.सं	प्रमुखक्रियाकलापहरू	इकाइ	भौतिक लक्ष्य ५ वर्ष						भौतिक लक्ष्य (१०) वर्ष)	जिम्मेवार पक्ष्
			१	२	३	४	५	जम्मा		
१	क्याम्पसको न्युनतम पूर्वाधार विकासएवं भौतिक सुधारमा सहयोग गर्ने	पटक	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	गाउँपालिकार क्याम्पस
२.	क्याम्पसमा आधारित अनुसन्धान केन्द्रकोस्थापना गर्न आवश्यक सहयोग गरिने	पटक	०	१.	०	०	०	१.	१.	गाउँपालिका
३.	स्वयम सेवक शिक्षक व्यवस्थापन	जना	आवश्यकता	आवश्यकता	आवश्यकता	आवश्यकता	आवश्यकता	आवश्यकता	आवश्यकता अनुसार	क्याम्पस संग समन्वय गरेर
४	इ-पुस्तकालयको स्थापना	संख्या	०	१	०	१	१	३	३	गाउँपालिका
५	उच्च शिक्षामा छात्रवृत्ति	जना	१	१	१	१	१	५	१०	गाउँपालिका क्याम्पस

परिच्छेद ६

६.१ विद्यालय सुशासन तथा व्यवस्थापन

६.१.१ परिचय

शिक्षा पद्धतिमा निर्णय तथासो को कार्यान्वयनको समग्र प्रक्रियाले शासकीय प्रबन्ध (governance) लाई जनाउँदछ । यसमा संरचना तथा प्रक्रिया दुवै पर्दछन् । विद्यालय क्षेत्रको योजनाका सन्दर्भमा शासकीय प्रबन्ध अन्तर्गत योजनाको प्रभावकारी ढङ्गले कुशलतापूर्वक कार्यान्वयन गरी बालबालिकाको सहभागिता र सिकाइमा सुधार गर्न आवश्यक संरचना, भूमिका तथा कार्य प्रक्रिया समावेश हुन्छन् । यस्ता संरचना तथा कार्य प्रक्रियाहरुले सहभागिता तथा सहमतिमा निर्णय गर्नु तथा निर्णय कार्यान्वियन गर्नु, निश्चित दृष्टिकोण वा उदेश्यमा आधारित हुनु, कार्यसम्पादनमा प्राथमिकता दिई उत्तरदायी हुन, कार्यसम्पादनमा प्रभावकारिता तथा कार्यकुशलता कायम गर्न, विद्यार्थीको सिकाइप्रति जवाफदेही पारदर्शी हुनु र विधिको सर्वोच्चता तथा समतालाई प्रोत्साहन गरी सुशासन (good governance) को प्रत्याभूति गर्नुपर्दछ । शिक्षामा तीनै तहका सरकार, विद्यालय तथा समुदाय, गैरसरकारी निकाय तथा विकास साझेदारीहरुको भूमिका रहने भएकाले भूमिकाअनुसार सुशासन कायम गर्न यी सबैको योगदान रहन्छ ।

शिक्षा क्षेत्रको यस योजनाको कार्यान्वयनका लागि आवश्यक संस्थागत संरचनासहित क्षमता विकास, योजना कार्यान्वयनको जिम्मेवारी सहितको प्रबन्ध र उपयुक्त अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली स्थापित गर्नु पर्दछ । सुशासन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी उल्लिखित तीन पक्षहरुको उचित व्यवस्थापनका लागि योजनाका उदेश्य, अपेक्षित नतिजा र कार्यक्रमको स्वरूप संवैधानिक प्रावधानअनुसारको संघीय संरचनामा विभिन्न तहका सरकारको दायित्व तथा ज्ञान, प्रविधि, मूल्य-मान्यता र दृष्टिकोणमा आएको परिर्वतनलाई विचार गर्नु पर्दछ । नेपालको संविधानमा संघ, प्रदेश र स्थानीय तह गरी तीन तहका सरकारका एकल र साझा अधिकारका सूचिसहित शिक्षाको शासकीय प्रबन्ध तथा व्यवस्थापन हुने व्यवस्था भएको छ । त्यसैगरी योजना कार्यान्वयन तथा व्यवस्थापनमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग, समता र समावेशिताको प्रवर्धन, नतिजा प्रतिको जिम्मेवारी र उत्तरदायित्वजस्ता पक्षहरुलाई प्राथमिकता दिनु पर्दछ ।

यस परिच्छेदमा सुशासन प्रवर्धन गरी शिक्षा क्षेत्रको यस योजनाको कार्यान्वयनबाट अपेक्षित नतिजा हासिल गर्नका लागि आवश्यक संस्थागत संरचना, क्षमता विकास, योजना कार्यान्वयनको समग्र व्यवस्था र अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा प्रतिवेदन प्रणालीका सम्बन्धमा वर्तमान अवस्थाको समीक्षा गरिएको छ । वर्तमान अवस्थाको समीक्षाका आधारमा यस योजानाका अपेक्षित नतिजा प्राप्तिका लागि प्रस्तावित कार्यक्रमहरुको कुशल तथा प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नका लागि आवश्यक संस्थागत संरचना, क्षमता विकास, योजना कार्यान्वयनको समग्र व्यवस्था र अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा प्रतिवेदन प्रणाली स्थापित गर्नु आवश्यक देखिन्छ ।

६.१.२ संस्थागत क्षमता विकास:

वर्तमान अवस्था

बित्थडचिर गाउँपालिकाको शैक्षिक सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी र व्यवस्थित रुपमा अगाडि बढाउन दक्ष रसक्षम जनशक्तिका साथै स्रोत साधनको आवश्यकता पर्दछ ।जनशक्तिको उचित व्यवस्थापन र संगठनात्मक सुदृढीकरणले संस्थाको कार्य सम्पादनमा वृद्धि हुने गर्दछ । वर्तमान बदलिँदो परिवेशअनुसार शासकीय संरचना, प्रक्रिया र क्षमता सुधार गरिएमा मात्र शैक्षिक गतिविधि प्रभावकारी भई सुशासन कायम हुने भएकाले संघीय संरचना अनुसार तीन तहको सरकारका अधिकार तथा दायित्व शिक्षामा भएको संङ्ख्यात्मक विस्तार, ज्ञान, विज्ञान, प्रविधि र सञ्चारमा भएको विकास, सामाजिक चेतनामा आएको परिर्वतन लगायतका पक्षहरुलाई समेत विचार गरेर संस्थागत संरचना र क्षमता विकास गरी सुशासन प्रवर्धन गर्नु आवश्यक छ ।वर्तमान अवस्थामा बित्थडचिर गाउँपालिका भरिका ३३ वटै विद्यालयहरूमा शिक्षा क्षेत्रको व्यवस्थापन गर्नका लागि गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालयमा शिक्षा, युवा तथा खेलकूद शाखा रहेको छ ।शिक्षा शाखामा शिक्षा प्रशासन,शिक्षा सेवाका अधिकृतस्तर तहको एक जना र शिक्षा प्रशासन शिक्षा सेवासहायक स्तर पाँचौ तहको एक जना गरी जम्मा २ जनाको दरबन्दी रहेको छ।शिक्षासम्बन्धी समष्टिगत नीति निर्धारण, शिक्षा सम्बन्धी मापदण्ड र स्तर निर्धारण, पालिकास्तरीय योजनाको विकास, अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि विद्यालय, गाउँ शिक्षा समिति र गाउँपालिका बीच समन्वय स्थापित गरी अवश्यक सहजीकरण गर्नु शिक्षा शाखाको प्रमुख दायित्व रहेको छ ।विद्यालय शिक्षाको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्नका लागि संघीय, प्रादेशिक र स्थानीय तहमा ऐन तथा नियमावलीहरुको निर्माण तथा परिमार्जन नभएकोले कार्यान्वयनमा जटिलता सिर्जना भएको छ । विशेष गरी संघीय शिक्षा ऐन जारी हुन नसकेको कारणले प्रदेश र स्थानीय कानुनहरु विकास हुन बाधा भई शैक्षिक गतिविधि व्यवस्थित रुपमा सञ्चालन गर्न नसकेको कुराहरु सत्य सावित नै छ।

६.१.३ अवसर तथा चुनौतीहरू:

१. शैक्षिक व्यवस्थापनमा संलग्न जनशक्तिको क्षमता विकास गर्ने,
२. विद्यालयका समग्र गतिविधिहरूलाई पारदर्शी, जवाफदेही र उत्तरदायी बनाउने,
३. शैक्षिक सुशासनकालागी दिगो स्रोत व्यवस्थापन गर्ने।

६.१.४ उद्देश्यहरु:

१. सुशासनाकोलागि दक्ष जनशक्तिको व्यवस्थापन गर्नु।
२. सुशासनाको लागि पेशागत तथा संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गर्नु।
३. आवश्यक स्रोत साधनको उचित व्यवस्थापन गर्नु।
४. शैक्षिक तथा प्रशासनिक जवाफदेहिता अभिबृद्दी गरी शैक्षिक शुसासनकायम गर्नु।

६.१.५ रणनीतिहरू:

१. स्थानीयतहमा शिक्षाको व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउन आवश्यक नीति तर्जुमा गरिने छ।
२. संस्थागत संरचना अनुसार जनशक्ति व्यवस्थापन गरिने छ।
३. कार्यरत जनशक्तिको क्षमता विकास गरिने छ।
४. प्रधानाध्यापक,विद्यालय व्यवस्थापन समिति अक्ष्यक्षलाई थप जिम्मेवार बनाइ क्षमता विकास गरिने छ।
५. कार्यक्रमको प्रभावकारी ढंगबाट कार्यान्वयन गर्नका लागि आवश्यक स्रोत साधनको व्यवस्थापन गरिने छ।
६. विद्यालय प्रशासन, शिक्षक, विद्यार्थी र अभिभावकहरु विच निरन्तर समन्वय र सम्बन्ध स्थापितगरिनेछ।

६.१.६उपलब्धी, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप

उपलब्धीहरु:

१. शिक्षा क्षेत्रमा आवश्यक पर्ने जनशक्तिको व्यवस्थापन भएको हुनेछ।
२. शिक्षा क्षेत्रमा कार्यरथ जनशक्तीको क्षमता अभिवृद्धि भइ जवाफदेहिता, उत्तरदायित्व र जिम्मेवारीमा वृद्धि भएको हुनेछ।
३. आवश्यक स्रोत साधनको व्यवस्थापन भई प्रभावकारी रुपमा कार्यसम्पादन भएको हुनेछ।
४. शिक्षाका सबै निकाय तथा विद्यालयमा सुशासन प्रवर्धन भइ बालबालिकाको सिकाइप्रति उत्तरदायी प्रणालीको विकास हुनेछ

प्रमुख नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्यहरु:

क्र.स.	सूचक	आधार वर्ष २०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१	माध्यमिक विद्यालयमा नेतृत्व तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी तालीम प्राप्त प्रधानाध्यापक संख्या	३	२	१	०	०
२	आधारभूततहको विद्यालयमा नेतृत्व विकास तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी तालीम प्राप्त प्रधानाध्यापक संख्या	१५	५	३	२	२
३	लेखा परीक्षण तथा सामाजिक परीक्षण सम्पन्न गर्ने विद्यालय संख्या	३३	३३	३३	३३	३३
४	विद्यालय व्यवस्थापन समिति भएका विद्यालय संख्या	३३	३३	३३	३३	३३
५	प्रचलित कानूनमा व्यवस्था भए बमोजिम प्रधानाध्यापक नियुक्तगर्ने माध्यमिक विद्यालय संख्या	६	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर

प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्यहरु:

क्रस	मुख्य क्रियाकलापहरु	एकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्षे)						भौतिक लक्ष्य (५ वर्षे)	अनुमानित बजेट (हजारमा)	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा	१० वर्ष		
१	माध्यमिक विद्यालयहरुमा सूचना अधिकारीको व्यवस्था	जना	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	६	६	१०५	
२	सामाजिक परीक्षण	विद्यालय	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	३३	३३	२३३	
३	वार्षिक सार्वजनिक सुनुवाइ	विद्यालय	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	१६५	१६५	निःशुल्क	
४	प्रअ तथा शिक्षक कार्यसम्पादन सम्झौता	पटक	१	१	१	१	१	५	५	निःशुल्क	
५	प्रअ तथा विव्यस/शिअसं व्यवस्थापकीय तालिम	जना	०	१३२	०	०	०	१३२	२६४	२६५	
६	लेखा व्यवस्थापनमा विद्युतीय प्रणालीको विकास	वटा	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	३३	३३	निःशुल्क	
७	विद्यालय पदाधिकारी,शिक्षक विद्यार्थी, आचार संहिता निर्माण	पटक	१	१	१	१	१	५	५	निःशुल्क	
८	विद्यालय सहयोगका लागि पूर्व विद्यार्थी समाज गठन	वटा	०	०	३३	०	०	३३	३३	निःशुल्क	
९	वार्षिक विद्यालय कार्यसम्पादन परीक्षण कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	निःशुल्क	
१४	कार्यसम्पादन करार गरी सबैलाई नतिजाप्रति जिम्मेवार बनाउने।	निरन्तर	१	१	१	१	१	५	१०	निःशुल्क	
15	प्रतिवेदन तथा तथ्याङ्क प्रणालीको सुदृढीकरण	निरन्तर	१	१	१	१	१	५	१०	४६६	
16	शिक्षक तथा समग्र विद्यालय शिक्षा प्रणालीलाई सिकाइप्रति उत्तरदायी बनाउने पद्धति विकास गरी कार्यान्वयन गर्ने	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	३३	३३	निःशुल्क	
१७	अनौपचारिक शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइ सम्बन्धी संयन्त्रको विकास	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	३३३	
१८	विद्यालय स्वास्थ्य तथा पोषण,सरसफाइ तथा स्वच्छता विपद तथा महामारी सम्बन्धी सेवा तथा समन्वयका लागि संयन्त्रको विकास गर्ने।	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	४६५	

६.२ स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध

६.२.१ परिचय

योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध अन्तर्गत वार्षिक योजना तथा बजेट तर्जुमा, क्रियाकलाप निर्धारण तथा कार्यान्वयन, वित्तीय व्यवस्थापन तथा अनुगमन र मूल्याङ्कन लगायत कार्यान्वयनका लागि आवश्यक संरचना, जनशक्ति, प्रक्रिया र जिम्मेवारी तथा उत्तरदायित्वहरू पर्दछन् । नेपालमा सङ्घीय संरचनाअनुसार सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहको संरचना तयार भई तीनै तहका सरकार क्रियाशील भएको तीन वर्ष कटिसकेको छ भने केही कानुनी प्रबन्धसहित मुख्य संरचना तथा जनशक्ति र जिम्मेवारी निर्धारण गरिएको भएतापनि राज्य प्रणालीलाई सङ्घीय संरचनाअनुरूप सक्षम बनाउन आवश्यक कार्यान्वयन प्रबन्ध गर्नुपर्नेछ । कार्यान्वयन प्रबन्ध तयार गर्दा यसको दिगोपना, प्रभावकारिता तथा कार्यकुशलतामा ध्यान दिनु आवश्यक छ ।

६.२.२ वर्तमान अवस्था

योजना निर्माण पश्चात कार्यान्वयनमा प्रभावकारीपन नभएमा योजना निर्माणको औचित्य रहँदैन ।नेपालमा योजना धेरै बन्छन् तर कार्यान्वयनको अभावमा कागजमा परिणत भएर थन्किएका विगतका अनुभवहरुबाट प्रस्ट हुन्छ ।यस सन्दर्भमा संघमा शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयले समग्र शिक्षा नीति तथा योजना तर्जुमा गर्ने, राष्ट्रिय योजना आयोग, अर्थ मन्त्रालय तथा अन्य विषयगत मन्त्रालयहरुसँग समन्वय र सहकार्य गर्दछ। त्यसै गरी विकास साझेदारहरुसँग सहकार्य तथा समन्वय गर्ने र योजना तथा कार्यक्रमहरु कार्यान्वय गर्ने गर्दछ। संघीय संरचना अनुसार कार्य सम्पादन गर्नका लागि परिवर्तन भएको उल्लेखित सङ्गठन संरचना तथा जनशक्ति व्यवस्थापन विद्यालय शिक्षामा सुशासन कायम गरि कुशल व्यवस्थापनको लागि प्रयाप्त देखिदैन। गाउँपालिकामा कर्मचारी अभाव,स्पष्ट जिम्मेवारी नहुनु तथा कार्यबोझलेकार्यान्वयनमा जटिलता आउने गरेको छ।

६.२.३ अवसर तथा चुनौतीहरु:

- शिक्षा सम्बन्धि कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने निकायमा कार्य गर्ने जनशक्ति व्यवस्थापन गर्नु।
- शिक्षा सम्बन्धि कार्य गर्ने केन्द्रिय निकाय, प्रदेश स्तरीय निकाय , स्थानीय तह तथा संघ संस्थाका कार्यहरुलाई एकद्धार प्रणालीमा ल्याउनु।
- स्थानीय स्तरबाट शिक्षाका क्रियाकलाप कार्यान्वयन गर्नका लागि स्रोत तथा लगानी व्यवस्थापन गर्नु।
- शिक्षक अभिभावक संघ र विद्यालय व्यवस्थापन समितिलाई सक्रिय गराउनु।
- विद्यालयमा दक्षजनशक्ति उपलब्ध गराउनु।

६.२.४ उदेश्य:

१. शिक्षा योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन गरि गुणस्तरीयशिक्षा प्रदान गर्नु ।

६.२.५ रणनीतिहरु:

१. संघीय तथा प्रदेश तहबाट वित्तीय हस्तान्तरण भई प्राप्त सशर्त अनुदान तथा अन्य अनुदान र आफ्नै स्रोतको बजेट समेत संलग्न गरि वार्षिक शिक्षा बजेट तथा कार्यक्रम तय गरिने छ ।

२. कार्यक्रम कार्यान्वयनको लागि आवश्यकता अनुसार कानुन, कार्यविधि तथा निर्देशिका विकास गरिने छ ।

३. योजना कार्यान्वयनको लागि शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखाको अतिरिक्त अन्य समिति तथा उपसमिति निर्माण गरिने छ ।

४. शिक्षकहरुलाई समय-समयमा शैक्षिक योजनाकोबारेमा अभिमुखीकरण गरिने छ ।

५. एकिकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापनको आधारमा नियमित रुपमा कार्यक्रम कार्यान्वयन तथा त्यसका नतिजा बारे समीक्षा गरिने छ ।

६. विद्यालय व्यवस्थापन समिति तथा शिक्षक अभिभावक संघलाई विद्यालय सुधार योजना विकास र कार्यान्वयनमा सहजीकरण गरिने छ ।

७. वित्तिय व्यवस्थापन, खरिद प्रक्रिया, शिक्षक व्यवस्थापन तथा शिक्षकको कक्षाकोठामा समय तथा कार्य सुनिश्चितताको आवश्यक मापदण्ड तयार गरिने छ ।

८. वडा कार्यालय मार्फत अभिभावक तथा सरोकारवालाहरुसँग अन्तरक्रिया तथा छलफल गरि शैक्षिक गतिविधिको बारेमा अवगतगराइने छ ।

९. विद्यालय व्यवस्थापन समितिसँग अन्तरक्रिया गरि निर्धारित कार्यक्रम कार्यान्वयनको लागि प्रधानाध्यापकहरुलाई जिम्मेवार बनाइने छ।

६.२.६ उपलब्धि, नतिजा तथा प्रमुख क्रियाकलापहरुः

उपलब्धिहरुः

- शिक्षा योजनको प्रभावकारी कार्यान्वयन भएको हुनेछ।
- शिक्षाका सबै निकाय तथा विद्यालयमा सुशासन प्रवर्द्धन भइ बालबालिकाको सिकाइप्रति उत्तरदायी प्रणालीको विकास हुनेछ।

प्रमुख क्रियाकलाप र परिमाणात्मक लक्ष्यहरुः

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलाप	एकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					जम्मा	भौतिक लक्ष्य १० वर्ष	कैफियत
			१	२	३	४	५			
१	वार्षिक वजेट तथा कार्यक्रम निर्माण	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
२	कानुन,कार्यविधि र निर्देशिका निर्माण	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
३	समिति तथा उपसमिति निर्माण	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
४	कार्यक्रम कार्यान्वयनको लागि अभिमुखीकरण	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
५	शैक्षिक तथ्याङ्क व्यवस्थापन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
६	शिअसंघ र वि.व्य.सलाई विद्यालय सुधार योजना निर्माण तथा अध्यावधिकसम्बन्धी अभिमुखिकरण।	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
७	सरोकारवालाहरुसँग अन्तरक्रिया तथा छलफल	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	

कार्यक्रम तथा क्रियाकलाप कार्यान्वयनका लागि आवश्यक अनुमानित वजेट तालिका

क्रस	प्रमुख क्रियाकलाप	अनुमानित बजेट रु हजारमा						स्रोत	कैफियत
		कुल बजेट	२०८०	२०८१	२०८२	२०८३	२०८४		
१	वार्षिक वजेट तथा कार्यक्रम निर्माण	४४१	१००	१००	१००	१००	१४१	गाउँपालिका	छलफल तथा अन्तर्क्रिया
२	कानुन,कार्यविधि र निर्देशिका निर्माण	४००	५००	१००	५००	१००	१००	गाउँपालिका	आवश्यकता अनुसार तयार गर्ने
३	समिति तथा उपसमिति निर्माण	निःशुल्क	निःशुल्क	निःशुल्क	निःशुल्क	निःशुल्क	निःशुल्क	गाउँपालिका	
४	कार्यक्रम कार्यान्वयनको लागि अभिमुखीकरण	५३५	१००	१००	१००	१००	१३५	गाउँपालिका,सशर्त तथा संघसंस्था	
५	शैक्षिक तथ्याङ्क व्यवस्थापन	निःशुल्क	निःशुल्क	निःशुल्क	निःशुल्क	निःशुल्क	निःशुल्क		
६	शिअस र विव्यसलाई विद्यालय सुधार योजना निर्माण तथा अध्यावधिक सम्बन्धी अभिमुखिकरण	६५५	२५५	१००	१००	१००	१००	संघ संस्था तथा पालिका	
७	सरोकारवालाहरुसँग अन्तर्क्रिया तथा छलफल	निःशुल्क	निःशुल्क	निःशुल्क	निःशुल्क	निःशुल्क	निःशुल्क		

परिच्छेद ७
लगानी र स्रोत व्यवस्थापन

७.१. परिचय

आर्थिक तथा सामाजिक विकासमा गति प्रदान, समृद्ध राष्ट्र निर्माण तथा र उन्नत समाज विकासका लागि सरकार तथा समुदायले बालबालिकाको शिक्षामा प्राथमिकताका साथ लगानी गर्नु आवश्यक हुन्छ । भविष्य लागि गुणस्तरीय मानव संसाधानको विकास गर्न शिक्षामा लागानी गरिन्छ ।त्यसैले बालबालिकाको शिक्षामा गरिने लागानी व्यक्ति, समाज र राज्यको दीर्घकालीन विकासका लागि सहयोग गर्दछ। राज्य निर्माणको दीर्घकालीन सोचलाई मूर्त रुप दिन शिक्षामा राज्यले प्राथमिकताकासाथ लागानी गर्न आवश्यक हुन्छ। शिक्षामा राज्यको लगानीले प्रमुख तीन पक्षलाई ध्यान दिनु पर्दछ ती तीन पक्षहरुमा;**पहिलो**-राज्यका सबै बालबालिका र नागरिकलाई शैक्षिक अवसर र सहभागिता, **दोस्रो**-सहभागी भई सकेकालाई उचित र गुणस्तरीय शिक्षाको सुनिस्चितता र **तेस्रो**- स्रोतको समतामूलक वितरण र उपयोग रहेका छन् ।

नेपालको संविधानमा वित्तीय व्यवस्थापन सम्वन्धमा सशर्त अनुदान, समानीकरण अनुदान, समपुरक अनुदान, विशेष अनुदान र आन्तरिक ऋणको व्यवस्था सम्वन्धमा उल्लेख गरेको पाइन्छ ।समानीकरण अनुदानको हकमा प्राकृतिक तथा वित्त आयोगको सिफारिसमा सङ्घीय सरकारबाट स्थानीय तथा प्रदेश तहमा वित्तीय हस्तान्तरण हुने गरेको छ। विशेष अनुदान र समपुरक अनुदान राष्ट्रिय योजना आयोगबाट व्यवस्थापन हुदै आएको छ। सशर्त अनुदान सम्बन्धित विषयगत मन्त्रालयबाट आवश्यक प्रकृया पूरा गरी स्थानीय र प्रदेश तहमा वित्तीय हस्तान्तरण गर्ने अभ्यास रहेको छ। संघीय सरकारवाट हस्तान्तरण हुने उल्लिखित विभिन्न किसिमका अनुदान बाहेक प्रदेश सरकारवाट तथा स्थानीय तहको आफ्नै स्रोतमा आधारित बजेट पनि गाउँपालिकाले शिक्षा क्षेत्रमा विनियोजन गर्न सक्दछ ।

शिक्षामा आवश्यक पर्ने स्रोत पहिचान गरी तिनलाई एकिकृत गर्नु र उपयुक्त तरिकाले वितरण तथा उपयोग गर्नु शिक्षामा लगानीको प्रबन्ध गर्दा ध्यान दिनुपर्ने महत्वपूर्ण पक्ष हुन्। शिक्षामा आवश्यक पर्ने वित्तीय स्रोत कहाँवाट जुटाउने, कुन कुन क्षेत्रमा स्रोतको विनियोजन गर्ने, विनियोजित स्रोतको प्रवाह कसरी गर्ने ? उपलब्ध स्रोतको उपयोग कुन ढंगबाट गर्ने भन्ने विषयमा जति ध्यान पुग्दछ, शैक्षिक लागनीको पक्ष उत्ति नै सक्षम र व्यवस्थित हुन्छ ।

यस गाउँपालिकाको आ.व. २०७८।७९ को नीति तथा कार्यक्रम र बजेटमा शिक्षातर्फ संघीय सरकारको ससर्त अनुदान अन्तर्गत जम्मा रु १२,३९,६१,०००,प्रदेश सरकारको ससर्त अनुदान अन्तर्गत रु २०,३०,०००, गाउँपालिकाको आन्तरिक स्रोतबाट रु २,०८,८८,००० र युनिसेफ नेपाल रु ११,६७,००४गरी जम्मा रु १४,८०,४६,००४तथा गाउँपालिकाको कूल बजेटको करीब ३१।४३प्रतिशत लगानी गरेको छ ।

त्यसै गरी आ.व. २०८०।०८१ को नीति तथा कार्यक्रम र बजेटमा शिक्षातर्फ संघीय सरकारको ससर्त अनुदान अन्तर्गत जम्मा रु १२,८४,९७,०००, प्रदेश सरकारको ससर्त अनुदान अन्तर्गत रु ४४,०९,००० ,गाउँपालिकाको आन्तरिक स्रोतबाट रु २,२०,४८,००० र युनिसेफ नेपाल,IDS Nepal,साइपाल विकास समाज,UNFPAबाट रु रु ११,६७,००४ गरी जम्मा रु १५,६१,२१,००४ तथा गाउँपालिकाको कूल बजेटको करीब ३१।४३प्रतिशत लगानी गरेको छ ।

आ व २०८१।८२ को नीति तथा कार्यक्रम र बजेटमा शिक्षातर्फ संघीय सरकारको ससर्त अनुदान अन्तर्गत जम्मा रु १३८४९७०००प्रदेश सरकारको ससर्त अनुदान अन्तर्गत रु ५५००००० गाउँपालिकाको आन्तरिक स्रोतबाट रु २७५४८००० र युनिसेफ नेपाल,IDS Nepal,साइपाल विकास समाज,UNFPAबाट रु रु ११६७००४ गरी लगभग जम्मा रु १७२७१२००४ शिक्षा क्षेत्रमा लगानी भएको देखिन्छ।

यस सन्दर्भमा शिक्षा क्षेत्रको यो योजना कार्यान्वयनका लागि लागानी तथा स्रोत व्यवस्थापन सम्बन्धमा वर्तमान अवस्थाको समीक्षा गरी यसमा देखिएका चुनौतीहरू उल्लेख गरिएको छ । पहिचान गरिएका चुनौतीहरुको सामना गर्दै वित्तीय व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउनका लागि यसका उद्देश्य तथा रणनीतिहरु प्रस्तुत गरी स्रोतको आकलन तथा लगानीका क्षेत्र र लागत अनुमान गरिएको छ।

७.२. वर्तमान अवस्था:

शिक्षामा लगानी बढाउनु पर्छ भन्ने विषयमा सैद्धान्तिक रुपमा राजनीतिक तहमा र नेपालका नीतिगत दस्तावेजहरुमा सहमति देखिन्छ ।बित्थडचभिर गाउँपालिकाले पनि शिक्षा क्षेत्रमा आफ्नो कुल वजेटको ३१% अंश शिक्षामा लागानी गरेको छ । यसरी सबैको धारणा लगानी बढाउने कुरामा एकै हुनुलाई लगानी वृद्धि गर्ने महत्वपूर्ण आधार मान्न सकिन्छ ।

बित्थडचिर गाउँपालिकाका सामुदायिक विद्यालयमा भएको लगानी सार्वजनिक लगानी मात्र हो। शिक्षामा घरपरिवारको लगानी पनि उल्लेख्य भएको पाइन्छ। निजी विद्यालयमा शुल्क लगायत सबै खर्च घरपरिवारबाटै हुने गर्दछ भने सामुदायिक विद्यालयहरुमा पनि घरपरिवारको लगानी विद्यार्थीको स्टेसनरी तथा ड्रेस लगायतमा हुने गरेकोले बालवालिकाको शिक्षामा उनीहरुको उल्लेख्य लगानी भइरहेको छ । तर पनि विद्यालय उमेरका सबै बालबालिकाहरुलाई विद्यालयमा ल्याउन र टिकाउन पनि थप लगानी आवश्यक देखिन्छ । त्यसैगरी दलित, महिला, विभिन्न प्रकारका परिस्थितिमा रहेका विपन्न तथा अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरुलाई शिक्षाको पहुँच तथा सहभागिता बढाई समावेशिता प्रवर्धन गर्ने नीतिगत व्यवस्थाको कार्यान्वयनका लागि थप लगानी आवश्यक देखिन्छ ।

फेरि शिक्षा क्षेत्रमा गरिने लगानी सिकाइका लागि हो। त्यसका लागि शिक्षक व्यवस्थापनमा सर्वाधिक लगानी हुने गर्छ । भौतिक पूर्वाधार तथा संरचना, प्रशासनिक खर्च, शैक्षिक सामग्री, छात्रवृत्ति, दिवा खाजा आदि लगानीका प्रमुख विषयक्षेत्र हुन् । उदाहरणका लागि शिक्षा क्षेत्रको कुल खर्चको ८५ प्रतिसत भन्दा बढी हिस्सा शिक्षक तलवमा मात्र भइरहेको छ ।

शिक्षामा गरेको लगानीको वस्तुपरक रुपमा यति लगानी गरेकोले यति उपलब्धि भयो भन्न गाह्रो छ किनकी शिक्षामा गरिएको लगानीको प्रतिफल तत्कालै देखिदैन। फेरि शिक्षामा गरिने लगानीलाई मानवीय सन्तुष्टिसँग जोड्ने पनि गरिन्छ, जुन मापन गर्नसहज पनि छैन। शिक्षामा गरिने लगानी मानव संसाधन विकासका लागि गरिने लगानीका रुपमा लिइने गरेको पाइन्छ ।यी दीर्घकालीन प्रभाव पार्ने विषयक्षेत्रका अतिरिक्त वस्तुपरक सूचकका आधारमा पनि शिक्षामा लगानीको उपलब्धि हेर्ने गरिन्छ । साक्षरता दर, विद्यालयमा भर्ना दर, उतीर्ण दर,विद्यार्थी शैक्षिक उपलब्धि जस्ता पक्षमा भएको प्रगतिलाई शिक्षामा गरिएको लगानीको प्रतिफलको रुपमा लिन सकिन्छ ।कतिपय विद्यालयहरूले विद्यालयको आर्थिक स्रोतको दिगो व्यवस्थापन गर्नका लागि विभिन्न क्रियाकलापहरू गरेको पाइन्छ ।यस्तो कार्यले विद्यालयको शैक्षिक प्रवर्द्धन गर्नका लागि मद्दत पुगेको छ। विद्यालयहरूले दरिलो आर्थिक व्यवस्थापन गर्नका लागि विभिन्न संघसंस्था तथा व्यक्तिहरूबाट दान, चन्दा लगायत अचल सम्पतिहरू ग्रहण गर्ने गरेको पाइन्छ ।शैक्षिक तथा भौतिक व्यवस्थापनका लागि समेत लगानी भएको पाइन्छ

७.३ अवसर तथा चुनौतीहरुः

१. संघ, प्रदेश र स्थानीय तह बीचको शिक्षाको लगानी मापदण्ड र वित्तिय स्रोत हस्तान्तरणको उपयुक्त माध्यम निर्धारण गरी तीनै तहका सरकारलाई शिक्षामा लागानीको लागि जिम्मेवार बनाउने ।
२. विध्यालयमाआवश्यक पर्ने वित्तीय स्रोत पहिचान गरी परिचालन गर्ने ।
३. शिक्षामा आधुनिक प्रविधि मैत्री शिक्षण सिकाइ सञ्चालन गर्न आवश्यक स्रोतको व्यवस्था गर्ने ।
४. विद्यार्थीको सिकाइ गुणस्तर अभिवृद्धि गर्न आवश्यक पर्ने स्रोत व्यवस्थापनगर्ने ।
५. आर्थिक रुपले विपन्न, सुविधाविहीन, तथा अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरुको पहुँच र गुणस्तरीय सिकाइ सुनिश्चित गर्न पर्याप्त लगानी गर्ने।
६. गैर सरकारी क्षेत्र र अभिभावकको लगानीलाई अभिलेखीकरण गरीथपलगानीका लागि प्रोत्साहितगर्ने ।
७. वित्तीय व्यवस्थापकको कार्यकुशलता वढाउन व्यक्ति रसंस्थाको क्षमता विकास गर्ने ।
८. वित्तीय गतिविधिलाई पारदर्शी, जवाफदेही, सरलीकृत गरी वित्तीय सुशासन कायम गर्ने

७.४ उद्देश्यहरुः

१. योजना अवधिका लागि विद्यालय शिक्षामा आवश्यक बिभिन्नस्रोतको प्रक्षेपण रकार्यक्रमको प्राथमिकीकरण गरीकार्यान्वयनगर्ने ।

७.५ रणनीतिहरुः

१. मापदण्डका आधारमा खर्च गर्ने र सोको प्रतिवेदन पेश गर्ने पद्धति अवलम्बन गरिनेछ ।
२. विद्यालय शिक्षाको लागि कानुनमा तोकिए अनुसारको आर्थिक दायित्व तीनै तहका सरकारहरुबीचको लागत साझेदारीमा हुनेछ ।यसका लागि बित्थडचिर गाउँपालिकाले शिक्षा क्षेत्रमा आफ्नो स्रोतबाट थप लगानी गर्नेछ ।
३. सरकारबाट प्रदान गरिने स्रोतको उपयोग गर्ने प्रमुख इकाइ विद्यालय भएकाले लक्षित गुणस्तर सुनिश्चित गर्न विद्यालयलाई जवाफदेही बनाइनेछ ।
४. वित्तीय व्यवस्थापन क्षमतामा सुधार गरी वित्तीय कार्यकुशलता, पारदर्शिता, जिम्मेवारी र उत्तरदायित्वलाई थप सवलबनाइनेछ ।

७.६ स्रोतको अनुमान,विश्लेषण र प्रस्तावित बजेट

सामान्यतया स्रोतको अनुमान र विश्लेषण गर्दा दुई मूलभूत प्रक्रिया बीचमा सामन्जस्य गर्ने प्रयास हुन्छ । नागरिकका अपेक्षा, संबैधानिक प्रत्याभूति, शिक्षाका नीति तथा कार्यक्रमलाई उचित रुपमा सम्बोधन गर्न स्रोतको आँकलन गर्नु पर्ने हुन्छ। त्यसरी आँकलन गरिएको स्रोत कति हुन्छ र हामीसँग सामार्थ्य के कति छ? त्यो पनि सँगसँगै विश्लेषण गरिन्छ । यस प्रकार आवश्यकता र सामर्थ्य बीचमा सामन्जस्यता कायम गरी योजनाका कार्यक्रमहरु र तिनको प्राथमिकता निर्धारण गरिन्छ। यी दुई पक्षलाई आधार मानी यहाँ अनुमान र विश्लेषण गरिएको छ ।

संवैधानिक प्रावधान अनुसार आधारभूत शिक्षा अनिवार्य र निःशुल्क तथा माध्यमिक शिक्षा निःशुल्क गर्ने दायित्व राज्यकोरहेको छ । प्रत्येक बालबालिकालाई शिक्षाको हक हुने र प्रारम्भिक बालबिकास तथा शिक्षालाई आधारभूत शिक्षा अन्तर्गत नैआवश्यक बजेटको व्यवस्था राज्यले गर्नुपर्ने हुन्छ । त्यस्तै शिक्षामा सबैका पहुँच र सहभागिताको सुनिश्चितताका लागि विशेषगरी आर्थिक रुपले विपन्न, विभिन्न कठीन परिस्थितिमा रहेका तथा अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरुलाई थप प्रोत्साहितगर्न आवश्यक छ । अनिवार्य र निःशुल्क आधारभूत शिक्षा तथा निःशुल्क माध्यमिक शिक्षाका अतिरिक्त अनौपारिक तथानिरन्तर शिक्षा, विद्यालयहरुमा प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा, पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामग्री, शिक्षक व्यवस्थापन रविकास, सूचना तथा सञ्चार प्रविधि, भौतिक पुर्वाधार, विपद व्यवस्थापन, दिवा खाजा लागायत विद्यालय स्वास्थ्य, पोषणतथा सरसफाइ स्वच्छता लगायतको खर्चका लागि लगानी सुनिश्चित गर्नु आवश्यक छ । साथै योजनाको अनुगमन तथामूल्याङ्कन तथा व्यवस्थापकीय कार्यलाई व्यवस्थित गर्न र विभिन्न तहमा क्षमता विकासमा थप लगानी आवश्यक छ ।उल्लेखित आवश्यकता समेतका आधारमा शिक्षा क्षेत्रका लागि आगामी ५ वर्षकालागि निम्नानुसारको स्रोतको आंकलनगरिएको छ

क) संघीय सरकारबाट शिक्षा क्षेत्र अन्तर्गतका क्रियाकलापहरुमा प्राप्तहुने अनुमानित बजेट

क्र.स.	अनुदान प्राप्त क्रियाकलाप						५ वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
		२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/८१	२०८१/०८२	२०८२/०८३		
१	सहयोगीकार्यकर्ता पारिश्रमिक	7643000	7918000	7918000	7918000	7918000		
२	प्रति विद्यार्थि लागत	3056000	2881000	2881000	2881000	2881000		
आधारभूत तह								
१	शिक्षक तलब भत्ता	68500000	68155000	68155000	68155000	68155000		
२	छात्रवृत्ति	2279000	3119000	3500000	3500000	3500000		
३	विद्यालय संचालन तथाव्यवस्थापन	2269000	2269000	2269000	2269000	2269000		
४	स्यानीटेरी प्याड	1800000	2100000	2100000	2100000	2100000		
५	कोभीड-१९ बाट पुगेकोक्षतिको परिपुरण	४०००००	४०००००	६00000	६00000	६00000		
६	विद्यालयमा शैक्षिकगुणस्तर सु कार्यसम्पादन	7129000	6300000	6300000	6300000	6300000		
७	पाठ्यपुस्तक	4671000	4671000	4671000	4671000	4671000		
८	संस्थागत क्षमता विकास	0	600000	700000	८00000	१०00000		
९	भवन निर्माण भौतिकनिर्माण	16300000	29200000	29200000	29200000	29200000		
१०	शैक्षिक पहुँचसुनिश्चितता	300000	200000	५00000	५00000	६00000		

ख) प्रदेश सरकारबाट शिक्षा क्षेत्र अन्तर्गतका क्रियाकलापहरुमा प्राप्तहुने अनुमानित बजेट

क्र.स.	अनुदान प्राप्त क्रियाकलाप						५ वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
		२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/८१	२०८१/०८२	२०८२/०८३		
बालविकास र शिक्षा								
१	बालविकास केन्द्र व्यवस्थापन र सुधार	30000	150000	200000	200000	200000		
२	भौतिक निर्माण	4000000	2200000	5000000	5000000	5000000		
३	घेरवार	600000	६00000	600000	600000	600000		

४	ल्याव व्यवस्थापन	1500000	600000	1000000	1000000	1000000		
५	SEE परीक्षा केन्द्र व्यवस्थापन							
६	ICT Lab	2000000	2000000	2000000	2000000	2000000		

ग) स्थानीय सरकारबाट शिक्षा क्षेत्र अन्तर्गतका क्रियाकलापहरुमा प्राप्तहुने अनुमानित बजेट

क्र.स.	**अनुदान प्राप्त क्रियाकलाप**						**५ वर्षको जम्मा**	**१० वर्षको जम्मा**
		२०७८/०७९	**२०७९/०८०**	**२०८०/८१**	**२०८१/०८२**	**२०८२/०८३**		
बालविकास र शिक्षा								
१	बालविकास केन्द्र व्यवस्थापन र सुधार	300000	300000	300000	500000	500000		
२	बालकक्षा तलब भत्ता	1274000	3185000	3185000	3367000	3367000		
३	सहजकर्ता तालिम	100000	100000	100000	100000	100000		
४	आधारभूत तह तलब	4732000	4732000	4732000	4732000	4732000		
माध्यामिक तह								
५	माध्यमिक तह तलब भत्ता	1664000	1664000	1768000	1768000	1768000		
६	विद्यालय कर्मचारी तलब	60000	60000	600000	60000	60000		
७	स्थानीय पाठ्यक्रम विकास	500000	300000	300000	500000	500000		
८	सुशासन तथा संस्थागत विकास	६00000	६00000	६00000	६00000	८00000		
९	अनुगमन	150000	150000	150000	150000	150000		

घ) अन्य संघसंस्थाहरुबाट शिक्षा क्षेत्र अन्तर्गतका क्रियाकलापमा प्राप्त हुने अनुमानित बजेट

क्र.स.	**सहयोग अनुदान उपलब्ध गराउने गैससहरु**						**५ वर्षको जम्मा**	**कैफियत**
		२०७८/०७९	**२०७९/०८०**	**२०८०/८१**	**२०८१/०८२**	**२०८२/०८३**		
१	साइपाल विकास समाज चैनपुर बझाङ।	**431731/-**	**431731/-**	**431731/-**	**431731/-**	**431731/-**		
2	IDS Nepal	**815890**	**815890**	**815890**	**815890**	**815890**		
३	UNFPA							
४	CDC							

बित्थडचिर गाउँपालिका शिक्षा क्षेत्र योजना (२०८१-२०९१)

७.७ मुख्य उपलब्धी सूचकहरु:

सूचकहरुको क्षेत्र	मुख्य कार्य सम्पादन सूचक/आर्थिक वर्ष	इकाई	सूचकहरूको बिगतको प्रगती प्रबिती				आधार वर्ष २०८१		योजना कार्यान्वयनका आ.ब.हरू					योजनाको अन्तिम आ.ब.हरू	
			19/20	20/21	21/22	22/23	23/24	24/25	25/26	26/27	27/28	28/29	29/30	30/31	31/32
			७७/७८	७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३	८३/८४	८४/८५	८५/८६	८६/८७	८७/८८	८८/८९	८९/९०
१	**प्रारम्भिकबालविकास र शिक्षा**														
१.१	ECED मा सहजै देखिने भर्ना दर (GER in ECED)	जम्मा	95.5	89.5	88.8	90.4	110.5	110.0	109.5	109.0	108.5	108.1	107.6	107.1	106.6
		छात्र	98.6	81.6	80.9	98.6	118.0	117.1	116.3	115.4	114.5	113.7	112.9	112.0	111.2
		छात्रा	92.2	99.4	98.7	82.0	102.7	102.7	102.6	102.6	102.6	102.5	102.5	102.4	102.4
		प्रदेश													
		राष्ट्रिय													
१.२	कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालबालिकामध्ये ECED को अनुभव लिई आएका बालबालिकाको प्रतिशत	जम्मा	82.7	83.2	85.6	95.7	63.1	63.6	64.1	64.7	65.2	65.7	66.2	66.8	67.3
		छात्र	79.8	80.5	85.2	97.6	61.7	62.2	62.7	63.2	63.7	64.2	64.7	65.3	65.8
		छात्रा	85.9	86.0	86.0	93.8	64.4	64.9	65.4	65.9	66.5	67.0	67.6	68.1	68.6
		प्रदेश													
		राष्ट्रिय													
२	**आधारभूतशिक्षा (कक्षा १ - ८)**														
२.१	कक्षा १ मा सहजै देखिने प्रवेश दर (GIR Grade 1)	जम्मा	96.4	104.9	107.8	102.5	107.8			114.7	117.1	119.6	122.1	124.6	127.3
		छात्र	96.8	107.0	107.4	100.6	91.4	93.27	95.22	97.2	99.3	101.3	103.5	105.6	107.8
		छात्रा	96.1	102.9	108.1	104.6	128.6			136.9	139.8	142.7	145.7	148.7	151.8
		प्रदेश													
		राष्ट्रिय													
२.२	कक्षा १ मा खुद प्रवेश दर (NIR Grade 1)	जम्मा	95.0	95.0	97.7	95.6	22.1	23.52	25.06	26.7	28.5	30.3	32.3	34.5	36.7
		छात्र	95.3	95.3	98.1	97.0	20.6	21.97	23.47	25.1	26.8	28.6	30.5	32.6	34.8
		छात्रा	94.6	94.6	97.3	94.1	24.0	25.47	27.08	28.8	30.6	32.5	34.6	36.8	39.1

		प्रदेश													
		राष्ट्रिय													
२.३	आधारभूत तह (कक्षा १-५) मा सहजै देखिने भर्ना दर (GER)	जम्मा	100.2	104.9	105.7	102.5	105.1	106.8	108.5	110.2	112.0	113.8	115.6	117.5	119.3
		छात्र	100.2	107.0	102.5	100.8	103.9	106.0	108.1	110.3	112.5	114.8	117.1	119.5	121.9
		छात्रा	100.2	102.9	109.1	104.3	106.3	107.5	108.8	110.1	111.4	112.7	114.0	115.3	116.7
		प्रदेश													
		राष्ट्रिय													
२.४	आधारभूत तह (कक्षा १-५) मा खुद भर्ना दर (NER)	जम्मा	97.1	97.1	97.1	95.3	72.3	76.3	80.6	85.1	89.8	94.8	100.1	105.7	111.6
		छात्र	97.0	97.0	97.0	95.4	73.0	77.4	82.0	86.9	92.1	97.6	103.4	109.6	116.1
		छात्रा	97.2	97.2	97.2	95.2	71.5	75.2	79.1	83.2	87.5	92.0	96.8	101.8	107.0
		प्रदेश													
		राष्ट्रिय													
२.५	आधारभूत तहको कक्षा ५ को कूलप्रवेश दर* (%)	स्थानीय	0	0	0	0	155.1	158.8	158.8	162.5	166.3	170.2	174.2	178.3	182.5
		प्रदेश													
		राष्ट्रिय													
२.६	आधारभूत तहको कक्षा ५ को खुदप्रवेश दर* (%)	स्थानीय	0	0	0	0	44.2	50.8	50.8	58.5	67.2	77.3	88.8	102.1	117.4
		प्रदेश													
		राष्ट्रिय													
२.७	कक्षा १ का जम्मा बिद्यार्थीमध्ये कक्षा ५ सम्मपुग्ने बालबालिकाको दर (Survival Rate to Grade 5)	जम्मा	86.9	96.3	96.3	98.2	85.6	86.0	86.4	86.8	87.2	87.6	88.0	88.5	88.9
		छात्र	85.6	94.3	94.3	99.4	85.6	86.0	86.4	86.8	87.2	87.6	88.0	88.5	88.9
		छात्रा	88.2	91.6	98.2	96.7	85.6	86.0	86.4	86.8	87.2	87.6	88.0	88.5	88.9
		प्रदेश													
		राष्ट्रिय													
२.८	कक्षा १ का जम्मा बिद्यार्थीमध्ये कक्षा ५ तथाअधारभुत तह (कक्षा १-५) पुरा गर्नेको दर (Cycle Completion Rate at Basic Level:-G1-5)	जम्मा	80.3	89.6	89.6	94.5	77.7	78.5	79.3	80.1	80.9	81.7	82.6	83.4	84.3
		छात्र	79.5	87.9	87.9	94.8	77.7	78.5	79.3	80.1	80.9	81.7	82.6	83.4	84.3
		छात्रा	81.2	91.1	91.1	94.0	77.7	78.5	79.3	80.1	80.9	81.7	82.6	83.4	84.3
		प्रदेश													
		राष्ट्रिय													
२.९	आधारभूत तहमा (प्राथमिक	जम्मा	0	0	0	0	32.8	25.8	25.8	20.3	16.0	12.6	9.9	7.8	6.1

	कक्षा १-५)मा भर्ना भएका ५-९ वर्ष उमेर भन्दा माथिकाबालबालिका (%)	*छात्र*	0	0	0	0	30.9	24.3	24.3	19.1	15.0	11.8	9.3	7.3	5.7
		छात्रा	0	0	0	0	34.8	27.4	27.4	21.5	17.0	13.3	10.5	8.3	6.5
		प्रदेश													
		राष्ट्रिय													
२.१	आधारभूततह (कक्षा १-५) को कूल भर्ना दरमा लैङ्गिक समतासूचकाङ्क (GPI in GER)	स्थानीय	1.00	0.96	1.06	1.03	1.02	1.01	1.01	1.00	0.99	0.98	0.97	0.97	0.96
		प्रदेश													
		राष्ट्रिय													
२.११	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा सहजै देखिने भर्ना दर (GER)	*जम्मा*	99.4	104.3	108.3	106.5	96.1	96.1	95.6	98.3	99.4	100.5	101.6	102.8	103.9
		छात्र	99.3	105.9	106.6	105.3	96.2	96.6	96.1	98.9	100.1	101.4	102.6	103.9	105.2
		छात्रा	99.6	102.6	110.2	107.8	96.0	95.6	95.1	97.6	98.6	99.6	100.6	101.7	102.7
		प्रदेश													
		राष्ट्रिय													
२.१२	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा खुद भर्ना दर (NER)	*जम्मा*	96.3	96.3	96.3	94.5	62.8	65.2	66.6	72.8	77.0	81.4	86.0	90.9	96.1
		छात्र	95.5	95.5	95.5	94.3	63.3	66.0	67.4	73.8	78.0	82.5	87.2	92.2	97.5
		छात्रा	97.1	97.1	97.1	94.6	62.2	64.4	65.8	71.9	76.0	80.3	84.8	89.6	94.7
		प्रदेश													
		राष्ट्रिय													
२.१३	कक्षा १ का जम्मा बिद्यार्थीमध्ये कक्षा ८ सम्मपुग्ने दर (Survival Rate to Grade 8)	*जम्मा*	76.4	85.2	85.2	95.2	93.1	94.3	95.6	96.8	98.1	99.4	100.7	102.0	103.3
		छात्र	75.8	83.2	83.2	96.1	90.9	92.1	93.3	94.5	95.7	97.0	98.2	99.5	100.8
		छात्रा	77.1	87.5	87.5	94.9	95.2	96.4	97.7	99.0	100.3	101.6	102.9	104.3	105.6
		प्रदेश													
		राष्ट्रिय													
२.१४	कक्षा १ का जम्मा बिद्यार्थीमध्ये कक्षा ८ तथाआधारभुतह (कक्षा १-८) पुरा गर्नेको दर (Cycle	*जम्मा*	71.1	81.6	81.6	90.1	70.0	71.4	72.8	74.2	75.7	77.2	78.7	80.3	81.9
		छात्र	69.9	79.5	79.5	89.4	68.3	69.7	71.0	72.4	73.9	75.3	76.8	78.3	79.9
		छात्रा	72.2	84.0	84.0	91.1	71.5	72.9	74.4	75.8	77.3	78.9	80.4	82.0	83.6
		प्रदेश													

	Completion Rate at Basic Level:-G1-8)	राष्ट्रिय													
२.१५	आधारभूततह (कक्षा १-८) को कूल भर्ना दरमा लैङ्गिकसमता सूचककाङ्क (GPI in GER)	*स्थानीय*	1.00	0.97	1.03	1.02	1.00	0.99	0.98	0.99	0.98	0.98	0.98	0.98	0.98
		प्रदेश													
		राष्ट्रिय													
२.१६	कक्षा ३ मा अध्ययनरत बिद्यार्थीहरुलेहाँसिल गरेको तोकिएका न्युनतम सक्षमताहरूकोप्रतिशत (Achieving minimum proficiency)	स्थानीय	Reading				47.7	50.9	54.3	57.9	61.8	65.9	70.3	75.0	80.0
		प्रदेश													
		राष्ट्रिय													
		स्थानीय	Numeracy				61.3	63.9	66.5	69.3	72.2	75.2	78.3	81.6	85.0
		प्रदेश													
		राष्ट्रिय													
२.१७	कक्षा ५ मा अध्ययनरत बिद्यार्थीहरुलेहाँसिल गरेको तोकिएकान्युनतम सक्षमताहरूकोप्रतिशत (Achieving minimum proficiency)	स्थानीय	Reading				56.0	59.4	63.1	66.9	71.0	75.3	79.9	84.8	90.0
		प्रदेश													
		राष्ट्रिय													
		स्थानीय	Numeracy				67.5	70.0	72.5	75.2	77.9	80.8	83.8	86.8	90.0
		प्रदेश													
		राष्ट्रिय													
२.१८	कक्षा ८ मा अध्ययनरत बिद्यार्थीहरुलेहाँसिल गरेको तोकिएका न्युनतम सक्षमताहरूकोप्रतिशत (Achieving minimum proficiency)	स्थानीय	Nepali				56.6	60.0	63.6	67.4	71.4	75.6	80.1	84.9	90.0
		प्रदेश													
		राष्ट्रिय													
		स्थानीय	Math				42.9	46.4	50.1	54.2	58.6	63.3	68.5	74.0	80.0
		प्रदेश													
		राष्ट्रिय													
२.१९	*आधारभूततह (कक्षा १-५ मा बिद्यालय बाहिर रहेकाबालबालिकाको दर (OOSC)*	*जम्मा*	0	0	0	0	3.0	1.8	1.8	1.1	0.6	0.4	0.2	0.1	0.1
		छात्र	0	0	0	0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
		छात्रा	0	0	0	0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
		प्रदेश													
		राष्ट्रिय													
	आधारभूततह (कक्षा१-८) मा	*जम्मा*	0.7	2.3	2.8	5.0	11.7	10.8	10.7	8.9	7.9	7.0	6.0	5.0	4.0

	बिद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाको दर (OOSC)	छात्र	0.9	4.2	4.3	5.4	10.0	9.0	8.9	7.1	6.1	5.1	4.1	3.1	2.1
		छात्रा	0.4	0.1	1.1	4.6	13.5	12.6	12.5	10.7	9.8	8.8	7.9	6.9	5.9
		प्रदेश													
		राष्ट्रिय													
२.२०	आधारभूततह (कक्षा १-८) मा महिला शिक्षककोप्रतिशत	स्थानीय	36.5	37.6	37.85	39.00	23.0	23	23	23	23	23	23	23	24
		प्रदेश													
		राष्ट्रिय													
२.२१	आधारभूततह (कक्षा १-५) मा महिला शिक्षककोप्रतिशत	स्थानीय	44.0	44.6	46.60	47.20	27.1	27	27	27	27	27	27	27	27
		प्रदेश													
		राष्ट्रिय													
२.२२	आधारभूततह (कक्षा ६-८) मा महिला शिक्षककोप्रतिशत	स्थानीय	28.9	30.5	29.10	30.80	9.3	9	9	9	9	9	9	9	10
		प्रदेश													
		राष्ट्रिय													
३	**माध्यमिक शिक्षा (कक्षा ९-१२)**														
३.१	माध्यमिकतह (कक्षा ९-१२) मा सहजै देखिने भर्ना दर (GER)	जम्मा	67.2	72.3	83.0	73.4	48.5	51.4	54.1	60.1	65.1	70.7	76.8	83.6	91.2
		छात्र	66.6	75.2	91.2	71.3	42.2	45.4	47.8	54.5	59.8	65.7	72.4	79.9	88.3
		छात्रा	67.9	69.7	75.4	75.4	55.1	54.2	57.1	63.2	68.3	73.9	80.0	86.7	94.0
		प्रदेश													
		राष्ट्रिय													
३.२	माध्यमिकतह (कक्षा ९-१२) मा खुद भर्ना दर (NER)	जम्मा	50.1	52.1	57.1	51.6	22.0	25.4	28.3	34.9	41.0	48.3	56.9	67.1	79.3
		छात्र	49.5	51.2	56.6	49.6	19.3	23.1	25.8	32.2	38.1	45.1	53.5	63.6	75.8
		छात्रा	50.7	52.9	57.7	53.4	24.8	28.3	31.7	38.3	44.6	52.0	60.7	70.8	82.8
		प्रदेश													
		राष्ट्रिय													
३.३	माध्यमिकतह (कक्षा ९-१२) को कूल भर्ना दरमालैङ्गिक समता सूचाङ्क (GPI in GER)	स्थानीय	1.02	0.93	0.83	1.06	1.31	1.19	1.18	1.16	1.14	1.13	1.11	1.09	1.06
		प्रदेश													
		राष्ट्रिय													

३.४	आधारभूततह बाट माध्यमिकतहमा संक्रमण दर (Transition rate from Basic Level to Secondary Level)	*जम्मा*	91.0	96.8	96.8	94.4	69.9	81.42	94.89	#####	#####	#####	#####	#####	#####
		छात्र	94.7	96.0	96.0	92.4	71.7								
		छात्रा	88.1	97.6	97.6	96.1	67.9								
		प्रदेश	प्रदेश												
		राष्ट्रिय	राष्ट्रिय												
३.५	कक्षा १ का जम्मा बिद्यार्थीमध्ये कक्षा १० सम्मपुग्ने दर (Survival Rate to Grade 10)	*जम्मा*	72.9	80.9	80.9	91.4	74.9	77.1	79.3	81.6	84.0	86.4	88.9	91.5	94.1
		छात्र	70.1	79.8	79.8	91.3	73.1	75.2	77.4	79.6	81.9	84.3	86.7	89.2	91.8
		छात्रा	75.3	82.1	82.1	92.0	76.5	78.7	81.0	83.4	85.8	88.3	90.8	93.4	96.2
		प्रदेश													
		राष्ट्रिय													
३.६	*कक्षा १ मा भर्ना भएका बालबालिका मध्ये कक्षा १२ मा पुग्ने दर (%)*	स्थानीय	0	0	0	0	78.7	85.4	85.4	92.6	100.5	109.0	118.2	128.2	139.0
		प्रदेश													
		राष्ट्रिय													
३.७	माध्यमिकतह (कक्षा ९-१२) मा महिला शिक्षककोप्रतिशत	स्थानीय	17.4	18.6	18.65	20.00	9.5	9.8	10.1	10.4	10.7	11.0	11.4	11.7	12.1
		प्रदेश													
		राष्ट्रिय													
३.८	जम्मा सामुदयिक बिद्यालयमध्ये कक्षा ९-१२ माप्राबिधिक धार सहित सन्चालन गर्ने बिद्यालयहरुमा भर्ना भएका जम्मा बिद्यार्थीसङ्ख्या	स्थानीय	0.0	0.0	0.00	0.00	6.4	7.5	8.9	10.5	12.4	14.7	17.4	20.5	24.3
		प्रदेश													
		राष्ट्रिय													
	सामुदायिकमाध्यमिक बिद्यालयहरुमध्ये कक्षा ९-१२ मा बिज्ञान बिषयमाभर्ना भएका जम्माबिद्यार्थी प्रतिशत	स्थानीय	0.0	0.0	0.00	0.00	3.4	3.9	3.9	4.4	5.0	5.7	6.5	7.3	8.3
		प्रदेश													
		राष्ट्रिय													
३.९	कक्षा १० मा अध्ययनरत बिद्यार्थीहरुलेहाँसिल गरेको तोकिएका न्युनतम	स्थानीय_Nepali	0.0	0.0	0.00	0.00	63.0	65.9	68.9	72.0	75.3	78.7	82.3	86.1	90.0
		प्रदेश_Nepali													

	सक्षमताहरूकोप्रतिशत (Achieving minimum proficiency)	राष्ट्रिय_Nepali													
		स्थानीय_English	0.0	0.0	0.00	0.00	49.0	52.1	55.4	58.9	62.6	66.6	70.8	75.2	80.0
		प्रदेश_English													
		राष्ट्रिय_English													
		स्थानीय_Math	0.0	0.0	0.00	0.00	54.0	57.2	60.5	64.0	67.7	71.7	75.9	80.3	85.0
		प्रदेश_Math													
		राष्ट्रिय_Math													
		स्थानीय_Science	0.0	0.0	0.00	0.00	37.0	40.7	44.9	49.4	54.4	59.9	66.0	72.7	80.0
		प्रदेश_Science													
		राष्ट्रिय_Science													
४	**जिवन-पर्यन्त शिक्षातथा सिकाइ र अनौपचारिक शिक्षा**														
४.१	**५ बर्ष र सो भन्दा माथिका जनसङ्ख्यामध्ये साक्षर जनसङ्ख्या**	स्थानीय	0.0	0.0	0.00	0.00	71.5	73.17	74.86	76.58	78.34	80.15	82.00	83.89	85.82
		प्रदेश													
		राष्ट्रिय													
४.२	**१५ बर्ष र सो भन्दा माथिका जनसङ्ख्यामध्ये साक्षरजनसङ्ख्या**	स्थानीय	0.0	0.0	0.00	0.00	61.5	63.28	65.09	66.95	68.87	70.84	72.86	74.95	77.09
		प्रदेश													
		राष्ट्रिय													
४.३	**१५ देखि २४ बर्ष उमेरका जनसङ्ख्यामध्ये साक्षरजनसङ्ख्या**	स्थानीय	0.0	0.0	0.00	0.00	95.5	95.63	95.74	95.85	95.96	96.07	96.18	96.29	96.40
		प्रदेश													
		राष्ट्रिय													

४.४	१५ बर्ष र सो भन्दा माथिको साक्षर दरमा लैङ्गिकसमता सूचाङ्क	स्थानीय	0.0	0.0	0.00	0.00	0.65	0.67	0.69	0.70	0.72	0.74	0.76	0.78	0.80
		प्रदेश													
		राष्ट्रिय													
६.१	बालविकासतथा पूर्व प्रा.बि.मा (ECED)		0.0	0.0	0.00	0.00	35	37	38	40	42	45	47	49	52
६.२	आधारभूततह (कक्षा १-५)		0.0	0.0	0.00	0.00	31	36	41	47	53	61	69	79	90
६.३	आधारभूततह (कक्षा ६-८)		0.0	0.0	0.00	0.00	98	100	103	106	108	111	114	116	119
६.४	आधारभूततह (कक्षा १-८)		0.00	0.00	0.00	0.00	44	48	53	58	64	71	78	85	94
६.५	माध्यमिकतह (कक्षा ९-१०)		0.0	0.0	0.00	0.00	46	48	50	52	54	57	59	62	65
६.६	माध्यमिक तह (कक्षा ११-१२)		0.0	0.0	0.00	0.00	40	42	44	47	49	52	55	58	61
६.७	माध्यमिकबिद्यालय (कक्षा ९-१२)		0.00	0.00	0.00	0.00	43	45	47	50	52	55	57	60	63

परिच्छेद ८
अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

८.१ परिचय

स्थानीय स्तरमा सञ्चालित शैक्षिक कार्यक्रमहरुमा स्रोत र साधनहरूको विनियोजन र वितरण के कसरी भइरहेको छ ? शैक्षिक क्रियाकलापहरु निर्धारित कार्यतालिका अनुसार समयमै कार्यान्वयन भई लक्षित उपलब्धि हासिल गर्न सफल भएका छन् वा छैनन् भन्ने सुनिश्चितताको लागि एउटा संयन्त्र निर्माण गरी कार्यकम कार्यान्वयनको लक्ष्य तथा प्रगतिका बारेमा समय तालिका अनुसार निरीक्षण, पर्यवेक्षण, निगरानी, पूर्ननिरीक्षण, रेखदेख, जाँचबुझ भौतिक रुपमा वा अन्य कुनै साधनको प्रयोग गरी गर्ने गराउने काम अनुगमन हो। यसले कार्यक्रमको प्रगति तथा वर्तमान अवस्थाको जानकारी गराउँछ। यसरी नै मूल्यांकनले शैक्षिक कार्यक्रमहरूको प्रभावकारिता, उपयुक्तता, सान्दर्भिकताकोलेखाजोखा तथा जाँचबुझ गरी उक्त कार्यक्रमहरूको प्रतिफल तथा प्रभावको बारेमा जानकारी प्राप्त गरिन्छ। अनुगमन कार्यक्रम कार्यान्वयनको चरणमा गरिन्छ भने मुल्यांकन सम्बन्धी कार्यक्रमहरूको सञ्चालनका चरणहरु साथसाथै कार्य सम्पन्न भएपछि पनि गरिन्छ ।स्थानीय स्तरमा संचालन भएको शैक्षिक कार्यक्रमहरुमा भएको लगानीलाई जवाफदेही, पारदर्शी, नतिजामुखी र उत्तरदायीपूर्ण बनाउनको लागि अनुगमन तथा मूल्यांकन अनिवार्य छ।

बित्थडचिर गाउँपालिकाको १० वर्षे शैक्षिक योजनाहरूको निर्माण तथा कार्यान्वयनका क्रममा आवश्यक ऐन तथा नियमावलीका आधारमा अनुगमन तथा मूल्यांकनको वर्तमान अवस्था, चुनौती तथा समस्याहरू, उद्देश्य, रणनीति एवं यस शिक्षा क्षेत्रको योजनामा स्थानीय स्तरमा अनुगमन तथा मुल्यांकन प्रणालीको विकासका लागि गाउँपालिका भित्रका सबै वडाहरुमा सञ्चालित सामुदायिक विद्यालय, संस्थागत तथा निजी विद्यालयहरु, बालविकास तथा सिकाई केन्द्रहरुमा संचालित सबै कार्यक्रमहरूको कार्यक्रम अनुगमन, ढाँचा, साधन, विषय र प्रतिवेदन प्रस्तुत गरिएको छ।

८.२ वर्तमान अवस्था

अवलोकन तथा मूल्यांकनलाई योजनाको अभिन्न अंगका रुपमा लिँदै हाल विद्यमान रहेको गाउँ शिक्षा संयन्त्रलाई आवश्यकता अनुसार चुस्त र दुरुस्त बनाउदै आवश्यक मानवीय तथा भौतिक व्यवस्थापनमा जोड दिँदै पालिका अध्यक्षको अध्यक्षतामा रहेको गाउँ शिक्षा समितिबाट आवश्यक रूपमा बैठक बसि कार्य प्रगति समीक्षा हुने गर्दछ। त्यसैगरी गाउँपालिकाको शिक्षा शाखाबाट पनि शैक्षिक गतिविधि तथा गाउँपालिका भित्र रहेका विद्यालयहरुको अनुगमन र मूल्यांकन भइरहेको छ। अनुगमन तथा मूल्यांकनका लागि विद्यालय क्षेत्र विकास योजना, चालू आवधिक योजना, नेपाल सरकारको नीति तथा कार्यक्रमलाई आधार लिई सोको विवरण आवश्यकताका आधारमा शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई, सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा तथा मानव श्रोत विकास केन्द्र तथा शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयमा पुऱ्याउने प्रबन्धमा गरिएको छ।

हाल आएर स्रोतकेन्द्र/ स्रोत व्यक्ति नभएको र विद्यालय निरीक्षण गर्ने स्पष्ट जिम्मेवारी सहित विद्यालय निरीक्षकको व्यवस्था पनि नभएको अवस्था छ।

८.३ अवसर तथा चुनौतीहरुः

- मापनयोग्य सूचकहरूको निर्धारण गरी सोसँग सम्बन्धित दक्षता र सीप भएका जनशक्ति तयार गर्ने।
- अनुगमन कार्यलाई नियमित र प्रभावकारीबनाउन पर्याप्त स्रोत साधनको प्रबन्ध गर्ने।
- अनुगमन तथा मूल्याङ्कनकार्यमा सूचना तथा प्रविधिको उपयोगगर्ने।
- क्षेत्राधिकार सहितको स्पष्ट अनुगमन संयन्त्र निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने।
- पालिकाभित्र रहेका विद्यालयबाट योग्य तथा दक्ष शिक्षकहरूको सहयोगमा कार्यक्रम अनुगमनगर्ने।
- स्थानीय स्तरमा विज्ञ समुह गठन गरी उक्त समुह मार्फत विद्यालय अनुगमनको थालनी गर्ने।

- विद्यालय अनुगमन तथा मुल्यांकन कार्यमा शिक्षा क्षेत्रकासाझेदार संघसंस्थाहरु,विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक अविभावक संघ लाई उत्प्रेरित गर्ने ।

८.४ उद्देश्यहरुः

- स्रोत साधनको उपयुक्त प्रयोग तथा त्यसको प्रतिफल मापन गर्नु ।
- योजनाको निर्माण देखि प्रयोगतहसम्मको मूल्याङ्कन गरी आवश्यकतामा आधारित योजना निर्माणमा सहयोग गर्नु ।

८.५ रणनीतिहरुः

- संघीय सरकार, प्रदेश सरकार तथा स्थानीय सरकारबीच समन्वयात्मक रुपमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने प्रणालीको व्यवस्था लागु गरी शैक्षिक कार्यक्रमको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गरिनेछ ।
- गाउँपालिका स्तरीय अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समिति गठन गरि समग्र शैक्षिक कार्यक्रमको अनुगमनगरिनेछ ।
- शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणालीलाई थप सुदृढीकरण गरी IEMIS का सूचकको आधारमा अनुगमन तथा मुल्यांकन गरिने छ|।
- जननिर्वाचित प्रतिनिधिर शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखाबाट नियमित रुपमा अनुगमन गरिनेछ।
- विद्यालय तहमा प्रधानाध्यापक तथा विद्यालय व्यवस्थापन समितिका पदाधिकारीहरुको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली विकास गरी कार्यान्वयन गरिनेछ ।
- स्थानीय विज्ञ समूहलाई थप जिम्मेवार बनाई विद्यालयको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई व्यवस्थित गरिनेछ ।
- विध्यालय अनुगमन तथा मुल्यांकन संगै शिक्षकहरुलाई कक्षाकोठामै सहयोग पुर्याउने पद्धतिको विकास गरिनेछ
- विद्यालयको अनुगमन तथा मुल्यांकन कार्यलाई प्रभावकारी बनाउन शिक्षा संगसम्बद्ध निकायहरुको क्षमता अभिवृद्धि गर्न तालिम, गोष्ठी, कार्यशाला जस्ता कार्यक्रमको आयोजना गरिनेछ ।

५.३.५ उपलब्धि, नतिजा रप्रमुख क्रियाकलापहरुः

उपलब्धिहरुः

- योजना कार्यान्वयनका क्रममा आएका समस्या तथा चुनौतीहरु समयमै सम्बोधन भई अपेक्षित उपलब्धि हासिल हुने ।
- आवश्यकतामा आधारित योजना निर्माणका लागि पृष्ठपोषण प्राप्त हुने ।
- सूचकमा आधारित अनुगमन प्रणाली लागुहुने।
- अनुगमनका आधारमा नतिजा सुधार हुने।
- अनुगमन तथा मूल्याङ्कनकालागी संस्थागत संरचना तथा क्षमता विकास हुने।
- विद्यार्थी उपलब्धि तथा विद्यालय कार्यसम्पादन परीक्षण थप व्यवस्थित र नियमित गरी त्यसका नतिजाका आधारमा थप सुधार गर्ने प्रणाली विकास हुने।

प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्यहरुः

क्र.स	क्रियाकलाप	एकाइ	लक्ष्य						बाँकि ५ वर्षको लक्ष्य	अनुमानित बजेट (हजारमा)
			१	२	३	४	५	जम्मा		
१	एकिकृत शैक्षिक अनुगमन तथा मूल्यांकन संयन्त्रको निर्माण	पटक	२	३	३	३	३	१४	१४	१००।
२	अनुगमन तथा मुल्याङकन मार्गदर्शनको निर्माण	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	१५५
३	नतिजाका आधारमा अनुगमन सूचकहरु तयारी र अद्यावधिक	निरन्तर	१	१	१	१	१	५	१०	३३३
४	वार्षिक तथा चौमासिक समीक्षा प्रर्तिवेदन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	५५६
५	विद्यार्थी सिकाइ उपलब्धि परीक्षण	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	१०००
६	विद्यालयको कार्यसम्पादन परीक्षण	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	निःशुल्क
७	वडास्तरीय अनुगमन प्रणालीको विकास तथा कार्यान्वयन	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	४४४
१०	नियमित रुपमा अनुगमन मूल्याङ्कन	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	५० लाख
	जम्मा									

यस योजनाको कार्यान्वयनमा तपसील बमोजिमका निकायहरुसँग समन्वय र सहजिकरण गरिनेछः

१. संघीय शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय र अन्तर्गतका निकायहरु
२. प्रदेश सामाजिक विकास मन्त्रालय र अन्तर्गतका निकायहरु
३. शिक्षा सम्बद्ध विभिन्न सरकारी संघ संस्थाहरु
४. शिक्षा सम्बद्ध विभिन्न गैरसरकारी संघसंस्थाहरु
५. शिक्षासँग सम्बन्धित संघ तथा प्रदेशका अन्य कार्यालयहरु
६. स्थानीय FM हरू

अनुसूची १ : स्थानीय शिक्षा योजनाको प्रस्तावित ढाँचा

विषय प्रवेश

पालिका शिक्षा योजना निर्माणको आवश्यकता र औचित्य

शिक्षा योजना निर्माण प्रक्रिया

परिच्छेद १ : परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

१.२ मुख्य समस्याहरुः

१.३ शिक्षा क्षेत्रका चुनौतीहरुः

१.४ अवसरहरुः

परिच्छेद २ : लक्ष्य निर्धारण

२.१ दूरदृष्टि

२.२ लक्ष्य

२.३ उदेश्य

२.४ रणनीतिहरु

२.५ कार्यनीति

२.६ अपेक्षित उपलब्धि

२.७ मुख्य कार्यसम्पादन सूचक र लक्ष्य निर्धारण

परिच्छेद ३ : विद्यालय क्षेत्रका मुख्य उपक्षेत्रहरु

३.१ प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा

३.२ आधारभूत शिक्षा

३.३ माध्यमिक शिक्षा

३.४ अनौपचारिक शिक्षा र आजीवन सिकाइ

३.५ अन्य उपक्षेत्रहरू (प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा, उच्च शिक्षा, आदि)

परिच्छेद ४ : अन्तरसम्बन्धित विषय तथा क्षेत्रहरु

४.१ पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक, सिकाइ सामग्री तथा मूल्याङ्कन

४.२ शिक्षक व्यवस्थापन र विकास

४.३ शिक्षामा समता र समावेशीकरण

४.४ विद्यालय स्वास्थ्य तथा पोषण कार्यक्रम

४.५ आपतकालीन तथा संकटकालीन अवस्थामा शिक्षा

४.६ विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास

४.७ शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि

परिच्छेद ५ : सुशासन तथा व्यवस्थापन

५.१ शिक्षाको व्यवस्थापन तथा संस्थागत क्षमता विकास

५.२ स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध

परिच्छेद ६ : लगानी र स्रोत व्यवस्थापन

परिच्छेद ७ : अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

अनुसुचि २.बित्थडचिर गाउँपालिकको १० वर्षे शिक्षा क्षेत्र योजना कार्यान्वयनको लागि आवश्यक कार्यक्रम तथा बजेट

क्र स	क्रियाकलाप	१० वर्षको लागिअवश्यक पर्ने बजेट	कैफियत
१.	उत्कृष्ट सिकाइ उपलब्धि हासील गर्ने विषयगत शिक्षक लाइ सम्मान गर्ने	१ लाख	शिक्षा संग सरोकार राख्ने संघ संस्था आवश्यक सहकार्य गरि कार्ययोजनालाइ कार्यान्वयन गर्ने।
२.	विपन्न लक्षित छात्रवृदिको ब्यवस्थापन	५ लाख	
३.	एक विद्यालय एक स्वास्थ्य किटको ब्यवस्थापन	२ लाख	
४.	सस्थागत र सामुदायीक विद्यालयहरु विच अनुभव आदानप्रदान गर्न कार्यक्रम सचालन गर्ने।	१ लाख	
५.	शिक्षकहरुको क्षमता विकासका कार्यक्रम सँचालन गर्ने	५ लाख	
६.	ECD शिकहरु विच शिकाई आदानप्रदान कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	३ लाख	
७.	एक शिक्षक एक कम्पुयूटरको ब्यवस्थापन गर्ने	१० लाख	
८.	माध्यामिक विद्यालयमा ICT को माध्यमबाट शिक्षण प्रविधिको ब्यवस्थापन गर्ने।	१० लाख	
९.	अभिभावकको सक्रियता बढाउन वि.ब्य.स,शि.अ.स , विद्यार्थी र शिक्षकहरु विच अन्तरक्रिया कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	१ लाख	
१०	अभिभाबक र कक्षा शिक्षक सँग अन्तरक्रिया कार्यक्रम सँचालन गर्ने।	०	
११	हरित विद्यालयको अवधारणा बारे शिक्षाकहरुलाइ तालिमको ब्यवस्थापन गर्ने।	१ लाख	
१२	शिक्षा क्षेत्रको गुणास्तर कायम गराउनको लागी त्रैमासिक रुपमा गाउँपालिका र वडा कार्यालय बाट अनिबार्य रुपमा अनुगमन गर्ने।	१ लाख	
१३	कमजोर विद्याथीहरुका लागी थप कक्षाको ब्यवस्थापन गर्ने	१ लाख	
१४	ECD बाट नै विद्यार्थीहरुको सिकाइ सुधार गर्नको लागि शिक्षा शाखा,गाउँपालिका ,वडाकार्यालय ,प्रधानाध्यापक र सरोकारवालाहरु सहितको अन्तरक्रियात्मक कार्यक्रम संचालन गर्ने।	निशुल्क	
१५	कम्तीमा एक वडामा एक नमूना प्रारम्भिक बालविकास	५ लाख	

	केन्द्र र एक नमूना विद्यालयको विकास गर्ने छ।		
१६	विद्यालयमा नेतृत्व विकास, पारदर्शिता, जवाफदेहिता कायम गर्न विद्यालयका प्रधानाध्यापक, शिक्षक, विद्यालय कर्मचारी र सरोकारवालाहरुको क्षमता अभिबृद्धि गरिने ।	४ लाख	
१७	कार्य सम्पादनका आधारमा प्रत्येक बर्ष उत्कृष्ट विद्यालय, विद्यार्थी र शिक्षक छनौट गरी पुरुस्कृत गर्ने।	५ हजार	
१८	विपन्न तथा जेहेन्दार विद्यार्थीको पहिचान गरी लक्षित छात्रवृत्ति, शैक्षिक	५० हजार	
१९	विद्यालयमा बालबालिका भर्ना गरेका अभिभावकलाई कम्तीमा एक दिनको अभिभावक शिक्षा व्यवस्थापन गर्ने कार्यशाल गर्ने।	निशुल्क	
२०	सञ्चालनमा रहेका प्राविधिक शिक्षालाई व्यवस्थित गरी थप प्राविधिक विद्यालयको स्थापना गर्ने।	१ लाख	
२१	प्रधानाध्यापकहरुसंग गाँउपालिकाले करार समझौता गरि निश्चित प्रतिशत सिकाइ उपलब्धि प्राप्त गर्न जिम्मेवार बनाइउने।	५० हजार	
२२ २३	सामुदायिक अध्ययन केन्द्र मार्फत परम्परागत सीप र दक्षता संरक्षण र विकास कार्यलाई निरन्तरता गर्ने।	३ लाख	
२४	बालकक्षा व्यवस्थापन, कक्षा सजावट, प्रविधिमा आधारित शैक्षिक सामग्री, बाल उथ्थानको व्यवस्थापन गर्ने।	३ लाख	
२५	विद्यार्थी केन्द्रित शिक्षण र परियोजना कार्यमा प्राथमिकता दिनेबारेमा शिक्षकहरुलाई तालिमको ब्यवस्थापन गर्ने।	१ लाख	
२६	विद्यालयका सम्पूर्ण आर्थिक क्रियाकलापहरु सफ्टवेयरमा आधारित बनाउने	निशुल्क	
शिक्षाको २७ गरिनुका साथै	पेशागत सहयोग र विद्यालय सुपरिवेक्षण विज्ञ समूह, समूहको रोष्टर समूह गठन गरी परिचालन शिक्षा प्रणालीलाई तथ्यङ मैत्री बनाउ बनाइने ।	५० हजार	
२८	शिक्षा प्रणालीलाईसूचना तथा सञ्चार प्रविधिमा आधारित बनाउने अभ्यास गरिने छ	२ लाख	
२९	विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिलाई शिक्षकको कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनको आधार बाउने।	५० हजार	
३०	तोकिएकै शिर्षकमा रकम खर्च गर्न विद्यालयहरुलाई निर्देशन।	निशुल्क	

३१	विपदको बेलामा पनि सिकाइलाई निरन्तरता दिनका लागि पालिकास्तरमा वैकल्पिक सिकाइ सहजीकरण कार्यविधि तयार पारी प्रभाव कारी रुपमा लागु गरिने छ ।	२ लाख	
३२	१० वर्षे शिक्षा क्षेत्र योजना लाइ कार्यान्वयन तथा शिक्षाको गुणस्थर सुधारको लागी आश्यक पर्ने रकम रु:६९ लाख पचास हजार मात्र ।		

सन्दर्भ सामग्री

१. नेपालको संविधान् २०७२, कानुन किताब व्यवस्था समिति
२. उच्च स्तरीय कार्यदलका प्रतिवेदन २०५५, शिक्षा मन्त्रालय, काठमाण्डौं
३. उच्च स्तरीय कार्यदलका प्रतिवेदन २०५८, शिक्षा मन्त्रालय, काठमाण्डौं
४. चौधौं (त्रिवर्षीय) योजना (२०७३) राष्ट्रिय योजना आयोगको सचिवालय, काठमाण्डौं
५. विद्यालय क्षेत्र सुधार कार्यक्रम मूल दस्तावेज (२०६६–२०७२) शिक्षा मन्त्रालय, काठमाण्डौं
६. विद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रम (२०७३–२०८२), शिक्षा मन्त्रालय, काठमाण्डौं
७. राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को प्रतिवेदन, केन्द्रीय तथ्यांक विभाग, थापाथली काठमाण्डौं
८. शिक्षा ऐन (संशोधन सहित), २०२८, कानुन किताब व्यवस्था, समिति, काठमाण्डौं
९. शिक्षा नियमावली (संशोधन सहित), २०५९ कानुन किताब व्यवस्था समिति, काठमाण्डौं
१०. स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४, काठमाण्डौं
११. निःशुल्क तथा अनिवार्य शिक्षा ऐन २०७५, काठमाण्डौं
१२. दीगो विकास लक्ष्य २०१७–३० राष्ट्रिय योजना आयोग, काठमाण्डौं
१३. उच्च स्तरीय कार्यदलको प्रतिवेदन शिक्षा मन्त्रालय, काठमाण्डौं
१४. नेपाल सरकारको कार्यक्रम बजेट २०८२/८१ , काठमाण्डौं
१५. १६ औं योजनाको आधारपत्र
१६. शिक्षा क्षेत्र योजना (२०७८-२०८८)-शिक्षा विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय
१७. Emis रिपोर्ट बित्थडचिर गाउँपालिका
१८. सरोकारवालाहरु संगको छलफल